

יונה ספיוואק

ר' נחמן בראצלאווער.

יונה ספּיוואַק

ר׳ נחמן בראסלאווער

אין געשטאַלט פון זיין „מעשה מיט די זיבן בעטלערס״

מיט אן אריינפיר וועגן ר׳ נחמן בראסלאווער און זיינע „ספורי מעשיות״
פון ש. ניגער

ווילנע — 1932

ווילנער פאַרלאַג פון ב. קלעצקין

אַ מתנה מײַן פֿרױ ד אָ ר אַ

און מײַן טאָכטער װ י אָ ל ע ט

PRINTEED IN POLAND

Jona Spiwak — Reb Nachman Braslawer.

Drukarnia Wyd. Wileńskie B. Kleckina, Wilno

ש. ניגער

ר' נחמן בראסלאווער

און זייבע „ספורי־מעשיות"

ר׳ נחמן בראַסלאַווער און זיינע „סיפורי־מעשיות"

ר׳ נחמן בראַסלאַווער — אַ חסידישער גוטער־ייד, אַ צדיק, וואָס ווערט נאָך עד היום פאַרגעטערט פון די בראַסלאַווער, אַ רעליגיעזער פירער, וואָס אין יעדן וואָרט זיינעם האָבן תּלמידים געזוכט הייליקע כּוונות, סודות, סתרי־תורה — ווי קומט עס, אַז ער זאָל זיך נעמען פאַר אַזאַ „פּשוטער" זאַך, ווי מעשיות? ווי אַזוי האָט עס געקענט פּאַסירן, אַז גראָד ער זאָל האָבן געשאַפן זאַכן, וועלכע קענען פון אונז אויפגענומען ווערן ריין קינסטלעריש, אַז גראָד ער זאָל האָבן איבערגעלאָזט ווערק, וועלכע דערנענטערן צווישן זיך די עלטערע רעליגיעזע יידישע ליטעראַטור און דאָס נייע ריין־וועלטלעכע יידישע וואָרט? ווי אַזוי איז עס מעגלעך געווען? ווייסן מיר דאָך, אַז עס זענען נישטאָ קיין גרעסערע צוויי היפּוכים, ווי יענע חסידישע וועלט, וועלכע האָט אַרויסגעגעבן פון זיך ר׳ נחמנען, און די נייע יידישע וואָרט־קונסט, וועלכע איז מעגלעך געוואָרן, אַדאַנק די ערגסטע שונאים פון חסידות, די משׂכּילים. היינט ווי אַזוי האָבן זיך געקענט פאַראייניקן אַזעלכע צוויי קאָנטראַסטן, ווי חסידות און ליטעראַטור, און געבן אונז אין רעזולטאַט מעשיות, וועלכע זענען, פון איין זייט, הייליק ביי די בראַסלאַווער חסידים און וועלכע האָבן, פון דער אַנדער זייט, אַ גרויסן ווערט אויך אין אונזערע היינטוועלטיקע אויגן?

חסידות האָט אויך לשון-קודש און די ליטעראַטור אויף לשון-קודש אויפגעטרייסלט, צעשטורעמט, באַפרוכפּערט און אָנגע-פּילט מיט נייע כּוחות. (פון אָט דעם שטאַנדפּונקט איז, אַגב, די עפּאָכע פון חסידות, ווי ווייט איך ווייס, נאָך נישט אויסגעפאָרשט געוואָרן.) אָבער איך רעד דאָ וועגן יידיש. אין דעם באָדן פון דעם יידישן לשון האָט די חסידישע באַוועגונג טיפע שפּורן איבער-געלאָזט און פאַרזייעט אָן אַ שיעור פרישע קערנדלעך. זי האָט געווירקט אויף יידיש, ערשטנס, פּסיכאָלאָגיש און, צווייטנס, ריין שפּראַכלעך.

דער פּסיכאָלאָגישער אויפטו איז באַשטאַנען אין דעם, וואָס מאַמע-לשון איז געוואָרן חשובֿער, אָנגעזעענער, געהויבענער. אַדאַנק חסידות, איז דער יידישער פאָלקסמענטש געוואָרן ביי זיך תּקיפער; ממילא האָט אויך די שפּראַך פונעם פאָלקסמענטש געקראָגן אַ שע-נערע עליה. דער למדן איז געוואָרן אויס יחסן, האָט אויך די ליטעראַטור פון די לומדים אָנגעוואָרן די חזקה, וואָס זי האָט גע-האַט אויף אַלע העכערע ענינים. און פון יידיש איז צום טייל אָפּ-געוואַשן געוואָרן דער שאַנדפלעק פון אַ שפּראַך „פאַר ווייבער און עם-הארצים". דער עם-הארץ אַליין האָט שוין אַגב מער נישט גע-רעכנט זיך פאַר אַזאַ נחות-דרגא. חסידות האָט אים געגעבן אַ מעגלעכקייט און אַ האָפענונג אויפצוהויבן זיך אויף אַ העכערער מדרגה. זי האָט אים (אין נאָמען פון בעש"ט) געזאָגט, אַז ער, דער הייליקער בעל-שם-טוב אַליין, האָט זוכה געווען צו זיין אַ פירער ביי יידן נישט ווייל ער האָט „אָנגעשטאָפּט דעם בויך מיט גמרא און פוסקים", נאָר ווייל ער האָט געדאַוונט מיט גרויס כּוונה, — און דאַווענען מיט כּוונה, זאָגן מיט האַרץ אַ קאַפּיטל תּהלים — דאָס קאָן יעדער כּשרער ייד. חסידות האָט אים (אין נאָמען פון בעש"ט) נאָך מער געזאָגט. זי האָט אים געלערנט, אַז דורך איטלעך וואָרט קען מען זיך באַהעפטן מיט גאָט, און „עס מוז נישט זיין דווקא אַ וואָרט פון תּורה אָדער דאַווענען, עס קאָן זיין אַ וואָרט, וואָס מען זאָגט אַרויס רעדנדיק מיט אַ מענטש אין מאַרק"... און מען

כדי צו קענען ענטפערן אויף דער פראגע, מוז מען זיך קלאָר מאכן די שייכות, וואָס איז געווען צווישן א) חסידיש און יידיש, ב) צווישן חסידיש און קינסטלערישקייט און ג) צווישן חסידיש און דעם שורש פון ר׳ נחמנס סיפורי-מעשיות. ערשט דאן וועט מען, ווי געהעריק איז, קענען אָפּשאצן זייער ווערט*).

א

חסידיש און יידיש

חסידות האָט אָפּגעפרישט, אויפגעוועקט און אויף א ווונ-דערלעכן אופן באַרייכערט דאָס רעליגיעזע געפיל פון די יידישע מאסן און דעם רעליגיעזן געדאנק פון זייערע פירערס. חסידות איז געווען אָבער מער ווי א רעליגיעז-מיסטישע באַוועגונג. עס איז געווען א נייער לעבנשטייגער און א נייער סטיל. עס האָט אַריינ-געבראכט א פרישן אימפעט און א גרויסע מעכטיקע דרייסטקייט אין דער קאָלעקטיווער שאַפונג פון די מאסן און אין דער אָפּט אומבאַוווסטזיניקער קינסטלערישקייט פון יחידים.

מיר וועלן זיך אָבער אָפּשטעלן פריער ווי אַלץ אויף דער ווירקונג, וואָס אָט דער נייער כוח אינעם יידישן לעבן האָט גע-האַט אויף אונזער פאָלקסשפּראַך.

ער האָט זי רייכער און איידעלער געמאכט, ער האָט זי דערהויבן, ער האָט פאַר איר (און ממילא אויך פאַר דעם גאנצן יידישן וואָרט-שאַפן) געעפנט נייע, טיפע קוואַלן.

---

*) די היסטאָרישע, ביאָגראַפישע און אַנדערע פאַקטישע דאַטן, וועלכע געפינען זיך אין דער אַרבעט, זענען גענומען (ווען עס ווערט נישט אָנגעגעבן קיין ספּעציעלע קוועלן) פון „שבחי הר״ן״, „סיפורי מעשיות פון ר׳ נחמן בראַסלאַווער״, ד״ר ש. א. האָראָדעצקיס „החסידות והחסידים״, אברהם כהנאס „ספר החסידות״, ש. דובנאָווס „געשיכטע פון חסידיזם״, הלל ציימלינס „ר׳ נחמן מברסלב—חייו ותורתו״, „חסידות״, ש. צ. זעצערס „וואונדער-מעשיות פון ר׳ נחמן בראַסלאַווער״ און אַנד.

הפלא ופלא, פלאי-פלאים, דבקות, התלהבות, התעוררות, התפעלות, תיקון...

דעם רבינס שפראך איז נישט געווען מתנגדיש טרוקן. זיינע רעיונות זענען געקומען פון הארצן, זיינע בילדער זענען געשאפן געווארן פון אן אויפגעוואכטער פאנטאזיע, זיינע געדאנקען זענען געווען וויזיעס, זיינע ווערטער האבן געליבטן און געברענט, זיי האבן אפט אנגערירט די ווארצלען, די נאקעטע ווארצלען פון דער וועלט, — און דער רבי האט נישט אין לשון-קודש און נישט אין יידיש נישט געקענט זיך מער באנוצן מיט די געוויינלעכע אויס-דרוקן, מיט די האלב-פארגליווערטע פסוקים. ער האט זיך גענויטיקט אין א לעבעדיקערער, רייכערער, מער זאפטיקער און מער בילדלעכער שפראך. ער האט געזוכט קלאר צו מאכן דעם פאלק און זיך אליין, נייע, אינטימע, שארפע רעליגיעזע דערפארונגען, ער האט זיך געטובלט אין פרישע גייסטיקע קוואלן — און ער האט געמוזט האבן א פרישע, אן אפגעפרישטע שפראך... האבן די חסידישע רביים אין זייער מינדלעכער תורה אריינגעפלאכטן נייע, אפט פון זיי אליין געשאפענע העברעישע ווערטער און, פארקערט, אין שרייבן (העברעיש) האבן זיי באנוצט אפט יידישע אויסדרוקן. אין געוויסע פאלן האבן זיי געשריבן דורכאויס יידיש — און געשריבן וועגן הויכע און שווערערע ענינים. אזוי ווי פריער די מקובלים, האבן זיי אויך נישט געהיט זיך צו רעדן אדער שרייבן אויף יידיש דווקא פראסט און פאר אלעמען פארשטענדלעך...

זיי האבן זיך נישט געשעמט אפילו צו דאווענען אויף יידיש. גון אט פארוואס, זיי איז וויניק געווען די אנגענומענע תפילה, דער איינגעשטעלטער נוסח פון סידור. זיי האבן געטענהט, אז „רחמנא לבא בעי“ — גאט וויל האבן אונזער הארץ און אונזער הארץ קען נישט רעדן מיט א פרעמדן מויל, לויט א פריער צוגעגרייטן נוסח. זיי האבן געהאלטן מער פון עבודה ווי פון תורה, און זיי האבן געבענקט נאך לעבעדיקע, פרישע, מסירת-נפשדיקע תפילות.

וועגן דעם בעש"ט ווערט דערציילט, אז ווען ער האט איינמאל געדאוונט אין דארף אין א שייער, האבן די פעסער מיט תבואה, וואס זענען געווען ארום אים, געציטערט פון התלהבות

קען דורך דעם דערהויבן ווערן ביז צו דער מדרגה פון א צדיק...
„עס קען זיין, אז א מענטש זאל ווערן א גרויסער צדיק, כאטש
ער האט נישט געלערנט קיין סך — האט דערקלערט ר׳ נחמן
בראצלאווער... און אז דער מענטש, האט ער געזאגט, איז אפילו
געפאלן ביז צו דער נידעריקסטער מדרגה, חס־ושלום, קאן ער
נאך אלץ באהעפטן זיך מיט גאט און אומקערן זיך צו אים,
ווארים ער איז אומעטום (כי מלא כל הארץ כבודו)"...

עס איז, הכלל, נישט געשטאנען מער קיין מחיצה צווישן
דעם למדן און דעם „פראסטן" זינדיקן יידן; ממילא האט די
שפראך פון די לומדים נישט געקענט שוין זיך אזוי שטארק אי־
בערנעמען קעגן „פראסט"־יידיש, בפרט נאך, אז יידיש (און דא
גייען מיר איבער צו דער ריין־שפראכלעכער ווירקונג פון חסידות)
— האט טאקע אנגעהויבן צו ווערן אלץ איידעלער און פיינער.

אדאנק דער דערנענטערונג און דער באהעפטונג פון די
גרויסע יחידים, די רביים, מיט דעם פשוטן המון; אדאנק דעם,
וואס חסידות איז געווען אן אייגנארטיקער סינטעז פון גייסטיקן
אריסטאקראטיזם און פאלקסליבשאפט פון אינדיווידואליזם און
מאסן־עקסטאז, — איז די פאלקס־שפראך געווארן שיער נישט אזוי
ווי העברעיש, אן ארגאן פון העכערן גייסטיקן לעבן.

די יידישע שפראך איז באַרייכערט געווארן מיט נייע, איי־
דעלערע ווערטער, מיט נייע, מער יחוסדיקע אויסדרוקן. די חסי־
דישע רביים האבן דאך, אזוי ווי די מתנגדישע רבנים, נישט גע־
רעדט קיין לשון־קודש, נאר פראסט יידיש, און זייער יידיש איז
געווען פון א העכערן סארט, ווייל זיי האבן זיך פארגונען צו
רעדן צום פאלק וועגן די גרעסטע און ווונדערלעכסטע זאכן. איז
נישט געווען שוין מער אזא שארפער חילוק צווישן לומדישער
שפראך און בעל־עגלה־לשון, צווישן דעם יידיש פון שטעטישע יידן
און דעם גראבן לשון פון ישובניקעס. אלע, אויך די פארגרעבטע
בעל־מלאכות, די רענדארעס, זענען געזעסן ביים רבינס טיש, גע־
הערט דעם רבינס תורה און איינגעחזרט — און אפט אויך באנוצט
אזעלכע נייע ־ ווונדערלעכע ווערטער, ווי מדרגה, ניצוץ, רמז,

האָבן געוווסט, נישט נאָר געפילט די וויכטיקייט פון מאַמע־לשון.
און נישט בלויז די ערשטע, אויך די שפּעטערדיקע חסידישע רביים האָבן עס געוווסט.

ווען לעאָן מאַנדעלשטאַם האָט ר' מענדעלע ליובאַוויטשערן פאָרגעשלאָגן, אַז ער זאָל מסכים זיין אויף אַ דייטשער איבערזע־צונג פון סידור, האָט ר' מענדעלע אין אַ בריוו אים געענטפערט, אַז עס איז נישט ריכטיק, מען זאָל צווינגען דאָס יידישע פאָלק צו אַ שפּראַך, וועלכע עס פאַרשטייט גאָרנישט, און מען זאָל דורך דעם מבטל זיין זיין אייגענע שפּראַך, יידיש, וואָס ער רעדט שוין אייניקע הונדערט יאָר*).

און דער לאַדיער רבי, ר' דוב־בער, וועלכער האָט אויף יידיש פאַרפאַסט אַ ספר'ל מיטן נאָמען „פּוקח עורים", שרייבט אין דער הקדמה: „...און אגב איז דאָס איין פּעולה אַפילו פאַר דעם למדן, ווייל עס איז געזאָגט אויף מוטערשפּראַך. דרום דערוועקט זיך דאָס האַרץ פון מענטשן צו מקיים זיין וואָס ער זעט" אאַז"וו.

הכּלל, יידיש האָט אין דער תּקופה פון חסידות אויפגעהערט צו זיין בלויז אַ „וואָכעדיק" אָדער „ווייבעריש" און „עם־האַרציש" לשון. עס איז געוואָרן אַ שפּראַך, וואָס טויג אויך פאַר הויכע ענינים, פאַר הייליקע סודות, טיפע כוונות.

דאָס דאַווענען, כּדי דאָס דאַווענען אמתדיק דורכצופילן, פלעגט ער יעדעס וואָרט תּיכּף זיך אַליין אָפּטייטשן אויף יידיש: „רפאנו — הייל אונז, ה' — גאָט, ונרפא, — וועלן מיר טאַקע געהיילט ווערן". ער פלעגט זיך אויך ווענדן צו גאָט מיט אייגענע פאַרפאַסטע „יהי־רצונס". למשל, שבת פלעגט ער זאָגן אַ יהי־רצון, עס זאָל זיין אָנגענומען פאַר גאָט גלייך ער וואָלט פון עונג־שבת וועגן געגעסן פלייש און פיש, כאָטש (זייענדיק אַ צער־בעלי־חיימניק, אַ וועגעטאַריאַנער) די דאָזיקע מאכלים זענען צו אים קיינמאָל אין מויל נישט אַריינגענומען. און אויך די יהי־רצונס האָט ער געזאָגט אויף יידיש („די נייע וואַרהייט", ניו־יאָרק, ערשטן אָקטאָבער, 1925). אָבער דאָס איז געווען אויסנאַמען.

*) ציטירט לויט אַן אַרטיקל פון ש. א. האָראָדעצקי אין „טאָג" פון 16טן אָקטאָבער, 1926, ניו־יאָרק.

און געטאַנצט מיט אים אינאיינעם... און אַט וואָס הלל צייטלין גיט איבער וועגן זיין אייגענעם עלטערזיידן, אַ מקורב פון דעם לאַדיער רבין: דאָס איז געווען מוצאי יום-כּיפּור, האָט דער לאַדיער חסיד געזאָגט צו די איבעריקע חסידים: „היינטיקע תּפילות געפעלן מיר נישט. איך האָב אין אונזער היינטיקן דאַווענען נישט געזען דעם אור... מיר האָבן היינט נישט געדאַוונט במסירות-נפש". — „נו, איז וואָס-זשע טוט מען?" האָבן געפרעגט די חסידים. — „אויב איר וועט מיך פאָלגן, האָט ער געענטפערט, לאָמיר אַט וואָס טון: לאָמיר ווידער אָפּריכטן יום-כּיפּור. אפשר וועט זיך דער צווייטער יום-כּיפּור בעסער איינגעבן. ווער זאָגט עס, אַז נאָר אין דעם צענטן טאָג אין תּשרי דאַרף מען תּשובה טון? פאַרוואָס זאָל מען אויך נישט תּשובה טון אין דעם עלפטן תּשרי?" און דער עולם האָט געפאָלגט. וואָרים חסידים זענען נישט קיין טרוקענע מתנגדים, וואָס האַלטן אין איין אַריינקוקן אין לוח און אין שולחן-ערוך.

חסידים, פאַרצייטיקע חסידים, האָבן געזוכט דעם אור, נישט דעם אות פון דער תּפילה. האָבן זיי דערפאַר טאַקע אָפט מתפּלל געווען מיט זייערע אייגענע ווערטער. זיי האָבן געדאַוונט פון האַרצן, נישט פון סידור, און זייער האַרצנס-שפּראַך איז געווען יידיש. זענען באַשאַפן געוואָרן וווּנדערלעכע רעליגיעזע לידער, הימנען אויף מאַמע-לשון, נישט קיין ווייבערשע תּחינות, וועלכע זענען אויך פריער געווען, נאָר טאַקע אמתע תּפילות, — אַזעלכע ווי דער „קדיש" אָדער די „דודע" פון ר' לוי-יצחק באַרדיטשעווער.

די חסידישע רביים האָבן אַליין באַנוצט יידיש פאַר זייערע תּפילות, און זיי האָבן אויך די חסידים געהייסן טון אַזוי*). זיי

---

*) צווישן די מתנגדישע גדולים זענען ש[illegible]טער אויך געווען אַזעלכע, וואָס האָבן ליב געהאַט אָפּצוטייטשן די תּפילות און צו דאַווענען אויף מאַמע-לשון. אַזוי צום ביישפּיל דערציילט יואל ענטין וועגן דעם „האָראָדנעם מגיד", וואָס האָט געוואוינט אין מינסק (אין סוף 19טן יאָרהונדערט), אַז „כּדי זיך אַליין צו באַטײַמען

ב

חסידיש און קינסטלערישקייט

יידיש איז, אדאנק דער חסידישער באוועגונג, געווארן א בע־סערע ליטעראַרישע כלי. אָבער נאָך וויכטיקער איז, וואָס עס זע־נען צוגעקומען נייע ניגונים — און נייע שפּילער.

ווי אַלעמאָל אין צייטן פון טיפער אויפרודערונג, פון גייסטי־קע אומרוען און רעליגיעזע עקסטאַזן, — זענען די אויגן פון מענטש געווען דורשטיק צו זעען זעונגען; וואונדער זענען געווארן א גע־ווייגלעכע זאַך, געהיימלעכע זאַכן זענען וואונדערלעך געווארן („דער גרעסטער נס איז די טבע אליין") — און סיי ביי יחידים, סיי ביים פאָלק האָט זיך צעשפּילט די פאַנטאַזיע, אָט דער טיפסטער קוואַל פון קינסטלערישן שאַפן... איז שוין דערפאַר גופא די רע־ליגיעזע באַוועגונג, וועלכע עס האָט געבראַכט מיט זיך דער בעש"ט, געווען אַן אָנהויב אויך פון א קינסטלערישער אויפוואַכונג. אָבער נישט דאָס אַליין. עס האָבן זיך געוויזן גרויסע פּירערס, געהיימניספולע פּערזענלעכקייטן, — און דעם פאָלקס כּוח־הדמיון האָט געהאַט אַרום וועמען צו וועבן די גילדענע פעדים פון זיינע וואונדערגעשיכטן. עס זענען צוגעקומען נייע מאָטיוון און נייע העלדן צו די, וועלכע עס האָבן פריער געגעבן די מקובלים. און מען האָט זיך שוין מער נישט געדאַרפט באַנוגענען מיט יוסף דילי ריינע, מיט דעם אר"י הקדוש, מיט ר' חיים וויטאַל, מיט דעם מהר"ל מפּראַג; עס האָט זיך געעפנט פאַרן פאָלקסמענטש א נייער קוואַל פון פאַנטאַזירן און שאַפן: ר' ישראל בעל־שם־טוב און זיינע גרויסע תּלמידים.

ר' ישראל בעל־שם־טוב רעכנט זיך פאַר דעם שאַפער פון חסידות: ער איז אָבער געווען אויך איר שאַפונג. און דער וואָס וועט שרייבן די געשיכטע פון חסידישן פאָלקלאָר, וועט מוזן אָנ־הייבן פון איר. נישט פון די פאַנטאַסטישע מעשיות, וואָס זענען

עס האָט, אמת, נישט פאַרנומען און נישט געוואָלט פאַרנע-מען דעם אָרט פון לשון-קודש. אין דעם פאָלקס רעליגיעזן באַ-וווסטזיין איז העברעיש געווען און געבליבן לשון-קודש, די שפּראַך פון קדושה, די איינציקע שפּראַך אויף וועלכער אמת הייליקע, אמת וויכטיקע ספרים דאַרפן געשריבן ווערן.

דאָך איז יידיש אויפגעהויבן געוואָרן אויף אַ העכערער מדרגה — מאָראַליש און ריין שפּראַכלעך. מען האָט זיך שוין נישט געשעמט, ווי איך האָב פריער דערמאָנט, אריינצושטעלן שטיקער יידיש אין העברעיש-אַראַמייאישע ספרים און מאמרים; דער עצם לשון-קודש פון די חסידים איז שטאַרק פאַריידישט געוואָרן. עס האָט זיך אָנגעהויבן אין העברעיש אַ פּראָצעס, וועלכער איז זייער ענלעך צו דעם, וואָס איז פאָרגעקומען אין דער מיטל-אַלטערלע-כער לאַטיין, וועלכע איז שטאַרק באַאיינפלוסט געוואָרן פון די אַרומיקע פאָלקס-דיאַלעקטן.

און נישט נאָר זענען אין דער געריעדטער יידישער שפּראַך אַריין אַסך לשון-קודשדיקע ווערטער, עס איז אויך פאָרגעקומען אַ פאַרקערטע זאַך: יידיש האָט באַפרוכפּערט העברעיש. אַסך נייע ווערטער און טייטשן פון ווערטער, וועלכע זענען אויפגעקומען אין דער אַטמאָספערע פון דעם געריעדטן לשון, זענען איבערגענומען געוואָרן פון דעם חסידישן — און נישט נאָר דעם חסידישן — לשון-קודש. דער עצם ריטם פון העברעיש איז ווייכער, בייגעוודיקער, לעבעדיקער געוואָרן אונטער דער השפּעה פון דעם באַרייבערטן אויסגעאיידלטן, פאַרחסידישטן יידיש...

עס איז געוואַקסן די ווירקונג, די וויכטיקייט, דער ווערט פון יידיש, און ממילא האָט געשטייגט אויך די פעיקייט פון אונזער פאָלקסשפּראַך צו ווערן אַן אינסטרומענט פון נייע, איידעלערע און טיפערע שאַפונגען — די פעיקייט, וועלכע האָט דאַן שוין אָנגעהויבן פאַרווירקלעכט צו ווערן...

ווי די רבנים מיט זייערע ספרים. עס איז נישט וויכטיק, וואָס די חסידישע צדיקים זענען אַלעמאָל געווען שונאים פון וועלטלעכער קולטור, בעת די מתנגדישע רבנים האָבן אין דער אייגענער תקופה אַרויסגעגעבן פון זיך יחידים, וועלכע האָבן דווקא גראָד געהאַלטן פון חכמות חיצוניות, — אַזעלכע ווי דער ווילנער גאון, אָדער דער פּוילישער רב ר' יהודה-לייב מרגליות. דאָס ענדערט נישט די לאַגע. די רבנות האָט אונז מייסטנס איבערגעלאָזט נאָר תורה, פּילפּול, דרוש, און מיר פילן שוין מער נישט קיין טעם אין דעם, מיר לאָזן עס פאַר די ישיבות, פאַר די יידישע טעאָלאָגישע סעמינאַרן, פאַר דער יידישער קולטורגעשיכטע.

אַנדערש איז מיט דעם גרעסטן טייל פון חסידישע שאַפונגען. מיר קאָנען זיי אַליין נאָך געניסן. חסידישע ניגונים הערן מיר גערן אויף קאָנצערטן און זינגען זיי געשמאַק אויף אונזערע שמחהלעך. דאָס אייגענע איז ריכטיק וועגן די בעסערע חסידישע מעשיות. זיי נערן נאָך עד היום אונזער פאַנטאַזיע. זיי באַפרוכפּערן (און וועלן נאָך באַפרוכפּערן) אונזער נייע ליטעראַטור. און דאָס איז, פאַרשטייט זיך, נישט דערפאַר, וואָס מיר גלויבן אין די נסים ונפלאות, וועלכע ווערן דערציילט וועגן די צדיקים, נאָר פאַרקערט, ווייל מיר גלויבן שוין מער נישט. רעליגיעזע וווּנדער זענען ווונדערלעכע פאַקטן פאַרן גלויביקן, פאַרן נישט-גלויביקן זענען זיי וווּנדערלעכע קונסטווערק.

אויך די מעשיות פון תנ"ך און פון דער אינדישער אָדער גריכישער מיטאָלאָגיע זענען פאַר אונז שוין מער נישט קיין פאַקטן. פונדעסטוועגן (אָדער טאַקע דערפאַר) האָבן מיר הנאה פון זיי. מיר פילן אין זיי פּאָעטישע סימבאָליק, בילדלעכקייט, דערציילונגס-קונסט. און אָט אַזוי קוקן מיר איצט שוין אויך אויף די חסידישע ווונדער-געשיכטעס און מיר באַטראַכטן זיי ווי איינעם פון די שענסטע רינגען אין דער אַנטוויקלונגס-קייט פון אונזער ליטעראַטור. מיר קוקן אויף זיי פון אַ קינסטלערישן און ליטעראַריש-היסטאָרישן שטאַנדפּונקט. (מיר ווייסן, אַז זיי שטאַמען דאָס רוב פון פאָלק, אָבער קאָלעקטיווע דיכטונג איז אויך דיכטונג.) דער קאָלעקטיווער דיכטער באַנוצט, ווי יעדער אמתער דיכטער, די מיטלען פון

וועגן אים געשאַפן געוואָרן, נאָר אפשר טאַקע פון זיין לעבנס
געשיכטע. זי אַליין איז אונז באַקאַנט מער פון חסידישע לעגענ
דעס, ווי פון היסטאָרישע דאָקומענטן, און מען קען זאָגן, אַז ד
עצם-געשטאַלט פון דעם בעש"ט איז אין אַ גרויסער מאָס אַ קונסט
געשטאַלט, אַ פּראָדוקט פון חסידישער פאָלקס-שאַפונג. מען ווייס
אַפילו נישט, ווען דער בעש"ט איז געבוירן געוואָרן. נאָר איינציקע
פאַקטן פון זיין לעבן זענען היסטאָריש באַגלויבט. די נסים ונפלאות
וואָס זענען דערציילט געוואָרן וועגן דעם בעש"ט און די שפּע
טערדיקע חסידישע רביים, זענען יעדנפאַלס נישט וואָרהייט, נאָר
דיכטונג. אין אָנהויב זענען זיי, ווי אַלע פאָלקס-שאַפונגען, געווען
תורה שבעל-פה, פאָלקלאָר. שפּעטער זענען זיי פאַרשריבן, פאַר-
עפנטלעכט געוואָרן און מיר זענען איצט באַרעכטיקט אָנצונעמען
זיי פאַר אַ דענקמאָל פון אונזער שריפטלעכער וואָרטקונסט.

זיי זענען פול מיט פאַנטאַזיעס, מיט וואונדער, מיט סימבאָלן
זיי זענען נישט רעאַליסטיש, אָבער איז רעאַליזם דען די איינציקע
פאָרם פון קונסט? איז דען די אינדישע, די אַלט-יידישע, די
גריכישע מיטאָלאָגיע, וועלכע איז אַזוי אויסטערליש און אַזוי ווייט
פון דער ווירקלעכקייט, נישט קיין פּראָדוקט פון קינסטלערישן
שאַפן? וואָס זענען דען קונסטווערק? העלטן, וואָס זענען באַפרייט
און אויסגעלייטערט געוואָרן פון זייערע צופעליקייטן; רעאַליטעטן,
וועלכע זענען צוריקגעבראַכט געוואָרן צו זייער שורש. אָבער נישט
נאָר דאָס אַליין. קונסט איז אויך וואָר-געוואָרענער טרוים, אין
פלייש און בלוט פאַרקליידטע זעונג... און אָט דאָס זענען די
לעגענדעס וועגן דעם בעש"ט, דאָס זענען אַלע אַנדערע חסידישע
„שבחים" און וואונדערלעכע געשיכטעס: פּאָעטישע שאַפונגען...

און ווייל דאָס איז פּאָעזיע (פון אַ העכערן אָדער נידעריי-
קערן סאָרט — אָבער פּאָרט פּאָעזיע), נעמען מיר עס אויף אַנדערש
און שטעלן עס העכער ווי דאָס רוב ספרים, וואָס זענען אונז גע-
בליבן בירושה פון דער רבנישער וועלט. מיר נעמען עס אויף ווי
עפּעס, וואָס האָט אין זיך אַ ניצוץ פון קונסט, נישט ווי אַ שטיק
אַלטוואַרג. און עס מאַכט נישט אויס, וואָס די חסידישע רביים
און זייערע מעשיות האָבן אין פלוג געדאַרפט זיין ווייטער פון אונז,

ג

חסידיש און דער יידישער פאָלקסמענטש

די ליטעראַטור אויף יידיש איז פון תמיד אָן געווען דער שעפערישער אויסדרוק פונעם פאָלקסמענטש, פונעם פּראָסטן ייד. און דאָס איז געווען אויך חסידות — אַ באַוועגונג, וועלכע האָט זיך אָנגעהויבן נישט פון לומדים און רבנים, נאָר פון „געמיינע לייט", בעל־מלאכות, ישובניקעס, פּראָסטאַקעס. אין דער יידישער ליטע־ראַטור, ווי אין אַ ליטעראַטור פון פאָלקסמאַסן, האָט געשפּילט אַ גרויסע ראָלע די פרוי — און אויך אין דער חסידישער וועלט איז די פרוי געווען אָנגעזעענער, חשובער, ווי ביי די מתנגדים. יידיש און חסידיש האָבן, הייסט עס, געהאַט אַ שותפותדיקן סאָציאַלן באָדן, אַ שותפותשע סביבה.

די יידישע ליטעראַטור און די חסידישע באַוועגונג האָבן זיך ביידע גענערט פון פאָלקסקוואַל. דערפאַר זענען זיי ביידע גאָר אין אָנהויב געווען מער בילדלעך און מער קינסטלעריש, ווי די העברעיש־רבנישע וועלט, וועלכע איז געווען אַ וועלט פון לומדות, חריפות און בקיאות. דאָס יידישע וואָרט האָט אַן אַלטע טראַדיציע פון בילדלעכקייט און קינסטלערישקייט (נישט אומזיסט האָט אגדה אין אונזער יידיש־ליטעראַטור פאַרנומען מער אָרט ווי הלכה.) און חסידות, ווי אַ טיף־רעליגיעזע פאָלקס־באַוועגונג, האָט אויך געזוכט און געמוזט זוכן פאַר זיך בילדלעך־קינסטלערישע אויסדרוק־מיטלען, די יידישע פאָלקסליטעראַטור איז פון אַמאָל אָן געווען אַ ליטעראַטור פון לידער, מעשיות און משלים, אַ ליטעראַ־טור, וואָס האָט גערעדט צום געמיט, צו די חושים — און אויך די חסידישע תורה האָט קיין זאַך נישט געהאַסט אַזוי, ווי טרוקנקייט, עצבות און קאָפּשטיק. אויך זי האָט געוועקט דעם געמיט, די חושים, אויך זי האָט געהייסן זיין לעבעדיק, לוסטיק, פאַרדבקהן

אָפּקלייב און פאַרגרעסערונג. און אַט דאָס האָט דאָס פאָלק געטון אויך אין דער תקופה פון חסידות. עס האָט אויסגעטײלט די מענטשן, וועלכע האָבן געװעקט זיין נייגעריקייט, נישט געלאָזט רוען זיין נשמה מיט זייער אַנדערשדיקייט — און דערהויבן זיי ביז צו דער מדרגה פון זיין אידעאַל, פון זיין וויזיע. ער האָט פאַר שענערט, פאַרפולקומט די, וועלכע האָבן אָנגעצונדן אין אים א דורשט נאָך שיינקייט און פולקומענהייט... אין דער ווירקלעכקייט איז געװען נאָר א ווונק, אַן אָנהויב; איז געקומען דער „קהל חסידים" און מיט זיין שעפערישער פאַנטאַזיע האָט ער פון ווונק געמאַכט א שטיק שלמות, פון דעם אָנהויב — ארויסגעבישופט א מיטן מיט אַ סוף... אשטייגער, דער בעש"ט איז פּלוצלינג נתגלה געוואָרן, אַט ערשט איז עה געווען א פּראָסטער ייד און מיטאַמאָל איז ער געוואָרן א בעל-מופת, א געטלעכער מענטש. א שיין האָט זיך געוויזן אין דער פינצטערניש, האָט די לעגענדע ווייטער גע- שפונען דעם פאָדעם און דערציילט, אַז דעם בעש"טס געבורט, נישט נאָר זיין התגלות, איז געשען אויף א ווונדערלעכן אופן און אַז ווען ער זאָל וועלן, וואָלט ער געקענט אראָפּברענגען משיחן... עס האָט אויפגעוואַכט די אַלטע בענקשאַפט נאָך די וואָס וויסן דעם סוד פון דער גאולה, די אייביקע בענקעניש נאָך פּירערס און אויסלייזערס. עס האָט זיך ווידער אָנגעצונדן דער באַגער צו זען הייליקע נשמות. האָט דאָס פאָלק זיי — מיט דער הילף פון זיין כוח-הדמיון — געזען. עס האָט געברענט ביי אים א דורשט נאָך נסים: זענען (אין דעם פאָלקס פאַנטאַזיע) געשען נסים... און ב'חיים באמת נישט ווער עס האָט וועמען געשאַפן: דער רבי די חסידים, אָדער, פאַרקערט, די חסידים דעם רבין. וואָרים די גרויסע פירערשאַפט אליין איז אין א געוויסער מאָס געווען א קינד פון מיטאָס, אַן אויסוווקס פון דעם פאָלקס גאונישער שאַפונגס- קראַפט... איין זאַך איז זיכער: אינאײנעם מיט דער באַרייכערונג, דער אָפּפרישונג פון דעם רעליגיעזן געפיל איז פאָרגעקומען אין דער תקופה פון חסידות אַן אויסערגעוויינלעכע אויפלעבונג אין דער וועלט פון דער יידישער וואָרט-שאַפונג. עס האָט אויפגע- וואַכט די יידישע קינסטלערישקייט, עס האָט זיך צעשפּילט די שעפערישע פאַנטאַזיע.

אמתע צדיקים". אָבער נישט ערשט ר' נחמן בראַסלאַווער און זיין תלמיד ר' נתן — דער בעש"ט האָט שוין געשאַפן דעם וואונדערלעכן מנהג צו דערציילן מעשיות... עס איז דאָ אַ לעגענדע, אַז פאַר זיין פטירה האָט דער בעל-שם-טוב געבענטשט איינעם פון זיינע מקורבים... אַז ער זאָל... זיך און זיינע בני-בית מפרנס זיין נאָר דערפון וואָס ער וועט דערציילן פון אים מעשיות"*).

דער ענין מעשיות, וואָס אַמאָל האָבן זיך אָפּגעגעבן דערמיט נאָר חדר-ייִנגלעך, פּראָסטע מענטשן, ווייבער, איז געוואָרן גאָר אַ געהויבענע זאַך. און דעם פאָלקס שאַפן איז אויף אַזאַ אופן פאַר-שטאַרקט געוואָרן נישט נאָר דורך דעם נייעם רייכן שטאָף, וואָס איז צוגעקומען אַראָנק די חסידישע צדיקים און זייערע מופתים, נאָר אויך דורך דעם, וואָס זיי האָבן סטימולירט דעם עולם און מעורר געווען אים צו דערציילן וואונדערלעכע געשיכטן...**).

אָבער נישט בלויז אין דעם קאָלעקטיוון שאַפן פון פאָלק האָבן זיי אַריינגעבראַכט אַ נייעם כוח און אַ נייעם אימפּעט. עס האָבן זיך אָנגעהויבן ווייזן אינדיווידועלע דיכטער, — אויף אונ-זער הייִנטיקן לשון גערעדט.

די רביים אַליין האָבן דערציילט מעשיות — אָפט פרעמדע, דאָס רוב אָבער אייגענע. דער ערשטער, וואָס האָט דאָס געטון, איז געווען נישט קיין אַנדערער, ווי דער רבי פון אַלע חסידישע רביים — ר' ישראל בעל-שם-טוב. ווען דער מגיד פון מעזריטש, ר' דוב-בער, איז צום ערשטן מאָל געקומען צו אים, האָט ער זיך געוואונדערט, וואָס אָנשטאָט תורה, האָט ער נאָר געהערט פון אים מעשיות. און אויך ר' נחמן בראַסלאַווער דערציילט אונז וועגן דעם בעש"טס מעשיות. איידער ער אַליין האָט אָנגעהויבן דער-

---

*) זע פּ. ד. גאָלדענשטיין: „מיין לעבנסגעשיכטע", פתח-תקוה, ז. 429.

**) און פונקט אַזוי ווי די חסידישע רביים האָבן געהאַלטן פון די חסי-דישע מעשיות, אַזוי האָבן זייערע געגנער, די משכילים, זיי שאַרף אויסגעלאַכט. איינער פון זיי, ישראל אַקסענפעלד, מאַכט חוזק אין זיין „שטערנטיכל" פון אַ חסי-דישן רבין, וואָס פלעגט נעמען געלט „פאַר מעשהנען", ווי ער רופט עס אָן.

זיך און זינגען און דערציילן מעשיות...*) נישט אומזיסט האָבן אי
דער חסידישער וועלט חזנים געשפּילט אַ גרעסערע ראָלע, וו
רבנים, און זאָגן אַ ניגון איז געוואָרן פּונקט אַזאַ געהויבענער
ענין, ווי זאָגן תורה. די עצם סביבה פון חסידישע רביים אי
(אויף אונזער היינטיקן לשון גערעדט) געווען אַן עמאָציאָנעל
קינסטלערישע סביבה — אַזוי ווי געבוירן פאַר אַזאַ ליטעראַטור ווו
די יידישע, פאַר אַ ליטעראַטור, וועלכע איז פון אָנהויב אָן גע
ווען אָנגעזעטיקט נישט אַזוי מיט געדאַנק, ווי מיט געמיט, פאַנ
טאַזיע און בילדלעכקייט...
און אַזוי איז טאַקע אין דער ערשטער תקופה פון חסידות
באַנייט און אָפּגעפרישט געוואָרן די שאַפונגס-קראַפט פונעם פאָלקס
כוח-הדמיון, פונעם פאָלקס וואָרט. און מיר זעען טאַקע, אַז ס'אי
געווען אַ תקופה פון שפּראַכלעכער, ליטעראַרישער, קינסטלערישער
נישט נאָר רעליגיעזער, אויפלעבונג.

ד

חסידישע פאַרלויפער פון ר' נחמן בראַסלאַווער

באַלד נאָכן טויט פון בעש"ט (און אפשר נאָך פאַר זיי
לעבן) האָבן זיך גענומען וויזן נייע יידישע פאָלקס-מעשיות, אַזו
ווי עס זענען געשאַפן געוואָרן אַן אַ שיעור נייע יידישע ניגונים
ס'איז אויפגעקומען אַ קולט פון מעשיות וועגן רביים, אַזוי ווי עס
איז געווען שיער נישט אַ מצווה צו זאָגן אַ ניגון.
ביי די בראַסלאַווער חסידים איז שפּעטער אפילו איינגע
פירט געוואָרן אַ תפילה וועגן מעשיות דערציילן. זיי האָבן געבעט
גאָט, אַז זיי „זאָלן זוכה זיין צו דערציילן סיפּורי-מעשיות פו

---

*) זע מיין אַרבעט „די יידישע ליטעראַטור און די לעזערין“.

רעליגיעזער פאנטאזיע פון יחידים און דער אפגעפרישטער פלאַמ־פייערדיקער התלהבות פון די מאסן...*)

---

*) צווישן די רביים פון לעצטן דור זענען אויך געווען (אָדער פאַראַן) אַזעלכע, וואָס דערציילן מעשיות, אַזוי צום ביישפּיל גיט איבער י. י. וואָל (אין „צוקונפט", דעצעמבער. 1930), אַז זיינער אַ פריינט האָט נאָך מיט עטלעכע צענטליק יאָר צוריק געהערט מעשיות פון חסידישע רביים, ספּעציעל פון דעם טריסקער רבין: „ר' נחמיה בונים, איינער פון דעם טריסקערס מקורבים, אַ טיפער פילאָזאָפיש באַלעזענער ייד, ר' נח פּאָריצקערס, דעם מבאר פון דעם מה"רם שיפס אַן אייניקל' האָט מיר איבערדערציילט אַפּאָר מעשיות פון דעם טריסקער, וואָס ער האָט פּער־זענלעך געהערט מפּיו הקדוש — פאַרבגרייכע מעשיות, צונויפגעוועבטע פון הימל, ערד און שטערן און באַהויכטע מיט אַלע ריחות פון דער זאַנפטער וואָלינער־נאַטור. מיט אַן אומגעווייינלעכער שפּאַנונג האָב איך געהערט די מעשיות, כאָטש איך בין שוין צו יענער צייט געווען „געכאַפּט" און שטילערהייט געלייענט פּושקין און דעם „חטאת נעורים". און באַזונדערע אויסדערוויילטע טעג האָבן די צדיקים געהאַט פאַר זייערע מעשיות: דער טריסקער, אַ שטייגער, תשעה־באב און שמיני־עצרת; דער טאַלנער — אַנדערע טעג, א. אַז. וו. דעמאָלט פלעגן זיך צונויפנע־מען זייערע מקורבים אין אַ באַזונדער חדר, דער רבי האָט אַרומגעשפּאַצירט מיט גיכע טריט, זיין קול האָט געפּליסט מיט אַ זונדערבאַרער ווייכקייט און דבקותדיקייט, צאַרטע פעדעם האָבן זיך געוועבט און בילדער זענען אויפגע־שפּרונגען און אָנגעפילט דעם רוים. אייניקע מקורבים פלעגן זיך נוהג זיין פאַרשרייבן אויך די מעשיות אַזוי ווי די תורות א. אַז. וו."

ציילן זיינע ווונדער־געשיכטן, האָט ער, רעדנדיק וועגן זייער חיכ־
טיקייט, געזאָגט, אַז „דער בעל־שם־טוב זכר צדיק וקדוש לברכה
האָט געקענט דורך אַ סיפּור־המעשה מיחד זיין יחודים. ווען ער
האָט געזעען, אַז עס זענען קאַליע געוואָרן די צנורות העליונים
און מען האָט זיי נישט געקענט מתקן זיין דורך תפילה, האָט ער
זיי מתקן געווען און מיחד געווען דורך אַ סיפּור־המעשה". און
מען דאַרף גאָרנישט אָנקומען צו ר' נחמנס און ר' בערס עדות־
זאָגן, כּדי צו וויסן, אַז דער בעש"ט איז געווען אַ מעשה־דערציי־
לער, נישט סתּם אַזוי אַ תּורה־זאָגער. אין די ספרים פון זיינע
תּלמידים ווערן זייער אָפט געבראַכט אין זיין נאָמען שיינע, קורצע
מעשהלעך, משלים, בילדער, וועלכע ער פלעגט באַנוצן, כּדי קלע־
רער צו מאַכן זיינע רעיונות.

און נישט נאָר ער אַליין, אויך די, וואָס האָבן געירשנט
זיין שטול, זענען געווען אָפט בילדלעך, דערציילעריש אין זייערע
רייד מיט די חסידים.

גאָר באַזונדערס האָט זיך אויסגעצייכנט צווישן זיי דער נאָר־
וואָס דערמאָנטער מגיד פון מעזריטש, דער ענערגישער פירער
פון דער חסידישער באַוועגונג נאָך דעם בעש"טס טויט. צווישן
די תּורות, וואָס ער האָט געזאָגט און וואָס זיינע תּלמידים האָבן
שפּעטער פאַרשריבן און פאַרעפנטלעכט, זענען דאָ זייער אָריגי־
נעלע מעשהלעך, משלים, בילדלעכע אַפאָריזמען. אַ קינסטלעריש־
דערציילערישן ווערט האָט אַ טייל פון די פיינע ווערטלעך און
איראָנישע, אָפט זייער וויציקע און שפּילעוודיקע מעשהלעך פון ר'
נפתלי ראָפּשיצער. די דאָזיקע אַלע מעשיות, אַפאָריזמען און
ווערטלעך זענען דאָס רוב פאַרשריבן געוואָרן אויף לשון־קודש,
אָבער די אָריגינעלע שפּראַך, אין וועלכער זיי זענען געשאַפן גע־
וואָרן, איז יידיש און זיי זענען, אין תּוך גענומען, דענקמעלער פון
דער יידישער וואָרט־קונסט, פון יענער קונסט, וועלכע האָט אינ־
איינעם מיט דעם חשק און דעם ברען צו זינגען, צו טאַנצן, צו
פראַווען דבקות געצויגן איר יניקה פון דער אויפגעוואַכטער

פון דער וועלט. דאָס קלינגט אומגלויבלעך און עס קען בײַ אונז איצט נאָר אַרויסרופן אַ שמייכל אויף די ליפּן. מען דאַרף אָבער נישט פאַרגעסן די סביבה, אין וועלכער נחמן איז אויפגעצויגן געוואָרן. קבלה, חסידות, סודות, שמות, מופתים און ווונדערלעכע געשיכטן מכוח דעם ייִדן ר' ישראל, — דאָס איז געווען די לופט, וועלכע נחמן האָט אײַנגעעטעמט אין זיך, ווען ער איז געווען נאָך אַ קליין ייִנגעלע. ער האָט שוין דאַן געוווּסט פון עפּעס אַ געהיימער וועלט, פון אַ לעבן, וואָס איז פול מיט ווונדער, מיט וווּנקען, מיט קדושה... געוויס, ווען ער זאָל זײַן אַ קינד ווי אַלע קינדער אָן באַזונדערע כשרונות, אָן אַן אומרויִקער פאַנטאַזיע, אָן יענעם פּײַערל, וואָס דער שעפערישער מענטש ברענגט מיט זיך פון דער מוטערס אינגעווייד, וואָלט ער די אַלע מאָדנע סודותדיקע זאַכן, וועלכע זענען געווען אַרום אים, נישט געזען, נישט געשפּירט. אָבער ער איז, ווי עס ווײַזט, געווען אַן אויסערגעוויינלעך בחורל, ער איז געווען פאַרשטענדיק און סענסיטיוו נישט נאָך זײַנע יאָרן נאָך. און וואָס נאָר ער האָט געהערט אָדער געלייענט אין אַ ספר, האָט ער עס געוואָלט אויספּרובירן אויף זיך אַליין... ווען ער איז געווען נאָך אַ חדר-ייִנגל, איז ער אָפט שוין געגאַנגען אויפן קבר פון בעש״ט. ער פלעגט גיין „רעדן מיטן זיידן"... „ווינטער אין די גרויסע קעלטן פלעגט ער גיין אויף זײַן קבר בײַנאַכט, קיינער זאָל נישט וויסן און (ער) האָט זיך דאָרט פיל געזאַמט און האָט פיל געוויינט... דערנאָך, כאָטש עס איז אים שוין געווען זייער קאַלט, פלעגט ער גיין אין אַ קאַלטער מקווה אַרײַן, כדי צו פּײַניקן זײַן לײַב"... שפּעטער איז ער געווען קעגן פּײַניקן זיך, קעגן סיגופים, קעגן עצבות און פאַר שמחה, אָבער אין די יונגע יאָרן איז ער געווען נאָך פאַרכישופט פון דער אַסקעטישער קבלה און עס איז מסתמא אמת, וואָס די חסידים דערציילן, אַז נאָך פאַר צוואַנציק יאָר פלעגט ער זייער פיל פאַסטן משבת לשבת, דאָס הייסט אַ גאַנצע וואָך. אַמאָל האָט ער געפאַסט כסדר משבת לשבת, אַמאָל האָט ער אין איין יאָר געפאַסט אַכצן מאָל.

ער האָט זיך אויסגעצייכנט מיט זײַן שטאַרקן ווילן; ער האָט אָבער נישט געהאַט קיין עלוישן קאָפּ. „כמה פעמים האָט ער

ה

ר׳ נחמן בראַסלאַווער

דעם ערשטן אָרט צווישן די חסידישע דיכטער-יחידים פאַר-נעמט ר׳ נחמן בראַסלאַווער.

ר׳ נחמן איז געבוירן געוואָרן שבת ראש-חודש ניסן תקל״ב (1772). ער איז געקומען אויף דער וועלט אין מעדזשיבאָזש (פּאָ-דאָליע, רוסלאַנד) — אין דער זעלביקער שטאָט, אין וועלכער עס האָט יאָרנלאַנג געלעבט און געווירקט דער בעש״ט. אָבער נישט נאָר מעדזשיבאָזש פאַרבינדט זיי. עס איז געווען צווישן זיי נאָך אַ שייכות, אַ מער אינעווייניקסטע. נחמנס פאָטער, ר׳ שמחה, איז געווען אַ זון פון ר׳ נחמן האָראָדענקער, אַ תלמיד פון בעש״ט, און ר׳ שמחה אַליין איז געווען אַ חזן אין דעם בעש״טס שול. נחמנס מוטער, פייגע, איז געווען דעם בעש״טס אַן אייניקל...

דעם בעש״טס אָפּשטאַמונג איז אַ טונקעלע, נאָר לעגענ-דעס זענען דאָ וועגן איר. וואָס איז שייך אָבער צו ר׳ נחמנען, ווייסן מיר זיין יחוס-בריות.

נישט נאָר פון זיין מאַמעס צד איז ער געווען אַ יחסן. אויך זיין פאָטער, ר׳ שמחה, האָט געשטאַמט פון אַ געהויבענער רבני-שער פאַמיליע.

ר׳ שמחה אַליין האָט זיך מיט קיין זאַך נישט אויסגעצייכנט. אַנדערש איז ר׳ נחמנס מוטער. זי איז, ווי עס ווייזט, געווען נישט קיין געוויינלעכע פרוי. זי איז שיר נישט אַליין געווען אַ גוטע-יידענע. חסידים האָבן געגלויבט, אַז „זי האָט רוח-הקודש״...

און זי (ווי אויך אירע צוויי ברידער) האָבן אויף נחמנען, ווען ער איז געווען נאָך אַ קינד, געהאַט אַ גרויסע השפּעה. אַז ער איז נאָך געווען אַ קינד פון זעקס יאָר, לייענען מיר אין „שבחי הר״ן״, איז אים שוין געקומען אויפן געדאַנק זיך אָפּשיידן

ר׳ נחמנען און זיינע תלמידים — אזוי אז איינער אַ העברעישער שרייבער האָט אויף דעם סמך אפילו אויפגעבויט אַ גאַנצע פּסי־כאָאַנאַליטישע טעאָריע וועגן ר׳ נחמנס לעבן און שאַפן, און ער האָט שוין מער קיין שום זאַך ביי אים נישט געפונען, אחוץ דער סובלימירונג פון ליבידאָ און אַלערליי פּרווידיאַנישע קאָמפּלעקסן, אָנגעהויבן פון דעם עדיפּוס־קאָמפּלעקס (זע יעקב בקר: ר׳ נחמן מברצלב, מחקר פסיכואנאליטי, הוצאת „דעה״, ירושלים, תר״פח), אָבער נישט נאָר אין דער ספערע פון סעקסועלן לעבן האָט ר׳ נחמן כסדר געמוזט מלחמה האַלטן מיטן יצר־הרע. ער האָט גע־ליטן אויך פון אַנדערע תאוות. ער האָט בכלל געהאַט זייער אַ ליידנשאַפטלעכן און עקסטרעם־„קינסטלערישן״ טעמפּעראַמענט, — ווי מיר רופן דאָס אָן איצט. ער האָט געהאַט האַלוציאַנאַציעס. ער איז געווען אָפט נערוועז. געווען פול מיט שטימונגען, קאַפּריזן. אָט איז ער געווען פריילעך, אויפגעלייגט — און אין אַ מינוט אַרום האָט ער זיך נישט געהאַט ווו אַהינצוטון פון אומעט און צער... ער איז געווען אַ כעסן. (דאָס האָט זיך אַרויסגעוויזן דערהויפּט אין די שאַרפע מחלוקתן, וואָס ער האָט געפירט מיט אַנדערע רביים.) ער איז זיך אַליין מודה, אַז נאָר אין ארץ־ישראל, ווהין ער איז שפּעטער געפאָרן, האָט ער זוכה געווען בייצוקומען די מדה רעה פון כעס...

ער האָט זייער שטאַרק געהאַלטן פון זיך, ער איז געווען אַ מיף־עגאָצענטרישע נאַטור, ער האָט זיך אויסגעצייכנט מיט יע־נעם שאַרפן און גוזמאדיקן איך־באַוווסטזיין, וועלכן עס האָבן אָדער גאָר מעמפּע, אָדער גאָר גרויסע מענטשן (איידער זיי באַהערשן זיך אַליין). ביי אים איז רעכט געווען צו באַרימען זיך, אַז דער זיי־דע, דער בעש״ט, קומט צו אים פון יענער וועלט פאַרברענגען. (און אפשר איז עס געווען איינע פון זיינע אָפטע האַלוציאַנאַציעס)... איינמאָל האָט זיין מוטער אים אויפגעוואָרפן, וואָס ער האָט אויפ־געהערט צו גיין אויפן בעש״טס קבר, האָט ער געענטפערט: „אויב דער זיידע וויל מיך זען, קאָן ער קומען אַהער״. אים האָט פאַר־דראָסן, ווען מען האָט גערעדט וועגן אים, ווי וועגן דעם בעש״טס אַן אייניקל. ער האָט נישט געוואָלט קיין יחוס־אָבות, אים איז

נישט פאַרשטאַנען וואָס ער האָט געלערנט. פלעגט דער מלמד זיין אין כעס אויף אים און ער האָט נישט געוווסט, אין וואָס ער איז פאַרטראַכט". חסידים גלויבן, אַז ער האָט שוין, ווען ער איז געווען נאָך אַ חדר־יינגל, „געמאַטערט זיך אויסצומאָלן די אותיות פון שם הוי"ה פאַר די אויגן"... עס איז יעדנפאַלס קלאָר, אַז ער איז געווען אַ פאַרטראַכט קינד; אַ קינד, וואָס האָט געהאַט אַ פולן אינעווייניקסטן לעבן און „דאָס לערנען איז אים אָנגעקומען מיט גרוים מידיקייט"... „אויף דעם אָנהויב האָט ער געלערנט משניות, האָט ער נישט פאַרשטאַנען. האָט ער זייער פיל געוויינט פאַר השי"ת, ביז ער האָט זוכה געווען צו קענען לערנען משניות". ער האָט זיך אויסגעצייכנט מיט זיין התמדה, כאָטש ער איז געווען אַ פרייל עך יינגל און אַ גרויסער שטיפער. דאַוונען פלעגט ער אָפט ביחידות, אין אַ באַהאַלטענעם ווינקל — און מיט זיינע אייגענע ווערטער... מען האָט געקענט זען, אַז דאָס וואַקסט נישט אַזוי אַ חריף און אַ פלינקער מוח, ווי אַ מענטש מיט אַ גרויסער נשמה און אַ זעלטענעם כאַראַקטער...

זיין פעסטער כאַראַקטער, זיין ווילנסקראַפט איז אים שטאַרק צונוץ געקומען, באַזונדערס שפּעטער, ווען ער איז אונטערגעוואַקסן. ער האָט געהאַט אויסצושטיין גרויסע נסיונות, דערהויפּט סעקסועלע. ער איז ווי עס שטייט אין „חיי הר"ן", געווען אין גרוים געפאַר, אָבער ער איז געווען זייער שטאַרק און האָט גובר געווען דעם יצר־הרע... „ער פלעגט זיך נישט מיען אויסצומיידן די נסיונות, לייענען מיר דאָרט ווייטער, נאָר פאַרקערט, ער האָט זיי געזוכט". ער האָט, ווי יעדער שטאָלצער און שטאַרקער מענטש, געוואָלט ביישטיין זיין נסיון, נישט אַנטלויפן פון אים... „דער יצר־הרע — האָט ר' נחמן אַליין דערציילט — האָט אים געוואָלט צוררלאָזן, ער זאָל אַלע תאוות גרינג צעברעכן, נאָר תאוות משגל זאָל ער דעם יצר־הרע צולאָזן. וואָרים דער עיקר יצר־הרע איז נאָר אין דער תאווה. האָט ער אים געזאָגט: פאַרקערט, אַז דו ווילסט מיך כאַפּן מיט דער תאווה, מוז איך דווקא נאָר זי צעברעכן אינגאַנצן"...

אַזעלכע מיטטיילונגען געפינען זיך אַסך אין די ספרים פון

תורות זענען דאָ פאַרשריבן!" דאַן האָט ער דערקלערט, אַז עס זענען דאָ גאַנצע וועלטן, וועלכע ציען זייער חיות נאָר פון דעם רויך פון זיין תורה — און ער האָט גענומען דאָס שטיק פּאַפּיר און עס אָנגעצונדן... אַן אַנדערש מאָל האָט ער געזאָגט, אַז די וועלט האָט נאָך דעם אמתן טעם פון זיין תורה נישט פאַרזוכט. „ווען זיי זאָלן הערן נאָר איין תורה, זיין אינאיינעם מיט איר ניגון און איר ריקוד, וואָלטן זיי אַלע בטל געוואָרן פאַר אים. אפילו די חיות און די גראָזן און אַלץ וואָס איז דאָ אין דער וועלט וואָלטן צעגיין אין גרויסן און וווּנדערלעכן תענוג". „כ'בין אַ שיינער און אַ וווּנדערלעכער בוים מיט ווונדערלעכע צווייגן און מיט די וואָרצלען בין איך ממש אין דער ערד"... „מיין פייער וועט אייביק ברענען און קיינמאָל נישט פאַרלאָשן ווערן"...

פאַר זיין טויט האָט ער געזאָגט: „איך האָב דערגרייכט אַזאַ הויכע מדרגה, וואָס קיין העכערע פון איר קאָן קיין בשר-ודם שוין נישט דערגרייכן. אָבער איך קאָן נישט בלייבן שטיין אויף איין מדרגה. איך מוז נאָך העכער און העכער שטייגן. דערפאַר בענק איך שוין נאָך דעם טויט — איך זאָל זיך אויסטאָן פון דעם גוף, וואָס איז מעכב צו דערגרייכן נאָך העכערע מדרגות"...

יאָ, דער פּסיכאָאַנאַליטיקער איז גערעכט. ר' נחמן איז געווען קראַנק אויף נאַרציסיזם (עקסטרעמע פאַרליבטקייט אין זיך אַליין). און עס איז פּשוט נישט צו פאַרשטיין, ווי אַזוי ער האָט געקענט רעדן — און ער האָט גערעדט — וועגן זיין עניוות... ער האָט זיך געהאַלטן פאַר דעם גרעסטן למדן אין דער וועלט. ער איז געווען זיכער, אַז ער איז אַ מוראַדיקער קענער און ווייסער אין אַלע שבע חכמות. וואָס איז שייך צו קבלה, האָט ער זיך נישט געשעמט צו זאָגן, אַז עס זענען געווען נאָר פיר גרויסע מקובלים: ר' שמעון בן יוחאי, ר' יצחק לוריע, דער בעש"ט און — ער... „איך גיב אייך פון מיין תורה, האָט ער דערקלערט, נאָר די פסולת, און זי איז אַ מיליאָן מאָל נידעריקער פון מיינע השגות; נאָר נאָך נידעריקער קאָן איך זיך נישט אַראָפּלאָזן"... „איך הויב זיך אויף יעדעס מאָל און יעדע רגע פון איין מדרגה אויף אַן אַנדערע, אַ העכערע. און ווען איך זאָל פילן, אַז איך געפין

גענוג געווען זיין אייגענע גרויסקייט. די וועלט, האט ער זיך נע-
קלאגט, טראכט, אז איך האב זוכה געווען צו מיין הויכער מדרגה
מחמת איך בין דעם בעל-שם-טובס אן אייניקל. דאס איז נישט
אזוי! און אז עס האט זיך אמאל וועגן אים פארשפרייט א קלאנג,
אז ער איז געפארן זוכן דעם בעש"טס כתבים, האט ער עס
שטארק אפגעלייקנט. ער זאל וועלן די כתבים, האט ער געזאגט,
„וואלט מען זיי אים געבראכט אהיים, נאר ער באדארף זיי נישט".
איך גיי אויף א וועג, האט ער געזאגט, וואס קיינער איז נאך
אויף אים נישט געגאנגען, כאטש דער וועג איז שוין זייער אן
אלטער, איז ער פונדעסטוועגן נאך אינגאנצן א נייער"... „איך קען
אזוי פיל חכמות, — האט ער אמאל געזאגט, — אז ווען איך וואלט
געוואלט ארויסווייזן נאר א קליינעם-טייל פון זיי, וואלטן מענטשן
געקענט לעבן בלויז מיט דער הנאה פון די חכמות און וואלטן
נישט געדארפט גאר עסן און טרינקען"... „ווען די וועלט זאל
וויסן, האט ער דערקלערט, ווען ער איז געווען אמאל קראנק, ווי
אזוי זיי באדארפן מיך האבן, וואלטן זיי אלע געפאלן אויף זייע-
רע פנימער און מתפלל געווען צו השם יתברך, אז איך זאל גע-
זונט ווערן, ווארים די גאנצע וועלט באדארף מיך זייער האבן,
אז עס איז גאר אוממעגלעך פאר זיי צו לעבן אן מיר"... צו זיינע
מקורבים האט ער אמאל געזאגט: „איך ווינטש זיך, איך זאל
זוכה זיין צו זען די ליכטיקייט פון די וועגן, וואס איר פארט
אויף זיי צו מיר"... איידער ער האט זיך אוועקגעלאזט קיין ארץ-
ישראל, האט ער געבענטשט דעם בראסלאווער רב מיט די ווער-
טער: „...איך ווינטש דיר, אז דו זאלסט זוכה זיין אויף יענער
וועלט צו פארשטיין מיינע שיחות-חולין"... „ער האט אזא געהיימע
שטים, האט ער דערציילט אמאל, אז ער קאן שטיין צווישן א
גרויסן עולם מענטשן און שרייען פון איין עק וועלט ביז צו דעם
אנדערן — און קיינער זאל נישט הערן"... „עס וועט קומען א צייט,
האט ער געגלויבט, ווען מענטשן וועלן מיט קנאה פרעגן איינער
דעם אנדערן: האסטו פערזענלעך געקענט ר' נחמנען? ביסטו
טאקע געווען ביי אים אין הויז? האסטו באמת געקענט אט דער
און דעם פון זיינע מענטשן?". איינמאל האט ער געהאלטן אין
האנט א שטיק פארשריבן פאפיר און האט אויסגעשריען: „וויפל

יסורים, געבעט און געוויין... ער האָט שטאַרק געמוזט וויינען און מתפלל זיין צו גאָט, ביז ער האָט זוכה געווען אויפצוהייבן זיך איבער זיינע אייגענע באַגרענעצטקייטן... „ער האָט אַמאָל אַוועקגעשענקט זיין אַלטן טלית צו איינעם פון זיינע חשובע מקורבים, האָט ער אים געזאָגט: דו זאָלסט האַלטן בכבוד דעם דאָזיקן טלית, וואָרים וויפל האָר עס זענען דאָ אינעם טלית, אַזויפיל טרערן האָב איך פאַרגאָסן פאַר השי"ת, ביז איך האָב געוווּסט, וואָס טלית איז"...

ר' נחמן האָט, ווי מיר זעען, ליב געהאַט צו רעדן וועגן זיך אַליין, צו גריבלען זיך אין זיין אייגענער נשמה. דאָך איז ער נישט געווען איינגעשלאָסן אין זיין אייגענעם איך. ער האָט געהאַט ברייטע גייסטיקע אינטערעסן. עס האָט אים געצויגן צו דער וועלט, צו מענטשן. זיין האַרץ, זיינע אויגן, זיינע אַלע חושים זענען געווען אָפן פאַר אַלץ, וואָס ס'האָט זיך געטון אַרום אים. מען פלעגט ברענגען פאַר אים אַלע נייעס פון דער וועלט און אויך אַלע מעשיות וואָס די וועלט דערציילט און אַלע געדרוקטע מעשיות פלעגן געבראַכט ווערן צו אים... ער האָט שטענדיק געוואָלט מען זאָל דערציילן נייעס וועגן וועלט-זאַכן...

גאָר אַ באַזונדער אויפמערקזאַמקייט און ליבשאַפט האָט ער אַרויסגעוויזן צו דער נאַטור. ער האָט עס געטון אַלעמאָל, דערהויפּט אָבער דאַן, ווען ער איז געזעסן אויף קעסט ביי זיין רייכן שווער אין הוסיאַטין, אַ דאָרף, וואָס איז נישט וויט פונעם שטעטל מעדוועדעווקע. ער איז געווען נאָך זייער יונג, ווען ער האָט חתונה געהאַט, ערשט בר-מצוה געוואָרן — און זיין יוגנט האָט געבליט, זיין רייכע נשמה איז געוואַקסן אינאיינעם מיט די בלומען און ביימער, וואָס זענען געווען אַרום אים אין אָט דער שיינער געגנט. „ער פלעגט דאָרט אויף די פעלדער, וואָס אַרום דעם דאָרף, האָבן זייער פיל התבודדות", לייענען מיר אין „שבחי הר"ן". אָפט פלעגט ער זיך פאַרקלייבן אויפן באַרג, וואָס איז געווען נישט ווייט פון דאָרף, און אָפּזיצן דאָרט שעהן. זומער האָט ער ליב געהאַט זיך שיפלען אויפן טייך. ער פלעגט צופאָרן צום ברעג, ווען ער פלעגט באַמערקן אַ שיינעם, אָפּגעלעגענעם ווינקל,

זיך אויף דער זעלביקער מדרגה, וואָס מיט א שעה פריער, וואָלט איך זיך נישט געוואָלט האָבן אויף דער וועלט"... „איך דוכט זיך, האָט ער געגעבן צו וויסן זיינע חסידים, אַז נאָר אויף אייך אַליין האָב איך אַ שליטה. דער אמת איז, אז איך געוועלטיק אויך איבער אלע צדיקים פון דור, נאָר פארבאָרגענערהייט"... „אמאָל האָב איך געמיינט, אַז דאָס רעדט מיך איין דער יצר־הרע, אַז קיינער קאָן נישט פירן די יוגנט אַזוי ווי איך, איצט בין איך זיכער, אַז איך בין טאַקע באמת דער איינציקער מנהיג־הדור און עס איז נישטאָ צו מיר קיין גלייכן"...

ער איז באמת אומפאַרגלייכלעך אין אסך פּרטים. בכלל אָבער איז ער געווען פול מיט די זעלביקע אינעווייניקסטע מלחמות און שאַרפע סתירות, וועלכע פייניקן אלע רייכע פּערזענ־לעכקייטן. די הייליקייט איז ביי אים, ווי ביי אלע אַנדערע טיף־רעליגיעזע נשמות, געווען אַ שוץ־מיטל קעגן זינד, תאוות, קליפות. יעדע זאַך פון עבודת ד' איז אים אָנגעקומען מיט גרוים מסירות־נפש, אויף יעדער זאַך האָט ער געהאָרעוועט פיל צייטן, און ער האָט געהאַט פיל עליות און ירידות... אַזוי שרייבן זיינע אייגענע תלמידים, פילנדיק, אַז זיי פאַרקלענערן אים נישט, נאָר פאַרקערט, זיי ווייזן, ווי גרויס ער איז, ווען זיי דעקן אויף פאַר אונז די אינעווייניקסטע מלחמות, האָס ער האָט געפירט, געטוזט פירן מיט זיך אַליין...

אפילו זיין גוטסקייט, זיין ליבשאַפט צו מענטשן איז נישט געווען קיין איינגעבוירענער שטריך פון זיין כאַראַקטער, נאָר אַזוי צו זאָגן, אַ פאַרהאָרעוועטע, ווי אַלע זיינע גוטע מדות. ער האָט אַליין אַמאָל געזאָגט: „אין אָנהויב פלעג איך דאַרפן מתפלל זיין צו גאָט איך זאָל פילן דעם אַנדערנס יסורים, וואָרים אָפטמאָל פלעגט צו מיר איינער קומען און דערציילן זיינע צרות, און איך האָב זיי נישט געפילט. איצט אָבער, אַז אימיצער זאָגט מיר פון זיינע ליידן, פיל איך עס מער ווי ער אַליין, וואָרים ער קאָן האָבן אַנדערע מחשבות און פאַרגעסן אָן אלע צרות, איך — נישט". ער האָט דערגרייכט זייער אַ הויכע מדרגה פון מיטלייד, אָבער נאָר נאָך אַ שווערן ראַנגלען זיך מיט זיך אַליין, נאָר נאָך פיל

גלויבן זיין תלמיד, דעם מחבר פון „שבחי הר"ן", וועלכער גיט איבער אין נאָמען פון ר' נחמנען אַליין, אַז „אויף יעדן טריט, וואָס ער פלעגט דאָרט אויף די פעלדער גיין האָבן התבודדות, האָט ער געפילט טעם גן-עדן... אַז ער פלעגט זיך אומקערן פון דאָרט צוריק אַהיים, האָט די גאַנצע וועלט אויסגעזען ניי אין זיינע אויגן, און אים האָט זיך געדאַכט, אַז עס איז גאָר אַן אַנדערע וועלט"...

זיינע טיפסטע געפילן און זיין העכסטן רעליגיעזן עקסטאַז פלעגט ער אויסדריקן אין זינגען און אין טאַנצן... „ער פלעגט זייער אָפט זינגען — דערציילט אונז ר' נתן — זיינעם אַן אייגענעם ניגון, זינגענדיק דעם ניגון פלעגט ער זיך אַוועקלאָזן אין אַ טאַנץ, און ווער עס האָט נישט געזען זיין טאַנצן, האָט אין זיין לעבן קיין גוטס נישט געזען"...

ס'איז קלאָר:

ר' נחמן איז געווען אַ קינסטלער-נאַטור. ער האָט געזוכט אויסדרוק — פּלאַסטישן, מוזיקאַלישן, דערציילערישן אויסדרוק — פאַר די שטורעמס, פאַר די שטילקייטן פון זיין גייסט. ער איז געווען אַ דיכטער, אַליין נישט וויסנדיק דערפון. ער האָט נישט געשריבן קיין לידער (אַחוץ איין שיר אויף לשון-קודש — אַן אַקראָסטיך), ער איז געווען אַליין אַ ליד, ער איז געווען אַליין אַ הימן, אַ שיר-היחוד צו גאָט.

און עס איז גאָר קיין וווּנדער נישט, וואָס פאַר זיינע חסידים און מקורבים איז ער געווען אַ קוואַל פון ליכט, אַ „טייך, וואָס האַשט אָפּ אַלע פלעקן", אַ מקור פון אומענדלעכער באַוווּנדערונג און פאַרגעטערונג. עס איז גאָר קיין חידוש נישט, וואָס איינער פון זיינע תלמידים דערציילט, אַז זיינע אויגן האָבן געלויכטן, ווי די זון און די לבנה ממש. דערהויפּט שבת-קודש, ווען ער האָט געזונגען מיט אַ ניגון די זמירות, האָט ער אַזוי געלויכטן און געברענט און געשיינט, אַז ווער עס איז דערביי געשטאַנען, האָט געזאָגט, אַז „מ'וועט אַזוינס שוין מער נישט זען ביז משיח וועט קומען"... משיח — דאָס איז געווען די איינציקע געשטאַלט, צו וועלכער די תלמידים האָבן אים געקענט פאַרגלייכן און צו

זיצן דאָרט פאַרטראַכט און חלומען זײנע חלומות. אַן אַנדער מאָל פלעגט ער אַװעקפאָרן רײַטנדיק אויף אַ פערד, אָפּלאָזן אַלײן דאָס פערד אין מיטן װעג, בלײַבן אין װאַלד און אומבלאָנדזשען דאָרט שעהן לאַנג צװישן קוסטעס און בײמער. אין אָנהויב האָבן זיך די הײמישע געשראָקן, װען זײ האָבן געזען דאָס פערד צוריקקומען אָן נחמנען, ביסלעכװײז האָבן זײ זיך צוגעװױנט צו זײנע מאָדנע גענג. זײ האָבן שוין געװוּסט, אַז ער בלײַבט אין װאַלד. ער האָט, װי דער בעש"ט, ליב געהאַט צו פּראַװען התבודדות, צו זאָגן זײ־נע תּפילות און צו זינגען זײנע הײליקע געזאַנגען צװישן בײמער, בלומען און גראָזן. „עס איז גוט פרום צו זײן צװישן זײ" — האָט ער געזאָגט צו זײנעם אַ תּלמיד, שפּאַצירנדיק מיט אים אין פעלד. װען דו זאָלסט זוכה זײן צו הערן — האָט ער געזאָגט צו אים — דאָס קול פון די שירות ותשבחות פון די גרעזעלעך, װי אַזוי יעדעס גרעזעלע זאָגט שירה צו השי"ת אָן שום פּניה און אָן אַ שום מחשבה זרה און האָפן נישט אויף קײן שום שכר, װי אַזוי ס'איז זײער שײן און זײער גוט צו הערן זײער שירה און עס איז זײער גוט פרום צו זײן צװישן זײ"... (שבחי הר"ן) אַלע בײ־מער און גראָזן אין דער װעלט שיקן שטאַפּעטן אײנער צום אַנ־דערן, ביז זײ דערגײען צו די אויערן פון צדיק, און ער נעמט זײ אויף און הערט פון זײ עצות, װי גאָט צו דינען... „װינטער איז אין דער בחינה פון עיבור, און אַלע גראָזן און שפּראָצונגען זענען טויט, אָבער אַז עס װערט זומער, װאָס איז געבורט, דאַן װאַכן זײ אויף: איז גוט דעמאָלט אַרויסצוגײן שפּאַצירן אַלײן אין די פעלדער; דאָס שפּאַצירן אַלײן איז אַ תּפילה און אַ געבעט און אַ גלוסטונג און אַ בענקעניש צו גאָט, אַלע גרעזעלעך פון פעלד, װאָס הױבן אָן צו לעבן און צו שפּראָצן, װערן באַהעפט און אַרײַנגענומען אין דער תּפילה און דעם געבעט".

װען אַ הײַנטיקער זאָל זאָגן עפּעס אַזױנס, װאָלט עס גע־קענט אָנגענומען װערן פאַר „פּאָעזיע". אָבער דאָס זענען די װער־טער פון אַ חסידישן יונגמאַן אין פּאָדאָליע, מיט כמעט אַנדערט־האַלבן הונדערט יאָר צוריק. איז עס געװען הײליקע תּמימות און אַ שטיק נשמה־לעבן, נישט קײן שײנע רײד. װאָרים מיר מעגן

צחוק. איינעם (פון די קינדער) האָט ער אַ נאָמען געגעבן פּראַנ־צויז און דעם צווייטן אַן אַנדער נאָמען — (דאָס איז געווען די צייט פון די נאַפּאָלעאָנישע קריגן. — ש. נ.) און זיי האָבן געמאַכט מלחמה. און (ער) האָט געטון זייער פיל קטנות"... זיינע תלמידים דערי־קלערן עס דערמיט, וואָס אײדער אַ מאַן קומט פון איין מדרגה אויף אַן אַנדערער, מוז מען האָבן פריער אַ ירידה פאַר דער עליה...

לויט אונזערע השגות איז עס אפשר גאָרנישט געווען קיין ירידה, נאָר יענע שפּעטערישע צעדודערטקייט, וועלכע נעמט זיך פון אַן איבערפלוס פון כוחות, יענץ הייבן זיך און פאַלן פון כוואַליעס, דאָס איז דער ריטם פון יעדן שפּעדיק־אויפגעשטורעמטן לעבנס־שטראָם, יענע דורשטיקע, בענקשאַפטלעכע, ברענענדיקע איינזאַמקייט, וועלכע לאָזט נישט דעם פּאָעטישן מענטש רוען, וועלכע שליידערט אים אום, ווי אין כף־הקלע, וואַרפט אים פון נזירות צו זינד, טרייבט אים פון הייליקן ערנסט צו שפּיל, פון אָנגעצויגענער חשיבות צו קינדישקייט...

ר' נחמן איז נישט געווען און האָט נישט געקענט זיין „אַ מענטש ווי אַלע מענטשן", ער האָט זיך געריסן פון די קייטן, וועלכע עס לייגט אַרויף אויף אונז די אַלטעגלעכקייט, דער איינ־געשטעלטער נוסח פון לעבן, פון שטאַט. ער איז געווען פון די פרייע און אייביק־רעבעלירנדיקע גייסטער, נישט געקוקט אויף זיין טיף איינגעוואָרצלט־זיין אין דער חסידישער טראַדיציע. ער האָט קיינמאָל און קיינעם זיך נישט אונטערגעגעבן, ער האָט געלעבט זיין אייגן לעבן („ער האָט געהאַט התבודדות אפילו ווען אַרום אים איז געשטאַנען אַ גרויסער עולם"). ער האָט געהאַט זיין איי־גענעם גאָט־באַגריף, זיין אייגענע חזיון פון דער וועלט, זיינע איי־גענע פאַנטאַזיעס וועגן זיך אַליין... ער איז מיט זיין האַרץ געווען אַ דיכטער, און ער איז עס געווען אין לעבן, נישט נאָר אין כוח־הדמיון...

אָבער לאָמיר זיך אומקערן צו די פּאַסירונגען פון זיין לעבן. מיר וועלן זיך אָפּשטעלן נאָר אויף די וויכטיקערע פון זיי.

עס איז שוין פריער דערמאָנט געוואָרן, אַז באַלד ווי ער

װעלכער ער האָט זיך, אגב, אַליין פאַרגליכן אין די רגעס פון עלית-נשמה.

און נישט נאָר פאַרן לעבן האָט ער אַזױ באַגײַסטערט און פאַרכּישופט זײַנע חסידים; אױך נאָכן טױט האָט זײַן געשטאַלט נישט אױפגעהערט אַרױסצושטראַלן פון זיך אָט די מאַגישע װירקונג... „זײַן פּנים האָט געשמײכלט, און ער האָט אױסגעזען װי אין זײַן לעבן, װען ער איז אַרומגעגאַנגען אין זײַן צימער אַהין און אַהער פאַרטיפט אין זײַנע געדאַנקען. און איז געװען מלא-חן. בשעת ער איז געלעגן אױף דער ערד, האָבן פון אים געשמעקט די בעסטע ריחות"...

„איך װיל בלײַבן צװישן אײַך און איר זאָלט קומען אױף מײַן קבר", האָט ער זײ געזאָגט פאַרן טױט. און זײ זענען געקומען. זײ קומען נאָך איצט אױך אױף זײַן קבר אין אומאַן. אָבער גאָר באַזונדערס שטאַרק איז געװען ר' נחמנס השפּעה װען ער האָט געלעבט.

און נישט נאָר אין די הױכע און דערהױבענע מינוטן — אױך דאַן, װען ער איז געװען אין „אַ מצב פון ירידה", האָט ער נישט אָנגעװױרן זײַן חן אין די אױגן פון די תּלמידים. זײ האָבן זיך נישט געשראָקן פאַר זײַנע „ירידות" אָדער „קטנות", װי זײ האָבן עס גערופן. זײ האָבן געװוּסט, אַז דאָס איז אַ „פאַלן", װאָס טראָגט דעם אױפקום אין זיך („ירידה צורך עליה"), — װי עס זינגט זיך אין אַן-סקיס „דיבוק"...

אין „שבחי הר"ן" װערן מיט אַ װוּנדערלעכער תּמימות אױסבערגעגעבן די אַלע פּרטים פון זײַן מאָדנער, נישט-רבּישער און בכלל „נישט-סטאַמטשנער" אױפפירונג אין סטאַמבול, בעת זײַן נסיעה קײן ארץ-ישׂראל, — אַ נסיעה, װעלכע איז, אגב, געװאָרן אַ קװאַל פון אַסך װוּנדערגעשיכטן... „ער האָט געטון אין סטאַמבול, לײענען מיר אין „שבחי הר"ן", אַלע מיני קטנות. ער איז געגאַנגען באָרװעס און אָן אַ גאַרטל און אָן אַן אױבערשטן היטל און איז געגאַנגען אָנגעטון אין דעם אונטערשלאַק, װאָס ער האָט געהאַט פון אַ מלבוש. און איז געגאַנגען אין גאַס, אַזױ װי קינדער לױפן אַרום און שפּילן זיך. און האָט געמאַכט מלחמות דורך

זיין, נאָך מער לייטערן, און אַזוי ווי דער בעש"ט און אַנדערע מקובלים און רביים, האָט אויך ער געפילט, אַז דאָס איז מעגלעך נאָר אין ארץ-ישראל, דאָרט ווו עס געפינען זיך די הייליקע קברים פון ר' שמעון בן-יוחאי, פון דעם אר"י הקדוש, און עס איז געבליבן ביי אים צו מאַכן אַ רייזע קיין ארץ-ישראל. די דאָזיקע רייזע איז שפּעטער געוואָרן אַ קוואַל פון לעגענדעס.

דאָ וועל איך ציטירן נאָר די שטעלן אין „שבחי הר"ן", ווו עס ווערט דערציילט וועגן זיין באַשלוס צו מאַכן די גרויסע און שווערע נסיעה, — אַ נסיעה, וועלכע איז זיין עלטער-זיידן, דעם בעש"ט, נישט געלונגען... „ערב-פסח, לייענען מיר אין „שבחי הר"ן", אין דעם יאָר תקנ"ח (ר' נחמן איז אַלט געווען דאַן זעקס און צוואַנציק יאָר) איז ער אַרויסגעגאַנגען פון דער מקווה, און ער האָט געזאָגט צו דעם מענטש, וואָס ער איז מיט אים געגאַנגען, אַז אין דעם יאָר וועט ער בוודאי זיין אין ארץ-ישראל — — — אַז זיין ווייב האָט דאָס געהערט, האָט זי געשיקט די טאָכטער אים פרעגן, ווי אַזוי וועט ער זי איבערלאָזן, ווער וועט זיי מפרנס זיין? האָט ער איר געענטפערט: „דו וועסט אַוועקפאָרן צו דיין מחותן, דיין עלטערע שוועסטער — וועט זי איינער צונעמען פאַר אַ דינסט, דיין קלענערע שוועסטער — וועט זי איינער צונעמען צו זיך פאַר רחמנות און דיין מוטער וועט זיין אַ קעכערין, און אַלצדינג, וואָס איך האָב אין שטוב, וועל איך פאַרקויפן אויף הוצאות פון דער נסיעה". און אַז די בני-בית האָבן דאָס געהערט, האָבן זיי געוויינט עטלעכע טעג. און ער האָט אויף זיי גאָר קיין רחמנות נישט געהאַט און ער האָט געזאָגט: עס קאָן אַנדערש נישט זיין! איך מוז פאָרן!! וואָרים די גרעסטע העלפט איז שוין דאָרט — און דער מיעוט גייט נאָך דעם רוב. און ער האָט געזאָגט: „איך האָב די גרויסע מניעות, וואָס איך וועל האָבן אויף דער נסיעה, נאָר כל-זמן עס וועט נאָך זיין אין מיר אַ לעבעדיקער אָטעם, וועל איך זיך מוסר-נפש זיין און פאָרן קיין ארץ-ישראל".

און ער האָט זיך מוסר-נפש געווען — און איז געפאָרן. זיין טרוים — דער טרוים פון אַלע גרויסע מקובלים, משיח-ברענגער — האָט געמוזט מקוים ווערן. ער האָט זיך פון זיין הייליקן ציל

איז געוואָרן בר־מצוה, האָט מען אים חתונה געמאַכט און ער איז געוואָרן אַן איידעם אויף קעסט אין הוסיאַטין, אַ דאָרף נישט ווייט פון מעדוועדעווקע. דאָרט, אין די וועלדער און פעלדער, האָט ער געקענט פרייַ פּראַווען התבודדות, זייַן אויף יחידות מיט גאָטס וועלט און מיט גאָט אַליין. דאָרט האָט ער געקענט זיבער זאָגן צו זיך אַליין: „גאָט איז מיט דיר, בייַ דיר, לעבן דיר" (זייַנע אייגענע ווערטער). דאָרט האָט ער געהאַט אַ מעגלעכקייט צו פאַר־טיפן זיך ווייטער אין לערנען — אין נגלה און אין נסתר.

אָבער באַלד איז געקומען אַ סוף צו זייַן רויִקן און שטילן לעבן אין דאָרף. ער האָט זיך נישט געקענט מער באַנוגענען מיט זיצן און לערנען פאַר זיך. ער האָט געמוזט ווערן אַ לערער, אַ פירער פאַר אַנדערע. דאָס איז געווען אַזוי. נחמן האָט צוליב פאַרשיידענע ענדערונגען אין זייַן שווערס הויז געמוזט איבערקלייבן זיך פון דאָרף אין שטאָט אַרייַן. ער האָט זיך באַזעצט אין מעד־וועדעווקע. תחילת האָט ער געלעבט פון זייַן נדן, אָבער דער נדן איז באַלד אויסגעגאַנגען, האָט ער קעגן זייַן ווילן געמוזט איינ־שטימען צו נעמען פון שטאָט שכירות (אַ רענדל אַ וואָך) — און ער איז געוואָרן אַ חסידישער רבי.

ער האָט זיך נענטער באַקענט מיט די חסידים. — און ער האָט אויסגעפונען, אַז זיי זענען נישט דאָס וואָס אַמאָל. זיי האָבן זיך „אָנגעהויבן אָפּצוקילן". און די אורזאַך איז געווען, ווי ער האָט געגלייבט, דאָס וואָס די רביים טויגן נישט. די ערשטע חסידישע רביים זענען געווען אמתע פירער, דערנאָך אָבער האָבן זיך גענו־מען ווייַזן אַזעלכע, וועלכע זיצן טאַקע אַ גאַנצן טאָג אייַנגעוויקלט אין טלית און תפילין און וועלכע זענען אָבער צבועקעס... „ווי קאָנען זיך אַליין נישט פירן, הייַנט ווי קענען זיי פירן אַנדערע?".

ר' נחמנס אידעאַל איז געווען נישט נאָר צו זייַן אַליין אַ ריכטי־קער מנהיג, נאָר אויך איבערצולאָזן גוטע תלמידים, אַזוינע וואָס זאָלן קאָנען פירן זיך אַליין, ווען עס וועט נישט זייַן קיין פירער. ער האָט געוואָלט שאַפן אַ נייַעם, העכערן טיפּ חסיד.

בדי צו זייַן ראוי און מסוגל אויפצוטון אַזאַ גרויסע זאַך, האָט ער געוואָלט זיך אַליין, זייַן אייגענע נשמה נאָך מער מתקן

געקראָגן די דער. אינאיינעם מיט דער קראנקהייט איז געוואַקסן אין אים די אומרויקייט. ער האָט נישט געקאָנט איינזיצן אין בראָסלאַוו. ער האָט גענומען אַרומפאָרן, איז געווען נע-ונד און האָט זיך אָפט געפילט איינזאַם און פאַרצווייפלט...

אין יאָר תק״ע איז זיין הויז אין בראָסלאַוו, בעת אַ גרוי־סער שׂרפה, אָפּגעברענט געוואָרן, האָט ער זיך איבערגעצויגן קיין אומאַן. דאָרט איז ער אין יאָר 1810 (י״ח תשרי תקע״א) נסתּלק געוואָרן, אָדער אויף זיין אייגענעם לשון — „פון איין חדר איבערגע־גאַנגען אין אַן אַנדערן״...

ווי אַסך אַנדערע גרויסע נשמות, האָט ר׳ נחמן זיין ערדישן לעבן שנעל אויסגעלעבט. ער איז געווען אַלט אינגאַנצן אַכט און דרייסיק יאָר, ווען ער איז אַוועק פון דער וועלט. ער האָט אָבער באַוויזן איבערצולאָזן זיינע חסידים — און אונז אַלעמען — אַ רייכע גייסטיקע ירושה. וועגן אַ טייל פון איר — די „סיפורי־מעשׂיות״ — אין קומענדיקן קאַפּיטל.

ו

„סיפורי־מעשׂיות״ פון ר׳ נחמן

צום סוף יאָר תקס״ו, עטלעכע יאָר פאַר זיין טויט, האָט ר׳ נחמן געזאָגט צו זיינע חסידים:

— איך וועל שוין אָנהייבן מעשׂיות דערציילן...

און עס האָט זיך אָנגעהויבן דער דערציילערישער פּעריאָד פון זיין מינדלעכן שאַפן. פריער האָט ער זיך אָפּגעגעבן מער מיט תורה־זאָגן. זיין תורה איז אויך נישט געווען קיין הוילע אַבסטראַק־ציע. ער האָט, ווי זיין עלטער־זיידע, דער בעש״ט, אַזוי ווי ר׳ דוב־בער פון מעזריטש און אַזוי ווי אַנדערע חסידישע רביים, ליב געהאַט אַריינצופלעכטן אין זיינע רייד בילדער, משלים,

נישט געקאָנט אָפּזאָגן און ער איז גרייט געווען צו לאָזן צוליב דעם אויף הפקר זיין הויזגעזינד, ער איז גרייט געווען מקריב זיין זיך אַליין, וואָרים ער איז געווען פון די מענטשן, וואָס דאָס לעבן האָט פאַר זיי אַ זינען, נאָר ווען עס איז זייער לעבן. ער איז געווען פון די מענטשן, וואָס מוזן וואַקסן און הויבן זיך אַלץ העכער, העכער, אַנישט — קאָנען זיי קיין קיום נישט האָבן אויף דער וועלט...

אין ארץ-ישראל האָט ר' נחמן פאַרבראַכט ווייניקער ווי אַ יאָר צייט. ווען ער איז געקומען צוריק, האָט ער זיך געפילט נאָך זיכערער און תקיפער, ווי פריער, און נאָך דרייסטער און מוטיקער ווי פריער איז ער אַרויסגעטרעטן קעגן די „פאַלשע רביים". ער האָט זיך פאַרגונען צו מאַכן פון זיי שפּאָט אויף אַזאַ און אַזאַ אופן: „דעם שטן, האָט ער געזאָגט, איז שווער צו עסקן זיך מיט אַ גאַנצער וועלט, ער קאָן נישט אַראָפּפירן אַ גאַנ-צע וועלט פון דרך-הישר, האָט ער אַוועקגעזעצט אין איין אָרט אַזאַ באַרימטן רבין, אין דעם צווייטן אָרט אַן אַנדערן", — און זיי, הייסט עס, העלפן דעם שטן טון זיין פינצטערע פאַרפירערישע אַרבעט.

עס פאַרשטייט זיך, אַז מיט אַזעלכע רייד האָט ר' נחמן זיך אָנגעמאַכט נאָך מער שונאים ווי ער האָט פריער געהאַט, און עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ מוראַדיקע מחלוקת צווישן אים און אַנדערע רביים. דער שאַרפסטער געגנער פון ר' נחמנען איז גע-ווען דער „שפּאָלער זיידע", דערהויפּט נאָכדעם, ווי ר' נחמן האָט זיך אין יאָר תק"ס באַזעצט אין זלאַטאָפּאָל, אַ שטאָט, וואָס איז נישט ווייט פון שפּאָלע... אָבער טאַקע צוליב דער מחלוקת האָט ר' נחמן נישט געקאָנט דאָרט לאַנג פאַרבלייבן און אין יאָר תקס"ב האָט ער זיך איבערגעקליבן קיין בראַסלאַוו.

פון דאַן אָן איז ער געוואָרן ר' נחמן בראַסלאַווער. און פון דאַן אָן איז זיין טעטיקייט און זיין ווירקונג נאָך גרעסער געוואָרן, ווי פריער.

אָבער אויך די געגנערשאַפט צו אים איז געוואַקסן, און אפשר האָט דאָס גורם געווען זיין קראַנק ווערן. ער האָט

אים האָבן זיך אַרויסגעבאַפּט, ווי דער „שבחי הר"ן" זאָגט, „זייער שיינע טענות, וואָס זיי זענען אים געפעלן, פלעגט ער זיי אויפ-שרייבן, ער זאָל זיי קאָנען נאָכאַמאָל בעטן"...

אַזוי, אַז נישט נאָר אין די בילדלעכע אויסדריקן פון זיינע תורות, אויך אין זיינע איינזאַמע און הייליקע שפּאַציר-גענג, אין זיינע געהיימע, התלהבותדיקע הימנען און געבעטן צו גאָט, האָט ער אַרויסגעוויזן זיין רעליגיעז-פּאָעטישע שאַפונגס-קראַפט.

גאָר באַזונדערס אָבער וויכטיק זענען, ווי אַ צוגרייטונג צו די מעשיות, געווען די שמועסן, וועלכע ער האָט געפירט מיט די חסידים און מקורבים. אין די געשפּרעכן האָט ער, איידער נאָך ער האָט אָנגעהויבן צו דערציילן זיינע אומפאַרגלייכלעכע מעשיות, אַנטפּלעקט זיין געבענטשטע פעאיקייט אויסצודריקן זיינע נייע רעיונות מיט דער הילף פון לירישע אויסגוסן און בילדלעכע פאַרגלייכונגען.

כ'וואָלט געקאָנט אויספילן אַ גאַנצן קאַפּיטל מיט מוסטערן פון זיינע לירישע און בילדלעכע רייד. כ'וועל זיך באַנוגענען נאָר מיט עטלעכע ביישפילן:

„כ'בין געגליכן צו איינעם, וואָס בלאָנדזשעט אום טאָג און נאַכט אין אַ מדבר און מיעט זיך און מאַטערט זיך צו מאַכן פונעם מדבר אַ ישוב. וואָרים אין יעדן פון אייך איז דאָס האַרץ אַ ווי-סטעניש, און עס איז נישטאָ דאָרט קיין רו-אָרט פאַר דער שכינה, און קיינער פּרווט נישט צו געפינען עפּעס אַ תיקון אין זייער האַרצן און אַן אָרט פאַר דער שכינה... ווי שווער מוז מען אַר-בעטן און האָרעווען ביז מען קאָן פון אַ ליידיקן און אומפרוכט-באַרן בוים מאַכן כלים, וואָס זאָלן נוצן דעם מענטשן! — — — אַט אַזוי מוז איך האָרעווען און מאַטערן זיך מיט איטלעכן פון אייך, ביז וואַנען איך קאָן פון אים מאַכן עפּעס רעכטס"*).

---

*) די און אַנדערע ציטאַטן זענען איבערגעזעצט געוואָרן פון לשון-קודש, אַחוץ די שטעלן פון „שבחי הר"ן" און „סיפורי-מעשיות", וועלכע זענען פון ר' נחמנס תלמידים אַליין פאַרשריבן אָדער איבערגעזעצט געוואָרן אויף יידיש.

פֿאַרגלײַכעניש אַן אַנדערע עלעמענטן פֿון קינסטלערישקייט. ער איז געווען זייער אָפט בילדלעך אין זײַנע דרייסטע, שעפֿערישע רייד. ער האָט זיך קיינמאָל נישט באַנוגנט נאָר מיט סתם אַזוי פֿרומע מחשבות, אַזוי ווי עס האָבן אים קיינמאָל נישט צופֿרידנ־געשטעלט פֿאַרטיקע, איבערגעקייעטע פּסוקים. ער איז שטענדיק געווען פֿריש און אָריגינעל. מיר ווייסן, אַז אַפֿילו דאַווענען פֿון סידור אַליין און מיט אַלעמען אינאיינעם בציבור איז פֿאַר אים נישט געווען גענוג און ער האָט יעדן חסיד געהייסן אַ שעה אָדער מער אין טאָג פֿראַווען התבודדות אין הויז בײַ זיך אָדער נאָך בעסער אין פֿעלד, אונטערן פֿרייען הימל, ווו ער זאָל זיך קענען אויסטענהן מיט גאָט זײַן באַשעפֿער און דורכרעדן זיך מיט אים האַרציק, אינטים („ולפרש שיחתו בינו לבין קונו בטענות ואמתלאות, בדברי חן ורצוי ופיוס"...) און ער האָט יעדן חסיד געראַטן, אַז ער זאָל פֿירן אָט דעם שטילן שמועס זײַנעם מיטן רבונו־של־עולם „אויף דעם לשון, וואָס מיר רעדן אויף אים, דאָס הייסט: אויף לשון אשכנז, וואָרים אויף לשון־קודש וועט אים שווער זײַן צו זאָגן אַלץ, וואָס ער וויל („לפרש כל שיחתו"), אויך וועט ער נישט קאָנען זײַן אַזוי האַרציק, מחמת ער איז נישט צוגעווינט צו דעם דאָזיקן לשון, וואָרים מיר רעדן דאָך נישט אויף לשון־קודש, אָבער אויף דעם לשון אשכנז, וואָס מיר באַנוצן שטענדיק, וועט אים גרינג זײַן זיך אַראָפּצורעדן פֿון האַרצן, וואָרים דאָס האַרץ ציט צום לשון אשכנז, צו וועלכן ער איז געווינט א. אז. וו. א. אז. וו.". און נישט נאָר אַנדערע האָט ער געגעבן אַזעלכע עצות, ער אַליין, ווי עס שטייט אין „שבחי הר"ן", פֿלעגט זיך אויך אויסרעדן דאָס האַרץ פֿאַר השי"ת אויף טײַטש מיט אַלערליי טענות — ער פֿלעגט אַרויסגיין אויף די פֿעלדער, דאָרטן זיך אויס־רעדן דאָס האַרץ און בעטן זיך פֿאַר השי"ת, ווי אַ קינד פֿאַר זײַן פֿאָטער". ער פֿלעגט, וויינענדיק, זאָגן תחינות אויף עברי־טײַטש, און עפּעטער פֿלעגט ער נאָך אַליין שאַפֿן — אימפּראָוויזירן — תחינות אויף דער שפּראַך, אויף וועלכער ער האָט גע־טראַכט און גערעדט, אויף יידיש, און אַז אַזאַ נײַע תחינה אָדער תפֿילה אויף טײַטש איז אים באַזונדערס געלונגען, ד. ה., אַז בײַ

דעם ניגון, ווונדערט זיך: וואָס טאַנצן זיי דאָרט? אַזוי איז ביי די לייט אַ חידוש, וואָס איר גייט נאָך מיר"... די לייט, הייסט עס, הערן נישט דעם ניגון, פאַרשטייען זיי נישט דעם טאַנץ... אָבער דעם משל האָט ער, דאַכט זיך מיר, גענומען ביים בעש"ט. ווער איך ברענגען עטלעכע אַנדערע בילדלעכע ווערטלעך: „איך קען מאַכן, זאָגט ער, וווּנדערלעכע כּלים. דער חסרון איז נאָר, וואָס איך מוז אַליין אויך צוגרייטן דאָס געצייג"... איינמאָל האָבן אים די חסידים געפרעגט, פאַרוואָס איז ער אומעטיק, האָט ער זיי געענטפערט: „ער האָט אַ שווערע אַרבעט צו טון: ער גייט דורך אַ ווילדן וואַלד אַליין און מוז אויסהאַקן ביימער, וואָס שטייען דאָרט טויזנטער יאָרן; ער מוז האַקן און האַקן, ביז עס וועט ווערן אַ וועג"... אין אַנדערש מאָל האָט ער בשעת אַ שמועס אַרויסגעבראַכט אַזאַ מין ווונדערלעך־סימבאָליש בילד וועגן מענטש־לעכע זוכענישן און מענטשלעכע תאוות: „דער יצר־הרע איז געגליכן, האָט ער געזאָגט, צו איינעם, וואָס גייט אום מיט אַ צוגעמאַכטער האַנט, און קיינער ווייסט נישט, וואָס ער האַלט דאָרטן, „וואָס האַלט איך?", פרעגט ער פאַרפירעריש יעדן איינעם, און יעדער מיינט, אַז יענער האָט אין זיין האַנט דאָס, וואָס אים וואָלט זיך וועלן האָבן, דערפאַר יאָגן זיך נאָך אים אַלע, אָבער שפּעטער, אַז ער עפנט־אויף די האַנט, זעט מען, אַז ס'איז אין איר גאָרנישט נישטאָ"...

אָדער אַזעלכע מיני ווערטלעך:

„יעדער מענטש האָט זיין גן־עדן אויסגעמאָלן אויף זיין פּנים"... „יעדער מענטש מוז דורכגיין דורך זייער און זייער אַ שמאָל בריקל, איז דער עיקר — נישט שרעקן זיך"... „עס איז נישט געגנוג אַלט צו זיין. אַ חסיד אַ זקן טויג נישט און אַ רבי אַ זקן טויג אויך נישט. עס טויג נישט זיין אַלט"...

אַזוינע בילדער, משלים, ווערטלעך פלעגט ער אָפט געברויכן אין זיינע געשפּרעכן מיט די תלמידים. אָבער דאָס זענען געווען נאָר איינציקע, צעוואָרפענע ברעקלעך פּאָעזיע... דאָס זענען געהען פונקען... און אין אים האָט געברענט אַ פלאַם פייער! אין אים האָבן געברויזט, זוכנדיק אַן אויסגאַנג, פייערדיקע קוואַלן

„אויגן זענען זייער אַ הויכע זאַך, און זיי זענען שטענדיק הויכע און מוראדיקע זאַכן. ווען דער מענטש זאָל זוכה זיין צו האָבן כּשרע אויגן, וואָלט ער זיך דערהוסט גרויסע זאַכן נאָר פון זיינע אויגן אַליין, וואָרים זיי זענען שטענדיק, נאָר ער ווייסט נישט, וואָס זיי זעען"...

„די וועלט האַלט שיכחה (דאָס פאַרגעסן) פאַר אַ גרויסן חסרון, אָבער ביי מיר איז עס אַ גרויסע מעלה, וואָרים ווען עס זאָל נישט זיין קיין שיכחה, וואָלט מען גאָרנישט געקאָנט אויפטון אין דעם ענין פון עבודה. ווען מען זאָל געדענקען אַלץ, וואָס פּאַסירט, וואָלט מען זיך בשום אופן נישט געקאָנט דערהויבן ביז צו דינען גאָט ווי געהעריק איז"...

„אַזוי ווי אַ פאָטער האָט גרויס תענוג, ווען זיין קינד הויבט אָן צו גיין, הגם עס קאָן נאָך נישט גיין גוט, אַזוי פרייט זיך גאָט מיט אַ יידן, וואָס טוט אַ מצווה (הגם ער טוט עס נישט ווי געהעריק איז)"...

איינמאָל האָט ער געזאָגט: איך האָב נישט קיין געגנער. די געגנער זענען קעגן יענעם, וועלכער טוט דאָס, וואָס זיי האָבן אויסגעטראַכט, אַז ער טוט, און מיט יענעם קאָן מען טאַקע נישט נישט זיין איינשטימיק"...

אָדער אַזעלכע מיני ווערטלעך:

„גאָט איז מיט דיר, ביי דיר, לעבן דיר, שרעק דיך נישט, מיין ליב קינד, קיין יאוש איז גאָרנישט פאַראַן"... „אפילו אין שאול תחתיה קאָן מען זיך מתקרב זיין צו השם-יתברך"...

אָדער:

„אַמאָל פליט עפּעס דורך אין דער מחשבה אַזוי ווי אַ גיך פליענדיקער פויגל. מען דאַרף האָבן פיל כּוח און שׂכל דעם פויגל צו כאַפּן".

אַמאָל האָט ער געוואָלט געבן צו פאַרשטיין זיינע חסידים, פאַרוואָס ער האָט אַזוי פיל פיינט און נישט נאָר צווישן די מתנגדים, אויך צווישן חסידישע גוטע-יידן, האָט ער געזאָגט: „איך בין געגליכן צו איינעם, וואָס זינגט, און דער עולם אַרום אים לאָזט זיך אָוועק טאַנצן. דער וואָס הערט נישט, פילט נישט

אנדערש האָט מען זי נישט געקאָנט געבן"... "די וועלט זאָגט, האָט ער געענטפערט זיינע געגנער, אז מעשיות זענען גוט איינצו־שלעפערן, און איך זאָג — אז מיט מעשיות וועקט מען מענטשן פון שלאָף"... "עס זענען פאַראַן מענטשן, וואָס שלאָפן־אָפּ אַלע זייערע יאָרן — — זיי מוזן דעריבער אָנקומען צו דער הילף פון צדיק, ער זאָל זיי מעורר זיין פון זייער שלאָף, ער זאָל זיי ווי־דער מלביש זיין אין דעם פּנים, וואָס האָט זיך אָפּגעטון פון זיי, בשעת זיי האָבן געשלאָפן — — — און אז מען וויל זיי ווייזן דעם אמתן פּנים זייערן, אז מען וויל זיי העלפן, באַדאַרף מען זיי מלביש זיין דעם פּנים אין סיפּורי מעשיות, כּדי עס זאָל זיי נישט פאַרשאַטן דאָס גרויסע ליכט פלוצלינג"... "אפילו פון די גויאישע מעשיות, האָט ער געהאַגט צו זאָגן, שרייט אויך אַרויס די גלאָריע פון גאָט („ואפילו מסיפורי הגוים צועק גם כן כבוד השי"ת"). און נאָר פון גאָטס כּבוד וועגן האָט ער עטלעכע יאָר פאַר זיין פּריציייטיקן טויט אָנגעהויבן צו דערציילן מעשיות פאַר זיינע חסידים.

ווי מיר העלן זען שפּעטער, זענען עס געווען מעשיות, וואָס פאַראייניקן אין זיך אויסערלעכע אומבאַהאָלפנקייטן מיט די וווּנדער־לעכסטע קינסטלערישע און מעטאַפיזישע פיינקייטן, מעשיות, וואָס איינקע פון זיי זענען, ביי אַלע זייערע טעכנישע פעלערן און ביי זייער גאַנצער פראַגמענטאַרישקייט, אַזוי טיף אינהאַלטלעך, אַזוי פאַנטאַסטיש אָריגינעל, אַזוי אויסטערליש שיין, אַז זיי האָבן נישט קיין גלייכן צו זיך אין אונזער גאַנצער ליטעראַטור, זיי שטעלן פאַר מיט זיך אַ געניאַלן פּרוּוו צו שאַפן אַן איינהייט פון אַזעלכע צווייי היפּוכים, ווי קלאָרע פאָלקס־מעשיות און טונקעלע, פאַר־פלאָנטערטע קבלה־זעונגען, און ווען מען רעדט וועגן יידישן נוסח אין אונזער וואָרט־שאַפונג, מוזן זיי געגומען ווערן פאַר איי־נעם פון די שענסטע מוסטערן...

זיי זענען, יעדנפאַלס, ווי מיר העלן שפּעטער זען, די העכ־סטע דערגרייכונג אין דער וועלט פון די חסידישע דערציילונגען, וועלכע זענען אונז באַקאַנט. זיי האָבן דעם ברייטסטן פאַרנעם, זיי זענען די רייכסטע אין פאַנטאַזיע, די פאַרשידנאַרטיקסטע לויט זייערע מאָטיוון, די אָריגינעלסטע און די קינסטלערישסטע צווישן די אַלע דערציילערישע שאַפונגען פון חסידישע רביים. זיי זענען,

פון פאַנטאַזיע. אים האָט זיך געגלוסט שאַפן עפּעס אַ כּלי־שלם' אַרויסכּישופן פון דער טונקלקייט פון זיינע זעונגען אַ וועלט... ר' ייִנציקע סימבאָלישע בילדלעך האָבן אים נישט צופרידנגעשטעלט: ער האָט געוואָלט דערציילן גאַנצע מעשׂיות... „איך טראָג אין זיך", האָט ער געזאָגט, „אַסך נאַקעטע מחשבות, און עס איז מיר שווער זיי אָנצוקליידן"... די מעשׂיות האָבן געדאַרפט זיין די אָנקליידונג, דער לבוש פון אָט די נאַקעטע און דרייסטע מחשבות. די מעשׂיות האָבן געדאַרפט שטילן דעם הונגער פון זיין ברענענדיקער פאַנטאַזיע, שטילן איר דורשט נאָך פאַרקערפּערונג, נאָך געשטאַלטונג.

ער האָט זיך אַליין אָבער נישט געוואָלט אויסזאָגן דעם סוד, אַז עס גלוסט זיך אים פּשוט שאַפן בילדער און געשטאַלטן, ווי מיר רופן עס איצט. ער האָט זיך אַליין דעם סוד נישט געטאָרט אויסזאָגן. דאָס וואָלט דאָך הייסן עובר זיין אויפן לאו, וואָס זאָגט: „מאַך זיך נישט קיין בילד און קיין שום געשטאַלט". דאָס וואָלט דאָך הייסן שיר נישט דינען עבודה־זרה. נעמען סתּם אַזוי און דערציילן מעשׂיות פון בת־מלכּות, פון גילדענע בערג מיט פּערלענע שלעסער, פון אַן ער און אַ זי, וואָס זענען נאָר איין פּאָר אויף דער וועלט און וואָס האָבן זיך פאַרבלאָנדזשעט און קאָנען זיך נישט געפינען; פון אַ האַרץ, וואָס בענקט נאָכן קוואַל אויפן שפּיץ באַרג, און אַ קוואַל, וועלכער שעפּט זיין גאַנצן חיות פון האַרץ, וואָס בענקט נאָך אים, — דאָס הייסט דאָך שיר נישט נאָכטון די אפּיקורסישע טריפה־פּסולן... און דאָס האָבן נישט נאָר ר' נחמנס געגנער געהאַלטן פאַר אַ חטא און סתּם אַ ווילדער זאַך, דאָס פּאַסט נישט פאַר אַן ערלעכן ייִדן און אוודאי נישט פאַר אַ גוטן־ייִדן. ר' נחמן אַליין וואָלט זיך קיינמאָל נישט פאַרגינען צו שפּילן זיך מיט מעשׂיות גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַריין, און עס פאַרשטייט זיך, אַז ער האָט עס געטון נאָר דערפאַר, ווייל ער האָט אַריינגעלייגט אין זיי די טיפסטע, רעליגיעז־מיסטישע כּוונות... „אַ צדיק, האָט ער געזאָגט, מוז אַמאָל אָנקליידן די תּורה אין סיפּורי מעשׂיות", כּדי מען זאָל זי בעסער פאַרשטיין... „אַפילו די תּורה אַליין איז אָנגעקליידט אין מעשׂיות, מחמת

ר׳ נתן האָט אין יענעם בריוו געריידט וועגן דעם ענין פון שמחה. האָט זיך אָפּגערופן ר׳ נחמן און געזאָגט: „איך וועל אייך דערציילן, ווי אַזוי מע איז אַמאָל פריילעך געווען״. און ער האָט דערציילט דעם ערשטן טייל פון דער מעשה. אַן אַנדער טאָג, ביי אַ געוויסער געלעגנהייט, האָט ער איבערגעגעבן דעם צווייטן טייל, און אַזוי כסדר... די מעשה מיט דעם בעל־תפילה האָט ער דערציילט נאָכדעם, ווי ער האָט געהאַט אַ שמועס מיט דעם בראַ־סלאַווער חזן, וועלכער האָט גראָד געטראָגן אַ צעריסענעם מלבוש. „דורך תפילה, האָט ער געזאָגט צו אים, ווערן דאָך נמשך אַלע השפעות, היינט פאַרוואָס זאָלסטו נישט האָבן כאָטש קיין גאַנצן קאַפּטן?״ און באַלד האָט ער אָנגעהויבן צו דערציילן: „עס איז שוין אַמאָל געווען אַזאַ מעשה. אַמאָל איז געווען אַ בעל־תפילה״ א. אַז. וו. די מעשה מיט אַ בערגער און אַן אָרימאַן, האָט ער אימפּראָוויזירט נאָכדעם, ווי ער האָט געהערט עפּעס אַ שמועס וועגן אַ כתב מיט גילדענע אותיות..., א. אַז. וו.

ער האָט תמיד ליב געהאַט צו הערן נייעס פון דער וועלט — „סיפורי שיחות־חולין״. ער האָט אויך ליב געהאַט צו לייענען אַלערליי מעשיות, און אַט די שמועסן מכּוח וועלט־זאַכן, ווי אויך די מעשה־ביכלעך, האָבן נישט איינמאָל סטימולירט אים און גע־געבן אים שטאָף פאַר עפּעס אַ פאַנטאַסטישער געשיכטע... מען דאַרף רעכענען, אַז דער עיקר געדאַנק און דעם הויפּט־פאָרם פון דער מעשה האָט ער שוין פריער געהאַט אין קאָפּ, נאָר אין דעם פּראָצעס פון דערציילן האָט זיך עס פונאַנדערגעוויקלט. עס האָט זיך אַזוי ווי געעפנט אין אים עפּעס אַ פאַרהוילענער קוואַל, דער אָנגעזאַמלטער רויער שטאָף איז אין דעם קוואַל געלייטערט, גע־רייניקט געוואָרן, די לאַנג שוין אויסגעוואַקסענע און מיט זאַפט פולע קערנדלעך זענען צייטיק געוואָרן...

וואָס איז שייך צו דעם דערציילונגס־שטאָף, האָט ער נישט שטענדיק אים אַליין געשאַפן אינגאַנצן. אָפט האָט ער טיילן — עפּיזאָדן, פאַרשוינען, איינציקע דערציילערישע מאָטיוון — געפונען פאַרטיקערהייט אין די יידישע און נישט־יידישע פאָלקס־מעשיות, וועלכע ער האָט געהערט, אָדער געלייענט. אַשטייגער, די בת־

אחוץ דעם, מער ווי אלע אנדערע חסידישע מעשיות, א צייכן פון א מאניפעסטאַציע פון זייער צייט, פון דער צייט, ווען עס האָט זיך פונאַנדערגעברענט דער קאַמף צווישן חסידות און השכלה, מיסטיק און ראַציאָנאַליזם, גלויבן און פאַרשטאַנד. זיי זענען אָבער מער ווי די אַנטפּלעקונג און דער אויסדרוק פון אַ געוויסער עפּאָכע. זיי האָבן אַ דויערנדיקן ווערט.

ז

ווי זענען די מעשיות באַשאַפן געוואָרן?

איידער מיר גייען איבער צו דער באַטראַכטונג פון זייער אייגנטלעכן ווערט, מוזן מיר ענטפערן אויף אַן אַנדער פראַגע, אויף דער פראַגע: ווי זענען זיי באַשאַפן געוואָרן, אָט די וווּנדערלעכע וווּנדער-געשיכטן?

ר׳ נחמן האָט זיי נישט געשריבן, ער האָט זיי דערציילט אויסנווייניק, — ער האָט זיי אימפּראָוויזירט.

ער האָט עס געטון ביי די פאַרשידנסטע געלעגנהייטן, ביי אַלערליי אומשטענדן. איין מעשה (מיט דער פאַרלוירענער בת-מלכּה) האָט ער דערציילט, זייענדיק אין וועג מיט חסידים (דערנאָך האָט ער זי איבערדערציילט). די מעשה מיט דעם פאַרביטענעם בן-מלך און דעם פאַרביטענעם בן-שפחה האָט ער איבערגעגעבן, ווען עס איז געקומען צו רייד וועגן נאַפּאָלעאָנען, וואָס „פריער איז ער געווען אַ פּשוטער אונטערטאַן און דערנאָך איז ער געוואָרן אַ קייסער". די — אגב, נישט פאַרענדיקטע — מעשה פון די זיבן בעטלערס, די אָריגינעלסטע און די טיפסטע פון אַלע „סיפורי-מעשיות", האָט ער אָנגעהויבן צו דערציילן אַמאָל שבת-צו-נאַכט, ווען ער האָט זיך דערמאָנט אָן עפּעס אַ בריוו, וואָס זיין טייערער תּלמיד ר׳ נתן האָט געשריבן צו זיינעם אַ פריינט.

אָבער ווי אומעטום, איז דאָ אויך וויכטיק די פאָרם און די אידעע, נישט דער שטאָף. די פאָרם, ווי אויך די אידעע איז ביי ר' נחמנען שטענדיק במעט אָריגינעל...

נאָר איידער מיר טרעטן-צו צו דער אָפּשאַצונג פון די מעשיות, מוזן מיר נאָך אַ פּונקט קלאָר מאַכן. ווי מיר האָבן געזען, זענען זיי אַ פּראָדוקט פון מינדלעכן שאַפן; אָבער צו אונז זענען זיי דערגאַנגען אין אַ שריפטלעכער פאָרם. פרעגט זיך: ווי איז'ס געשען? און ווי קאָנען מיר זיין זיכער, אַז זיי זענען פאַרשריבן געוואָרן פונקט אין דעם זעלביקן נוסח, אין וועלכן ר' נחמן האָט זיי דערציילט?

דער ענטפער איז אַזאַ:

ר' נחמן האָט אין די לעצטע ניין יאָר פון זיין לעבן געהאַט אַ זעלטענעם תּלמיד. זיין נאָמען איז געווען ר' נתן שטערנהארץ, אָדער ר' נתן נעמיראָווער. און אָט דעם טרייען, איבערגעגעבענעם חסיד האָבן מיר צו פאַרדאַנקען דעם גרעסטן טייל פון דעם, וואָס מיר פאַרמאָגן פון ר' נחמנען און פון דעם וואָס מיר ווייסן וועגן אים. ר' נתן איז פאַר דעם בראַסלאַווער געווען דאָס, וואָס ר' חיים וויטאַל פאַר ר' יצחק לוריע, ר' יעקב-יוסף פאַרן בעש"ט, באָסוועל פאַר ד"ר דזשאָנסאָן, אָדער עקערמאַן פאַר געטען, — אויב נישט נאָך מער. ר' נתן האָט פאַרשריבן אַלע תּורה-ווערטלעך ר' נחמנס, דערביי האָט ער אויך געגלויבט, אַז זיין שיחת-חולין איז אויך תּורה. ר' נחמן פלעגט אָפט איבערזאָגן זיין תּורה פאַר אים — אויף יידיש, פאַרשטייט זיך — און ער, ר' נתן, פלעגט עס פאַרשרייבן אויף לשון-קודש, איבערלאָזנדיק אָפט איינציקע, גאָר באַזונדערס וויכטיקע, ווערטלעך אויף יידיש. דאָס רוב פלעגט ער דערנאָך פאָרלייענען פאַרן רבין, וואָס ער האָט פאַרשריבן, כּדי צו זיין זיכער, אַז ער האָט אַלץ ריכטיק איבערגעגעבן. ר' נחמן האָט שטאַרק מקפּיד געווען, אַז זיינע רייד זאָלן פאַרצייכנט ווערן וואָרט אין וואָרט, אות באות. און ער האָט לאַנג געזוכט אַזאַ טרייען און פעיקן מענטשן, ווי ר' נתן. „אַסך מאָל, האָט ער געזאָגט, טרעפט, אַז איך מוז אַרויסברענגען עפּעס אַ געדאַנק („אני צריך להוציא דיבורים"), דאַרף איך אומיצן האָבן,

מלכות, די רויבער, די בעטלערס זענען אונזערע אַלטע גוטע באַקאַנטע. זיי געפינען זיך אין אַלע מעשיות ביי אַלע פעלקער. און נישט נאָר די פּאַרשוינען, — גאַנצע עפּיזאָדן פון ר' נחמנס מעשיות זענען גענומען פון דעם אינטערנאַציאָנאַלן דערציילונגס־אוצר. אַזוי, צום ביישפּיל, איז דאָ אַ לעטישע פאָלקס־מעשה, וואָס איז שטאַרק ענלעך צו ר' נחמנס מעשה פון אַ פאַרלאָרענער בת־מלך. דער לעטישער פּאָעט ראַיניס האָט זי אויסגענוצט פאַר זיין דראַמאַטישער פּאָעמע „דאָס גילדענע פערד". ביי ראַיניסן שלאָפט די בת־מלכה אין אַ גלעזערנעם אָרון אויף אַ גלעזערנעם באַרג. ביי ר' נחמנען געפינט זי זיך אין אַ פּערלענעם שלאָס אויף אַ גילדענעם באַרג. ווידער, אין דער לעטישער מעשה ווערט דער, וואָס וועט אַראָפּפירן די בת־מלכה פון דעם גלעזערנעם באַרג און זי אויפוועקן, נעמען זי פאַר אַ ווייב; ביי ר' נחמן רעדט זיך נישט וועגן קיין שום באַלוינונג: דער שני־למלך גייט זי זוכן נאָר דערפאַר, ווייל ער קאָן נישט צוזען דעם צער פון איר פאָטער, דעם מלך. אין ביידע פאַלן אָבער מוז דער רעטער פון דער בת־מלכה מוסר־נפש־זיין זיך*).

אין דער וועלביקער מעשה פון דער פאַרלאָרענער בת־מלך איז דאָ נאָך אַ מאָטיוו, וואָס מען טרעפט זייער אָפט אין אַלערליי פאָלקס־מעשיות. דאָס איז דער מאָטיוו פון אויספרעגן די ווינטן, די פויגלען א. ד. גל. מען באַגעגנט עס אין דער פינישער קאַלעוואַלאַ (פופצנטער געזאַנג), אויך אין פושקינס „מעשהלע פון זיבן גבורים"... ענלעכע דערציילונגס־מאָטיוון צו די, וועלכע זענען דאָ אין דער מעשה פון דער פאַרלוירענער בת־מלך, געפינען זיך אויך אין די דייטשע מעשהלעך פון די ברידער גרים, אויך אין דעם פּוילישן פאָלקלאָר**).

---

*) זע „סבאָרניק לאַטישסקאָי ליטעראַטורי" (רוסיש), אונטער דער רע־דאַקציע פון ש. בריוסאָוו און מאַקסים גאָרקי, 1916, ז. 272.

**) זע ש. פּיטרושקה: מקור פולני לספורי־מעשיות של ר' נחמן מבראַ־סלאַוו, „כתובים", מ"ב, תל־אביב, 1929.

קאַפּיטעס, פאַרעפּנטלעכט. (דאָס איז געווען אין יאָר 1815 — אין דעם זעלביקן יאָר, ווען עס איז צום ערשטן מאָל אָפּגעדרוקט געוואָרן „שבחי בעל־שם־טוב".) ער האָט זיי אָפּגעדרוקט, נישט געקוקט אויף דער גרויסער און שאַרפער געגנערשאַפט פון אַסך חסידישע רביים.

אין זיין שפּעטער פיל מאָל איבערגעדרוקטער אויסגאַבע האָט ר' נתן אַריינגענומען נאָר דעם וויכטיקערן און מער אָריגי־נעלן טייל פון די מעשיות און משלים, וועלכע ר' נחמן האָט דערציילט, און נאָר דרייצן פון זיי: אַ מעשה מיט אַ פאַרלוירענער בת־מלך; אַ מעשה מיט אַ מלך און אַ קייסער; אַ מעשה מיט אַ הינקעדיקן; אַ מעשה מיט אַ מלך, וואָס האָט גוזר געווען שמד; אַ מעשה מיט אַ בן־מלך; אַ מעשה מיט אַ מלך און אַ חכם; אַ נישט־פאַרענדיקטע מעשה מיט אַ מלך; אַ מעשה מיט אַ רב און זיין בן־יחיד; אַ מעשה מיט אַ חכם און אַ תם; אַ מעשה מיט אַ בערגער און אַן אָרימאַן; אַ מעשה מיט דעם בן־מלך און דעם זון פון אַ דינסט, וועלכע זענען פאַרביטן געוואָרן; אַ מעשה מיט אַ בעל־תפילה; אַ מעשה (אָן אַ סוף) מיט זיבן בעטלערס האָט ער אָפּגעדרוקט אין ביידע נוסחאות — — אין דעם אָריגינעל יידישן נוסח און אין אַ העברעישער איבערזעצונג. פון די איבעריקע מעשיות, אויב זיי זענען בכלל אויפגעהיט געוואָרן, איז, ווי ווייט מיר ווייסן, פאַרבליבן נאָר דער טעקסט פון אַ העברעישער אי־בערזעצונג (די מעשה מיט דעם העגגלייכטער און אַפּאָר אַנדערע אין ר' נתנס אויסגאַבע; „מעשה מביטחון" אין אַ ירושלימער אויס־גאַבע און פאַרשידענע קליינע מעשהלעך אין „ספר סיפורי־מעשיות חדשים", וואַרשע).

איך זאָל עס קאָנען פאַר אים זאָגן". קיין בעסערן מענטשן פאַר אַזאַ התמנות, ווי דעם הייסן נעמיראָווער חסיד, האָט ער נישט געקאָנט געפינען. ר' נתן האָט הייליק געהאַלטן און ממש פאַרגע־טערט יעדעס וואָרט, וואָס איז אַרויס פון רבינס מויל, און יעדע תנועה, וואָס ער האָט געמאַכט.

דערהויפּט האָט ר' נתן געציטערט איבער די מעשיות. וועגן זיי האָט דער בראַסלאַווער אַמאָל אויסגעדריקט אַ ווונטש, אַז זיי זאָלן געדרוקט זיין אויבן אויף לשון־קודש און אונטן אויף יידיש, ווי מען פלעגט אַמאָל דרוקן געוויינלעך מוסר־ספרים. דערפאַר האָט ר' נתן זיך געמוזט אַנדערש באַגיין מיט די וויכטיקערע מעשיות, ווי מיט אַלע איבעריקע זאַכן, וואָס ער האָט געהערט פון רבין. יענע פלעגט ר' נחמן אים דיקטירן אויף יידיש און ער האָט זיי גלייך אויפן אָרט איבערגעזעצט און פאַרשריבן אויף לשון־קודש, ווייל זיי האָבן געזאָלט זיין געדרוקט נאָר אויף לשון־קודש; די וויכטיקערע מעשיות אָבער, די מעשיות, וועלכע ר' נחמן האָט געוואָלט דרוקן איןביידע שפּראַכן, האָט ר' נתן, ווי עס ווייזט, פאַרשריבן אויף יידיש, אַזוי ווי עט האָט זיי געהערט פון רבינס מויל אָדער פון אימיצן פון די חסידים, די חוזרים, און דערנאָך האָט ער זיי וואָרט אין וואָרט איבערגעזעצט אויף אַ שטאַרק פאַריידישטן העברעיש. דאָס העברעיש איז פאַריידישט געוואָרן דערפאַר, ווייל ער האָט מורא געהאַט, אַז פאַר דעם אָדער יענעם וואָרט, פאַר אַזאַ אָדער אַן אַנדער אויסדרוק וועט ער אין לשון־קודש נישט געפינען קיין עקוויוואַלענט. אין אַזעלכע פאַלן האָט ער דאָס יידישע וואָרט אָדער אויסדרוק געלאָזן אַזוי ווי עס איז און בעסער גאָרנישט איבערגעזעצט, אָדער ער האָט געגעבן אַזאַ בוכשטעבלעכע פאַרטייטשונג, וועלכע מען קאָן פאַרשטיין נאָר ווען מען ווייסט יידיש*).

עטלעכע יאָר נאָך ר' נחמנס טויט האָט ר' נתן די סיפורי־מעשיות, וועלכע זענען שוין פריער, אגב, פאַרשפּרייט געווען אין פאַרשידענע האַנטשריפטלעכע און אָפט פאַרגרייזטע

---

*) זע ווייטער קאַפּיטל ח.

קומט א יישר־כוח דערפאַר, וואָס ער האָט עס איבערגעזעצט אויף ייִדיש. ר' נתנס הקדמות, ווי אויך זיינע באַמערקונגען, זענען העכסט ווערטפול, און דער יידישער לעזער וועט פיל לערנען פון זיי סיי וועגן די עצם מעשיות, סיי וועגן דעם גייסט, אין וועלכן זיי זענען אין זייער צייט אויפגענומען געוואָרן פון די חסידים. מיטן אריינ־נעמען די הקדמות, די הערות און די לעצטע מעשה האָט דער נייער ארויסגעבער פון די „סיפורי־מעשיות" זיך נישט באַגרענעצט. ער האָט צוגעגעבן צו זיי, אחוץ פאַרשידענע אָנמערקונגען און דערקלערונגען, אויך אַן אַלגעמיינע איינלייטונג.

אין זיין אריינפיר קומט ש. צ. זעצער צום פאָלגנדיקן שלום:

ר' נחמן האָט די מעשיות מאַקע דערציילט אויף יידיש, אָבער זיין תלמיד, ר' נתן, האָט זיי פאַרשריבן אויף העברעיש, און ערשט שפּעטער, ווען ער האָט געקליבן זיי אָפּדרוקן, „איז פון אים געמאַכט געוואָרן, רעפּראָדוצירט פון העברעישן טעקסט, דער יידישער טעקסט" (ז. כ"ט), אָדער, ווי זעצער דריקט זיך אויס אין אַן אנדער אָרט, — „דערנאָך איז ווידער פון דער דאָזיקער העברעישער איבערזעצונג צוריקאויפגעשטעלט געוואָרן דער פריערדיקער מינדלעכער אָריגינאַל (ז. מ.). אָדער, מיט אַנדערע, איינפאַכערע ווערטער, דער יידישער טעקסט איז „אַן איבערזע־צונג פון א העברעישן טעקסט, וועלכער איז אַליין אַן איבערזעצונג פון דער זעלבער יידישער שפּראַך, אויף וועלכער ער איז נאָכ־דעם איבערזעצט געוואָרן" (דאָרט).

אויף וואָסער סמך האָט ש. צ. זעצער געמאַכט אָט דעם אויספיר? פון זיינע אַלע רייד האָב איך געקאָנט ארויסקריגן נאָר די פאָלגנדיקע צוויי מאָטיוון, אויף וועלכע זיין השערה וואָלט זיך געקאָנט שטיצן:

א) די מעשיות זענען נישט בעסער פון אַלע אַנדערע תורות, וואָס ר' נתן האָט געהערט פון זיין רבין; יענע האָט דער תלמיד פאַרשריבן אויף העברעיש, מסתמא האָט ער די אויך פאַר־שריבן לכתחילה אויף לשון־קודש, ב) אין אַסך שטעלן פון די מעשיות „זענען מיר עס קלאָר, אַז ווען זיי וואָלטן געווען געשריבן

ח

אויף וואָסער שפּראַך זענען די מעשׂיות פֿאַרשריבן געוואָרן?

ביז לעצטנס איז ביי קיינעם נישט געווען קיין ספק, אז ר' נחמנס מעשיות זענען פארשריבן געוואָרן אין דער שפּראַך, אין וועלכער זיי זענען דערציילט געוואָרן, ד. ה. אויף יידיש. אלע זענען געווען זיכער, אז פון דעם בראסלאווערס סיפורי-מעשיות איז להיפוך צו אנדערע חסידישע דערציילונגען אויפגעהיט גע-וואָרן דער יידישער אָריגינאַל, נישט נאָר א העברעישע איבערזעצונג. לעצטנס איז ש. צ. זעצער ארויס מיט א נייער טע-אָריע בנוגע צו אָט דער פראגע, ער האָט דאָס געטון אין דעם אריינפיר צו זיין נייער „וויסנשאפטלעכער אויסגאבע" פון די סיפו-רי-מעשיות.

(סיפורי-מעשיות, וואונדער-מעשיות פון רבי נחמן בראסלאווער, א וויסנ-שאַפטלעכע אויסגאבע, לויט די פאַרשידענע טעקסטן אין העברעיש און יידיש, מיט אַן איינלייטונג, באמערקונגען, ערקלערונגען און באלייכטונגען פון ש. צ. זעצער. פארלאג „פּייערבערג", ניו-יאָרק, תרפ"ט, ש"מ זייטן.)

ש. צ. זעצער האָט צו די דרייצן מעשיות, וואָס געפינען זיך אין די געוויינלעכע אלטע אויסגאבן, צוגעגעבן א פערצנטע,— „א מעשה מיט א הענגלייכטער". די קורצע מעשה, אָדער, ריכטי-קער, דעם משל, האָט ר' נתן פאַרעפנטלעכט נאָר אויף העברע-יש... אחוץ דער מעשה פון הענגלייכטער, וועלכע ש. צ. זעצער האָט באַארבעט פון העברעיש, האָט ער אין זיין אויסגאבע ארייג-גענומען אויך יידישע איבערזעצונגען פון ר' נתנס צוויי הקדמות און פון אייניקע זיינע באמערקונגען צו די מעשיות, וואָס איז פון ר' נתנען געשריבן געוואָרן אויף העברעיש. און ש. צ. זעצער

האָט ר׳ נחמן נישט געוואָלט האָבן געדרוקט אי אויף לשון-קודש, אי אויף יידיש. וועגן די מעשיות אָבער האָט ער, ווי ר׳ נתן גיט איבער אין זיין הקדמה, דערקלערט בפירוש, אַז ער וויל דרוקן אַ ספר מיט מעשיות, וואָס זאָל זיין „געשריבן אויבן אויף לשון-קודש און אונטן בלשון לעז״, ד. ה. אויף יידיש. און ווי באַלד אַז ר׳ נחמן האָט געוואָלט אָפּהיטן דעם יידישן נוסח פון די מעשיות, איז אָט דער נוסח פאַר די תלמידים זיינע און בפרט פאַר ר׳ נתנען דערפאַר אַליין שוין געווען הייליק, און נישט נאָר דער נוסח אינגאַנצן גענומען, נאָר יעדעס וואָרט באַזונדער איז געווען קודש. „יעדעס וואָרט אין זיי האָט אַ טיפע כוונה (אַזוי האָט ר׳ נחמן אַליין אַמאָל געזאָגט צו זיינע מקורבים), און ווער עס ענדערט נאָר איין וואָרט, ענדערט די עצם מעשה״. און אויפן שער-בלאַט שטייט, אַז „עס איז אין זיי נישטאָ איין וואָרט, וואָס עס זאָל זיין פשוט״, איטלעכס וואָרט, וואָס עס שטייט דאָ אין דעם הייליקן ספר, איז קודש קדשים, לויטער סודות התורה״,— ווי עס האָבן געגלויבט די תלמידים. הייינט פאַרוואָס זאָל מען טראַכטן, אַז ר׳ נתן האָט נישט געטון דעם רבינס ווילן און נישט פאַרשריבן די מעשיות וואָרט אין וואָרט, ווי ער האָט זיי דער-ציילט, נאָר פאַרלאָזן זיך אויף אַן איבערזעצונג, וואָס ער האָט געמאַכט פון דעם העברעישן טעקסט, וועלכער איז אַליין אַן אי-בערזעצונג? פאַרוואָס זאָל מען טראַכטן, אַז ביי אָט דעם איבער-געגעבנסטן פון אַלע תלמידים זאָל זיין רעכט צו ענדערן אַ וואָרט און דערמיט ענדערן די עצם מעשה? שרייבט דאָך ש. צ. זעצער אַליין, „אַז ר׳ נתן האָט געטון די אַרבעט זיינע איבערצו-געבן די „סיפורי-מעשיות״ פון רבין זיינעם באימה וביראה, וברתת ובזיעה, אַז ער איז נזהר געווען עס זאָל פון די אַלע רייד זיינע נישט געמינערט אָדער געענדערט ווערט אפילו כחוט השערה״ (ז. נ׳). הייינט ווי קאָן עס גאָר אַרויף אויפן זינען, אַז ר׳ נתן האָט נישט פאַרשריבן דעם נוסח פון די מעשיות פונקט אַזוי ווי זיי זענען אַרויס פון רבינס מויל און מיט זיינע אייגענע יידישע ווערטער? ר׳ נתן האָט מקפיד געווען נישט נאָר אויף יעדן וואָרט, אויף יעדן קלאַנג, וואָס איז אַרויס פון ר׳ נחמנס מויל

געוואָרן אָריגינעל אין יידיש, וואָלטן זיי געווען ארויסגעקומען אויף א גאַנץ אנדער אופן, ווי מיר האָבן זיי איצט פאַר זיך. וואָסערע שטעלן זענען עס און ווו זענען אין זיי „די בולטע סימנים פון דער העברעישער איבערזעצונג" — דאָס זאָגט אונז נישט דער פּראָפעסער. ער ברענגט נישט קיין איינאיינציקע שטעלע, אין וועלכער עס זאָלן זיין באמת „בולטע סימנים", וואָס זאָלן צייגן, אַז דאָס איז אַן איבערזעצונג פון העברעיש. און דער אמת איז, אַז דאָ און דאָרט קאָן מען טאַקע געפינען אַן אויסדרוק, וואָס איז גענומען פון העברעיש, אָבער דאָס באַווייזט נישט, אַז די גאַנצע מעשה איז איבערגעזעצט געוואָרן פון דער העברעישער איבערזעצונג. ערשטנס, האָט ר' נחמן אפילו רעדנדיק יידיש געקאָנט באַנוצן אַמאָל אַ העברעישן אויסדרוק און צווייטנס, זענען די דאָזיקע העברעיזמען אין דעם יידישן טעקסט אַזאַ זעלטנהייט, אַז זיי ווערן ממש בטל אַנטקעגן דעם ריינעם, אָפט אידיאָמאַטישן יידיש, אין וועלכן עס איז געשריבן דער גאַנצער טעקסט, און עס איז גענוג איבערצולייענען נאָר איין זייטל אין וועלכער עס איז אַ מעשה אי אויף יידיש, אי אויף העברעיש, כדי צו זען ווו עס איז דער אָריגינאַל און ווו — די איבערזעצונג.

וועל איך נישט אָפּשטעלן זיך אויפן באַווייז ב', פּונקט ווי איך האַלט נישט פאַר נויטיק צו רעדן וועגן דער נישט-דערווייזענער באַהויפּטונג, אַז דער יידישער טעקסט איז אין אַסך ערטער פון אַ נידעריקערער קוואַליטעט, ווי דער העברעישער. אין סוף פון ר' נתנס צווייטער הקדמה געפינען מיר, פאַרקערט, אַ התנצלות פאַר דעם העברעישן נוסח, פאַרוואָס עס געפינען זיך אין אים „גראָבע אויסדרוקן" (לשונות גסים) און „צו פּשוטע ווערטער" (לשונות פשוטים). אויך א. כהנא שרייבט, אַז ר' נתנס העברעישע איבערזעצונג האָט קיין פנים נישט („בלי צורה"). וועל איך זיך אָפּשטעלן נאָר אויף דעם זיבערן פּונקט, וואָס אַלע ר' נחמנס תורות און ווערטלעך האָט ר' נתן פאַרשריבן נאָר אויף העברעיש. צי ווייזט עס נישט, אַז אויך די מעשיות זענען פאַרצייכנט געוואָרן לכתחילה נאָר אויף לשון-קודש? ניין, ענטפער איך, מען קאָן נישט פאַרגלייכן די מעשיות צו אַלע אנדערע זאַכן. יענע

זיבערקייט נישט געהאַט, ווען דער יידישער טעקסט וואָלט געווען אַן איבערזעצונג פון העברעיש. ר' נתן האָט געוווּסט, ווי שווער עס איז צו מאַכן אַ ריכטיקע און פּינקטלעכע איבערזעצונג. ווען ער האָט איבערגעזעצט די מעשיות אויף לשון-קודש, איז ער גע-ווען אין איין מורא ער זאָל נישט מאַכן עפּעס אַ פעלער. ער האָט געוואָלט איבערגעבן נישט נאָר דעם אַלגעמיינעם זין פון דעם רבינס ווערטער — ער האָט געהאַלטן פאַר זיין חוב אויפצוהיטן דעם מינדסטן ניואַנס פון יעדן וואָרט. אַסך ווערטער האָט ער בעסער גאָרנישט איבערגעזעצט, איידער צו ריזיקירן און צו געבן נישט קיין גענויע העתקה. אַזוי האָט ער איבערגעלאָזן אומאיבער-געזעצט אַזעלכע ווערטער ווי „אָבאָזן", „פּאַטשיילע", „פליך", „קרעטשמע", „הארמאַטן", „פּאָרטרעט", „צוקער" און אָן אַ שיעור אַנדערע. אַסך יידישע ווערטער האָט ער איבערגעלאָזט כאָטש ער האָט געגעבן אויך זייער העברעישע איבערזעצונג. אַ שטייגער: „מבצר שקורין שלאָס"; „במפת העולם שקוראים לאנד קאַרט", „הווילונות" („הליווענטן") , „לחם יבש" („שקורין סובאַרקעס"), א. ד. גל. גאַנצע יידישע אויסדרוקן האָט ער איבערגעגעבן אויף אַזאַ העברעיש, וואָס איז גאָרנישט קיין העברעיש, נאָר דערפאַר, ווייל ער האָט געוואָלט זיין וואָס נעענטער צום יידישן אָריגינאַל. אַזוי, צום ביישפּיל, לייענען מיר אין דעם העברעישן טעקסט: „הלא טוב יקח אותך" (דער נישט-גוטער זאָל דיר אוועקנעמען), „ונעשה ברוגז עליה" (און ער איז אויף איר ברוגז געוואָרן), „ואמרו לשלוח (פאַרשיקן) את המלך", „והיה תולש קברים" (קברים געריסן), „והיו עושים בדרך צחוק (אָנשטעלן) מכל הדברים האלה", „היו כולם לוקחים עצמם אל החכמה" (האָבן זיך אַלע גענומען צו חכמה), „והיו הוועקסלען והבריוו שלו הולכין על העולם" (און זיינע וועקסלען און זיינע בריוו זענען געגאַנגען אויף דער וועלט), „לדבר לה שידוכים" (צו רעדן איר שידוכים).

אויף אָט אַזאַ מין אופן איז געמאַכט געוואָרן די העברעי-שע איבערזעצונג — און דאָס איז נישט דערפאַר, וואָס ר' נתן האָט נישט געפילט דעם גייסט פון לשון-קודש. אָ, ניין, ער איז פאַר זיין צייט געווען אַ זייער גוטער העברעישער סטיליסט, נאָר ער

בעת יענער האָט דערציילט די ווונדערלעכע מעשיות, ער האָט צוגעגעבן אַ באַדייטונג אפילו צו די תנועות, וואָס דער רבי האָט געמאַכט. אָט וואָס ר' נתן שרייבט אין זיין ערשטער הקדמה (אין ש. צ. זעצערס אייגענער איבערזעצונג): „נאָר כאָטש עס זענען פאַרצייכנט געוואָרן אייניקע רמזים, וואָס זענען געהערט געוואָרן פון זיין הייליקן מויל, — דאָס איז אָבער קלאָר פאַר יעדן פאַר־שטייער, אַז עס איז נישט גלייך דער וואָס הערט פון דעם חכם אַליין ביז דעם וואָס זעט די זאַכן אין אַ ספר. באַזונדערס זענען פאַראַן אַזוינע רמזים, וואָס קאָנען נישט פאַרשטאַנען ווערן, נאָר סיידן דורך די באַוועגונגען פון די אברים, ווי דאָס שאָקלען פון (מיט) דעם קאָפּ, דורך דעם ווינקען מיט די אויגן, דורך דעם אויסשטרעקן פון דער האַנט און נאָך אַזוינע זאַכן, ווי נאָר דורך זיי דווקא וועט פאַרשטיין דער מבין אַ קליין ביסל א. אז וו.". ר' נתן האָט פאַרשטאַנען דעם ווערט פון אַ ווונק מיט די אויגן, פון אַ מאַך מיט דער האַנט, היינט ווי קען זיך עס לייגן אויפן שכל, אַז ער וועט נישט וויסן ווי צו שעצן די הייליקע ווערטער פון דעם רבין? ווי קאָן אימיצן אַרויף אויפן זינען, אַז ער וועט נישט פליימן זיך איבערצוגעבן זיי אות באות אָן דעם מינדסטן שינוי?

און דער אמת איז, אַז ער האָט זיך טאַקע געמיט און געמאַטערט צו זיין אַזוי פּינקטלעך און אַזוי גענוי ווי נאָר מעגלעך. דאָס זעט מען אין פאַרשידענע שטעלן פוןביידע טעקסטן, דעם יידישן און העברעישן. אין אַ מעשה פון אַ מלך, וואָס האָט איינ־גענומען במה מדינות, איז ער אין איין אָרט נישט געווען זיכער, אַז ער האָט דעם רבינס רייד איבערגעגעבן פּונקט אַזוי, ווי זיי זענען אַרויס פון זיין הייליקן מויל, שרייבט ער (אין קלאַמערן): „דאָס, וואָס דאָ שטייט מיט די שבויים, דאָס איז נישט אויפגע־שריבן גוט, אַזוי ווי ער האָט עס דערציילט". אין דער „מעשה פון בעל־תפילה" איז דאָ אַ באַמערקונג: „סע זעט מיר אויס, אַז דאָ גייט עפּעס אָפּ...". דאָרט וו ער האָט נישט געמאַכט אַזעלכע באַמערקונגען, איז ער מסתמא געווען זיכער, אַז „עס איז אויפגע־שריבן גוט, אַזוי ווי ער האָט דערציילט". ער וואָלט אָבער די

L

האָב איך זיי אויפגעשריבן אויף פּאַפּיר". און עס איז קיין שום רמז נישטאָ, אַז ער האָט די מעשיות, וואָס ר' נפתלי האָט אים דערציילט אויף יידיש, איבערגעזעצט און פאַרשריבן אויף העב־רעיש. ער זאָגט איינפאַך, אַז די מעשיות זענען נאָך נישט גע־ווען אויפגעשריבן און ער האָט זיי אויפגעשריבן. עס רעדט זיך, הייסט עס, וועגן דעם נוסח, אין וועלכן די מעשיות זענען דער־ציילט געוואָרן. עס רעדט זיך וועגן דעם יידישן נוסח. דאָס איז קלאָר. און דאָס הייסט, אַז ש. צ. זעצערס טעאָריע, וועלכע זאָגט, אַז דער יידישער נוסח פון די מעשיות איז איבערגעזעצט געוואָרן פון דער העברעישער איבערזעצונג, האָט קיין שום פאַקטישן און קיין שום לאָגישן יסוד נישט.

און מען קאָן מיט זיכערקייט זאָגן, אַז ר' נתן האָט איינ־געחזרט און פאַרשריבן די מעשיות וואָרט אין וואָרט, אַזוי ווי ער האָט זיי געהערט פון ר' נחמנס מויל. ער אַליין דערציילט אין איין אָרט (וועגן דער מעשה מיט די זיבן בעטלערס), אַז — „איך בין געווען טרוד אין מיין געדאַנק איך זאָל איבערחזרן די צווייי פירבטלעכע מעשיות פון דריטן און פערטן טאָג, וועלכע איך האָב באלד איבערגעחזרט מיט די מענטשן, וואָס זענען דאָרט גע־ווען, כדי מיר זאָלן קיין דיבור פון זיי נישט פאַרגעסן" (ש. צ. זעצערס אייגענע איבערזעצונג). די סברה איז מחייב, אַז ער האָט געחזרט די מעשיות אויף יידיש, אַזוי ווי ער האָט זיי געהערט, און ער האָט זיך געהיט נישט צו פאַרגעסן — כדי נישט דורכצו־לאָזן ביים פאַרשרייבן — קיין איינציקן „דיבור" פון דעם מינדלעכן, ד. ה. יידישן נוסח.

דערמיט וויל איך, פאַרשטייט זיך, נישט זאָגן, אַז דער העברעישער טעקסט האָט בכלל קיין שום באַדייטונג נישט פאַר אַ ווויסנשאַפטלעכער אויסגאַבע פון די מעשיות. ניין, אַסך דרוק־פעלערן און אומקלאָרקייטן אינעם יידישן נוסח קאָנען און דאַרפן אויסגעבעסערט ווערן מיט דער הילף פון דער העברעישער איבערזעצונג*).

---

*) ש. צ. זעצער האָט גוט געטון, וואָס ער האָט זיך ערטערווייז באַנוצט

האט (ווי זיינער א תלמיד איז זיך מתנצל) „מעתיק געווען אויף לשון-קודש, אראפלאזנדיק זיך בכיוון אויף לשון פשוט, כדי דער ענין זאל נישט ווערן אנדערש ביי דעם, וואס וועט זיי לייענען אין לשון-קודש, ווי ער אליין האט זיי דערציילט אויף לשון-אשכנז, וואס מען רעדט אין אונזער מדינה, און דאס איז די סיבה, וואס עס ווערט געהערט פון לשון-קודש אזוינע פראסטע אויסדרוקן (לשונות פשוטים) אין כמה מקומות".

היינט אויב עס איז רעכט געווען ביי ר' נתנען נישט צו רעכענען זיך מיטן העברעישן לעקסיקאן און מיטן גאנצן גייסט פון דער הייליקער שפראך, אבי נאר צו זיין געטריי דעם מינדסטן אויסדרוק און יעדן ווארט פון דעם מינדלעכן אריגינאל, קען דאך נישט זיין קיין ספק, אז ער האט אפגעהיט און פארצייכנט די מעשיות פונקט אזוי ווי ר' נחמן האט זיי דערציילט. מען וואלט דאך געדארפט איגנארירן יעדע לאגיק צו טראכטן, אז דער זעלביקער טרייער תלמיד ר' נחמנס, וועלכער האט אין דער העברעישער איבערזעצונג אויפגעהיט איינציקע ווערטער און אויסדרוקן פונעם יידישן נוסח, וועט לאזן אויף הפקר דעם עצם נוסח, ווי אזוי און צוליב וואס וואלט ער וועלן פארנאכלעסיקן דעם מינדלעכן יידישן טעקסט? האט דאך ר' נחמן אליין אים אפט דיקטירט, און דיקטירט האט ער אויף יידיש. איז מילא, אנדערע תורות, וועלכע דער רבי האט געוואלט האבן פארשריבן און פארעפנטלעכט נאר אויף לשון-קודש, האט ר' נתן, ווי געזאגט, גלייך איבערגעזעצט און אויפגעשריבן אויף העברעיש, אבער די מעשיות האט דאך ר' נחמן בפירוש געוואלט דרוקן אין ביידע שפראכן, איז דאך די לאגישסטע זאך געווען צו פארשרייבן עס גלייך אזוי ווי ר' נחמן האט דערציילט, ד. ה. אויף יידיש און דערנאך עס איבערזעצן פון יידיש אויף לשון-קודש.

ש. צ. זעצער אליין ברענגט ר' נתנס דערציילונג, ווי אזוי ער איז אמאל געפארן ספעציעל קיין נעמיראוו, כדי צו הערן אלע נייע זאכן, וועלכע ער, נתן, האט נישט זוכה געווען צו הערן פון דעם רבין אליין: ... „און דערוויל, שרייבט ר' נתן, האב איך געהערט פון זיין הייליקן מויל (און) וואס זענען נאך נישט געווען אויפגעשריבן,

פרד"ס. אויך אינעם פשט, האָבן זיי געוווסט, איז דאָ עפּעס אַ כּוח וואָס קאָן ווירקן אויפן עולם. „אפילו פּראָסטע מענטשן, לייענען מיר אין דער הקדמה אויף טייטש, קאָנען זיך אויך אַרויסנעמען גרויס מוסר פון די מעשיות, וואָרים זיי האָבן אַ גרויסן כּוח אויפ־צוועקן דעם מענטשן ער זאָל חס־ושלום נישט פאַרשלאָפן זיינע יאָרן אומזיסט א. אז. וו. אפילו פּראָסטע מענטשן — קאָן זיי אויך עפּעס אַ בּיסל טון ווונקען פון מוסר צו זען וואָס דער תכלית איז פון דער וועלט א. אז. וו..." נישט נאָר, הייסט עס, יודעי־חן, — „פּראָסטע מענטשן, לייענען מיר דאָרט וויטער, באַדאַרפן אויך וויסן פון די מעשיות, כאָטש זיי וועלן גאָר קאַרג פאַרשטיין, וואָס מען מיינט, איז דאָך פאַר זיי אַ גרויסע. טובה צום תכלית א. אז. וו."... די חסידים האָבן געוואָלט אָבער גוט „פאַרשטיין, וואָס מען מיינט", האָבן זיי זיך נישט באַנוגנט מיט דעם גוף פון די מעשיות. זיי האָבן געהאַלטן פאַר זייער הייליקן חוב צו דער־גראָבן זיך ביז צו די טיפסטע כּוונות און צו פאַרטיפן זיך אין די סודות התורה, אין די רמזים פון קבלה, וואָס ליגן טיף באַ־האַלטן הינטער .יעדן סיפּור־המעשה. זיי האָבן יעדן טאָג געלייענט, געלייענט די מעשיות — געזאָגט זיי ביחידות און בציבור — אַזוי ווי דאָס זאָל זיין עפּעס אַ מין שיעור אין גמרא אָדער הייליקע קאַפּיטלעך תהילים. מיט די קינדער האָבן זיי אויסגעחזרט די מעשיות אויף אויסנווייניק. עס איז פאַרפאַסט געוואָרן אַ באַזונדערע תפילה פון ר' נתנען און מען פלעגט זי זאָגן יעדעס מאָל נאָכן לימוד פון די מעשיות. אין דער תפילה האָבן די חסידים גע־בעטן גאָט, אַז זיי זאָלן „זוכה זיין אונטערצושיידן צווישן ליכט און פינצטערניש, ביז זיי זאָלן באמת וויסן אָפּצוטיילן און אָן אונטער־שייד צו מאַכן צווישן סיפּורי־מעשיות פון רשעים"... אַזוי פאַרהיי־ליקט האָבן די בּראַסלאַווער חסידים זייער רבינס מעשיות. אָבער מיר, היינטיקע מענטשן, קוקן אויף זיי אַנדערש. פאַר אונז זענען זיי נישט קיין סודות התורה. פאַר אונז זענען זיי נישט קיין ענין פון רעליגיעזן גלויבן. מיר זוכן — און מיר געפינען — אין זיי ווונ־קען פון שיינקייט, נישט נאָר „ווונקען פון מוסר". מיר גייען צו זיי צו אָן מורא און אָן פּחד... ווי די בּראַסלאַווער חסידים פלעגן

ט

וואָס פאַר אַ ווערט האָבן די מעשיות?

און איצט, אַז מיר ווייסן, ווי די מעשיות זענען באַשאַפן געוואָרן פון ר' נחמנען און ווי זיי זענען פון זיין תלמיד פאַרשריבן געוואָרן, קאָנען מיר זיך נעמען באַטראַכטן זייער אינהאַלט און זייער ווערט. מיר מוזן, פאַרשטייט זיך, געדענקען, אַז פאַר אונז איצט זענען זיי נישט און קאָנען נישט זיין דאָס, וואָס זיי זענען געווען פאַר ר' נחמנס חסידים און פאַר אים אַליין. די בראַסלאַווער חסידים האָבן אַריינגעלייגט אין די מעשיות טיפע רעליגיעזע כוונות. פאַר זיי זענען די סיפורי־מעשיות געווען לויטער סודות התורה. ר' נחמנס גרעסטער מקורב, ר' נתן, האָט אויף אַ טייל פון זיי געמאַכט אַ לאַנגן פירוש אין זיין ספר „לקוטי הלכות"; דער פירוש שטיצט זיך אָפט אויף פּערזענלעכע שמועסן מיטן רבין און איז פול מיט רעיונות פון חסידות און קבלה. ר' נתנס אַ תלמיד, ר' נחמן טשיהרינער, האָט זיך אויך אָפּגעגעבן מיט אויסטייטשן די סיפורי־מעשיות און האָט אָנגעשריבן אַ גאַנצן חיבור מיטן נאָמען „רמזי המעשיות".

די חסידים האָבן צוגעגעבן, אַז דער גרויסער ווערט פון די מעשיות ליגט נישט נאָר אין דעם רמז, דרוש און סוד פון

מיט דעם העברעישן טעקסט. שלעכט איז נאָר, וואָס ער האָט זייער פיל מאָל געענדערט דעם יידישן נוסח סתם אזוי זיך, און אָפט אָן קיין שום שייכות צום טעקסט אין העברעיש. אַזעלכע ענדערונגען זענען דאָ אויף יעדער זייט, כמעט אין יעדן פאַראַגראַף פון אָט דער „ווּיסנשאַפטלעכער אויסגאַבע", — ווי איך האָב עס באַוויזן מיט אַסך ציטאַטן אין מיין רעצענזיע אויף ש. צ. זעצערס ביידער אויסגאַבע פון די „סיפורי־מעשיות" (אין „צוקונפט", ניו־יאָרק, סעפּטעמבער, 1930).

אַז ווער עס וועט אָננעמען בײַ דער זײַט, וועט עס אים טראָגן אַהין, ווו טאָג און נאַכט קומען זיך צונויף, דהיינו: ווו די זון און די לבנה קומען זיך צונויף אינאײנעם. ווי דער האָט אַרויסגעריסן דאָס קרײַטעכץ מיט דעם וואָרצל, וואָס דאָרט איז געווען דער דומיט, האָט זיך מזדמן געווען (געטראָפן), אַז ער האָט אָנגענו־מען בײַ דער זײַט, וואָס עס איז מסוגל עס זאָל אים טראָגן צו דעם אָרט, וואָס טאָג און נאַכט קומען זיך (דאָרט) צונויף. האָט עס אים אַוועקגעטראָגן אַהין, ווו טאָג און נאַכט קומען זיך צו־נויף. ער קוקט זיך אַרום — און ער איז שוין דאָרט. האָט ער געהערט ווי די זון מיט דער לבנה שמועסן, און די זון האָט זיך געקלאָגט פאַר דער לבנה: באשר סע איז פאַרהאַנדן אַ בוים, וואָס דער בוים האָט אַסך צווײַגן און פירות און בלעטלעך, און איטלעכס צווײַג און איטלעכע פרי און איטלעכס בלעטל האָט אין זיך אַ באַזונדערע סגולה: דאָס איז מסוגל צו פרנסה און דאָס איז — צו היילן דאָס חולאת און דאָס — צו אַן אַנדער חולאת — איטלעכס פיצל פון דעם בוים איז מסוגל צו אַן אַנדער זאַך. און דעם בוים וואָלט מען געדאַרפט אָנטרינקען, און אַז מען זאָל אים אָנטרינקען, וואָלט עס זײער מסוגל געווען... און לאָ די איך טרינק אים נישט אָן, שײַן איך נאָך אויף אים און פאַרטריקן אים... האָט זיך די לבנה אָנגערופן צו דער זון: דו זאָרגסט פרעמדע זאָרג. איך וועל דיר דערצײלן מײַן דאגה: באשר איך האָב טויזנט בערג און אַרום די טויזנט בערג איז דאָ נאָך טויזנט בערג און דאָרט איז דאָס אָרט פון שדים, און די שדים האָבן הינערשע פיס, האָבן זײ קײן כוח נישט אין די פיס. נעמען זײ כוח פון מײַנע פיס, און מחמת דעם האָב איך קײן כוח נישט אין מײַנע פיס, און איך האָב אַ פּיל (אַ שטויב), וואָס דערפון איז אַ רפואה צו מײַנע פיס. קומט אַ ווינט און טראָגט אים אַוועק. האָט זיך די זון אָנגערופן: אָט דאָס זאָרגסטו? איך וועל דיר זאָגן אַ רפואה. באשר סע איז פאַרהאַנדן אַ וועג, און פון דעם וועג צע־טײלן זיך כמה וועגן א. אַז. וו. א. אַז. וו. מיר פאַרשטײען נישט די אַלע אויסטערלישע פרטים, און די גאַנצע געשיכטע („אַ מעשה מיט אַ הינקענדיקן") איז אונז נישט גאָר קלאָר. אָבער מיר זוכן

מיר נישט אריין פון זיי אין אזא התלהבות, אין אזא רעליגיעזן עקסטאז, דערפאר אבער האבן מיר מער עסטעטישע הנאה. מיר לייענען זיי נישט צוליב זייערע סודות און רמזים. מיר האבן סתם אזוי ליב צו זעען, צו הערן א שעפערישע פאנטאזיע, העז זי צעשפילט זיך אויף אלע כלים. עס איז אונז א פרייד צוצוקוקן זיך, ווי ווערלטן ווערן באשאפן, ווען אפילו זיי בלייבן פארשלאסן און מיר קאנען נישט אריין אין זיי.

דאס איז, פארשטייט זיך, אונזער קוק אויף די סיפורי-מעשיות, נישט ר' נחמנס. ר' נחמן אליין האט זיך געשראקן פאר פאנטאזיעס סתם אזוי. דאס זענען געווען פאר אים „לערע זאכן". ער האט אפט איבערגעריסן דעם סיפור-המעשה אין רעכטן מיטן און אריינגעלאזט זיך אין פסוקים, אין שטיקער זוהר, כדי איבער-צוגיין פון משל צום נמשל. פאר אונז איז אבער גענוג אפט די שיינקייט פון משל. מיר פרעגן נישט: וואס איז דער מיין, דער מוסר-השכל. מיר האבן פארגעניגן פון די אויסטערלישע בילדער מיר קוויקן זיך מיט די פאנטאסטישסטע געשטאלטן, מיר ווערן באצויבערט פון די ווילדע און וואנדערלעכע געשעענישן, אזוי ווי ביים לייענען, זאגן מיר, די מעשיות פון „טויזנט און איין נאכט"... די רייכקייט, די שפע פון ר' נחמנס פרישע און פריי זיך שפילנדיקע כוחות, די מעכטיקע אויסשפרייטונג פון זיינע פליגלען פארשאפט אונז פארגעניגן, וואנדערלעכן גענוס. און ווען עס טרעפט אפילו, אז מיר ווייסן נישט דעם סוד און פארשטייען נישט דעם בשט פון א מעשה, שמייכלען מיר, זענען אנטציקט ווי קינדער, און וואלטן נאך און נאך וועלן הערן אזעלכע טשיקאווע זאכן, ווי, אשטייגער:

„...אמאל איז ער געקומען צו איין קרייטעכץ, וואס ער האט אזוי איין קרייטעכץ נישט געגעסן, איז אים דאס קרייטעכץ זייער געפעלן. האט ער זיך מיישב געווען: ער וועט עס אויס-רייסן מיט דעם ווארצל. איז געווען אונטער דעם ווארצל איין דו-מיט (א דימענט). און דער דומיט איז געווען פירעקעכיק. און איטלעכע זייט פון דעם דומיט האט געהאט אין זיך אן אנדערע סגולה. אויף איין זייט פון דעם דומיט איז געשטאנען אנגעשריבן,

תחילה זענען זיי (די פארבלאָנדזשעטע) דערשראָקן געוואָרן. האָבן זיי זיך נישט רעכט צוגעהערט צום קול מחמת פּחד. דערנאָך האָבן זיי צוגעבויגן די אויערן און האָבן זיך צוגעהערט. האָבן זיי געהערט, אַז דאָס איז איין קול פון אַ ניגון. זיי (די חיות און די פויגלען) זינגען זייער אַ חוילן ניגון, וואָס עס איז אַ ווילד חידוש. האָבן זיי זיך נאָך מער צוגעהערט. האָבן זיי געהערט, אַז סע איז אַ חילד-חוילער ניגון, וואָס איז זייער אַ ווילד חידוש, וואָס סע איז אַ חילד גרויסער תענוג דאָס צו הערן, וואָס אַלע תענוגים פון דער וועלט זענען אַלע גאָרנישט און טרעפן גאָרנישט אָן אַקעגן דעם ווילד גרויסן תענוג, האָס מען האָט, אַז מען הערט דעם וואונדערלעכן ניגון"... האָבן זיי געפרעגט דעם וואַלד-מענטשן (אַ דריטן העלד פון דער מעשה), וואָס באַטייט אָט דער ווילד-וואונדערלעכער ניגון, אָט די וואַלד-סימפאָניע, האָט ער זיי געענטפערט: באַשר די זון האָט געמאַכט איין מלבוש דער לבנה, האָבן זיך אָנגערופן אַלע חיות פון דעם וואַלד: באַשר די לבנה טוט זיי גרויסע טו־בות, וואָרים די שליטה פון די חיות איז דאָך דער עיקר נאָר בײַ־נאַכט, וואָרים אַמאָל באַדאַרפן זיי אַרײַנצוגיין אין ישוב אַרײַן — און די לבנה טוט זיי אַזוי אַ טובה, וואָס זי לײַכט זיי בײַנאַכט, איבער דעם האָבן זיי אַלע מסכים געווען, אַז זיי זאָלן מאַכן אַ נײַעם ניגון לכבוד דער לבנה, און דאָס איז דער ניגון וואָס איר הערט"...

דאָס איז דער כאָר פון די חיות און די פויגלען אין וואַלד בײַנאַכט — אַ כאָר-געזאַנג לכבוד דער לבנה — די חיות און די פויג־לען און דער וואַלד, און די לבנה און די נאַכט און די מענטשן זענען איין משפּחה, איין געטלעכע איינהייט...

מאַכט נישט אויס וואָס די שפּראַך איז אָרים („אַ חילד חי־דוש", „אַ ווילד גרויסער תענוג" און נאָכאַמאָל „ווילד" און ווידער־אַמאָל „ווילד") — הינטער דער דרויסנדיקער אָרימקייט פון מיטלען ליגט אַ הויך ציל, אַ שפע פון רעיונות מיט אַ פּרעכטיקער אַנט־פּלעקונג פון פאַנטעסטישע זעונגען...

ניש‎ט דווקא קלאָרקייט. די עצם בילדער, דער קינדישער, פאַנ-
טאַסטישער אופן, ווי זיי ווערן געמאָלן, די אומגעריכטקייט, די
שנעלקייט, מיט וועלכער די פּאַסירונגען קומען איינע נאָך דער
אַנדערער — מאַכן אונז נייגעריק, פאַרכאַפּן אונז, און מיר הערן די
מעשה מיט דעם טיפסטן אינטערעס.

אָבער דאָס איז נישט די איינציקע מעלה. דער „דימענט",
וואָס בלישטשעט אַרויס פון אונטער דעם „וואָרצל" פון די
מעשיות, האָט נאָך אַנדערע „זייטן" מיט אַנדערע „סגולות". און זי
זענען זייער וויכטיק...

ווען מיר זאָלן שפּירן אין די מעשיות נאָר דעם חן פון
זייער פאַנטאַסטישן פּלאָנטער, נאָר די אויסטערלישע שיינקייט פון
זייער מאָדנער, אָפּט גראָטעסקער פאַבל, וואָלטן זיי נישט גע
מאַכט אויף אונז קיין דויערנדיקן איינדרוק. דער אמת אָבער איז
אַז זיי האָבן אָפּט, אויב נישט אַלעמאָל, אַ טיפן זין, אַן אוניווער
סאַלע, סימבאָליש-קינסטלערישע כוונה, און נישט נאָר זייער אייגנ
אַרטיקער פאַרביק-בילדלעכער לבוש, אויך זייער נשמה רעדט צ
אונז, לייבט אונז, פאַנגט אונז אין אירע כישופדיקע נעצן. דאָ
איז ריכטיק דערהויפּט ריכטיק וועגן די מער פאַרענדיקט
מעשיות, אַזעלכע ווי די מעשה מיט דער פאַרלוירענער בת-מלך
די מעשה מיט אַ בן-מלך, די מעשה מיטן חכם און תם. אָבער
אפילו אין די צו סודותדיקע און צו פאַרפּלאָנטערטע געשיכטע
זענען דאָ טיילן, עפּיזאָדן, פון וועלכע עס לייכט אַרויס אַ לויטע
רער, פּאָעטישער זין. אַשטייגער, די שטעלע אין דער „מעשה
וועגן דעם בן-מלך און דעם זון פון אַ דינסט, וועלכע זענען פאַר
ביטן געוואָרן" — ווו עס ווערט דערציילט, וואָס די צוויי פאַרבלאָנ
דזשעטע, דער אמתער און דער פאַלשער בן-מלך, זעען און הער
ביינאַכט אין ווילדן וואַלד: „...ביינאַכט האָבן זיי געהערט דעם
קול פון די ווילדע חיות, ווי זיי האָבן אַלע געשריען און גע
ברומט מיט ווילדע קולות. דער לייב האָט געשריען און דער
לעמפּערט האָט געברומט מיט אַן אַנדער קול. און אַזוי די איבע
ריקע חיות. איטלעכע חיה האָט מיט אַן אַנדער קול געברומט
און די עופות האָבן געסווישטשעט און געקנאַקט — און אין דער

נאָר יעדעס מאָל, ווען זיי הויבן אָן „שרייען עסן", ווייזט זיך א
בעטלער, וועלכער גיט זיי ברויט און דערצו נאָך א ברכה, אַז
זיי זאָלן זיין ווי ער. דעם ערשטן טאָג קומט א בלינדער בעטלער,
דעם צווייטן טאָג — א טויבער, דעם דריטן — א שטאַמלער, דער־
נאָך איינער מיט א קרומען האַלז, איינער מיט א הויקער, א קאַ־
ליקע אָן הענט, אָן פיס... די קינדער דערשלאָגן זיך ענדלעך צו
א ישוב און זיי הייבן אַליין אָן צו גיין איבער די הייזער. איינ־
מאָל אויף א גרויסן יאַריד איז חברה בעטלער, צווישן וועלכע
די צוויי קינדער האָבן געלעבט, איינגעפאַלן זיי חתונה צו מאַכן.
צו דער חתונה הויבן חתן־כלה אָן זיך צו דערמאָנען אָן די
חסדים, וואָס גאָט האָט מיט זיי געטון אין וואַלד. יעדן טאָג פון
די שבעת־ימי־המשתה דערמאַנען זיי זיך אָן איינעם פון יענע
בעטלערס, וועלכע האָבן זיי געהאָלפן אין זייער נויט, ווען זיי
האָבן געבלאָנדזשעט אין וואַלד, און יעדן טאָג, ווי נאָר זיי דער־
מאָנען איינעם פון די בעטלערס, דערהערט זיך א שטים: „איך
בין דאָ, איך בין געקומען צו אייך אויף דער חתונה און איך
שענק אייך דרשה־געשאַנק". אזוי ווייזט זיך דעם ערשטן טאָג דער
בלינדער בעטלער, דעם צווייטן טאָג — דער טויבער, דעם דריטן —
דער שטאַמלער א. אַז. וו. יעדערער גיט דרשה־געשאַנק — א ברכה
און יעדערער דערציילט, ווער ער איז, אין וואָס עס באַשטייט
זיין „פעלער" — און זיין גרויסקייט... עס ווערן געשאַפן אַזוי די
זעקס מעשיות (די זיבעטע האָט ער נישט דערציילט — און „מע
וועט דאָס שוין נישט הערן, האָט ר' נחמן אַליין געזאָגט, „ביז
משיח וועט קומען"). און פון אָט די זעקס פאָפולאַריש־זעלב־
שטענדיקע (אָבער אינערלעך פאַרבונדענע) טיילן באַשטייט „די
מעשה מיט די זיבן בעטלערס". יעדער טייל איז אַליין פאַר זיך
וויכטיק, יעדער טייל איז ווערט, אַז מען זאָל מאַכן אויף אים א
באַזונדער פירוש, אַזוי ווי דאָס האָבן געטון ר' נחמנס חסידים.
אָבער דעם אויספירלעכן פירוש וועט דער לעזער אַליין מאַכן —
יעדער לעזער לויט זיינע השגות און נאָך זיינע כוחות נאָך...*)

*) איינער פון די בילדלעכסטע פירושים איז דער, וועלכער יונה

י

די מעשה מיט די זיבן בעטלערס

„אָרעמקייט אין מיטלען"... אָבער נישט אַלעמאָל זענען ר' נחמנס אויסדרוקס־מיטלען אָרעם. עס זענען דאָ פאַלן, ווען זיי זענען רייך, פּונקט אַזוי רייך און כּישופדיק, ווי דער אינהאַלט. דאָס איז דערהויפּט דער פאַל מיט דער מעשה מיט די זיבן בעטלערס, דער שענסטער און פאַנטאַסטישסטער פון די אַלע סיפּורי־מעשיות.

ר' נחמן אַליין איז פון איר גאָר באַזונדערס שטאַרק נתפּעל געוואָרן. „אַז איך זאָל מער נישט וויסן קיין שום זאַך, האָט ער געזאָגט, נאָר די מעשה, וואָלט איך אויך אַ ווילד חידוש געווען, וואָרים די מעשה איז אַ ווילד חידוש זייער". „מען מעג, האָט ער אַן אַנדערש מאָל דערקלערט, פאָרן קיין בראָד, אַריין אין בית־מדרש הייסן דעם שמש רופן דעם עולם צו אַ דרשה, אַ קלאַפּ טון אין טיש און דערציילן די דאָזיקע מעשה".

ער האָט עס געזאָגט דערפאַר, ווייל ער האָט געהאַלטן, אַז אין איר איז דאָ „זייער פיל מוסר און אַסך תורה" — אויב נישט נאָך מער, וואָלט איך צוגעגעבן. די מעשה מהז' בעטלערס איז אייגנטלעך נישט איין מעשה, נאָר אַ גאַנצע, קונציק־געפלאָכטע־נע קייט פון מעשיות — אויפן שטייגער פון „טויזנט און איין נאַכט". עס הייבט זיך אָן מיט אַ מלך, וואָס האָט „זייער ליב געהאַט חכמה און עס זענען בײַ אים געווען גרויסע חכמים". אָבער די דאָזיקע געשיכטע ווערט באַלד איבערגעריסן, און עס נעמט זיך שפּינען אַ שנירל מעשיות וועגן זיבן בעטלערס...

מענטשן האָבן געמוזט אַמאָל אַנטלויפן פון עפּעס אַ מדינה, האָבן זיי לויפנדיק פאַרלוירן אין וואַלד צוויי קינדער — אַ זכר און אַ נקבה. די קינדער וואָלטן אין וואַלד אומגעקומען פון הונגער,

זאך האָט אַ האַרץ, און די וועלט אינגאַנצן האָט אויך אַ האַרץ*), און דאָס האַרץ פון דער וועלט איז אַ גאַנצע קומה (אַ געשטאַלט) מיט אַ פּנים און מיט הענט און פיס... לושמיר (נאָר) דער נאָגל פון דעם פוס פון דעם האַרץ פון דער וועלט איז האַרציקער איידער אַן אַנדערנס האַרץ... און דער באַרג מיט דעם קוואַל שטייט אין איין עק פון דער וועלט און דאָס האַרץ פון דער וועלט שטייט אין דעם אַנדערן עק פון דער וועלט... און דאָס האַרץ שטייט אַקעגן דעם קוואַל און גלוסט און בענקט תמיד זייער, אַז סע זאָל קומען צו דעם קוואַל, און דאָס בענקען און גלוסטן פון דעם האַרץ צו דעם קהאַל איז גאָר ווילד, און סע שרייט תמיד דאָס האַרץ, אַז סע זאָל קומען צו דעם קוואַל, און דער קוואַל גלוסט צו דעם האַרץ אויך — נאָר ווי באַלד דאָס האַרץ וויל צו־גיין נאָענט צום באַרג, וואָס אויבן איז דער קוואַל, אַזוי זעט ער שוין נישט אַרויס דעם שפּיץ, קאָן ער נישט זעען דעם קוואַל, און ווי באַלד ער קוקט נישט אויף דעם קוואַל, גייט ער אויס, וואָרים גאָר דאָס חיות פון דעם האַרץ איז נאָר פון דעם קוואַל — — — און אַז דאָס האַרץ זאָל חס־ושלום אויסגיין, וואָלט גאָר די וועלט חרוב געוואָרן, וואָרים דאָס האַרץ איז זיך דאָס חיות פון איטלע־בער זאַך, און ווי קאָן די וועלט אַ קיום האָבן אָן דעם האַרץ?"... אפילו דער קוואַל אַליין, דערציילט דער בעטלער ווייטער, וואָלט קיין קיום נישט געהאַט אָן דעם האַרץ פון דער וועלט. וואָרים דער קוואַל (די אייביקייט, גאָט?) „האָט קיין שום צייט נישט", „נאָר וואָס דאָס האַרץ שענקט דעם קוואַל אַ טאָג במתּנה", און אַז דער טאָג וויל זיך שוין אויסלאָזן, „אַזוי הויבן זיי זיך אָן צו געזעגענען איינער מיט דעם אַנדערן — דאָס האַרץ מיט דעם קוואַל — און זיי הויבן אָן צו זאָגן חידות און שירים און לידער איי־נער צו דעם אַנדערן, זייער ווילע חידות און לידער, מיט גרויס ליבשאַפט און מיט גרויס בענקעניש זייער איינער צום אַנדערן — דאָס האַרץ צום קוואַל און דער קוואַל צום האַרץ"...

*) „די וועלט מוז האָבן אויך אַ האַרץ" — האָט פּרץ די ווערטער אין מרימס מויל אַריינגעלייגט (אין „דער גאָלדענער קייט").

איך שטעל זיך אָפּ אויף דער מעשה מהז׳ בעטלערס נישט כּדי זי אינגאַנצן אויסצוטייטשן, נאָר כּדי צו ברענגען אַ ביישפּיל פון ר׳ נחמנס אַ געשיכטע, ווו די מיטלען האָבן זיך זיכער נישט וואָס צו שעמען פאַר די צילן: זיי זענען ביידע גרויס, ביידע שיין, די לעזער וועלן עס זעען פון די עפּלעכע שטעלן, וואָס איך וועל דאָ ברענגען...

אָט איז דער אַריינפיר, וואָס עס מאַכט צו זיין דערציילונג דער טויבער בעטלער:

„... איר מיינט, איך בין טויב? איך בין גאָרנישט טויב, נאָר די גאַנצע וועלט טרעפט ביי מיר גאָרנישט אָן, אַז איך זאָל הערן זייער חיסרון, וואָרים גאָר אַלע קולות פון דער וועלט זענען אַלע נאָר פון חסרונות, וואָרים איטלעכער שרייט אויף זיין חיסרון, דהיינו אויף דעם, וואָס סע גייט אים אָפּ, און אַפילו אַלע שמחות פון דער וועלט זענען אַלע נאָר פון חסרונות, וואָס מע (איינער. — ש. נ.) פרייט זיך אויף דעם וואָס עס איז אים אָפּגעגאַנגען... און ביי מיר טרעפט די גאַנצע וועלט גאָרנישט אָן, אַז איך זאָל הערן זייער חיסרון, וואָרים איך לעב אַזאַ חיים טובים, וואָס סע האָט גאָר קיין שום חיסרון נישט". און דאָס איז, הייסט עס, דער סוד פון זיין טויבקייט: ער הערט נישט און וויל נישט הערן די קלאַנגען פון דער וועלט, וואָרים זיי זענען אַלע נאָר אַן אויסדרוק פון דעם וואָס פעלט, אָדער פון דעם וואָס האָט געפעלט, — און אים פעלט גאָרנישט, ער ווייסט נישט פון קיין שום חיסרון. און ווען ער ווינטשט חתן-כּלה, אַז זיי זאָלן זיין, ווי ער, ווינטשט ער זיי נישט מער און נישט ווינציקער ווי — פולקומענהייט...

דער בעטלער, וועלכער איז אַ כּבד-פּה, פלעגט אַריין אַזאַ מין פּאָעמע אין זיין מעשה: „... סע איז פאַרהאַנדן אַ באַרג, און אויף דעם באַרג שטייט אַ שטיין, און פון דעם שטיין גייט אַ קוואַל. און איטלעכע

ספּיוואַק האָט גצמאַכט אין זיין אינסצענירונג פון דער מעשה מיט די זיבן בעטלערס. עס זענען דאָ אויך קאָמענטאַרן — פון הלל צייטלין און פון וויליאַם נאַטאַנסאָן.

מער נישט קומען נאָר דער, וואָס ער האָט די מדות פון דעם בוים, ווארן דער בוים האָט דריי שרשים: איין שורש איז אמונה און דער אנדערער שורש איז יראה און דער דריטער שורש איז ענ־ווות — און אמת איז דער גוף פון דעם בוים, דהיינו, דער בוים אליין איז אמת..."

עס איז קלאָר, אז דער בוים איז א סימבאָל פון גאָט אליין אָדער פון לעתיד־לבוא, ווען משיח וועט קומען, און אלע חיות און עופות, אלע פעלקער און אלע מענטשן וועלן רוען אין שאָטן פון איין בוים, וועלן לעבן בשלום א. אז. וו. אָבער דאָס לעתיד־לבוא מוז נישט אויסגעטייטשט ווערן דווקא רעליגיעז. עס קאָן אויך מיינען, לאָמיר זאָגן, „צוקונפט־שטאַט", די קומענדיקע אידעאלע געזעל־שאפטלעכע אָרדענונג. און יעדערער פון אונז קאָן זיין דער חכם, וואָס קומט צו די, וועלכע פירן די מחלוקת וועגן דעם, ווי מען דאַרף גיין צו דעם בוים, אָדער מיט אנדערע ווערטער, וועלכע מיטלען דאַרף מען אָנווענדן — די מיטלען, זאָגן מיר, פון דעמאָ־קראַטיע אָדער פון דיקטאַטור, — כדי צו דערגרייכן אָט דאָס הויכע, הויכע ציל, — יעדער פון אונז קאָן זיך ווענדן צו די פארשידענע פארטייען, וועלכע באַקעמפן איינס דאָס אנדערע און זאָגן צו זיי: „וואָס קלערט איר, דורך וועלכער זייט מע באַדאַרף צו גיין צו דעם בוים, קלערט פריער, ווער סע זענען די מענטשן, וואָס זיי זאָלן קאָנען קומען צו דעם בוים, וואָרים צו דעם בוים קאָן נישט איטלעכער קומען"...

אָט אזוי קאָן דער בוים־סימבאָל פון אונז אויסגעטייטשט ווערן אויף אונזער שטייגער. פונקט אזוי ווי די חסידים האָבן אים פארשטאַנען אויף זייער שטייגער, און דאָס איז דער בעסטער באַווייז, אז ס'איז א קונסט־בילד, אן אייביק בילד, אזא, וואָס ענ־דערט זיך אינאיינעם מיט די צייטן און די אומשטענדן, ענדערט זיך אינאיינעם מיט זיי, פאַסט זיך צו צו זיי — און לעבט זיין איבער...

און אָט איז נאָך א ביישפיל — דאָס לעצטע ביישפיל — פון סימבאָלישער בילדלעכקייט אין דער געניאַלער מעשה מיט די זיבן בעטלערס: די שטעלע וו דער בעטלער מיטן קרומען האַל

דאָ ליגט באהאלטן אַ טיפע מעטאַפיזישע פילאָסאָפיע — אפשר דער תמצית פון ר' נחמנס רעליגיעזער שיטה. דאָ פילט זיך די ווירקונג פון יענעם געדאנקען-גאנג, לויט וועלכן די וועלט (און גאָט אליין) עקזיסטירט נאָר אין און דורך אונזער באַוווסטזיין („און אַז דאָס הארץ זאָל חס-ושלום אויסגיין, וואָלט גאָר די וועלט חרוב געוואָרן", וואָרים זי לעבט נאָר אין זכות פון דעם, וואָס „דאָס הארץ שענקט דעם קוואַל אַ טאָג במתנה").

אָבער אויך אָן די פאַרבאָרגענע מעטאַפיזישע כוונות האָט די פאָעמע נישט קיין גלייכן צו זיך אין דער יידישער ליטעראַטור. דאָס איז דער שענסטער דימענט אין דער קרוין פון ר' נחמנס מעשיות.

עס זענען דאָ אָבער אויך אַנדערע טייערע שטיינער. למשל, די שטעלע אין דער מעשה פון דעם בעטלער דעם הויקער, ווו עס רעדט זיך וועגן דעם ווונדערלעכן בוים, וואָס אין זיין שאָטן רוען אַלע חיות און אויף זיינע צווייגן — אַלע פויגלען פון דער ערד... קיין שום חיה איז דאָרט נישט מזיק קיינעם, און אַלע חיות זענען דאָרט אויסגעמישט... „זיי אַלע שפּילן זיך דאָרט, און סע איז בוודאי זייער אַ גרויסער תענוג צו זיין דאָרט ביי דעם בוים... האָבן זיי (די מענטשן פון דער כיתה, וואָס האָט געגלויבט אין אָט דעם בוים. — ש. נ.) אָנגעהויבן צו קלערן ווירומור (ווי-אַרום) מע באַדאַרף צו גיין, אַז מע זאָל קומען צו דעם בוים. איז געוואָרן צווישן זיי אַ מחלוקת אין דער זאַך, און סע איז צווישן זיי נישט געווען קיין מכריע. וואָרן דער האָט געזאָגט, אַז מע באַדאַרף גיין אַהער, אין דער זייט, קיין מזרח, און דער האָט געזאָגט, אַז קיין מערב-זייט באַדאַרף מען גיין. און דער האָט געזאָגט: אַהער, און דער: אַהער, ביז זיי האָבן נישט געקענט וויסן דעם רעכטן וועג, ווירומור (ווי-אַרום) מע באַדאַרף צו גיין, אַז מע זאָל קומען צו דעם בוים. איז געקומען אַ חכם און האָט צו זיי געזאָגט: „וואָס קלערט איר דורך וועלכער זייט מע באַדאַרף צו גיין צו דעם בוים? קלערט פריער, ווער עס זענען די מענטשן, וואָס זיי זאָלן קאָנען קומען צו דעם בוים. וואָרן צו דעם בוים קאָן נישט איטלעכער קומען, וואָרן צו דעם בוים קאָן

יא

רעאַליזם און סימבאָליזם

אין די פריִקע קאַפּיטלעך האָבן מיר זיך אָפּגעשטעלט אויף איינציקע טיילן פון פאַרשידענע מעשיות. עס זענען דאָ אָבער ביי ר' נחמנען גאַנצע פאַרענדיקטע דערציילונגען, און עס געפינען זיך צווישן זיי אַזעלכע, וואָס פּישופן אונז מיט זייער קלאָרן קינסטלערישן זינען, נישט בלויז מיט פאַנטאַסטישקייט און אָריגינאַליטעט. אַזוינע קלאָרע און גאַנצע מעשיות זענען דאָ עטלעכע. מיר וועלן לענגער אַרומרעדן נאָר צוויי פון זיי. דאָס זענען: „די מעשה פון דער פאַרלוירענער בת-מלכּה" און „די מעשה פון דעם חכם און דעם תּם". מיר האָבן אויסגעטיילט די דאָזיקע צוויי מעשיות דערפאַר, ווייל זיי זענען, ערשטנס, זייער כאַראַקטעריסטיש פאַר ר' נחמנס וועלט-אָנשויונג און וויל, צווייטנס, רעפּרעזענטירן זיי מיט זיך בעסער ווי אַלע אַנדערע די צוויי סטילן, אָדער צוויי מעטאָדן, וואָס ווערן באַנוצט יעדערער באַזונדער אָדער ביידע אינאיינעם — אין די סיפּורי-מעשיות.

די צוויי סטילן זענען: ס י מ ב אָ ל י ק און ר ע אַ ל י ז ם, אויב מען מעג אָנווענדן צו ר' נחמנען אַזעלכע וועלטלעכע און מאָדערנע טערמינען.

אין איין טייל מעשיות, אין דעם גרעסערן טייל, אין אַזעלכע ווי די מעשה מיט דער פאַרלוירענער בת-מלכּה אָדער די זיבן בעטלערס, דאָמינירט דער ראָמאַנטיש-סימבאָלישער סטיל, בעת אין דעם צווייטן טייל, דעם קלענערן — אשטייגער, אין דער מעשה מיט דעם חכם און דעם תּם — איז דער סטיל מער רעאַליסטיש.

אין די ריין-לעגענדאַרישע מעשהלעך לאָזט זיך דער דערציילער נישט אַריין אין צופיל פּרטים, הגם דאָ און דאָרט טרעפן

דערציילט וועגן יענע צוויי מדינות, וואָס בײנאַכט קאָן מען דאָרטן נישט שלאָפן, וואָרים „בײנאַכט הערט מען דאָרט אַ קול יללה זייער — און מחמת דעם מוזן זיי אַלע דאָרטן אָנהייבן צו קלאָגן, מאַנען און ווייבער און קליינע קינדער — אַז סע זאָל ליגן אַ שטיין וואָלט ער צעגאָסן געוואָרן". און אַז מע פרעגט ביים בעטלער, פון וואַנען קומט דאָס קלאָגן, וואָס מע הערט דאָרט, ענטפערט ער, אַז סע איז פאַרהאַנדן צוויי פויגל, איינער אַן ע ר און איינע אַ ז י. און די פויגל זענען נאָר איין פּאָר אויף דער וועלט... איז די ז י פאַרפאַלן געוואָרן. זוכט ע ר ז י — און ז י זוכט א י ם. האָבן זיי זיך זייער לאַנג געזוכט איינס דאָס אַנדערע, ביז זיי זענען פאַרירט (פאַרבלאָנדזשעט) געוואָרן, און זיי האָבן געזעען, אַז זיי קאָנען זיך שוין נישט געפינען איינס דאָס אַנדערע, זענען זיי געבליבן שטיין, און זיי האָבן זיך געמאַכט נעסטן. דער ע ר האָט זיך געמאַכט אַ נעסט לעבן איין מדינה — — — און אַזוי ז י האָט זיך אויך געמאַכט אַ נעסט לעבן דער אַנדער מדינה... און אַז סע קומט די נאַכט, אַזוי הויבן אָן די פּאָר פויגל צו קלאָגן, וואָרים ער קלאָגט אויף איר און ז י קלאָגט אויף אים. קלאָגן זיי זייער מיט גרוים יללה, און דאָס איז דאָס קול יללה, וואָס מען הערט אין די צוויי מדינות, וואָס מחמת דעם קול מוזן זיי אַלע קלאָגן דאָרט און קאָנען נישט שלאָפן"...

דאָס איז דער אייביקער מאָטיוו פון ע ר און ז י און זייער גלוסטן און זייער בענקען איינס נאָך דאָס אַנדערע און זייער זוכן איינס דאָס אַנדערע. דער דאָזיקער מאָטיוו חזרט זיך איבער אין אַ גרויסן טייל פון ר' נחמנס מעשיות, און אַזוי אין דער גאַנצער וועלט־ליטעראַטור. און אַזוי ווי גאַנץ באַזונדערס אין די ספרים פון קבלה און חסידות, איז אויך ביי אים דאָ אַ שטענדיקער פּאַראַלעליזם פון דעם רעליגיעזן און דעם עראָטישן לעבן — דער אייביקער שיר־השירים...

(„שני למלכות"). ער לאָזט זיך אוועק זוכן די בת־מלכה און ער ווערט דער הויפּט־העלד פון דער געשיכטע...

אָבער איידער מיר גייען ווייטער, וויל איך אָנווינקען אויף דעם אַלגעמיין־סימבאָלישן, אַלגעמיין־קינסטלערישן זינען פון דער געשיכטע, אויף דעם זינען פון דער געשיכטע, אויף דעם זינען וואָס מיר, היינטיקע, קאָנען אים פּונקט אַזוי גוט פאַרשטיין אויף אונזער אופן — לויט אונזערע באַגריפן, ווי די בראַסלאַווער חסידים האָבן אים אויף זייער שטייגער און נאָך זייערע השגות נאָך פאַרשטאַנען... וואָס איז די פאַרבאָרגענע כוונה פון דער מעשה? ווען מיר לייענען זי דורך ביזן סוף, ווערט זי אונז קלאָר... די בת־מלכה, וואָס איז אַריינגעפאַלן צו די נישט־גוטע אין די הענט, איז די שכינה, וואָס איז אין גלות. דער שני־למלך איז דער, האָס חיל זי אויסלייזן. אויף אונזער היינטיקן לשון איז די פאַרלאָרענע בת־מלכה אונזער טרוים, אונזער בענקשאַפט, אונזער אידעאַל, אונזער צוקונפט. מיר גייען זוכן עס — אינאיינעם מיטן שני־למלך. זיין וועג איז אונזער וועג, דער וועג פון אַלע דורות. אָבער מיר געווינטלעכע מענטשן זענען שוואַך, קליין. די לאַנגקייט פון וועג שרעקט אונז אָפּ. די מינדסטע שטערונג איז אַן אָפּהאַלט פאַר אונז. די ערשטע שטרויכלונג — אַ תירוץ אויף אומצוקערן זיך צוריק פון מיטן וועג. מיר זאָלטן נישט געווען אַזוי שרעקעוודיק, ווען אונזער ווילן, אונזער בענקשאַפט נאָך דער געפאַנגענער בת־מלכה, וועלכע לעבט נאָך אויסלייזונג, זאָל זיין שטאַרק גענוג. פעלט אונז אָבער די קרעפטיקייט פון ווילן, אונזער בענקשאַפט איז אָן פליגלען, אָן מאַכט, דערפאַר איז נישטאָ ביי אונז קיין מוט און קיין גלויבן. דערפאַר זענען מיר נישט קיין העלדן. דער שני־למלך איז אַ העלד. ער איז אַ סימבאָל פון גייסטיקער און מאָראַלישער גבורהשאַפט. ער שטעלט זיך נישט אָפּ פאַר קיין שום שטערונגען, ער קומט זיי ביי מיט זיין גלויבן, מיט זיין הייליקער איינגעשפּאַרטקייט.

ער ווערט געפּרוווט איין מאָל און נאָך אַמאָל און אַ דריטן מאָל. אין אָנהויב איז אים שווער בייצושטיין די שווערע נסיונות. ער ווערט געשטרויכלט, ער פאַלט, אָבער ער פאַרלאָזט נישט

זיך אין זיי אויך וווּנדערלעכע פּסיכאָלאָגישע אייגנצלהייטן. די האַלב-„רעאַליסטישע" דערציילונגען זענען, פאַרקערט, שטאַרק דעטאַלי-זירט, און ר' נחמן פּאַרגינט זיך ערטערווייז צו זיין אין זיי אַפילו הומאָריסטיש און סאַטיריש. אין די דאָזיקע, פון לעבן גענומענע, בילדער און פאַקטן, איז קענטיק, אַז ער האָט געהאַט אַ שאַרף אויג, נישט נאָר אַ דרייסטע פאַנטאַזיע. ער האָט זיך גוט צוגעקוקט צו דערווירקלעכקייט, און ער האָט נישט נאָר געבענקט נאָכן אייביקן קוואַל אויפן שפּיץ באַרג, וועלכן מען קאָן זען נאָר פונווייטן, ער האָט געשפּירט און גוט געקענט אויך די נאָענטע זאַכן, ער האָט געוווּסט, אַז „יעדע זאַך האָט אַ האַרץ"...

„מיר וועלן אָנהייבן פון דער מעשה מיט דער פאַרלוירענער בת-מלך", ווו דער סטיל און דער מעטאָד פון דערציילן איז, ווי געזאָגט, סימבאָליש.

די העלדן פון דער דאָזיקער מעשה האָבן נישט קיין אינ-דיווידועלע כאַראַקטערן, און מיר זוכן דאָ אייגנטלעך נישט קיין מענטשלעכע כאַראַקטערן. אונז אינטערעסירט דאָ בלויז דאָס, וואָס די פּאַסירונגען דריקן אויס און סימבאָליזירן מיט זיך. דעריבער זענען נישטאָ כמעט קיין פּרטים אין דער אַנטוויקלונג פון דער געשיכטע, עס זענען דאָ נאָר הויפּטזאַכן. און אַזוי איז אויך דער סטיל — געציילטע ווערטער. קיין שום אויספירלעכקייט, קיין שום באַ-פוצונגען. נאָר אין די כראָניקעס פון דער ביבל און אין די בע-סערע פאָלקס-מעשיות קאָן מען טרעפן אַזאַ שפּראַכלעכע איינגע-האַלטנקייט, אַזאַ סטיליסטישע פאַרנעמקייט: „איינמאָל איז געווען אַ מלך, דער מלך האָט געהאַט זעקס זין און איין טאָכטער. די טאָכטער איז ביי אים זייער חשוב געווען און ער האָט זי זייער ליב געהאַט. אַמאָל איז ער אויף איר ברוגז געוואָרן, האָט זיך אים אַרויסגעכאַפּט אַ וואָרט: „דער נישט-גוטער זאָל דיך אַוועק-נעמען!". ביינאַכט איז זי געגאַנגען אין איר חדר אַריין. אינדערפרי האָט מען נישט געוווּסט, ווו זי איז. האָט זיך דער מלך זייער מצער געווען און איז געגאַנגען זי זוכן"...—אַזוי הייבט זיך אָן די גע-שיכטע, און זי אַנטוויקלט זיך שנעל און דראַמאַטיש.

דעם מלכס אָרט פאַרנעמט גלייך אין אָנהייב דער שני-למלך

נישט און שלאָפט נישט. ער גייט — און אָט איז ער שוין באַלד ביי זיין ציל. נאָך א ווײלע — און זי וועט זיין מיט אים. אָבער אים שטייט נאָך פאַר א נסיון... דער לעצטער, ווי דער ערשטער שריט, איז דער שווערסטער... דער שני-למלך האָט דערזען א בוים. „אויפן בוים האָבן געוואַקסן זייער שיינע עפּל. האָט זיך אים זייער געגלוסט און (ער) האָט געגעסן פון זיי": ער איז נישט ביי־געשטאַנען דעם נסיון! א גאַנץ יאָר האָט ער געלעבט מיט דער רגע, הען ער וועט זי קאָנען אויסלייזן. פון קיין שום אַנדער זאַך האָט ער נישט געטראַכט, קיין שום פאַרגעניגן האָט ער זיך נישט פאַרגונען. אחוץ דעם פיינלעכן פאַרגעניגן פון בענקען און וואַרטן און האָפן, און אַז עס איז געקומען די מינוט, די לעצטע מינוט, ווען ער איז געשטאַנען אויפן גרעניץ, אויפן שוועל פון דעם פאַרשפּראָכענעם אָרט, ווען ער האָט געדאַרפט מאַכן נאָך איין שריט, דעם לעצטן שריט, איז ער געשטרויכלט געוואָרן...

ווי טראַגיש דאָס איז און — ווי מענטשלעך! ווי אָפט טרעפט עס אין דער געשיכטע פון פעלקער, אין דעם לעבן פון יחידים, אַז ווען מען שטייט שוין, נאָך א לאַנגן און שווערן וועג, ביי די טויערן פון טרוים, ווערט מען געשטרויכלט אָן א קליין שטיינדעלע. איבער אָפּגרונטן איז מען געגאַנגען, איבער באַרג און פעלזן האָט מען איבערגעקלעטערט, דורך פינצטערע הייל̈ן איז מען געקומען, נאָר אָן א קליינעם שטיין אין וועג פאַרטשעפּעט מען זיך — אין דער לעצטער חגע — און מען פאַלט! פון אלע לעבנס-פריידן האָט זיך דער שני-למלך אין משך פון א לאַנגער צייט געקאָנט אָפּזאָגן, אָבער גובר זיין דעם יצר-הרע פון „שיינעם עפּל" אין דעם לעצטן מאָמענט — האָט ער נישט געקענט!

„פון איין טאָג (וועגן) האָסטו אָנגעוואָרן!" — אַזוי האָט געזאָגט צו אים, פול מיט צער און רחמנות, די בת-מלכה, ווען ער איז געקומען צו איר, נאָך יאָרן שלאָף (פאַר דער זינד פון דעם עפּל) פרעגן אַן עצה: זי האָט אים געהייסן אָנהייבן פון ס'ניי: ווידער זיצן א יאָר, ווידער וואַרטן און בענקען, און האָפן, און גרייטן זיך, און אין דעם לעצטן טאָג נישט שלאָפן און נישט טרינקען

דעם הענ אויף וועלכן ער האָט זיך געלאָזט גיין. ער פאַררעט נישט זיין טרוים, זיין אידעאַל. ער בלייבט טריי דער „בת־מלכה", וועלכע וואַרט, אַז ער זאָל קומען און זי אויסלייזן, ער לאָזט זיך נישט איבעררעדן פון די, וואָס זאָגן אים, אַז אומזיסט איז זיין מי, זיין זוכן, זיין מסירת־נפש. ער האָט אמונה, — און זי ברענגט אים צום ציל...

דאָס איז דער רעיון פון דער געשיכטע. אָבער עס איז נישט קיין הוילע סכעמע. עס איז אַ רעיון, וועלכער איז קינסט־לעריש פאַרקערפּערט געוואָרן... מען קאָן עס זעען פון דעם ווייטערדיקן גאַנג פון די פּאַסירונגען... דער שני־למלך, — אַזוי הייבט זיך אָן שפּינען דער פאָדעם פון זיינע שווערע נסיונות, — דער שני־למלך קומט צו אַ „שלאָס" — דאָס איז דאָס אָרט פון די נישט־גוטע. און דאָרט זעט ער זיצן די בת־מלכה. „ווי אַזוי, פרעגט ער זי, קאָן איך דיך אַרויסנעמען?" און זי ענטפערט אים: „דו קענסט מיך אַנדערש נישט אַרויסנעמען, סיידן אַז דו זאָלסט זיך אויס־קלייבן איין אָרט און זאָלסט דאָרט זיצן איין יאָר, און אַ גאַנץ יאָר זאָלסטו בענקען נאָך מיר, (אַז דו) זאָלסט מיך אַרויסנעמען, און ווען דו וועסט האָבן צייט, זאָלסטו רק בענקען און האָפן מיך אַרויסצונעמען און זאָלסט פאַסטן, און אין דעם אונטערשטן (לעצטן) טאָג פון דעם יאָר זאָלסטו פאַסטן און זאָלסט נישט שלאָפן דעם גאַנצן מעת־לעת"...

אַנדערש קאָן ער זי נישט אויסלייזן. אַנדערש קאָן ער נישט דערגרייכן זיין הויכן ציל, סיידן נאָר מיט דעם כוח פון זיין בענקשאַפט, סיידן נאָר מיט זיין מוסר־נפש־זיין זיך און אין גאַנצן זיך אַריינטון אין דעם דאָזיקן ציל און זיין מוטיקן אָפּזאָגן זיך פון אַלע אַנדערע, קלענערע צילן. דאָס איז זייער אַ שווערע זאַך, דאָס פאָדערט די אויפזאַמלונג און קאָנצענטרירונג פון אַלע כוחות, פון דעם גאַנצן ווילן, דאָס פאָדערט קרבנות... אָבער ער איז גרייט אויף דעם. ער לעבט אַ גאַנץ יאָר נאָר מיט זיין בענקשאַפט נאָך דער בת־מלכה. ער האָט נישט קיין שום אַנדער חלום, קיין שום אַנדער האָפענונג, אַחוץ דעם טרוים און די האָפע־נונג זי אַרויסצונעמען... דעם לעצטן מעת־לעת פון יאָר עסט ער

דעם פערלנעם שלאָס. ער גייט נאָך אַלץ זוכן די בת-מלכּה"...

עס איז נישטאָ קיין שיעור צו זיין מוט, עס איז אָבער נישטאָ אויך קיין גרעניץ צו די שטרויכלונגען, וואָס ליגן אויף זיין וועג. עס הייבן זיך ווידער אָן נסיונות — און נאָך גרעסערע, נאָך מער געפּערלעכע, ווי די פריערדיקע... ער באַגעגנט ריזן אויפן וועג. איינער איז ממונה אויף אַלע חיות, דער צווייטער — אויף אַלע פויגלען, דער דריטער, — אויף אַלע ווינטן פון דער וועלט. און אַט די אַלע יצר-הרעות אין דער געשטאַלט פון ריזן פּרוּוון אים אָפּשוואַכן דעם מוט און אָפּשלאָגן די פליגלען. אַלע ראָטן זיי אים אומקערן זיך צוריק און אַרויסשלאָגן זיך פון קאָפּ דעם משוגענעם געדאַנק פון דעם גילדענעם באַרג מיט דעם פּערלנעם שלאָס. דער ריז, וואָס איז ממונה אויף אַלע חיות, זאָגט, אַז מען האָט אים, דעם שני-למלך, איינגערעדט אַ נאַרישקייט, וואָרים עס איז נישטאָ גאָר אַזאַ באַרג און אַזאַ שלאָס אויף דער וועלט. דאָס איינענע זאָגט אים דער, וואָס איז ממונה אויף אַלע פויגלען. און אויך יענער, וואָס הערשט איבער אַלע ווינטן פון דער וועלט, פּרוּווט אים איבעררעדן, אַז ער זאָל נישט זיין אַזוי איינגעשפּאַרט און נישט גלויבן אין פּוסטע חלומות אָדער, ווי מיר וואָלטן זיך איצט אויסגעדריקט — אין אוטאָפּישע אידעען... אָבער דאָס אַלץ ווירקט נישט. ער גיט זיך נישט אונטער, ער לאָזט זיך נישט איבעררעדן. ער האַלט אין איין שרייען, אין איין טענען: „איך ווייס, עס איז בוודאי יאָ דאָ!", הערט זיך נישט צו צו די ניכטערע און „פּראַקטישע" רייד... ער האָט אַמאָל געזעען די בת-מלכּה (אפשר האָט ער זי געזען אין טרוים?) — און ער גלויבט, ער איז זיכער, אַז ער וועט זי נאָך אַמאָל זעען: ער וועט — וויפל עס זאָל נישט דויערן און וואָס עס זאָל אים נישט קאָסטן — צוקומען צום גאָלדענעם באַרג מיט דעם פּערלנעם שלאָס, און דאָרט וועט ער געפינען און דאָרט וועט ער אויסלייזן — די געזוכטע און לאַנג-געגאַרטע בת-מלכּה...

און ער געפינט זי און לייזט זי אויס... זיין שטאַרקער ווילן טריומפירט, זיין אידעאַל ווערט דערגרייכט...

אַ שטורעם-ווינט ברענגט אים צום טויער פון פּערלנעם

קיין ווײַן. עסן האָט זי אים שוין מתּיר געווען, אָבער נישט שלאָפֿן, – „וואָרים דער עיקר איז דער שלאָף".

דער עיקר איז, ווען מען שטרעבט צו אַ הויכן און שווערן ציל, נישט אײַנשלאָפֿן, נאָר צו זײַן וואַך, תּמיד גרייט! און דער שני-למלך איז געווען גרייט. אָבער אָט איז געקומען דער לעצטער טאָג, – דער לעצטער קאַמף מיט זיך אַליין. דער אויסגעמאַטערטער און האָפֿענונגפֿולער שני-למלך איז ווידער נאָענט צו זײַן ציל, נאָר ווידער-אַמאָל איז אים באַשערט געפּרוּווט צו ווערן: ער האָט דערזען אַ קוואַל, – „און די מראה פֿון דעם קוואַל איז געווען רויט, און דער ריח איז געווען פֿון ווײַן". די מראה פֿון דער פֿליסיקייט האָט פֿאַרכאַפּט זײַן אויג, דער ריח האָט אים פֿאַרכאַפּט – ער האָט זיך נישט געקאָנט אײַנהאַלטן, ער האָט פֿאַרזוכט פֿון דעם ווײַן – און איז ווידער אײַנגעשלאָפֿן!

„עס איז אַ גרויס רחמנות אויף מיר און אויף דיר" – האָט געזאָגט די בת-מלכּה, ווען זי איז אין אַ צײַט אַרום געפֿאָרן אין איר קאַרעטע, באַגלייט פֿון חיילות, פֿאַרבײַ אים און געזען, ווי ער ליגט אַ שלאָפֿעדיקער. זי האָט געוויינט. מיט אירע טרערן האָט זי עפּעס אָנגעשריבן אויף דער „פֿאַטשיילע", וואָס זי האָט אַראָפּגענומען פֿון קאָפּ. די פֿאַטשיילע האָט זי אַוועקגעלייגט לעבן דעם שלאָפֿנדיקן שני-למלך – און איז אַוועקגעפֿאָרן. אַז ער האָט זיך אויפֿגעכאַפּט און זײַן משרת האָט אים דערציילט, אַז די בת-מלכּה איז דאָ געווען און האָט אים איבערגעלאָזט איר טוך, נאָכ-דעם ווי זי האָט עפּעס אויף איר אָנגעשריבן מיט אירע טרערן, „האָט ער גענומען די פֿאַטשיילע און האָט זי אויפֿגעהויבן אַקעגן דער זון" און איבערגעלייענט, וואָס דאָרט איז געווען אָנגעשריבן. אַז ער האָט עס איבערגעלייענט, האָט ער זיך דערוווּסט, אַז די בת-מלכּה איז שוין מער נישט אין דעם שלאָס, ווו זי איז פֿריער געווען, נאָר – „ער זאָל זוכן אַ גאָלדענעם באַרג מיט אַ פּערלנעם שלאָס"...

און ער לאָזט זיך אַוועק אין די ווײַטסטע מדבריות... ער לאָזט זיך נישט אָפּשרעקן פֿון ביזאַהעריקע ירידות, ער פֿאַלט נישט אַרײַן אין יאוש. ער גייט נאָך אַלץ זוכן דעם גילדענעם באַרג מיט

פיינע אַבסערוואַציע-קראַפט, און אַ לעבעדיקע, זאַפטיקע און פאַר-ביקע שפּראַך... דער חכם און דער תם זענען נישט קיין אַבס-טראַקטע סימבאָלן אָדער אַלעגאָרישע פיגורן, ווי דער שני-למלך און די בת-מלכה אין דער נאַר-וואָס באַטראַכטער דערציילונג. זיי זענען לעבעדיקע, רעאַליסטישע געשטאַלטן, זיי זענען קינסטלע-רישע טיפּן.

די טיפּן זענען נישט קיין נייע. מיר קענען זיי (דערהויפּט דעם תם) פון אַלערליי יידישע און נישט-יידישע פאָלקס-געשיכטן. אַזוי ווי אין אייניקע אַנדערע מעשיות, האָט ר' נחמן אויך דאָ אויסגענוצט צום טייל פאַרטיקן מאַטעריאַל. ער האָט אים אָבער אויסגענוצט אויף אַ העכסט אייגנאַרטיקן שטייגער, אויף אַ שטייגער, וואָס איז צוגעפּאַסט געווען נישט נאָר צו ר' נחמנס אַלגעמיינע רעליגיעז-קינסטלערישע צילן, נאָר אויך צו יענעם ספּעציעלן ציל, וועלכן חסידות האָט זיך געשטעלט אין זיין קאַמף מיט דער השׂ-כּלה, און עס איז נישטאָ נאָך אַ מעשה — און עס איז בכּלל נישטאָ נאָך אַזאַ ליטעראַרישער דאָקומענט, וווּ דער גייסט און דער הויפּט-קאָנפליקט פון יענער עפּאָכע זאָל האָבן געפונען אַזאַ שטאַרקן און אַזאַ קלאָרן אויסדרוק, ווי אין דער מעשה מיט דעם חכם און דעם תם.

דער חכם און דער תם זענען צוויי אוניווערסאַלע טיפּן; זיי עקזיסטירן אין אַלע צייטן און ביי אַלע פעלקער. אָבער אין דער עפּאָכע פון חסידות און השׂכּלה זענען זיי געווען ביי אונדז די העלדן פון דער צייט. די הויפּט-העלדן פון דער דראַמע, וועלכע האָט זיך דאַן אָפּגעשפּילט אין אונזער געזעלשאַפטלעכן און רעליגיעזן לעבן...

דער חכם און דער תם — דאָס איז דער משׂכּיל און דער חסיד.

ר' נחמן האָט, פאַרשטייט זיך, סימפּאַטיזירט מיטן תם. ער האָט מיט זיין מעשה געוואָלט אַרויסברענגען, אַז „דער עיקר יידישקייט איז נישט קיין חכמות, נאָר תמימות און פּשיטות". ער האָט דעם קולט פון וויסנשאַפט, חכמה, השׂכּלה געוואָלט אַנטקעגנ-שטעלן דעם פּרינציפּ פון נאַיוון גלויבן. ער האָט דעם מיין פון

שלאָס אויף דעם גילדענעם באַרג, ווו די בת־מלכּה שמאַכט און וואַרט אויף איר אויסלייזונג...,,און ווי אַזוי ער האָט זי אַרויסגע־נומען — דערציילט ר׳ נתן, וואָס האָט די מעשה פאַרשריבן — ווי אַזוי ער האָט זי אַרויסגענומען, האָט ער (ד. ה., ר׳ נחמן) נישט דערציילט. צום סוף האָט ער זי אַרויסגענומען".

אָט דער שלום איז זייער כאַראַקטעריסטיש פאַר דער רע־ליגיעזער שיטה פון ר׳ נחמן בראַסלאַווער, — די שיטה, וואָס איז געבויט אויף פייערדיקן גלויבן, אומענדלעכן עקסטאַז און מסירת־נפש, אי פאַר דעם סטיל, דעם סימבאָלישן סטיל, וועלכן ער באַ־נוצט אין דער דאָזיקער געשיכטע. פאַרן סימבאָליקער איז דער עיקר ,,דאָס האַרץ פון יעדער זאַך", און דאָס ה א ר ץ פון דער דאָזיקער מעשה איז דאָס בייקומען די שווערע נסיונות, דאָס נישט שרעקן זיך פאַר דעם שווערן און לאַנגן וועג, וואָס פירט צו דעם גילדענעם באַרג מיט דעם פּערלנעם שלאָס — דאָס גיין אויפן וועג פון אמונה, אויפן וועג פון העראָישן ווילן, אויפן וועג פון מסירת־נפש... האָט ער אַנטפּלעקט פאַר אונז דאָס האַרץ, האָט ער אונז געוויזן דעם עיקר — דעם וועג, — איז מער פאַר אים שוין נישט נויטיק געווען אַריינצולאָזן זיך אין פּרטים.. די סימבאָלישע קונסט דאַרף נישט אָנקומען צו איינצלהייטן, זי גיט אונז אַ פאָדעם אין האַנט, זי פאַרלאָזט זיך אויף אונזער פאַנטאַזיע, אַז זי וועט שוין אַליין אים ווייטער ציען, ווייטער שפּינען...

די מעשה פון דעם צווייטן, מער רעאַליסטישן טיפּ, — די מעשה מיט דעם חכם און דעם תם איז, להיפוך די געשיכטע מיט דער פאַרלאָרענער בת־מלך, פול מיט נאַטוראַליסטישע איינצל־הייטן, דעטאַליזירטע באַשרייבונגען און קאָנקרעטע פּסיכאָלאָגישע באַטראַכטונגען, דער גאַנצער סטיל איז דאָ שוין מער ווי אין אַ סאַטירישער אָדער הומאָריסטישער דערציילונג, איידער ווי אין אַ לעגענדע... ר׳ נחמן (ווערט אונז קלאָר פון דער דאָזיקער דער־ציילונג) האָט פאַרמאָגט נישט בלויז אַ גענ׳אַלע פאַנטאַזיע (אַן איינגעהאַלטענע און געצוימטע, ווי אין דער מעשה פון דער פאַר־לוירענער בת־מלך, אָדער פאַרקערט, אַ פרייגעלאָזענע, ווי אין איי־ניקע אַנדערע מעשיות זיינע), נאָר אויך אַ שאַרף אויג, זייער אַ

פירט נישט צו קיין גליק. ער קומט צום זעלביקן אויספיר צו וועלבן עס זענען געקומען אסך אַנדערע רעליגיעזע און וועלטלעכע דענקער — צו דעם אויספיר, אַז מען האָט „אַ בעסער לעבן און אַ פרייליכער לעבן, ווען מען גייט אויפן וועג פון תמימות און פשטות"...

צי איז ער גערעכט אָדער אומגערעכט — דאָס איז אַ פראַגע, וואָס האָט שוין לאַנג באַאומרויקט און וועט נאָך לאַנג באַאומרויקן דעם מענטשלעכן געדאַנק... דאָס איז איינע פון די „פאַרפלאָנטערטע פראַגן" פון דער מענטשהייט... איין זאַך האָט ר' נחמן, יעדנפאַלס, באַוויזן, אַז ער אַליין איז שוין גאָר קיין תּם נישט געווען... און אפשר טאַקע דערפאַר איז תּמימות געווען זיין אידעאַל...

נאָר לאָמיר איבערגיין צו דער מעשה. נישט אַריינלאָזנדיק זיך אין די אַלע פּרטים פון דער געשיכטע וועגן די צוויי חברים, דעם חכם און דעם תּם, וועל איך אויסטייכן נאָר אַפּאָר פון יענע שטעלן, וועלכע כאַראַקטעריזירן פון איין זייט דעם חכם, וועלכער האָלט זיך אין איין קליגן און אין איין האָבן צרות דערפון, און פון דער אַנדער זייט — דעם תּם, וועלכער איז פּראָסט, נישט איבערגעשפּיצט און וועמען עס איז טאַקע דערפאַר גוט צו לעבן אויף דער וועלט... די דאָזיקע שטעלן וועלן, אגב, באַקענען דעם לעזער אויך מיט דעם טיפּיש-רעאַליסטישן סטיל פון דער דאָזיקער מעשה...

עס איז אַן עפּיזאָד, ווו מען זעט די גרויסע ליידן וואָס דער חכם האָט דערפון, וואָס ער איז קלוג. צו קלוג און האַלט אין איין טראַכטן און פילאָזאָפירן: איינמאָל איז געקומען אַ שררה און האָט געהייסן, אַז ער (דער חכם, וועלכער האָט אין דער גרויסער וועלט, ווו ער האָט אומגעוואַנדערט, זיך אויסגעלערנט אסך שיינע מלאכות, קונסט און וויסנשאַפט) זאָל אים מאַכן אַ גילדן פינגערל. „האָט ער אים געמאַכט זייער אַ וווּיל פינגערל און האָט דאָרט אויסגעקריצט געמעלן מיט זייער וווּילע געניג און האָט דאָרט אויסגעקריצט אַ בוים, וואָס סע געווען גאָר אַ חידוש. איז געקומען דער שררה — און סע איז אים גאָרנישט געפעלן דאָס פינגערל... האָט ער (ד. ה., דער חכם) געהאַט גרויסע יסורים,

זיין געשיכטע אליין קלאָר אויסגעטייטשט: „פאַרשטייט גוט, וואָס מע דערציילט", האָט ער געזאָגט נאָכדעם ווי ער האָט אויסגע-לאָזט די מעשה: — „ווי אַזוי מע קאָן איבערלעבן די וועלט מיט ברויט און וואַסער און מיט אַ פּעלץ און מע זאָל אַ בעסער לעבן האָבן און אַ פרייליכער לעבן, איידער דער גרעסטער חכם און דער גרעסטער עושר. אַזוי ווי מיר זעען, אַז זיי זענען פול מיט יסורים תמיד, און צום סוף איז דאָך אוודאי נאָר גוט דעם תם, וואָס ער האָט זיך באַנוגן געלאָזט מיט וואָס ער האָט געהאַט און (איז) תמיד פריילעך געווען. און דער, וואָס וויל זיין אַ חכם און טראַכט פיל איבער, ווערט ער פאַרשוואַרצט פונעם אָנהויב ביזן אויסלאָז און איז פול מיט יסורים תמיד, און ער האָט קיינ-מאָל קיין לעבן נישט. און צום סוף ווערט ער פאַרלוירן, ביז דער תם מוז אויף אים „רחמנות האָבן און אים העלפן"...

דאָס איז, ווי מיר זעען אַלזאָ, אַ דערציילונג מיט אַ גאַנץ באַשטימטער טענדענץ. פונדעסטוועגן ליידט זי נישט פון איינזיי-טיקער טענדענציעזישקייט. ביידע טיפּן, דער נעגאַטיווער, אַזוי גוט ווי דער פּאָזיטיווער טיפּ, ווערן געשילדערט וואַרהאַפטיק און מער אָדער ווייניקער אָביעקטיוו. אמת, עס פילט זיך אַ מער הומאָריס-טישער טאָן אין דער כאַראַקטעריזירונג פונעם תם און מער סאַ-טירישקייט אין דעם פּאָרטרעט פונעם חכם, אָבער די מאָס ווערט נישט איבערגעבאַפּט. מען פילט, אַז דער רבי האָט געוואָלט זיין געדעכט ביי זיינע העלדן, צו דעם, וואָס געפעלט אים נישט, אַזוי-ווי צו יענעם, וואָס איז אים צום הארצן. מען פילט, אַז אָט די אַנטימשכּילישע דערציילונג פון ר' נחמנען איז נישט די אַנטי-חסידישע ליטעראַטור. וועלכע עס האָבן געשאַפן אין יענער צייט די משכּילים און די מתנגדישע רבנים. די משכּילים האָבן געזען אינעם חסיד נאָר נאַרישקייט און אינעם חסידישן רבין — בלויז צביעות און פאַלשקייט. פאַר ר' נחמנען אָבער איז זיין געגנער דער משכּיל נישט קיין שוטה און נישט קיין אָפּנאַרער, נאָר פאַרקערט, איינער, וואָס זוכט מיט אַן אמת חכמה, השלמה. און ר' נחמן האָט גאָרנישט קעגן דעם חכם, ער פאַרמיאוסט אויך נישט זיין חכמה (דער תם אַליין לערנט שפּעטער חכמות און לשונות), ער זאָגט נאָר, אַז די חכמה

„אז ער (דער חכם) האָט באַראַפּט זיין מלבוש, האָט ער גע-
רופן דעם שניידער און האָט זיך מיט אים געמוטשעט, ביז ער
האָט אים אויסגעלערנט, אַז ער זאָל מאַכן דאָס מלבוש מיט דער
מאָדע, אַזוי ווי ער וויל. האָט דער שניידער צוגעטראָפן און האָט
אים געמאַכט דעם מלבוש אַזוי, ווי ער האָט געוואָלט, נאָר איין
לעפּל האָט דער שניידער נישט צוגעטראָפן, האָט ער דערפון
גרויסע יסורים געהאַט, וואָרים ער האָט ביי זיך געוווּסט, (אַז)
באַטש דאָ איז דערוויף קיינער קיין מבין נישט — „איך זאָל אָבער
זיין אין שפּאַניע מיט דעם לעפּל, וואָלט מען אויס מיר געלאַכט,
און איך וואָלט אַ פּנים געהאַט ווי חוזק... און אַזוי איז ער געווען
פול מיט יסורים תמיד".

און די דאָזיקע יסורים פון דעם רייכן און אַלץ תּיסנדיקן
חכם, וועלכער האָט אין פלוק געהאַט אַלע שאַנסן צו זיין גליק-
לעך, הערן נאָך קענטיקער און שאַרפער אויפן פאָן פון דער גע-
בענטשטער צופרידנקייט פון דעם תם, וועלכער איז גליקלעך
אַפילו דאַן, ווען ער לעבט אין אָרעמקייט און נויט.

דער תם האָט נישט געקענט גוט אַפילו זיין פּראָסטע
מלאכה, דאָס שוסטעריי, און האָט געלעבט אין גרויס דחקות, און
ער האָט נישט געהאַט קיין צייט אַפילו צו עסן, נאָר בשעת ער
האָט געאַרבעט, אַז ער האָט אַריינגעשטעקט די נאָל און האָט
דורכגענומען די דראַטווע, דעמאָלט האָט ער אַ ביס געטון אַ שטיק
ברויט, וואָס ער האָט געגעסן ביי זיין שוסטערשן וואַרשטאַט,
האָט ער געפילט דעם טעם פון די בעסטע מאכלים. „ער פלעגט
זאָגן: מיין ווייב, גיב מיר עסן! האָט זי אים געגעבן אַ שטיק
ברויט. האָט ער געגעסן. דערנאָך האָט ער געזאָגט: גיב מיר די
יויך מיט קאַשע! האָט זי אים אָפּגעשניטן נאָך אַ שטיק ברויט
און ער האָט געגעסן און ער האָט געזאָגט: וואָס פאַר אַ גוט-
קייט און וואָס פאַר אַ ווילקייט די יויך איז! און אַזוי האָט ער
זיך געהייסן געבן פליייש. האָט זי אים ווידער געגעבן ברויט. האָט
ער געגעסן און האָט אויך זייער געלויבט און האָט געזאָגט:
וואָס פאַר אַ ווילקייט דאָס פליייש איז! און אַזוי אַנדערע
מאכלים גוטע האָט ער זיך אַלץ געהייסן געבן, האָט זי אים אַלץ

וואָרים ער האָט ביי זיך געוווסט, אַז דאָס פינגערל מיט דעם ביימל זאָל געווען זיין אין שפּאַניע (ווי ער האָט אַמאָל שטודירט) וואָלט עס זייער חשוב געווען, סע וואָלט געווען אַ חידוש, און דאָ געפעלט עס גאָרנישט!"

אָט אַזוי ליידט דער חכם דערפון, וואָס מען פאַרשטייט אים נישט, מען שאַצט נישט אָפּ זיין קענטשאַפט. און נישט נאָר דערפון אַליין האָט ער יסורים. ער פילט זיך עלנד אויך דערפאַר, וואָס טאָמער מאַכט ער אַמאָל אַ פעלער אין זיין קונסט, מערקט עס אויך קיינער נישט. מענטשן פילן נישט זיינע חסרונות, היינט וואָס פאַר אַ מבינים קענען זיי שוין זיין אויף זיינע מעלות! דער אמתער קינסטלער, — האָט ר' נחמן געמאַכט זייער אַ פיינע באַאָבאַכטונג און אפשר האָט ער עס געוווּסט פון זיין אייגענער פערזענלעכער דערפאַרונג, — דער אמתער קינסטלער באַנוגנט זיך נישט דערמיט, וואָס מען „לויבט" אים: ער וויל, אַז די, וואָס רינגלען אים אַרום, זאָלן אים פאַרשטיין, און פאַרשטיין אַן אַנדערן הייסט: וויסן זיינע פעלערן, נישט נאָר זיינע אויפטוען, פאַרשטיין אַן אַנדערן הייסט: איבערלעבן מיט אים אינאיינעם זיינע ירידות, ווי זיינע עליות, זיינע דורכפאַלן, ווי זיינע דערגרייכונגען.

דעם חכמס פעלערן זענען אָבער פונקט אַזוי נישט פאַרשטאַנען געוואָרן פון די אַרומיקע, ווי זיין קענטשאַפט און מייסטערשאַפט: איינמאָל איז „געקומען אַ גרויסער שררה און האָט געבראַכט אַ טייערן דומיט (דימענט), וואָס מע האָט אים געבראַכט פון וויטע לענדער און ער האָט אים געבראַכט נאָך איין דומיט מיט איין געמעל און אים געהייסן אַז ער זאָל אויסקריצן (אויף יענעם דימענט) אַזוי ווי דאָס געמעל (איז אויף דעם דימענט) — — — האָט ער אויסגעקריצט אַזוי ווי דאָס געמעל, נאָר עס האָט געפעלט איין זאַך, וואָס קיין שום מענטש איז דערויף קיין מבין געווען, נאָר ער אַליין"... האָט ער ערשט דאַן געפילט זיין טיפע עלנדקייט, זיין קינסטלערישע איינזאַמקייט צווישן די אַרומיקע. אָבער ער האָט זי געפילט נישט נאָר ביי אַזעלכע וויכטיקע אָנגעלעגנהייטן. זי האָט זיך אים געגעבן צו שפּירן אויך אין קלייניקייטן, און די דאָזיקע קלייניקייטן שילדערט ר' נחמן שוין אין אַן סאַטירישן טאָן:

א. אַז. װ., א. אַז. װ., און אַזױ לאַנג האָט ער זיך געחקירהט און אַזױ טיפזיניק האָט ער פֿילאָזאָפירט, ביז עס איז אױסגעקומען בײַ אים, אַז „סע איז געדרונגען, אַז סע איז גאָר קײן מלך נישטאָ אין דער װעלט, אַז די גאַנצע װעלט איז זיך דערינען טועה" א. אַז. װ. דער סוף איז געװען, אַז מיט זײַן גרױס קלוגשאַפט און מיט זײַנע אַלע חקירות און ספיקות און שפּעקולאַציעס האָט ער זיך אַזױ פֿאַרפּלאָנטערט און איז פֿאַרקראָכן אין אַזאַ זומפּ, אַז װען נישט דער תּם, װאָס איז שױן דערװײַל געװאָרן אַ מיניסטער, װאָלט דער חכם שױן געבליבן דאָרט שטעקן אױף אײביק... דער תּם האָט געראַטעװעט דעם חכם — און דער חכם האָט געמוזט מודה זײַן, „אַז ס'איז יאָ דאָ אַ מלך" א. אַז. װ....

אַלע איבעריקע מעשיות זענען, לױט זײער אינהאַלט און סטיל, נענטער אָדער צו דער סימבאָליש-ראָמאַנטישער מעשה פֿון דער פֿאַרלױרענער בת-מלכּה, אָדער צו דער שיר נישט רעאַליסטישער דערצײלונג פֿון דעם חכם און דעם תּם. אָבער אַלע זענען זײ פֿול מיט פֿאַנטאַזיע, אַלע שטעלן פֿאָר מיט זיך אַן אוצר פֿון בילדער, געדאַנקען און טיפֿע בחנות, אַלע זענען זײ נישט בלױז אַ פּרעכטיקע ירושה פֿון דעם געניאַלן פֿירער פֿון דעם בראַסלאַװער חסידות, — נאָר אַן אוצר, װאָס ליגט אַ פֿאַרבישופֿטער און אַ שײנענדיקער בײם שװעל פֿון דער נײער ייִדישער קונסט.

געגעבן אַ שטיק ברויט, און ער האָט דערפון זייער גרויס תענוג געהאַט און האָט זייער געלויבט דאָס געקעכץ: וואָס פאַר אַ גוטסקייט עס איז! גלייך ווי ער וואָלט עס ממש געגעסן, וואָרים ער פלעגט טאַקע באמת פילן אין דעם ברויט, וואָס ער האָט געגעסן, דעם טעם פון כל המאכלים, מחמת זיין גרויס תמימות". און אַזוי האָט ער אין וואַסער געפילט דעם טעם פון אַלע משקאות. און דער אָרעמער פעלץ, וואָס ער האָט געהאַט בשותפות מיט זיין ווייב, האָט אים געדינט אי פאַר אַ טולופּ, אי פאַר אַ קאַפּטאַן צו גיין אין שול אַריין, א. אַ. וו. און פון זיין אַרבעט איז ער, להיפוך צום חכם, געווען אַזוי צופרידן, אַז ווען ער פלעגט מאַכן אַ שוך — „און מן הסתם האָט דער שוך געהאַט דריי עקן, וואָרים ער האָט די מלאכה נישט געקענט אינגאַנצן" — „פלעגט ער נעמען דעם שוך אין דער האַנט אַריין און האָט גרויס תענוג געהאַט פון אים און פלעגט זאָגן: מיין ווייב, וואָס פאַר אַ שיינקייט, און וואָס פאַר אַ ווילקייט (און) וואָס פאַר אַ זיסקייט דאָס שיכל איז! וואָס פאַר אַ צוקערדיק שיכעלע דאָס איז!".

און אין אָט אַזאַ — במעט היינטיקן — לעבעדיקן טאָן איז דערציילט די גאַנצע געשיכטע פון דעם חכם און דעם תם.

צו איר וויכטיקסטן פונקט קומען מיר, ווען דער מלך דערוויסט זיך וועגן די צוויי חברים, דעם חכם און דעם תם, און ער באַפעלט זיי ברענגען צו אים. דער תם פרעגט נישט קיין קשיות, און ווי נאָר ער קריגט דעם בריוו פון קייזער, — לאָזט ער זיך גלייך אין וועג אַריין, — און עס הויבט זיך אָן זיין וואונדערלעכע עליה, ביז ער דערגרייכט צום העכסטן שפּיץ פון עושר און כבוד און אַלדאָס גוטס. דער חכם אָבער, אַז ער האָט באַקומען די איינלאַדונג, איז אים די זאַך אויסגעקומען קשה און ער האָט אָנגעהויבן צו קליגן (זיך) און צו קלערן מיט זיין חכמה און זיין פילאָזאָפיע און האָט זיך אָנגערופן און האָט געזאָגט: „וואָס קאָן דאָס באַטייטן, וואָס אַזוי איין מלך זאָל שיקן נאָך אַזאַ קליינעם מענטשן, ווי איך בין? וואָס בין איך עס, אַז דער מלך זאָל שיקן נאָך מיר? וואָס טייטש אַזאַ גרויסער מלך

ר׳נחמן בראַסלאַווער

אין געשטאַלט פון זיין „מעשה מיט די זיבן בעטלערס"

דאָס ערשטע חלק

אַ מעשה מיט אַ העגללייכטער

אין זלאָטאָפּאָלי. שבת אין דער פרי אין בית-מדרש פאַרן דאַווגען

ערשטער חסיד

איך וואָלט אַ בעלן געווען צו וויסן אויף וועמען מען וועט היינט וואַרטן מיטן דאַווגען, אויף ר׳ נחמציון, אָדער אויפן שפּאָלער זיידן.

צווייטער חסיד

געוויס אויפן שפּאָלער; ער איז דאָך עפּעס איצט ביי אונז אַ גאַסט אין זלאָטאָפּאָלי; דאָ איז ער דאָך נתגלה געוואָרן.

ערשטער חסיד

און בכן, אַז ער איז אַ גאַסט, איז וואָס? באשר ער איז נתגלה געוואָרן אין אַ שטאָט, וואו אַלע זענען עמי-הארצים און האָבן מורא צו הערן די תוכחה לייענען און צו קוקן אויפן שופר, ווען מען בלאָזט די תקיעות.

צווייטער חסיד

איך זע, דו ביסט אויך געכאַפּט אין דער מעשה; נחמן האָט דיך אויך פון וועג אראָפּגעפירט.

ערשטער חסיד

נישט נחמן, נאָר ר׳ נחמציון. ער איז דאָך עפּעס פון די זרע-קודש, אַן אייניקל פון דעם בעש״ט הקדוש. און אַחוץ דעם, איז ער

ערשטער חסיד

און איך זאָג, אַז רבי נחמציו וועט נאָך אַמאָל מפורסם ווערן איבער דער גאָרער וועלט, אָן מופתים... ער האָט דאָך חסידים פון דעם גאַנצן קאַנט, וואָס קומען אַהער קיין זלאַטאָפּאָלי צו הערן זיינע מעשיות און זיינע חידושים אויף דער תורה. אָט זענען געקומען צו אים פון בראַסלאַוו צוויי יונגעלייט, ר׳ נתן און ר׳ נפתלי. ר׳ נתן איז אַ גרויסער למדן, אַ מופלג, און נפתלי איז אויך אַ כלי-שלימה. זיי זענען ווי צוגעוואָקסן צו אים און טרעטן פון אים נישט אָפּ. זיין יעדעס וואָרט איז ביי זיי קודשי-קדשים. ר׳ נתן איז אַ כתבא רבא און ער פאַרשרייבט די מעשהלעך, וואָס דער רבי דערציילט. ר׳ נפתלי איז אויסגעוואַקסן מיטן רבינס קינדער אין הוסיאַטין, איידער זיינע עלטערן האָבן זיך אַריבער-געקליבן קיין בראַסלאַוו. עס האָט אים אין בראַסלאַוו אָנגעהויבן צו ציען צו רבי נחמציון און ער איז אַהערגעקומען, כאָטש זיין פאָטער האָט עס שטאַרק נישט געוואָלט.

צווייטער חסיד

דער שפּאָלער דערציילט נישט קיין מעשיות אַזוי ווי נחמן, וואָס זענען נישט געשטויגן און נישט געפלויגן. ער דערציילט פון מופתים, וואָס ער אַליין האָט אויפגעטון, פון שדים, רוחות און וואַל-קולאַקן. וואָס זאָגסטו עפּעס אויף זיין וואונדערלעכער מעשה פון „יעקב רייף מיט זיין ווייב פייגע”, וועלכע האָבן אויסגעדונגען ביי אַן אַנדערן ייד אַ וואַסער-מיל און דער שפּאָלער האָט מעניש געוועזן דעם יעקב רייף און האָט אים איבערגעביטן זיין ווייב פייגע אויף אַ וואַסער-שדית.

ערשטער חסיד

און וואָס איז מכוח רבי נחמציוס מעשה פון דער פאַרלוירענער בת-מלכה און פון דעם שני-למלך, וואָס האָט זיך אַוועקגעלאָזט זי זוכן אין די מדבריות אויף אַ גילדענעם באַרג אין אַ פּערל-נעם שלאָס? ווער ס׳האָט די מעשה געהערט, האָט געמוזט אַ הרהור-תשובה האָבן...

דאָך גלאַט אַזוי אַן אדם-גדול, אויך אַ וועלט-מענטש און איז אפילו אין ארץ-ישראל געווען...

צווייטער חסיד

אָבער אַלע ווייסן דאָך, אַז דער שפּאָלער האָט ביי אונז זעענדיק געמאַכט דעם בעדערס בלינדע טאָכטער.

ערשטער חסיד

וואָס ליאַרעמט ער אַזוי דער שפּאָלער זיידע? וואָס איז ער אַזוי מרעיש עולמות קעגן אונזער הייליקן רבין? ער האַלט זיך אין איין באַרימען, אַז זיין נאָמען איז אריה און אַז פּאַר אַ לייב דאַרפן זיך בוקן אַלע חיות פון וואַלד. פּש. פּש. פּש. איך האָב דעם לייב געקענט, ווען ער איז נאָך געווען אַ לייבל און האָט נאָך קיין סגולות נישט געגעבן צו עקרות, אַז זיי זאָלן מעוברת ווערן. איך האָב אים נאָך געקענט, ווען ער איז נאָך געווען דער שמש פון שול און אַלע האָבן זיך געשאַפט מיט אים און אים גערופן לייבל שמש.

צווייטער חסיד

און דאָס, וואָס דער בעדער האָט דערציילט? און דאָס, וואָס אַלע עקרות, וועלכע זענען מעוברת געוואָרן פון דעם זיידנס סגולות דערציילן? דאָס איז גאָרנישט?...

ערשטער חסיד

נו, דערציילן זיי. ר' נחמציו איז אָבער דער אמתער מופת-הדור, כאָטש ער ווייזט קיין מופתים נישט...

דריטער חסיד

וועלכער איז צוגעקומען צו זיי אין מיטן וויכוח

וואָס איז? הכּידות און גוט-יידישקייט מיינט דען נאָר צו געבן סגולות און אָפּשפּרעכן אַ גוט-אויג? ביים בעש"ט הקדוש איז דאָך דאָס נאָר געווען אַ תּפל און נישט חלילה דער עיקר. ר'נחמציו האָט אָבער אפילו דעם תּפל אַוועקגעוואָרפן, דערפאַר וואָס ער איז דער אמתער יורש פון זיין הייליקן זיידן...

זיין איידעם־שדים? אַ שכור. אַ גאַרנישט, און וויל נישט טראָגן דעם עול פון ווייב און קינד; אַ הפקר־מענטש. אַ רחמנות געבעך אויף דער טייערער אָדל; זי איז דאָך אַ לויטערע נשמה. אַבער אַז ס'איז נישטאָ קיין מזל, איז דאָך נישט שייך... וואָלט דען נישט געפּאַסט צו זיין דעם רבינס איידעם אַזאַ טייערער יונגער־מאַן ווי ר' נפתלי? ער איז דאָך אַ בר־אורין, אַ כּה מפיק מרגליות און דערצו נאָך אַ בן־עשירים.

צווייטער חסיד

אַבער לאָמיר הערן, וואָס עס האָט צו זאָגן ר' זעליג, דער פּאָד־ריאַטשיק. ער איז דאָך אַ חסיד אי פון נחמנען און אי פון דעם שפּאָלער, צו ר' זעליגן, וועלכע־ קומט צו ר' זעליג, איר זענט דאָך עפּעס אַ וועלט־מענטש, זאָגט אָקאָרשט, וועמעס מעשיות זענען שענערע, דעם שפּאָלערס, אָדער נחמנס?

ר' זעליג

ר' נחמנס מעשיות פון די בת־מלכּהס זענען טאַקע די שענסטע אין דער וועלט, אָבער חער קאָן זיי דען נאָכדערציילן? ווער פון אונז האָט נאָך געזען אַ בת־מלכּה? אָט. אַז דער שפּאָלער האָט מיר דערציילט די מעשה פון דעם יידישן פּאָדריאַטשיק מיט אַ קאָזאַק, דאָס האָב איך פאַרשטאַנען. איך האָב דאָך אים אָפּגע־ציילט ק"ן רענדלעך פאַר מעות־חטין פאַר דער מעשה. וואָס ער האָט מיר דערציילט.

צווייטער חסיד

ס'איז מסתמא אַ מעשה נורא, ר' זעליג.

ר' זעליג

הגדול, הגבור והנורא. ס'איז אַ מעשה פון אַ קאָזאַק, וואָס פאַר־מסרט אַ יידישן פּאָדריאַטשיק פאַרן מלך. דער ייד איז פאַר־שיקט געוואָרן אויף אַ שדים־אינזל און דאָרטן האָט ער געפונען דעם מלכּס פינגערל, וועלכעס ער האָט געפונען אין בויך פון אַ מויטן פיש אין פון דעם לויתן, וואָס האָט געסטראַשעט צו פאַר־פלייצן דעם מלכּס מדינה, אויב דער קאָזאַק וועט נישט אַריינגע־

צווייטער חסיד

און איך האָב אַליין געהערט פון שפּאָלערס פּיו הקדוש, אַז נחמנס מעשהלעך ברענגען צו אַ הרהור־עבירה; אַז זיי וועקן זינדיקע מחשבות און רופן אַרויס די קליפּה פון דעם שאול תחתיה, רחמנא לצלן.

פערטער חסיד

וועלכער איז צוגעקומען אין מיטן די רייד

און אויך דער סאַווראַנער רבֿ זאָגט אויף נחמענען, אַז די קליפּה האָט זיך פאַרקליבן אין זיין האַרצן און אַז פון זיינע זינדיקע הרהורים ווערן געשאַפן ממש אין גופים אָט די אַלע בת־מלכהס און יפת־תוארס, פון וועלכע ער דערציילט מיט אַלע פּרטים אין זיינע מעשהלעך... ווען איך בין געווען אין בערדיטשעוו, האָב איך אַליין פון זיין מויל געהערט, אַז נחמנס שיטה איז נישט קיין יידישע, אַז ער איז נכשל געוואָרן אין ארץ־ישראל און וויל פאַרפלאַנצן אַ „זמורת זר בכרם ישראל“...

ערשטער חסיד

מיט פאַרוווּנדערונג

נכשל געוואָרן אין ארץ־ישראל?... היתכן?... אין דעם לאַנד פון קדושה?...

פערטער חסיד

יאָ, דער סאַווראַנער זאָגט, אַז אין ארץ־ישראל איז זיך מתגבר דער יצר־הרע מער ווי אין חוץ־לארץ... אַז ער איז דאָרט מער שולט אויף דעם, וואָס איז נישט קיין עובד ה' באמת...

פינפטער חסיד

צוקומענדיק צו די פריערדיקע אין מיטן די רייד

און אפילו זיין איידעם איז צרויס אַנטקעגן אים. נישט אומזיסט האָט ער פאַרלאָזט זיין טאָכטער אַדעל און אַוועק אין דער וועלט.

ערשטער חסיד

זיין איידעם? אין מביאין ראיות מן השוטים. וואָס איז ער דען

ערשטער חסיד

הודו לה כי טוב, כי לעולם חסדו —

ס׳ווערט א גערודער. די שפּאָלער חסידים לויפן צו מיט כעס צום ע.וד

ר׳ נחמן

צום ערשטן חסיד

מען דאַרף וואַרטן מיטן דאַווענען אויפן שפּאָלער זיידן; ער איז דאָך עפּעס אַן עלטערער מענטש און אַ גאַסט אין שטאָט.

דער ערשטער חסיד ווערט אַוועקגעשלעפּט פון עמוד פון אַ שפּאָלער חס ד

שפּאָלער חסיד

צו ר׳ נחמנען

וואָס מיינט איר דאָ? איר וועט אָנשטעלן אייערע חסידים, אַז זיי זאָלן דאָ קאָמאַנדעווען און מבייש זיין אונזער רבין דעם שפּאָלער?

נאָך א שפּאָלער חסיד

מיר קענען דיך גוט, נחמנקע, דו מאַכסט אַ מרידה קעגן די צדי־קי הדור; גיי פונדאַנען!

כאַפּט זיך אים שלאָגן

ר׳ נתן

מיט כעס

אַוועק׳ט פון דעם רבין. טרעט נישט צו צו אים!

ר׳ נפתלי

צום עולם

דער, וואָס וועט צוקומען צום רבין מיט בייזע כוונות, וועט גע־ביזוקט ווערן!...

ר׳ נחמן

צו ר׳ נתנען און צו ר׳ נפתלין

און איך זאָג אייך, מיינע פריינט, נתן און נפתלי, אַז לכתחלה

וואַרפֿן ווערן אין טייך. איך קאָן די מעשה אויף אויסנווייניק, אויב ס׳איז נאָך נישט ווייט צום דאַווגען, וועל איך זי אייך דערציילן.

צווייטער חסיד

דערציילט, ר׳ זעליג.

ר׳ זעליג

זעצט זיך

אַ גרויסער מלך האָט געהאַט ביי זיך פאַר זיין הויפּט-פּאָדריאַדטשיק אַ קלוגן ייד. איינמאָל האָט אים דער מלך געזאָגט: זאָלסט וויסן, אַז איך וויל מיר אויפשטעלן אַ שיינעם פּאַלאַץ, וואָס זאָל מיר דינען פאַר אַ זומערוואוינונג. ער זאָל זיין נישט פון קיין מויערן, נאָר געבויט פון האָלץ. אָבער אויך נישט פון קיין געווינלעך האָלץ. על-כן זאָלסטו נאָכזוכן אַזאַ מין האָלץ, וועלכעס איז דאָס שענסטע אויף דער גאַנצער וועלט און אויב דו וועסט מיין וואונטש דערפילן, וועל איך דיך דערהייבן איבער אַלע מיינע שרים. איז דער פּאָדריאַטשיק געפאָרן זוכן אַזאַ האָלץ אין אַלע ווייטע לענדער.

עס קומט אַריין מיט רעש ר׳ נפתלי

צווייטער חסיד

צו זעליגן

ר׳ נפתלי איז שוין דאָ, ר׳ זעליג, איר וועט אייער מעשה אַן אַנדערש מאָל דערציילן.

נפתלי

מיט התלהבות צו די חסידים

דער רבי קומט! דער רבי קומט!

עס קומט אַריין דער רבי ר׳ נחמן צוזאַמען מיט ר׳ נתנען. זיי גייען צו צו דער „שטאָט״ ביים ארון-קודש. דער ערשטער חסיד כאַפּט זיך רעשיק צו צום עמוד און הייבט אָן דאַווגען.

איז ער דען נישט קיין קודש-קדשים?
די „דוכרא ונוקבא",
זענען דאָך ממש אַ חלק פון דעם בורא-יתברך...
דער שם הוי"ה נכלל ווערט
אין דעם יחיד פון דעם „ער"
מיט דער „זי"...
„חיבור חתן וכלה" —
אַזוי באַהעפטן זיך אויך די עולמות
אין זייער שורש...
ווייל אין זיין צלם האָט גאָט געמאַכט דעם מענטש...
די אברים פון דעם זכר
און דער נקבה
זענען דאָס געשטאַלט פון גאָט...
מיר זעען גאָט פון אונזער אייגן לייב...
פון אונזער אייגן לייב...

ש פ אָ ל ע ר ח ס י ד

ווי צו די אויערן, וואָס הערן דאָס! נחמן און זיינע חבריא פאַרשפּרייטן ביי אונז ביאוּף און אפּיקורסות רחמנא לצלן.

ס'לויפט אריין ראש אַ חסיד

ח ס י ד

יידן, דער שפּאָלער קומט! ער איז שויןביים פּאָליש!

נ אָ ך אַ ח ס י ד

דער שפּאָלער ריידע האָט זיך אָפּגעשטעלט ביים פּאָליש און וויל ווייטער נישט גיין.

נ אָ ך אַ ח ס י ד

דער שפּאָלער פרעגט, אויב נחמן איז דאָ אין בית מדרש.

נ אָ ך אַ ח ס י ד

יידן, דער שפּאָלער האָט געזאָגט, אַז ער וועט נישט אַריבער-טרעטן די שוועל פון דעם בית-מדרש, כל-זמן נחמן וועט דאָרטן

בין איך אויך געווען א כעסן. אָבער מחמת דעם וואָס איך האָב גע-
וואָלט לעבן פרצונו יתברך, האָב איך די מדה פון כעס אָנגעהויבן צו
ברעכן... און צו דעם האָב איך זוכה געווען נאָר אין ארץ-
ישראל... דאָרט איז פון מיין כעס ביי מיר געוואָרן כולו טוב.
און אפילו דער, וואָס זאָל מיר אָצינד אָנטון כל הרעות שבעולם,
וועל איך אין מיין הארץ נישט טראָגן אויף אים קיין שום שנאה
און כעס; אדרבה, איך וועל אים זיין א גוטער פריינט, דערפאַר,
וואָס צוליב אים האָב איך גובר געווען דעם יצר-הרע פון כעס...

ש פ אָ ל ע ר ח ס י ד

צום עולם

דער שטן שפרינגט אַרום צווישן אונז. דער שטן איז נחמן. דער
„סמך-מ״ם” האָט זיך פאַר דער זרע-קודש פון דעם בעש״ט הקדוש
פאַרשטעלט. דער שפּאָלער זיידע, וועלכער איז א גלגול פון
דעם האר״י הקדוש און דער סאַוראַנער רבי, האָבן דאָס אליין
געזאָגט. די צדיקי-הדור האָבן אים שוין מחרים געווען פאַר זיינע
מעשיות, פון וועלכע דער יצר-הרע רעדט אַרויס. מי״ז אייפער ווי,
ווי, נישט אומזיסט שטאַרבן אַזוי פיל קליינע קינדער ביי אונז
אין שטאָט!

ר׳ נ ת ן

קומט אריין צווישן דעם עולם

יידן! ס׳וועט קומען אַ צייט און די וועלט וועט אָנהייבן צו פאַר-
שטיין דעם חילוק צווישן דעם ספורי-מעשיות און אונזער רבין
און די אַנדערע ספורי-מעשיות, וואָס זענען נישט מער, ווי דברים
בטלים. ווייסט, יידן, אַז יעדער ספור און יעדער דבור פון
אונזער רבין האָט אין זיך דעם כוח מטהר צו זיין די מחשבה,
ווי ס׳זענען מודה אַלע יודעי-חן...

ק ו ל ו ת

אָבער די בת-מלכהס? די יפת-תוארס?

ר׳ נ ת ן

און דער שיר-השירים?

און די התגלות פון דעם בורא,
וואָס איז זיך ממשיך אין דער וועלט...
דורך אונזערע הרגשות
און כוונות ...
און דורך זיי וועלן מיר
ארויסגעצויגן ווערן
ממוחין דקטנות
למוחין דגדלות...
געלייטערט וועלן
אונזערע נשמות ווערן
און גרויס וועלן מיר זיין,
גרויס ...
און מיט אונז צוזאמען
וועט אויך זיין אונזער בורא
גרויס ...
און ס' וועט דער מלך־עליון
זיין דער הערשער
און געביטער
פון דעם לעבן...

ר׳ נפתלי

און אויסגעלייזט וועלן מיר ווערן
פון די יסורים
און פון די דינים
אין דער וועלט...
פון דעם מיש־מאַש
און עקשנות
פון די מחות קליינע...
אין וועלכע עס איז די וועלט געפאַנגען,
וואָס רייסט
און שפאַרט זיך

זיין; ער וויל מיט דעם אפיקורס נישט זיין אין איין מחיצה.

ש פ אָ ל ע ר ח ס י ד י ם

מ׳דארף דעם שפּאָלער מפּייס זיין; מען דארף זיין רצון דער-פילן!

לויפן ארויס אין פאליש

ר׳ נ פ ת ל י

רשעים קריגן אויף אונזער רבין.
ס׳פירט קריג די פינסטערניש קעגן דער ליכטיקייט...

ר׳ נ ת ן

אנטקעגן דער ליכטיקייט פון דער וועלט...

ר׳ נ ח מ ן

נישט קיין רשעים קריגן אויף מיר, נאָר צדיקים...
זיי פארשטייען נישט מיין שיטה נאָר
און זענען מרעיש-עולמות קעגן מיר.
אָבער גערעכט בין איך...
און אויך זיי...
יעדער איינער מיט זיין אמת גייט...
און ס׳איז אַ פיל שטארקערע מלחמה
צווישן די אמתן אין דער וועלט...
ווי צווישן דעם אמת
און דעם שקר...

ר׳ נ ת ן

צדיקים, אוי צדיקים!...
אָבער אַ צייט וועט קומען
און מיר וועלן אין די מעשיות
פון אונזער רבין הערן
און אויך זען
אַלע אותות,
אַלע מופתים

ר' נחמ

מעשה:

איינער איז אוועקגעגאנגען פון זיין פאטער און געווען אין אנדערע מדינות.
אין א צייט ארום איז ער צוריק צו זיין פאטער געקומען און זיך באַרימט פאַר אים, אַז ער האָט זיך דאָרטן אויסגעלערנט אַ גרויס אומנות, ווי אַזוי צו מאַכן מיט גרויס קונסט אַ הענגללייכטער.
האָט ער געהייסן צונויפנעמען די אַלע לייט, וואָס באַשעפטיקן זיך מיט מאַכן הענגללייכטער, וועט ער זיי ווייזן זיין גרויסע חכמה אין דערדאָזיקער קונסט.
ווען אַלע זענען זיך צונויפגעקומען, האָט דער זון זיי געוויזן אַ הענגללייכטער, וואָס ער האָט געמאַכט.
האָט דער הענגללייכטער זייער מיאוס אויסגעקוקט אין זייערע אויגן.
דער פאַטער האָט ביי זיי אַלע געבעטן, אַז זיי זאָלן אים זאָגן דעם אמת.
זענען זיי געגייט געווען אים דעם אמת צו זאָגן, אַז דער הענגללייכטער איז זייער מיאוס.
דער זון האָט זיך אָבער געהאַלטן אין איין באַרימען:
„זעט וואָס פאַר אַ חכמה ס'ליגט אין מיין אַרבעט" !...
האָט אים דער פאַטער געזאָגט, אַז דער הענגללייכטער זעט גאָר אויס מיאוס אין זייערע אויגן...
האָט אים דער זון געענטפערט:
אדרבה, דערמיט האָב איך באַוויזן מיין גרויסקייט, וואָרים איך האָב יעדן איינעם פון זיי געוויזן זיין חסרון...

שפאָלער חסיד

אייפעריק

אהא, נחמן דער אַפּיקורס. וויל דערמיט באַווייזן, אַז דער שפאָלער האָט אויך אַ חסרון...

צו ווערן פריי...

שפּאָלער חסידים לויפן צריי, מיט כעס

ש פּ אָ ל ע ר ח ס י ד

ס'איז אַ בושה פאַר אונז, אַז דער „זיידע" זאָל אַהיימגיין.

נ אָ ך אַ ש פּ אָ ל ע ר

נחמן וועט מוזן אַרויסגיין פון בית-מדרש.

נ אָ ך אַ ש פּ אָ ל ע ר ח ס י ד

מיט חוצפה צו רבי נחמנ'ען

אַרויס פון דאַנען! קיין בראַסלאַוו גיי דיר, צו דיין חסידאַרניע אין בראַסלאַוו!

ק ו ל ו ת

צו רבי נחמ-ען

אַרויס פינדאַנען!

ר' נ פ ת ל י

טרייבט נישט דעם רבין פון אייך.
מאַכט נישט פינסטער אין זלאַטאָפּאָלי,
און זאָל דאָס גרויסע ליכט
אָנהייבן שיינען פון אייער שטאָט...

א גערודער און א געפילדער. א מישמאַש, דער עולם לויפט איינער איבער דעם צווייטן. רבי נחמן ווערט צוגעשטופט צו דער טיר.

ר ב י נ ח מ ן

שטייענדיק אויף דער שוועל פון דער טיר

איידער איך גיי אוועק פון אייך, מיינע ברידער, וועל איך אייך אַ מעשה דערציילן, אַ מעשה מיט אַ הענגלייכטער.

ק ו ל ו ת

שטשירען

חחחחחחחחחח....

אָ ד ע ל

טאַטעניו, וואָס ווילן די רשעים פון דיר?
וואָס פאַר אַ שלעכטס האָסטו זיי געטון?
האָסט זיי געוואָלט מיט דיין תורה באַגליקן, ווילן זיי נישט...
זיי האָבן די לוחות צעבראָכן און ווילן זיך אַ גאָלדן קאַלב מאַכן...
פאַר יעדן שיינעם וואָרט, האָסטו געכאַפּט מיט אַ שטיין אין קאָפּ...
מען האָט אַריינגעלייגט פאַלשע כּוונות אין דיינע מעשהלעך, כּדי מען זאָל אויף דיר אַרויסברענגען דעם צאָרן פון די צדיקים; מען וויל דיין לעבן פאַרסמען און פון דער וועלט דיך אומברענגען. *צו די שפּאַלער אַוועק'ט*, איר רשעים, פון מיין טאַטן!
צעוויינט זיך דערבאַרמדיקער גאָט, פאַרוואָס קומט אונז אַזאַ שטראָף? *צו ר' נתנען און ר' נפתלין* אָבער איר, ר' נתן און ר' נפתלי, איר נעמט זיך אָן פאַר אונז, ווען די גאַנצע וועלט זענען אונז שונאים. *אויסרופנדיק* איך דאַנק דיר אוי גאָטעניו כאָטש פאַר אָט דעם חסד!

ר' נ פ ת ל י

נישט די גאַנצע וועלט, אָדעל, נאָר די שונאים פון דער וועלט...

אָ ד ע ל

טוליעט זיך צום פאָטער און וויינט. ר'נחמן גלעט זי איבער דעם קאָפּ

טאַטעניו, קום אַוועק פונדאַנען! דאָ אין זלאָטאָפּאָלי ברענט דאָס גיהנום אונטער אונז; שדים און רוחות האָבן זיך דאָ אין מענטשן פאַרשטעלט; קום, טאַטעניו; קום!
וויינט

ר' נ ח מ ן צו אָ ד ע ל ע ן

וויין נישט, קינד, און זאָל דיין צונג נישט זיין צו שאַרף; איך בין נישט דער ערשטער און נישט דער לעצטער... אָט דאָס איז דער שטייגער פון דער וועלט... אפשר וועט מען מיך שפּעטער פאַרשטיין...

ר' נ ת ן

זוען מען וואָלט געוואוסט די אַלע חסרונות און מניעות פון א זאך, וואָלט מען דאָך געוואוסט דעם אמתן מהות פון דער זאך... כאָטש מען האָט זי קיינמאָל נישט געזעען . . .

נ אָ ך א ש פּ אָ ל ע ר ח ס י ד

נחמן און זיין חבריא זוכן שוין חסרונות אין דעם כביכול חסי ושלום... ווי איז צו די אויערן, וואָס הערן דאָס!...

ר' נ ת ן

אַלע צורות זעענען געווען אין אדם-הראשון...
אַלע מאורות זעענען נכלל אין דעם „אור"... איין צורה איז אָבער נישט גלייך צו דער צווייטער...
איין ליכט איז אַנדערש פון דעם צווייטן...
אין דעם בוים פון לעבן איז איין בלאַט אַנדערש פון דעם צווייטן...

נ אָ ך א ש פּ אָ ל ע ר ח ס י ד

יידן! נעמט זיך אָן דעם כבוד פון דעם שפּאָלער! טרייבט זיי אַרויס פונדאַנען!
עת לעשות לה'! הפרו תורתך!

א געריש און געטומל. די שפּאָלער חסידים באַפאַלן רבי נחמנען, שלאָגן אים און רייסן אַרונטער זיין שטריימל. ר' נפת'י קעמפט העלדיש קעגן זיי.

ר' נ ת ן

האַלט די הענט איבערן רבינס קאָפּ

רבינו! רבינו!

אין דעם געטומל לויפן אריין פרויען פון גאַס. צווישן זיי געפינט זיך אויך אַדעל, האַלטנדיק דאָס קינד אויף די הענט

ק ו ל ו ת

קיין בראַסלאַוו גיי! קיין בראַסלאַוו גיי!

אַדעל פאַלט צו מיט געוויין צו רבי נחמנען און קושט אים

שלימות נישט... ווערים יעדער איינער האט א חסרון
און דאס, וואס ס'זעט אויס שיין אין זיינע אויגן,
איז א חסרון אין די אויגן פון דעם צווייטן...

ש פ א ל ע ר ח ס י ד

חחחח... א הענגלייכטער פון גאלע חסרונות... חחחח.... יידן,
ער איז חסר־דעה; ער רעדט פון וועג; א רוח־שטות איז אין
אים אריין...

נ א ך א ש פ א ל ע ר ח ס י ד

גיי פונדאנען מיט אלע דיינע חסרונות; צו דער סטרא אחרא גיי!

נ א ך א ש פ א ל ע ר ח ס י ד

צו דיין חבר סמאל!

נ א ך א ש פ א ל ע ר ח ס י ד

צו דיין לובאוויצע לילית, וכל כת דיליה!...

נ א ך א ש פ א ל ע ר ח ס י ד

וועלכע ווערן מעוברת פון דיר.... און פלאדען אן שדים אין דער
וועלט...

נ א ך א ש פ א ל ע ר ח ס י ד;

דער גאנצער חלל־האויר איז פול מיט זיי...

נ א ך א ש פ א ל ע ר ח ס י ד

אין כף־הקלע צו דיינע בת־מלכהס.

נ א ך א ש פ א ל ע ר ח ס י ד

מיט די גילדענע בערג און פערלנע שלעסער.

א ל ע ש פ א ל ע ר ח ס י ד י ם צ ו ז א מ ע ן

ארויס'ט פון דאנען! קיין בראסלאוו גייט!

לאזן זיך האסטיק צו רבי נחמנען און שטופן אים צו דער טיר

מיר ווילן אייך נישט האבן אין זלאטאפאלי! גייט פון דאנען!

שפּאָלער חסיד

מיט הוזק

אַט האָט זיך אָפּגעזוכט נחמנס פּאַרלוירענע בת־מלכּה פון דעם פּערלנעם שלאָס אויף דעם גילדערנעם באַרג.

נאָך אַ שפּאָלער חסיד

מיט כּעס צו אַדלען

אשה, אוועק פונדאנען. שטיי נישט צווישן מאַנסבילן; די מאַכסט טמא דעם פּלאַץ.

ר׳ נפתלי

אויסרופנדיק מיט כּעס

איר זענט עס די טמאים! אוועק׳ט פון דאַנען! דער פּלאַץ, וואו ס׳שטייט דער רבי און זיין טאָכטער, איז הייליק!

רבי נחמן

גלעט אַדלען מיט איין האַנט און נעמט אַרום ר׳ נפתלין מיט דער צווייטער

זיי רויק, אַדעל,
און האַלט איין דיין כּעס, נפתלי.

שפּאָלער חסידים טרעטן צ.ב. אייניקע ברומען מיט כּעס און אַנדערע שטייען מיט חוצפּה אַנטקעגן אים

וואָרים אין דעמדאָזיקן הענגלייכטער געפינען זיך די
חסרונות פון יעדן איינעם פון די מייסטערס... די זעסט
דאָך, אַז ביי דעם איז מיאוס אָט די טייל פון דעם
הענגלייכטער; און אַנדערע טייל זעט אָבער אויס ביי
אים זייער שיין... ביי אַן אַנדערן איז אָבער
פאַרקערט... און אָט אַזוי איז עס מיט זיי אַלע...
דאָס, וואָס ס׳איז שלעכט אין די אויגן פון איינעם,
איז שיין אין די אויגן פון אַ צווייטן...
און אַזוי להיפוך... האָב איך דעמדאָזיקן הענגלייכטער
דעריבער געמאַכט פון חסרונות אַליין,
כּדי צו ווייזן זיי אַלעמען, אַז זיי האָבן קיין

ד אָ ס צ װ ײ ט ע ח ל ק

דער בלינדער בעטלער

פרייטיק-צו-נאכטס נאָך מעריב. ס׳ברענען די בענטשליכט אויפן טיש. אין דעם גרויסן חדר זיצן ארום דעם טיש עלטערע און יינגערע חסידים. א פירכטלעכע שטימונג

ע ר ש ט ע ר ח ס י ד

און אפילו דאָ אין בראַסלאַוו האָט זיך אויך נישט איינגעשטילט די מחלוקה. דער צאָרן פון דעם שפּאָלער האָט אויך דערגרייכט אהער, קיין בראַסלאַוו. מ׳האָט שוין דעם רבין מבייש געווען אין קלויז.

צ װ ײ ט ע ר ח ס י ד

איז עס טאַקע אמת, אַז דער סאַווראַניער רב האָט אַרויפגעלייגט אַ חרם אויף אנשי-שלומנו, אַז מ׳זאָל זיך מיט אונז נישט טאָרן בתחתן זיין ?

ע ר ש ט ע ר ח ס י ד

אַזוי רעדט מען.

צ װ ײ ט ע ר ח ס י ד

אונזער רבינס מוטער, די הייליקע פייגע בת אַדעל, זכרונה לברכה,

ר ב י נ ח מ ן

איידער ער הערט ארויסגעשטופט, שטייענדיק אויף דער שוועל פון דער טיר.

אין אמתן אבער זאג איך אייך, קאן איך מאכן דעם הענגלליי־טער אן חסרונות...

ק ו ל ו ת

ארויס פון דאנען מיט דיינע חסרונות!

א געפילדער און א מיש־מאש. רבי נחמן, ר' נתן, ר' נפתלי און אדעל ווערן ארויסגעשטופט.

ק ו ל ו ת

ההההההה.... א מעשה מיט א הענגללייכטער... החחחחח... א מעשה מיט א הענגללייכטער... החחחחח...

פ א ר ה א נ ג

זיי דערקוויקן אונזערע הערצער און לייטערן אונזערע מחשבות און זיי וועלן לעבן לעולם ועד...

עס דערהערט זיך דאָס קול פון רבי נחמנען פון צווייטן חדר. ער הייבט אָן צו זאָגן „שלום עליכם" און קומט אריין אין גרויסן חדר. אָדעל און דאָס קינד באַווייזן זיך אין טיר פון אַן אנדער חדר

עולם

הייבט זיך אויף פון די פלעצער

שלום עליכם מלאכי השרת, מלאכי עליון, ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא — — — — — —

דער רבי מאַכט קדוש. גיט פון כוס פארזוכן אָדלען און טוט אַ שמיר מיט אַ טראָפּן ווײַן איבער די ליפּן פון דעם קינד. געבענדיקט, אים אַ גלעט איבער דעם בעקל און אַ קוש. נעמט עס אויף די הענט און זעצט זיך

אָדעל

נו, טאַטעניו, וואָס זאָגסטו עפּעס אויף מיין זונדעלע?

רבי נחמן

אַ פיינער בחורעץ. שיינט קיין עין־הרע לכבוד שבת.

אָדעל

רעדנדיק צום קינד און שפּילנדיק זיך מיט אים

אָט אַזוי האָבן מיר אונזער בחורעץ אויסגעצוואָגן, ארומגעוואַשן, די פּאהלעך אויסגעקרייזלט און אַ יאַרמולקע אָנגעטון. קוקט אויף דעם קינד און זיפצט אָך, גאָטעניו, ער זאָל באַר נישט זיין געראָטן אין זיין טאַטן...

רבי נחמן

זיפצ נישט, טאָכטער. אַ דאַנק גאָט. וואָס דו האָסט פון אים אַ גט געקריגן און באַפרייט געוואָרן. צו ר' נפתלין און וואָס זאָגסטו עפּעס, נפתלי־סערדצע, אויף מיין אָדעלס גליק?... ווען פרייט זיך אַן

וויינט אין איר קבר, ווי אונזער מוטער רחל, אויף אירע געפּלאָגטע קינדער...

ערשטער חסיד

קול ברמה נשמע!...
בישט אונזער רבי איז דער בעל־מחלוקה, נאָר יענער... ער איז דאָך דער נרדף... צו ר' נפתלין, וועלכער מישט די בלעטער פון א ספר און וואָס זאָגט איר אויף דעם, ר' נפתלי?

ר' נפתלי

מיט התלהבות

דער אמת וועט סוף־כל־סוף מנצח זיין! דעם רבינס מעשיות, וואָס ווערן פון מיין חבר נתן פאַרשריבן. האָבן זיך שוין אָנגעהויבן פאַרשפּרייטן איבער דער גאַנצער וועלט. מיט יעדער מעשה, וואָס נתן דרוקט אָפּ, ווערט אונזער רבינס נאָמען געגרויסט און געאַכ־פּערט ביי אַלע יידן, וואָס זענען מפונקים און יודעי־חן... נתן איז איצט אָפּגעפאָרן פון נעמיראָוו קיין בערדיטשעוו, וואו ער איז מסדר צום דרוק „אַ מעשה פון אַ פאַרביטענעם בן־מלך מיט אַ פאַרביטענעם בן־שפחה" און „אַ מעשה פון אַ בעל־תפילה". דער עיקר הסידות פון אונזער רבין איז דאָך די שמחה, די אהבה און די דבקות. און ווען איינער האָט דידאָזיקע דריי מידות, איז ער זיך מתדבק אין דעם אמת פון דער וועלט... אונזער רבי לערנט אונז אין זיינע מעשיות, אַז מיר זאָלן זיך ראַנגלען מיטן יצר־הרע מתוך צער און מתוך שמחה... סיי ווען מיר זענען אין אַ מצב פון עליה און סיי ווען מיר זענען אין אַ מצב פון ירידה... דער שפּאָלער זיידע, וואָס וויל עוקר מן השורש זיין אונזער רבין פאַר זיינע מעשיות, האָט דאָך אויך געפּרואווט זיין כוח צו דערציילן מעשיות, דאָס זענען אָבער מעשיות פאַר עמי־הארצים. די מעשיות פון אונזער רבין זענען אָבער די מעשיות פון עקבתא דמשיחא... זיי לערנען אונז, אַז מיר זאָלן זיין אַ דור שכולו זכאי... זיי זע־נען אַזוי ווי דער „שמן אפרסמון", וואָס פליסט פון דעם גן־עדן...

ר׳ נפתלי

צו אדל׳ען

ס׳גייט מיר אויס דאָס הארץ, אָדעלע, פאַר דיין גורל. אָבער מסתמא האָט דאָך די השגחה אַזוי געוואָלט.

אָדעל

האָסט אויף מיר רחמנות, נפתלי? דו ווייסט דאָך, אַז איך האָב עס נישט געטון מיט מיין אייגענעם ווילן.

ר׳ נפתלי

נישט מיט דיין אייגענעם ווילן?

אָדעל

געדענקסט דאָך, נפתלי, יענע שיינע צייט אין הוסיאַטין. ווען מיר זענען נאָך קינדער געווען. איך האָב זיך דאָך איינמאָל באַהאַלטן הינטערן פרוכת אין בית־מדרש און געהערט דיין לערנען...

ר׳ נפתלי

יאָ, אָדעלע, איך געדענק דאָס. איך האָב געזען ווי דו האָסט זיך באַהאַלטן און דערפאַר האָב איך דעמאָלט געלערנט מיט אַזאַ ניגון...

אָדעל

מיט אַזאַ זיסן ניגון. וואָס איך קאָן אים קיינמאָל נישט פאַר־געסן... ער זינגט אין מיר אין דער צייט פון מיין טיפן צער...

ר׳ נפתלי

דער רצון איז שטענדיק געווען אין אונזערע הערצער. אָבער די סיבות און מניעות האָבן זיך נישט געווענדט אין אונז... אין יענעם אָוונט, אָדעלע, ווען דו ביסט אונטער דער חופה געשטאַ־נען מיט יענעם מאַן, האָב איך שטאַרק געוויינט און מתפלל גע־ווען, אַז ס׳זאָל עפּעס געשעען און — — — —

אָדעל

איין גאָט האָט מיין הארץ געוואוסט. אָבער געשעען איז דאָס,

אָרימאַן? ווען ער ווערט פּטור פון איין צרה, וואָס איז גרעסער פון דער אַנדערער...

אַ ד ע ל

און איך אַליין האָב דעם קינד אויפגעבנייט דאָס יאַרמולקעלע פון דעם סאַמעט מיט די קווייטן, וואָס האָט זיך נאָך פאַרוואַלגערט אין דער קאָמאָד פון דער מאַמעניו, לשלום.

ר ב י נ ח מ ן

פון אָט דעם סאַמעט, אַדעלע, האָט מען דאָך דיין מאַמע לשלומס מענטעלע געשניטן ביי אונז אין הוסיאַטין, אין וועלכן זי איז מיט מיר אונטער דער חופה געשטאַנען. צו ר׳ נפתלין א יאָ, נפתלי-לעבן, ס׳איז געווען אַ שיינע צייט, ווען מיר האָבן אין הוסיאַטין געלעבט? זומער-לעב פלעגן זיך דאָרטן די פעלדער און וועלדער, בערג און טאָלן אָנטון אין ווייעדע יום-טובדיקע מלבושים. ס׳איז געווען יום-טוב אויף דער וועלט... יעדעס גרעזעלע האָט דאָרטן געזאָגט אַ שירה צום השם-יתברך... און מיר זענען דער קהל געווען... מיר האָבן דאָס געזאַנג פון דער בריאה פאַרנומען און „אמן" נאָכגעזאָגט... צו אַדלען און ר׳ נפתלין און דו, אַדעלע, און דו, נפתלעלע, זענט דאָרטן געבוירן געוואָרן און אויסגעוואַקסן, ווי די זאַנגען אין פעלד און די ביימעלעך אין וואַלד... יאָ, יאָ, קינדער...

הייבט זיך אויף פון טיש, טראַגנדיק מיט זיך דאָס קינד. ער קומט צו צו אַ חסיד

ר ב י נ ח מ ן

צום חסיד

נו, וואָס זאָגט איר עפּעס, ר׳ יוסף? איר זענט דאָך די צייט געווען אין שפּאָלע. איז דער כעס פון דעם „חולק-הגדול" נאָך נישט איינגעשטילט געוואָרן? איז ער נאָך אַלץ מרעיש-עולמות קעגן מיר?

ער רעדט מיט די חסידים אין דער שטיל און שפּילט זיך אויך מיטן קינד

איך גיי דאָך אויף אַ דרך אַ נייעם,
וואָס קיינער איז אים עד עתה
נישט געגאַנגען...
דער נייער דרך איז צו זוכן נייעס...
דעם עיקר פון דעם עיקר
און דעם סוד פון די סודות...
די סטרא אחרא שרעקט זיך פאַר דעם נייעם..
זי וויל נאָר אַלטקייט און שוואַכקייט...
אַן אַלטער צדיק איז שלעכט צו זיין
און אויך איז שלעכט צו זיין אַן אַלטער חסיד...
אָבער פאַרוואָס זאָלן מיר פאַרבלייבן אַלט,
ווען ס׳איז זיך דער בורא אַליין מחדש
אין יעדן מילי-מיליאָנטל חלק
פון יעדער רגע...
און מיר, וואָס וואַכן פון זקנה,
טאַנצן אריין מיט געזאַנג און מיט פרייד
אין דעם חידוש פון די מעשה-בראשית...
ווער ס׳פאַרשטייט אונזער געזאַנג און טאַנץ,
פאַרשטייט אויך דעם צער פון דער וועלט...
און דאָס געוויש פון דער נשמה,
וואָס רייסט זיך פון דעם גוף,
ווי די וואַסערן פון זייערע תהומען
און ווי דער פלאַם פון דעם ליכט...

דאָ הויבט דאָס קינד

קינדעניו! קינדעניו!
ווען אַרט עס דען?...
אַז דו וועסט ווערן אַ גרויסער ייד, קינדעניו,
וועסטו מיך מן הסתם פאַרשטיין...

זינגט

פאַרט אַ ייד קיין ארץ ישראל, קיין ארץ ישראל...

רבי נחמן קומט צו אַדלען, גיט איר איבער דאָס קינד און וואַשט זיך. דער גאַנצער עולם וואַשט זיך

וואָס ס'איז געשעען. איך בין געוואָרן אַן אימגלוקלעכע מוטער פון קינדער, וואָס זענען געקומען און אַוועק. מיין איינציקע טרייסט איז פאַרבליבן מיין לעצט קינד. גאָט זאָל עס נאָר יאָרן געבן. זיפצט אָבער צווואָס זיך קווילן, נפתלי?...

ר' נ פ ת ל י

דאָס קינד פון יענעם מאַן...

אָ ד ע ל

ס'איז אויך מיין קינד...

רבי נחמן קוקט אויף זיי אַ ווײַלע מיט פאַרשנדיקע בליקן

ר ב י נ ח מ ן

צום עולם

איך זאָג אייך, יידן, אַז מיין גאַנץ חיות איז, וואָס איך בין אַ שטיקל צייט געווען אין ארץ ישראל... ס'בענקט אונזער נשמה צו איר מקור... זוכן מיר דעם מקור... וואו איז דער מקור?...

קושט און האַלדזט דאָס קינד. זעצט עס אויף די אַקסלען און טאַנצט דערמיט אַרום דער שטוב, זינגענדיק

וואוהין פאָרט אַ ייד, קינדעניו?
קיין ארץ ישראל...
וואוהין פאָרט אַ ייד?
קיין ארץ ישראל...

ער שטעלט זיך אָפּ און ווענדט זיך צום עולם

איך האָב געהערט, אַז איר האָט יסורים, וואָס די רביים קריגן אויף מיר, וואָס דער זקן פון שפּאָלע וויל מיך עוקר מן השורש זיין און וואָס דער סאַווראַניער רב האָט מיך אין חרם געלייגט. ס'זענען דאָ מנהיגים, זאָג איך אייך, וואָס רופן זיך מיטן נאָמען רבי, אָבער לא די, וואָס זיי קאָנען זיך נישט פירן, ומכל־שכן, אַז זיי קאָנען נישט פירן אַנדערע... און ווי אַזוי קאָן דען גע־מאָלט זיין, אַז מ'זאָל אויף מיר נישט קריגן?

מיט דבקות

אָבער איך זאָג דיר, נפתלי, אַז מ׳טאָר זיך קיין צער נישט צולאָזן.
פריילעך דארף מען זיין, אפילו ווען די גרעסטע יסורים קומען אויף דיר...

צום עולם

האָס ווייסט איר, עולם, ווי אַזוי זיך צו פרייען מתוך מרה־שחורה ? . . .
איך וועל אייך דערציילן אַ מעשה ווי אַזוי מ׳איז אַמאָל פריילעך געווען !

בלעט דאָס קינד. אַדעל טוליעט זיך צו אים. בלעט איר אויף דעם שטערן

איך וועל אייך דערציילן „די מעשה מיט די זיבן בעטלערס״. און יעדע מעשה איז אַן ענין פאַר זיך אַליין.

רבי נחמן פארטיפט זיך. אַ דביקותדיקע שטימונג. עולם רוקט זיך צונויפעמען

ר ב י   נ ח מ ן

מעשה :

אַמאָל איז געווען אַ מעשה.
ס׳איז געווען אַ בריחה אין אַ מדינה.
זענען זיך אַלע צעלאָפן.
דורכגייענדיק אַ וואַלד, האָבן זיי צוויי קינדער פאַרלוירן.
איינער האָט פאַרלויר; אַ זכר און איינער — אַ נקבה.
זיי זענען נאָך גאָר קליינע קינדער געווען.
און נישט געהאַט װאָס צו עסן.
האָבן זיי געוויינט און געשריגן.
איז צו זיי אָנגעקומען אַ בעטלער.
ער איז געגאַנגען מיט זיינע טאָרבעס.
האָבן די קינדער זיך אָנגעהויבן טוליען צו אים.
האָט ער זיי ברויט געגעבן.
און ער האָט אָנגעהויבן אויפקצוגיין פון זיי.

ר ב י נ ח מ ן

שאו ידיכם — — — —

ע ו ל ם

שאו ידיכם — — — —

רבי נחמן מאכט א מוצא. גבאי דערלאנגט עסן. אדעל מיטן קינד זיצן ביי איין זייט און ר' נפתלי ביי דער צווייטער זייט

ר ב י נ ח מ ן

נעמט דאס קינד אויף די הענט און קוקט עס אין די אייגעלעך

קינדעניו! קינדעניו!

ווענדנדיק זיך צו ר' נפתלין

יאָ, נפתלי־טערדצע,
איך האָב געלייענט דעם בריוו, וואָס אונזער פריינט נתן האָט צו
דיר געשריבן, אז דו זאָלסט לעבן אין שמחה און זיך נישט
צולאָזן קיין צער... איך ווייס דיין צער, נפתלי... אפשר בין
איך אַליין שולדיק אין דיין צער... דער יסוד פון דעם
צער!...
ווער קאָן זיך דען צו אים דערגרונטעווען?
ווער ווייסט זיין אָנהייב?...
ס'וויינט דאָס האַרץ,
אָבער צומאָל הערט מען נישט דאָס געוויין...
ס'וויינט דער זיווג, ווען ער ווערט צעשיידט.
און פילט די וועלט אָן מיט יללה...
און ווען ער געפינט זיך אויס צוריק,
איז אַ שמחה ביי דער בריאה...
עס צאַנקט און עקט דער צער
און פון זיין סוף הייבט זיך אָן
דער בראשית פון דער פרייד...

טאָן־ענדער. גג

זיי זענען אויך געגאַנגען אויף די ירידים און פלעגן זיצן צווישן די בעטלער.

און אַלע בעטלערס האָבן געוואוסט, אַז דאָס זענען די קינדער־לעך, וואָס זענען פאַרפאַלן געוואָרן אין וואַלד.

איז געקומען די בעטלערס אויף דער דעה, אַז זיי זאָלן משדך זיין ביידע קינדער.

האָט מען זיי משדך געווען.

האָבן די בעטלערס אויסגעגראָבן אַ גרוב, אים צוגעדעקט מיט ערד און אַלע זענען אין אים אַריינגעגאַנגען.

און זיי האָבן דאָרטן געשטעלט אַ חופה פאַר די קינדער.

און זיך שטאַרק משמח געווען.

פארטיפונג

און איצט הערט, וואָס ס'איז ווייטער געשעען.

פארוואנדלונג. א גרוב אויפן פעלד. פון גרוב קומט ארויף א געזאנג און א שפיל אויף פייפלעך. א חופה ווערט ארויסגע־רוקט איבער דעם אויבנאויף. ס'הערן זיך אויסרופן: „מזל טוב!" די בעטלערס מיט די חתן־כלה קומען ארויף פון גרוב

בעטלערס רינגלען ארום חתן־כלה און זינגען

ששון ושמחה,
חתן וכלה.
גילה, רינה,
דיצה וחדוה,
אהבה ואחוה,
ושלום ורעות,
חתן־כלה, מזל־טוב!
מזל־טוב!

זיי זעצן זיך אלע אויס אויף דער ערד

חתן

שטעלט זיך אויף

איך דאַנק דיר, גאָט, פאַר דיינע חסדים,

האָבן זיי אים געבעטן, ער זאָל זיי נעמען מיט זיך.
האָט ער נישט געוואָלט.
דערווייל האָבן זיי אַ קוק געטאָן — איז דער בעטלער בלינד.
האָבן זיי זיך געחידושט: אַז ער איז בלינד, ווי אַזוי ווייסט ער וואו צו גיין?
און דערדאָזיקער בעטלער האָט זיי געבענטשט, אַז זיי זאָלן זיין אַזוי אַלט ווי ער.
אויפן אַנדערן טאָג האָבן זיי ווייטער נישט געהאַט וואָס צו עסן.
האָבן זיי געשריגן און געוויינט.
איז ווידער אָנגעקומען אַ בעטלער, וואָס איז געווען אַ טויבער.
האָבן זיי אָנגעהויבן צו אים צו רעדן.
ווייזט ער מיט די הענט און זאָגט: — „איך הער גאָרנישט".
און דער בעטלער האָט זיי אויך געגעבן ברויט און אָנגעהויבן אַוועקצוגיין.
האָבן זיי אים אויך געבעטן, אַז ער זאָל זיי נעמען מיט זיך.
האָט ער נישט געוואָלט און זיי געבענטשט, אַז זיי זאָלן זיין אַזוי ווי ער.
דערנאָך איז ביי זיי דאָס ברויט אויך אויסגעגאַנגען,
האָבן זיי ווידער געשריגן און געוויינט.
איז ווידער צו זיי געקומען אַ בעטלער, וואָס האָט זיך פאַרהיקעט.
האָבן זיי נישט געוואוסט וואָס ער רעדט.
דערנאָך — אַ בעטלער מיט אַ קרומען האַלז.
דערנאָך — אַ בעטלער מיט אַ הויקער.
דערנאָך — אַ בעטלער אָן הענט.
דערנאָך — אַ בעטלער אָן פיס.
און איטלעכער פון זיי האָט זיי געגעבן ברויט און געבענטשט, אַז זיי זאָלן זיין אַזוי ווי ער.
דערנאָך איז ביי זיי ווידער אַמאָל אויסגעגאַנגען דאָס ברויט.
האָבן זיי זיך דערשלאָגן צו אַ ישוב און אַריינגעגאַנגען אין אַ שטוב.
האָט מען זיי ברויט געגעבן.
פלעגן זיי שוין אַרומגיין איבער די הייזער.

ח ת ן

אַ טאָרבע פאַר מיר איבער די הײזער צו גײן.

ב ע ט ל ע ר

נײן, נײן.

כ ל ה

ציך פאַרן קינדעלע, אַ קלײדעלע צו נײען.

ח ת ן

צו דער כלה

אַזוי גיך?

כלה פאַרשעמט זיך און גײט אַוועק אָן אַ זײט

ב ע ט ל ע ר

רופט נאָך צו איר

שעם זיך נישט, כלה,
אַזוי זענען מיר אַלע.

כלה קומט צוריק

ב ע ט ל ע ר

איך שענק אײַך דרשה־געשאַנק אַצינד,
איר זאָלט זײַן אַזוי ווי איך...

ח ת ן

אַלט, יאָ.

כ ל ה

אָבער נישט בלינד.

ב ע ט ל ע ר

און איר מײנט דאָך קינדער,
אַז איך בין אַ בלינדער?

וואָס דו האָסט צו אונז געטון,
ווען מיר זענען געווען קינדער קליינע
און פאַרפאַלן אין דעם וואַלד.

צו דער כלה

בעדעקנסטו, כלה מיין, ווען מיר זענען אין וואַלד געווען און גע-
וויינט, ווייל מיר האָבן נישט געהאַט וואָס צו עסן? זענען צו
אונז גוטע בעטלערס געקומען און אונז געגעבן ברויט פון זייערע
טאָרבעס.

כ ל ה

ווי קאָן מען דען אַזעלכע חסדים פאַרגעסן?

מיט אַ בענקענדיקער שטים

וואו געמט מען דאָ דעם בלינדן בעטלער
מיט דעם האַרץ דעם גילדענעם
און מיט די טאָרבעס פולע,
וואָס האָט אונז אין וואַלד אַריין
געבראַכט ברויט צו עסן?

ס'קומט אַן דער בלינדער בעטלער מיט זיינע טאָרבעס

ב ל י נ ד ע ר ב ע ט ל ע ר

איך בין דאָ.
געקומען בין איך איצט צו אייך,
קינדער ליבע,
קינדער שיינע,
אויף אייער חתונה זיך פרייען.

חתן-כלה קושן אים, טאַנצן אַרום אים און זינגען

בלינדער בעטלער, גוטער מענטש,
האָסט געגעבן אונז דיין ברויט.
בלינדער בעטלער, גוטער מענטש,
האָסט אונז געראַטעוועט פון טויט.

ב ע ט ל ע ר

און איך שענק אייך איצט מיין דרשה-געשאַנק.
טרעפט וואָס?

פאַרזאַנדלונג. אַ טורעם אויף אַן אינזל. ס'הערט זיך דאָס וואָיען
פון אַ שטורעם-ווינט. פינסטער. ס'קומען אָן מענטשן

מ ע נ ט ש

מאַכט ליכטיק פאַר אונדז!

אַ ק ו ל פ ו ן ד ע ם ט ו ר ע ם

ווער זענט איר?

מ ע נ ט ש

דער שטורעם-ווינט האָט צעבראָכן אונדזערע שיפן אויפן ים, אָבער
מיר זענען אַלע ניצול געוואָרן!...

ס'ווערט ליכטיק אין טורעם. דינער טראָגן אַרויס אויף דער
ווערענדע אַלערליי מאכלים, משקאות און מלבושים. די
מענטשן טוען זיך איבער, עסן, טרינקען, פרייען זיך
און זינגען

ס'גייט אַ שיף אין מיטן ים,
אין מיטן ים,
וויגט זיך הין און וויגט זיך הער,
האַלט זיך קוים.

ס'בלאָזט אין ים אַ שטורעם-ווינט,
אַ שטורעם-ווינט,
און די שיף, זי ווערט צעבראָכן,
גייט צום גרונט.

און די כוואַליעס טראָגן מענטשן,
טראָגן מענטשן.
און זיי ברענגען צו אַ ברעג זיי,
דאָ זיי בענטשן:

חתן

מיר מיינען נאָר דאָס, וואָס מיר זעען.

בעטלער

ניין.
איך בין גאָרנישט בלינד.

כלה

נאָר וואָס דען?

בעטלער

די גאַנצע צייט פון דער וועלט,
באַטרעפט ביי מיר אפילו נישט
קיין אויגנבליק נישט...
איך האָב אַ פּנים פון אַ בלינדן,
וואָרים ביי מיר איז דאָך נישטאָ
קיין קוקן אויף דער וועלט...
פון דער וועלט דער דויער
און דער גאַנצער אומגעהויער
באַטרעפט ביי מיר אפילו נישט
קיין אויגנבליק נישט...

בעטלער זעצט זיך צווישן חתן־כלה און נעמט זיי ביידע אָרום

און אַלט בין איך, זייער אַלט,
און לגמרי יונג...
כ'האָב נאָך נישט אָנגעהויבן לעבן,
כאָטש כ'האָב אָפּגעלעבט אַזוי פיל יאָרן...
און נישט איך אַליין זאָג דאָס.
אויף דעם האָב איך די הסכמה
פון דעם גרויסן אָדלער.
און אַ מעשה וועל איך אייך דערציילן.
און אין יענער מעשה,
בין איך געווען דאָס קינד...

מ ע נ ט ש

מכבד זענען מיר אַצינד
דעם צווייטן זקן,
וואָס איז ייִנגער פֿון דעם עלטסטן.
יעמוד, צווייטער זקן!...

צ ו ו י י ט ע ר ז ק ן

איך געדענק אפֿילו נאָך,
אַז די פּרי
האָט ערשט אָנגעהויבן ווערן
פּרי...

א י י נ ע ר

נאָך אַן עלטערע מעשה...

מ ע נ ט ש

יעמוד, זקן דריטער,
וואָס איז ייִנגער פֿון דעם צווייטן!

ד ר י ט ע ר ז ק ן

איך געדענק אפֿילו נאָך,
ווען מען האָט דאָס קערנדל
געפֿירט צו פֿאַרפֿלאַנצן
יענע פּרי...

מ ע נ ט ש

יעמוד, זקן פֿערטער,
וואָס איז ייִנגער פֿון דעם דריטן!...

ז ק ן

איך געדענק אפֿילו נאָך
דעם טעם פֿון דער פּרי,
איידער ער איז נאָך אַריין
אין דער פּרי...

ברוך הוא וברוך שמו,
ברוך שמו,
פאַר דיינע חסדים, גאָטעניו,
דאַנקען מיר אַזוי...

מ ע נ ט ש

איצט, ווען מיר זענען פון דעם טויט
געוואָרן ניצול
און אָפּגעגעבן אַ שבח צום בורא,
זאָלן מיר זיך מעשהלעך דערציילן!
דערציילן זאָל יעדער איינער
אַ מעשהלע, וואָס ער געדענקט,
זינט ס'האָט זיך אָנגעהויבן
ביי אים דער זכרון...

צום עלטסטן זקן צווישן עולם

מיר זענען מכבד דעם עלטסטן זקן,
צוערשט זיין מעשהלע דערציילן.
יעמוד, עלטסטער זקן!

ע ל ט ס ט ע ר ז ק ן

וואָס פאַר אַ מעשהלע זאָל איך דערציילן?
איך געדענק נאָך, אַז מ'האָט
אָפּגעשניטן דאָס עפּעלע פון צווייג...

מ ע נ ט ש

נישט פאַרשטאַנען האָבן מיר
אייער מעשהלע דאָס קליינע,
זקן גרויסער.

צום עולם

חכמים, וואָס זאָגט איר?

א י י נ ע ר

אַ גאַנץ אַלטע מעשה...

צו מאַכן לעבעדיק
די טויטע...

מ ע נ ט ש

צום אָדלער

שר דו גרויסער
פון דעם לעבן,
מאַך אונז לעבעדיק דעם טויט.

אָ ד ל ע ר

נישט געשטאָרבן איז דאָס לעבן,
ס'איז פאַרקניפּט דער ערשטער אדם
מיטן סוף פון כל הדורות...

מ ע נ ט ש

ס'איז צעבראָכן אונזער גוף...

אָ ד ל ע ר

און ווערט געבויט פון זיינע חורבות...

מ ע נ ט ש

לאָז אונז בלייבן אין דעם טורעם.

אָ ד ל ע ר

פאַר די נשמות פון צדיקים
איז נישטאָ קיין אָרט...

מ ע נ ט ש

וואוהין וועסטו אונז פירן, גרויסער אָדלער?

אָ ד ל ע ר

צום גן־עדן העליון,
וואו ס'קערט זיך די נשמה
צו איר מקור צוריק...
דער אויסגעשטראַלטער שטראַל

מ ע נ ט ש

יעמוד, זקן פינפטער,
וואָס איז ייִנגער פון דעם פּערטן!

ז ק ן

איך געדענק אפילו נאָך
דעם ריח פון דער פרי,
איידער ער איז נאָך אריין אין דער פרי...

מ ע נ ט ש

יעמוד, לעצטער זקן,
וואָס איז נאָך גאָר אַ קינד!

ק י נ ד

איך געדענק די אַלע מעשיות,
וואָס מ'האָט אָט דאָ דערציילט...
און געדענק אויך די לעצטע מעשה,
וואָס איז גאָרנישט...

אַ ל ע

מיט באַוואונדערונג

אַ חידוש! אַ חידוש!

מ ע נ ט ש

דאָס קינד געדענקט מער ווי אַלע
און זיין מעשה איז די עלטסטע...

אַ ל ע

אַ חידוש! אַ חידוש!

ס'קומט צו שוועבן אַ גרויסער אָדלער

מ ע נ ט ש ן

ס'קומט, ס'קומט דער גרויסער אָדלער!
דער גרויסער אָדלער!
דער גרויסער שר, וואָס איז ממונה

אָ ד ל ע ר

און די מראה — איז די נשמה...

עס גייט ארונטער דער פינפטער זקן

אָ ד ל ע ר

און דער ריח — איז דער רוח...

עס גייט ארונטער דער פערטער זקן

אָ ד ל ע ר

און דער טעם — איז דער נפש...

עס גייט ארונטער דער דריטער זקן

אָ ד ל ע ר

ער שפירט נאָך די טפה פון דעם זיווג...

עס גייט ארונטער דער צווייטער זקן

אָ ד ל ע ר

ער געדענקט נאָך ווי זיין גוף
האָט אָנגעהויבן ווערן...

עס גייט ארונטער דער ערשטער זקן

אָ ד ל ע ר

ער געדענקט וואָס מיט אים האָט זיך געטון
תיכף נאָך זיין לידה...

מ ע נ ט ש ן ז י נ ג ע ן

ברוך הוא וברוך שמו,
ברוך שמו,
פאַר דיינע חסדים, גאָטעניו,
דאַנקען מיר אַזוי...

פארוואנדלונג. דער רבי זיצט ביים טיש, דער זעלבער סדר
ווי פריער

אַרייַנגעצויגן ווערט
אין דעם אור־הגנוז
און מיט בייַעם חיות
שטראַלט ער אויס צו דער וועלט צוריק...

מ ע נ ט ש

אין וואָס פאַר אַ סדר זאָלן מיר גייַן?

אַ ד ל ע ר

נאָך אייַער עלטער נאָך...
דער, וואָס איז עלטער,
זאָל גייַן פריער...

ס'גייט ארונטער דאָס קינד

מ ע נ ט ש ן

מיט באַוואונדערונג

דאָס קינד?...

מ ע נ ט ש

ס'איז דאָך דאָס ייַנגסטע...

אַ ד ל ע ר

און צו דעם אמת
איז עס עלטער
פון אייַך אַלע...
זייַן זכרון איז דער העכסטער
אָן אַן ערך און אָן אַ שיעור.
עס געדענקט אפילו דאָס,
וואָס פאַר דעם נפש,
פאַר דעם רוח, פאַר דער נשמה,
וואָס איז אין דער בחינה
פון דעם גאָרנישט...

אַ ד ל ע ר

יעמוד זעקסטער זקן!

עס גייט אַרונטער דער זעקסטער זקן

ר ב י

צום קינד, מורמלענדיק

באַט זאָל דיך באַשירמען, קינדעלע, און דיך אויסהיטן פון אַל־דאָס בייז.

רבי נחמן און אָדעל אָפּ אין צווייטן חדר

ח ס י ד

צו ר׳ נפתלין

איר, ר׳ נפתלי, וועט אונז דאָס מאָל זאָגן דעם פירוש אויף דער מעשה.

ר׳ נ פ ת ל י

שטעלט זיך אויף

וואָס בין איך דען קעגן מיין חבר ר׳ נתן, וועלכער קאָן זיך פאַרטיפן אין די תורות און מעשיות פון אונזער רבין און אַרויס־ברענגען פון זיי די טיפסטע כוונות?...

ח ס י ד

ובקום שאין איש, השתדל להיות איש. אז ר׳ נתן איז נישטאָ אין שטאָט, זענט איר זיין ממלא מקום.

ר׳ נ פ ת ל י

ווי שווער ס׳איז זיך צו דערגרונטעווען אין די מעשיות פון אונזער רבין, וואָס זענען אַזוי טיף אַזוי ווי דער ים... אָבער זאָל יעדער איינער זיין רמז געפינען אין זיי, זיין אייגענעם אמת... מיר זענען דאָך אין אַזעלכע ענינים נישט מער ווי אַ בלינדער און האָבן אין דעם כלל וכלל קיין השגה נישט... ווייל ווער קאָן וויסן דעם סוד פון דער בריאה?

ע ר ש ט ע ר ח ס י ד

וואָס פאַר אַ מעשה נורא!

שטעלט זיך אויף און רופט אויס מיט מוראדיקער התלהבות

מה גדלו מעשיך ה׳!...

ס׳דערהערן זיך ווילדע קולות פון דרויסן. מ׳קלאַפּט אין די פענסטער

ר ב י נ ח מ ן

און צום סוף פון זיין מעשה האָט דער בלינדער בעטלער
דער חתן-כלה אַזוי געזאָגט:
און צו מיר — היינו, צום בלינדן בעטלער, וואָס איז געמאָ
געווען אַ קינד, האָט דער גרויסער אָדלער געזאָגט: — דו ק
מיט מיר... וואָרום דו ביסט אַזוי ווי איך... וואָרים דו ביסט זיי
אַלט... און נאָך גאָר יונג... דו האָסט נאָך גאָרנישט אָנגעהוי
צו לעבן און דו ביסט שוין פאָרט זייער אַלט.. . נמצ
האָב איך אַ הסכמה פון דעם גרויסן אָדלער. אַז איך בין זיי
אַלט און נאָך גאָר יונג... און איצט שענק איך אייך מיין לא
לעבן דרשה-געשאַנק...
איז דאָרט געוואָרן אַ גרויסע שמחה...

רבי נחמ הייבט זיך ראַשיק אויף פון זיין פלאַץ

ח ס י ד

פאַרגאַפט

הפלא ופלא!

צ ווי י ט ע ר ח ס י ד

פאַרבאָרגענע סודות!...

ד ר י ט ע ר ח ס י ד

וואויל צו אונזערע אויערן!...

ח ס י ד י ם

וואָס איז דער רמז פון דער מעשה, רבינו?

ר ב י נ ח מ ן

דער עיקר ביי מיר איז דאָך די מעשה...

אָ ד ע ל

טאַטעניו! דאָס קינד וויל שלאָפן.

ר ב י

צום קינד, מורמלענדיק

גאָט זאָל דיך באַשירמען, קינדעלע, און דיך אויסהיטן פון אַל-דאָס בייז.

רבי נחמן און אַדעל אָפּ אין צווייטן חדר

ח ס י ד

צו ר׳ נפתלין

איר, ר׳ נפתלי, וועט אונז דאָס מאָל זאָגן דעם פּירוש אויף דער מעשה.

ר׳ נ פ ת ל י

שטעלט זיך אויף

וואָס בין איך דען קעגן מיין חבר ר׳ נתן, וועלכער קאָן זיך פאַרטיפן אין די תורות און מעשיות פון אונזער רבין און אַרויס-ברענגען פון זיי די טיפסטע כוונות?...

ח ס י ד

ובקום שאין איש, השתדל להיות איש. אז ר׳ נתן איז נישטאָ אין שטאָט, זענט איר זיין ממלא מקום.

ר׳ נ פ ת ל י

ווי שווער ס׳איז זיך צו דערגרונטעוועז אין די מעשיות פון אונזער רבין, וואָס זענען אַזוי טיף אַזוי ווי דער ים... אָבער זאָל יעדער איינער זיין רמז געפינען אין זיי, זיין אייגענעם אמת... מיר זענען דאָך אין אַזעלכע ענינים נישט מער ווי אַ בלינדער און האָבן אין דעם כלל וכלל קיין השגה נישט... ווייל ווער קאָן וויסן דעם סוד פון דער בריאה?

ע ר ש ט ע ר ח ס י ד

וואָס פאַר אַ מעשה נורא!

שטעלט זיך אויף און רופט אויס מיט מוראדיקער התלהבות

מה גדלו מעשיך ה׳!...

ס׳דערהערן זיך ווילדע קולות פון דרויסן. מ׳קלאַפּט אין די פענסטער

ר ב י נ ח מ ן

און צום סוף פון זיין מעשה האָט דער בלינדער בעטלער
דער התן-כלה אַזוי געזאָגט:
און צו מיר — היינו, צום בלינדן בעטלער, וואָס איז געמאָ
געווען אַ קינד, האָט דער גרויסער אָדלער געזאָגט: — דו ק
מיט מיר... ווארום דו ביסט אַזוי ווי איך... ווארים דו ביסט זיי
אַלט... און נאָך גאָר יונג... דו האָסט נאָך גאָרנישט אָנגעהוי
צו לעבן און דו ביסט שוין פאָרט זייער אַלט... נמצ
האָב איך אַ הסכמה פון דעם גרויסן אָדלער. אַז איך בין זייע
אַלט און נאָך גאָר יונג... און איצט שענק איך אייך מיין לאַ
לעבן דרשה-געשאַנק...
איז דאָרט געוואָרן אַ גרויסע שמחה...

רבי נחמ הייבט זיך ראַשיק אויף פון זיין פלאַץ

ח ס י ד

פאַרגאַפט

הפלא ופלא!

צ ו ו י י ט ע ר ח ס י ד

פאַרבאָרגענע סודות!...

ד ר י ט ע ר ח ס י ד

וואויל צו אונזערע אויערן!...

ח ס י ד י ם

וואָס איז דער רמז פון דער מעשה, רבינו?

ר ב י נ ח מ ן

דער עיקר ביי מיר איז דאָך די מעשה...

אָ ד ע ל

טאַטעניו! דאָס קינד וויל שלאָפן.

ר׳ נפתלי

און איר וועט הערן דעם רבינס מעשהלעך!...

אָרעל

מיט א בעטנדיקער שטימע צום עולם

מיר האָבן נישט וואוהין צו גיין, יידן, די צדיקים האָבן ביי מיין טאַטן אויפגעגעסן דאָס הארץ... ער איז קראַנק, ער שפייט מיט בלוט. מיר ווילן דאָ ביי אייך אין בראַסלאַוו פאַרבלייבן.

עטלעכע פון דעם אריינגעקומענעם עולם זעצן זיך

רבי נחמן פארטי..ט זיך אויף א ווײַלע, זיצט מיטן קאָפּ אריינ-געשפּאַרט אין זיינע הענט. דאַן הייבט ער אויף דעם קאָפּ אין דער הייך און הייבט אָן זינגען זמירות

רבי נחמן

כל מקדש שביעי כראוי לו. כל שומר שבת כדת מחללו. שכרו הרבה מאוד על פי פעלו. איש על מחנהו ואיש על דגלו.

רבי נחמנס חסידים

פייערלעך

כל מקדש שביעי כראוי לו. כל שומר שבת — — — — —

פאָרהאַנג

ק ו ל

כופר בעיקר! עוכר ישראל! אפיקורס! גיי פונדאנען! מיר וויל
דיך נישט האָבן אין בראַסלאַוו! דו ליגסט אין חרם, נחמן!

ג אָ ך אַ ק ו ל

דער שפּאָלער אַליין האָט דיך אין חרם געלייגט! און אויך דע
סאַווראַניער! און אַלע אַנדערע צדיקים און רבנים!

נ אָ ך אַ ק ו ל

דער שטן איז אין דיר פאַרשטעלט, נחמן! מיר ווייסן! יאָ, מי
ווייסן! קינדער שטאַרבן אין שטאָט! זינט דו ביסט קיין בראַסלאַ
געקומען! דו האָסט געבראַכט די קליפה צו אונז קיין בראַסלאַוו

ק ו ל ו ת

אַוועק פון בראַסלאַוו! אַוועק פון בראַסלאַוו!

ס׳ברעכט אויס א פעגכטער. א ווילדער עולם רייסט זיך אריין
אין הויז. כאפן זיך צום שלאָגן רבי נחמנס חסידים. אין דעם
געפילדער לויפט אריין רבי נחמן און נאָך א ם אָדעל. זיי בלייבן
שטיין אין דער מיט צווישן עולם. רבי נח ן שטייט רויק און
קוקט אויף זיי מיט מילדע, בעטנדיקע בליקן. דאָס געפילדער
הייבט אָן צוביסלעך איינגעשטילט ווערן

ר ב י נ ח מ ן

פונאנדערשפרייטנדיק די הענט

זעצט אייך, יידן!...

ר׳ נ פ ת ל י

צום אויפגעקאָכטן עולם

אַן אייניקל פון דעם בעל-שם-טוב הקדוש רעדט צו אייך, יידן!...

דער עולם ווערט באַרויקט און קוקן זיך איבער מיט וואונדערנ-
דיקע בליקן

ר ב י נ ח מ ן

צוקומענדיק צום טיש

זעצט אייך, יידן!...

אונזערע נשמות ווערן שטאַרק,
קלאָר און לויטער,
ווען זיי טובלען זיך אין די מעשיות
און כוונות פון אונזער רבין...
ס'שאַפן אַפּ זיך פאַר אונז,
אַלע היתרס, אַלע איסורס
און מיר גייען פראַנק און פריי
אין די מאַרקן, אין די גאַסן
אָן אַ מורא
פאַרן יצר־הרע,
וואָס איז דאָרטן שכיח...
און פון דער טומאה ציען מיר
די „נצצות קדושין",
וואָס בליאַסקען ווי די שטערן
אין פינסטערניש פון נאַכט...

צווייטער חסיד

צו ר נתן

אָבער אַ דאַנק דעם אייבערשטן, וואָס דער צאָרן האָט זיך שוין אַ ביסל איינגעשטילט קעגן אונז כאָטש דאָ אין בראַסלאַוו. ס'ציען זיך שוין צו דעם רבין אפילו די, וואָס זענען פריער זיינע שונאים געווען און אים געוואָלט חס־ושלום אומברענגען.

ערשטער חסיד

איר וואָלט געווען באַדאַרפט הערן, ר נתן, די ערשטע מעשה פון דער „מעשה מיט די זיבן בעטלערס", וואָס דער רבי, זאָל לעבן, האָט דערציילט פרייטיק צו נאַכטס. יעדעס וואָרט איז געווען אַ רמז, אַ טיפער סוד... ווי שנירלעך פערל האָבן זיך די געדאַנקען געצויגן... און זיינע רייד האָבן פאַרן אויג געבליאַסקעט, ממש ווי אבנים טובות, ווי דימענטן און בריליאַנטן... וואויל איז צו די אויערן, וואָס האָבן די מעשה געהערט!...

ר' נתן

אונזער פריינט נפתלי האָט מיר די מעשה דערציילט, וואָרט פאַר־

ד אָ ס ד ר י ט ע ח ל ק

דער טויבער בעטלער

אָן אָוונט אין מיטן דער וואָך ביי רבי נחמנען אין הויז. די חסידים זענען צעוואָרפן איבער דעם גרויסן ג.דר. אייניקע דער־ציילן זיך מעשיות. אנדערע טרינקען „לחיים". צווישן זיי געפינט זיך אויך ר׳ נתן געמיראָוועד. עלטערער חסיד קומט צו מיט א קעלישעקל בראָנפן צו ר׳ נתנען

ע ר ש ט ע ר ח ס י ד

לחיים, ר׳ נתן! זאָל אייך דער אייבערשטער געבן אַן עלית־נשמה און די ספורי־מעשיות פון אונזער הייליקן רבין, וואָס איר זענט מסדר צום דרוק, זאָלן באַקאַנט ווערן בכל תפוצות ישראל.

אַלע חסידים פאַרזאַמלען זיך ארום ר׳ נתנען

ר׳ נ ת ן

און חייך זאָלן ווערן די הערצער פון די צדיקים, וועלכע רודפן אונזער הייליקן רבין און אויך אונז עד־חרמה, פאַר דעם אייניקן חטא, וואָס מיר באַהעפטן זיך מיטן בורא יתברך גישט דורך דינים, וואָס געוועלטיקן אויף אונז מיט אכזריות... נאָר מיט אהבה און כלות־הנפש, מיט רוח און נשמה...

מיט התלהבות

ר׳ נפתלי

דאָס ספר „יצירה״.

ר׳ נתן

נו, ווייסטו דאָך, נפתלי, וואָס אין דעם ספר „יצירה״ ווערט געזאָגט איבער די ווערטער „ענג״ און „נגע״. די אותיות אין זיי זענען די זעלבע, אָבער ווען זיי בייטן זיך אום, בייט זיך אויך זייער מיין...

„ענג״ — „עין, נון, גימל...״
„נגע״ — „נון, גימל, עין...״
די גלגלים — זיי גייען פאָרויס...
די גלגלים — זיי גייען צוריק...
און ס׳בייט זיך דער מיין
פון לעבן אליין...

זיי בלייבן אויף א ווײַלע שטיין. דאן שפאצירן זיי ווײַטער ארום

אַדעל

לאזט ארונטער דאס קינד אויף דער ערד און לערנט עס גיין

נו.
שטעל זיך, קינדעניו.
שטיי, שטיי אויף די פיסעלעך.
אָט אזוי, אָט אזוי, שטייט א קינדעלע.
אליין. אליין. אליין.

אַדעל

זינגט צום קינד

אויפן הויכן באַרג,
אויפן גרינעם גראָז,
שטייען אַ פּאָר דייטשן,
מיט די לאַנגע בייטשן.

זואָרט, ווי ער האָט זי געהערט פון זיין הייליק מויל, און איך האָב זי אויפגעשריבן אויף אונזער יידיש לשון און אויך אויף לשון־קודש. ווען נפתלי האָט מיר דערציילט את כל הענין הגדול והנורא הזה, בין איך געבליבן אַ פאַרציטערטער, אַ פאַרגאַפטער. וואָרים כאָטש איך האָב שוין זוכה געווען צו הערן פון זיין הייליק מויל אַזוינע זאַכן, וואָס קיין שום אויער האָט זיי נאָך נישט געהערט. תורות און מעשיות פירכטלעכע. אָבער אַזאַ וואונדערלעכע מעשה האָב איך נאָך קיינמאָל נישט געהערט. דידאָזיקע מעשה האָט ער ממשיך געווען פון דעם עולם־האצילות און זי דורכגעלייטערט אין זיין הייליקער נשמה...

ס'קומט ארײן אָדעל מיטן קינד. ביי דער טיר באַגעגנט זי זיך מיט ר' נפתלין. זייערע בענקענדיקע בליקן רעדן איינער צום צווייטן... אָדעל זעצט זיך אויף אַ שטול און שפּילט זיך מיטן קינד. ר' נפתלי קומט צו מיט אַ ספר אין האַנט צו ר' נתנען

ר' נ פ ת ל י

צו ר' נתנען

און זייסטו, נתן, ווי אַזוי דער רבי איז אַרויפגעקומען אויף דער „מעשה מיט די זיבן בעטלערס“? ער האָט זיך דערמאַנט אָן דיין בריה, וואָס דו האָסט מיר געשריבן, אַז איך זאָל זיך אַרויסשלאָגן די מרה־שחורה און לעבן אין שמחה.

ר' נ ת ן

אָט דאָס איז דאָך דער דרך פון אונזער רבין. ער בינדט צונויף די פשוטע זאַכן פון דעם לעבן מיט די גאָר הויכע השגות און טיפע כוונות...

רעדט אין דער שטיל מיט ר' נפתלין און שפּאַצירט אַרום מיט אים געאָרעמט איבערן חדר

ר' נ ת ן

וואָס פאַר אַ ספר האַלטסטו אין דער האַנט, נפתלי?

ר׳ נ פ ת ל י

מײַן מרה־שחורה...

אָ ד ע ל

מיט פאַרבענקטע בליקן

נפתּלי...

ר׳ נ פ ת ל י

אַדעלע...

זײ שטײען אַ װײַלע שטיל מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ

אָ ד ע ל

אָבער װאָס איז דאָס קינד שולדיק?...

ס׳הײבן זיך בײַ איר אָן רײַסן טרערן פֿון די אױגן. זי נעמט דאָס קינד, טוליעט עס שטאַרק צו זיך און מיט אַ שװערן זיפֿץ גײט זי אָפּ אָן אַ זײַט. ר׳ נתן באַמערקט דאָס און קומט צו צו ר׳ נפתּלין, װעלכער שטײט אַ פֿאַרטײַעטער. ער גיט אים גוט־ברודערש אַ קלאַפּ אױף דער פּלײצע

ר׳ נ ת ן

װײסט דאָך, נפתּלי, אַז דער רבי האָט נישט ליב קײן עצבֿות...

ער נעמט אים אונטער אָרעם און ציט אים צו דער זײַט פֿון דעם עולם

ר׳ נ ת ן

צום עולם

דער רבי האָט געהײסן פֿרײלעך זײַן!...

פֿרײלעך זײַן...

צו אַן עלטערן חסיד

אַ נו, ר׳ יוסף, איר זענט דאָך עפּעס אַ בעל־תּפֿילה. הײבט עפּעס אָן אַ שטיקעלע, װאָס זאָל אַ נעם טון בײַ דער נשמה!...

הויכע מענער זענען זיי,
קורצע קליידער טראָגן זיי.
אבינו־מלך,
דאָס האַרץ איז אונז פריילעך.
פריילעך וועלן מיר זיין,
טרינקען וועלן מיר וויין.
וויין וועלן מיר טרינקען.
קרעפלעך וועלן מיר עסן.
און אונזער ליבן גאָט
וועלן מיר קיינמאָל נישט פאַרגעסן.

דאָס קינד פאַלט

אָ ד ע ל

רופט פ..יידיק אויס

האָפּאַ!

ר׳ נתן און ר׳ נפתלי קומען צו צו אָדלען

ר׳ נ ת ן

צו אָדלען

נפתלי וועט דיר העלפן שטעלן דאָס קינד אויף די פיסעלעך
אָדעלע.

גייט אָפּ פון דאָרטן און מישט זיך אויס צווישן עולם

ר׳ נ פ ת ל י

רופט נאָך

נתן!

ר׳ נפתלי שטעלט דאָס קינד אויף און אַ זיפץ רייסט זיך ביי אים
אַרויס

אָ ד ע ל

דו זיפצסט, נפתלי. וואָס זאָל עס באַטייטן?...

אבא קדישא...
אמא קדישא...
העכער !...
העכער, יידן, העכער !...

אָ ד ע ל

פלי-סקעט און רופט אויס אויפן קול

עלית-נשמה !... — — — — — — — — — — — — —

ס'ענדיקט זיך דער טאנץ. אַלע זעצן זיך ביי דעם טיש. דער רבי זיצט אויבנאָן און האַלט דאָס קינד אויף דער שויס

ר ב י נ ח מ ן

צו רבי נתנען

נו, וואָס הערט זיך עפּעס אין בערדיטשעוו, נתן-סערדצע ? פון אזא גרויסן יידישן כרך איז דאָך מן הסתם דאָ געגוג צו דער-ציילן.

ר' נ ת ן

איך האָב דאָרטן גרויסע נגידים געזעען.

ר ב י נ ח מ ן

מיט א טאָן פון חוזק

אזוי, אַזוי, גרויסע נגידים !... פּססס...
גרויסע נגידים !... פּס...

ר' נ ת ן

יאָ, מרבה נכסים, מרבה דאגה... זיי זענען פול מיט דאגות, אָט די נגידים, און דעריבער איז אַזוי אומעטיק ביי זיי... און דעריבער זענען זיי אַזוי אכזריותדיק... איינער דעם צווייטן וואָלט אַ לעבע-דיקן איינגעשלונגען... רק ס'איז זיי ווינציק. זיי האָבן אַזוי פיל און האָבן גאָרנישט... דאָרט איז דאָ אַ נגיד, וועמען מען רופט אליי ביק. ער איז אַ גרויסער וואַלד-סוחר און האַנדלט מיט די גרעסטע שררות. ביי אים האָט מען איינגעלייגט אַלפי-אלפים רענד-

ר׳ יוסף

הייבט אָן צו זינגען

אנא בכח. גדלת ימינך. תתיר צרורה. קבל רנת עמך שגבנו. טהרנו נורא.

עולם זינגט מיט. אַלע לאָזן זיך אַוועק אין אַ קאַראַהאָד. אינמיטן דעם טאַנצן קומט אַריין רבי נחמן. ער שטייט אַ ווײַלע לעבן אָדל׳ען. גרייט איר שטערן און שפּילט זיך מיטן קינד. נעמט פון איר דאָס קינד און טאַנצט דערמיט אַריין צווישן עולם

רבי נחמן

שטאַרקער, יידן !... שטאַרקער !...
גבורה, יידן !... גבורה !...
אָט אַזוי, אָט אַזוי,
טאַנצן יידן אוי, אוי, אוי...
מיט אַלע גלידער טאַנצן מיר
און לויבן גאָט מיט אונזער גוף...
אָט אַזוי, אָט אַזוי,
טאַנצן יידן אוי, אוי, אוי...
יהודים...
איינער, איינער, איינער,
באַזונדער איז דאָך איינער...
צרופין...
אַלע אינאײנעם, אַלע אינאײנעם...
איינער אין אינאײנעם...
ושמח נפשנו... וטהר לבנו...
אבא עלאה...
אמא עלאה...
קדישא עלאה...
אָט אַזוי, אָט אַזוי,
טאַנצן יידן אוי, אוי, אוי...

אַ ל ע ב ע ט ל ע ר

צו חתן־כלה

לאָמיר זיך אַלע פרייען
און אַ טענצל גייען.

כ ל ה

ווי אַזוי קאָנען מיר זיין פריילעך, ווען ס'פעלט אויף אונזער שמחה אַזאַ טייערער גאַסט.

ב ע ט ל ע ר

ווער איז ער?

כ ל ה

דער טויבער בעטלער, וואָס האָט אונז געגעבן ברויט אין וואַלד און אונז מחיה געווען.

ס'קומט אַן דער טויבער בעטלער מי.ן זיינע טאָרבעס

ט ו י ב ע ר ב ע ט ל ע ר

איך בין דאָ.

פאַלט אויף זיי אַרויף און קושט זיי

ח ת ן - כ ל ה

רינגלען אים אַרום און זינגען

טויבער בעטלער, גוטער מענטש,
האָסט געגעבן אונז דיין ברויט.
טויבער בעטלער, גוטער מענטש,
האָסט אונז געראַטעוועט פון טויט.

ט ו י ב ע ר ב ע ט ל ע ר

איך האָב אייך, קינדער, אַ מתנה געבראַכט.
אַנו, טרעפט, וואָס איז דאָס אַזוינס?

ח ת ן

רעדט אים אַריין אין אויער

אַ שטעקן, אַ שטאַרקן, די היגט צו פאַרטרייבן.

לעך, געלט פון אלמנות און יתומים. אין איין פרימאָרגן האָט ער זיך מיישב געווען און אַלעמען אָנגעזעצט. זענען די אלמנות און יתומים געקומען צו לויפן צו אים און געיאָמערט: סטייטש, ר' אלי', מיר האָבן דאָך אייך פאַרטרויט אַלצדינג, וואָס מיר האָבן פארמאָגט, אפילו אָן א וועקסל. מיר זענען דאָך געבליבן ווי אויפן וואסער — — — —

ר ב י נ ח מ ן

טוט זיך א כאַפּ

אָט דאָס איז דאָך די מעשה אונזערע...

פארטיפט זיך אויף א ווײַלע און וואכט באלד אויף

וואו האַלטן מיר אין דער מעשה?...

ר' נ ת ן

פארציטערט

ביי דער מעשה פון דעם צווייטן טאָג.

ר ב י נ ח מ ן

יאָ, אין דעם צווייטן טאָג פון די שבעת ימי-המשתה, האָבן זיך די חתן-כלה דערמאָנט אין דעם אַנדערן בעטלער, דעם טויבן, וואָס האָט זיי מחיה געווען מיט ברויט.

לאָזט ארונטער דעם קאָפּ און טוליעט צו זיין פנים צו דעם פנים פון דעם קינד

פארוואנדלונג. דער גרוב. די בעטלער. חתן-כלה. איין בעטלער שפּילט אויף א פייפל און די אנדערע מאכן זיך לוסטיק און טאנצן

א ב ע ט ל ע ר

צו דער כלה

וואָס-זשע ביסטו ברוגז,

צו דעם חתן

אראָפּגעלאָזט די נאָז?

— — אזאַ גוט-לעבן
ווינטש איך אייך...

ח ת ן - כ ל ה

מוחל, מוחל
אזאַ גוט-לעבן.

ב ע ט ל ע ר

האַ ?...

ח ת ן - כ ל ה

טאַ-טאַ...

ב ע ט ל ע ר

האַ ?...

טאָן-ענדערונג

מיינט איר דאָך,
איך בין טויב ?

ח ת ן - כ ל ה

האַ ?

ב ע ט ל ע ר

בין גאָרנישט טויב.
הער גוט וואָס איר רעדט...

ח ת ן - כ ל ה

פאַרוואונדערט

נאָר וואָס דען ?

ב ע ט ל ע ר

נאָר די גאַנצע וועלט ביי מיר
האָט קיין באַטרעף,
די חסרונות אירע, איך זאָל הערן...
אַלע קולות פון דער וועלט,

ב ע ט ל ע ר

האָ ?...

כּ ל ה

כוקעט אים אַרײַן אין אויער

טאַ־טאַ.

אַ װיגל, דאָס עופהלע צו פאַרװיגן.

ב ע ט ל ע ר

האָ ?...

כּ ל ה

טאַ־טאַ.

ח ת ן

טאָ װאָס ?

כּ ל ה

איז דאָס ?

ב ע ט ל ע ר

איר זאָלט זײַן אַזױ װי איך.

ח ת ן

װי דו ?

צעלאַכט זיך

כאַ ! כאַ !

כּ ל ה

לאָז אונדז צו־רו

ב ע ט ל ע ר

האָ ?...

איך עס גאָר ברױט,
טרינק גאָר װאַסער.

איבערגעלאָזט אין דער מדינה דריי כתות קנעכט און זיי האָבן
קאַליע געמאַכט דעם טעם, דעם ריח און די מראה...
האָב איך געזאָגט צו די עשירים, אַז אויב מ׳וועט נישט העלפן
ענע לייט פון דער מדינה, וואו ס׳איז ביי זיי קאַליע געוואָרן דער
גאָרטן, וועלן די קלקולים פון דער מדינה זיי אויך קאָנען ברענגען
טאָדן...
האָבן זיך אויפגעהויבן די עשירים און געגאַנגען צו דער מדינה.
און איך בין אויך מיט זיי געגאַנגען, און גייענדיק אין וועג האָט
מיטלעכער פון זיי געלעבט זיין גוט-לעבן. אָבער ווי זיי זענען
אָנגעקומען צו דער מדינה, האָט אָנגעהויבן אויך ביי זיי קאַליע
ווערן דער טעם, דער ריח און די מראה...

לענגערע פויזע

און איצט, קינדערלעך, הערט ווייטער די מעשה.

פאַרוואַנדלונג. דער גאָרטן. מענטשן. קנעכט מיט העק און שפּיזן.
אַ מיש-מאַש. פרויען און מענער ברעכן די צווייגן. מענער כאַפּן
פרויען און פרויען כאַפּן מענער. קנעכט ווילדעווען און וואַרפן
זיך שלאָגן אויף די מענטשן. ס׳קומט אַריין דער טויבער בעטלער
און די צוויי עשירים

טויבער בעטלער

צו די עשירים

אַמאָל זענען די מענטשן גליקלעך געווען. זייער גאָרטן איז געווען
אַ גן-עדן,, די פירות האָבן אַ טעם געהאַט און געזעטיקט...
גוטע ריחות האָבן געשמעקט און געקוויקט...
קלאָר — דער הימל,
גרין — די ערד,
לויטער — די נשמות...
געטאַנצט האָבן מענטשן
אין יום-טוב פון לעבן,
אויפן שטח
פון אָנקום
ביז אומקום...

פון הסרונות קומען נאַר...
יעדער שרייט אויף זיין חסרון,
וואָס ט'גייט אים אָפּ...
און אויך די שמחות פון דער וועלט,
פון חסרונות קומען...
מ'פרייט זיך, ווען פאַרפילט ס'ווערט
דער חסרון...
אין איך לעב אַזאַ גוט-לעבן,
וואָס האָט גאָרנישט קיין חסרון... — — — —

— — — — — — — —

און די הסכמה האָב איך אויף דערויף
פון דער מדינה פון עשירות.
און אַ מעשה וועל איך אייך דערציילן.

ער זעצט זיך אין דער מיט צווישן זיי און בייגט צו זייערע
ביידע קעפּ אויף זיין שויס

ב ע ט ל ע ר

מעשה:

ס'איז פאַראַן אַ מדינה פון גרויס עשירות. זענען זיך אַמאָל צו-נויפגעקומען די עשירים און איטלעכער האָט דערציילט דעם סדר פון זיין גוט-לעבן. האָב איך מיך צוגערופן און געזאָגט צו זיי: איך לעב אַ בעסער לעבן פון אייערס. און אויב איר לעבט אַ בעסער לעבן, טאָ לאָמיר זען, אויב איר וועט קאָנען העלפן יענער מדינה. וואָרים ס'איז פאַראַן אַ מדינה, וואו די מענטשן זענען גליקלעך געווען. דאָרט איז געווען אַ גאָרטן. אין דעם גאָרטן זענען געוואַקסן פירות, וואָס האָבן פאַרמאָגט אַלערליי טעמים און ריחות פון דער וועלט. דער גאָרטן האָט געהאַט איבער זיך אַ גערטנער. און דער גערטנער איז פאַרפאַלן געוואָרן. איז געקומען אַ מלך-אכזר אויף דערדאָזיקער מדינה און קאַליע געמאַכט איר גוט-לעבן, וואָס זיי האָבן געמאַכט פון דעם גאָרטן... ער האָט אויך

ג ע ר ט נ ע ר

געקומען בין איך אין מיין גאָרטן צוריק...
ווייז ווייו!
וואָס איך זע!

צוקומענדיק צו א בעזעמל

זאָגט מיר, מענטשן, וואו איז מיין ווייב?
פאַרוואָס איז זי אַוועק פון מיר?
ווער האָט פאַרנומען מיין געצעלט?

א מ א ן

צום גערטנער

מיר קענען דיך נישט!
דו ביסט אַן אַנדערער!
אַ ליגנער!...

טרייבט אים

גיי פון דאַנען!

ג ע ר ט נ ע ר

איך בין דער גערטנער!
איך בין דער גערטנער!
איך בין אין מיין גאָרטן געקומען,
דיביימער צו היטן,
אַכטונג צו געבן
אויף די בלומען און פירות.
וויי, וויי,
וואָס איך זע...

מ א ן

רייסט אָפּ א פרי און פאַרקנייטשט מיט דער נאָז

ס'איז אַן עיפּוש. איך קאָן די פּרי צום מויל נישט נעמען...

פ ר ו י

מיינע קינדער שטאַרבן פון הונגער!

איצט אָבער איז אַלצדינג
חרוב ונחרב.
אַן עיפּוש...
אַ טרויער...
באַדויער...
מ'רייסט זיך,
מ'בייסט זיך...
ס'זעטיקט זיך איינער
אין בלוט פון דעם צווייטן...
אהבה — איז תאווה...
יחוד — איז ניאוף...
און ס'ווערט פאַרשטעלט די מראה
און פאַרפינסטערט די נשמה,
וואָס זינקט אַרונטער
צו איר תהום... — — — — —

— — — — — — —

און אויך ביי אייך, שלוחים פון דער מדינה פון עשירות, איז ק
ליע געוואָרן די מראה, דער טעם און דער ריח — און איר קאָ
זיי מיט אייער גוט־לעבן נישט העלפן...

ע ר ש ט ע ר ע ו ש ר

איך פאַרשטיי דיך נישט.

צ ו ו י י ט ע ר ע ו ש ר

דו רעדסט פון ווײַנ.

ט ו י ב ע ר ב ע ט ל ע ר

ווענדט זיך צו די מענטשן, וואָס ברעכן די צווייגן

ברעכט נישט די צווייגן!... זעט ווי אייער גאָרטן הייבט אָן
נישט ווערן...

ס'קומט אָן האַסטיק דער בערטנער

ק נ ע כ ט

טאָ קום און זינדיק מיט מיר!

פ ר ו י

נעם מיך!

קנעכט נעמט אוועק די פרוי, קושנדיק זי און פארשווינדט

פ ר ו י

קומט צו לויפן אויפגעעגט

איך האָב געזינדיקט און געגעסן, אָבער דאָס עסן פון דעם מלכס קנעכט עיפושט נאָך מער...

ווילדע כצענעס פון די קנעכט מיט די פרויען

ט ו י ב ע ר ב ע ט ל ע ר

שטעלט זיך אוועק אויף א שטאם פון א בוים

מענטשן! מענטשן זינדיקט נישט!
אייערע נשמות, פאראומרייניקט נישט!...
זיי זענען פון דעם אוצר-הנשמות גענומען
פון דער נשמה-הגדולה פון גאָט!...

ו י ל ד ע ג ע ל ע כ ט ע ר ס

החחחחחחח!!!

מ י ש - מ אַ ש פ ו ן ק ו ל ו ת

קוש מיך!
דריק מיך!
מיינע בריסטן!
דיינע אויגן!
לייב צו לייב!
מאַן און ווייב!

ו י ל ד ע ג ע ל ע כ ט ע ר ס

החחחחחחח!!!

איין עושר לאָזט זיך לויפן צו די פרויע

ב ע ט ל ע ר

דעם מלכס קנעכט האָבן מיט אַן עיפּוש באַגאָסן אייערע פּירות או
קאַליע געמאַכט זייער טעם...

צ וו יי ט ע ר מ א ן

ס'איז מיר טונקל אין די אויגן. איז היינט נאָך די זון נישט אַרויס-
געגאַנגען ?...

ט ו י ב ע ר ב ע ט ל ע ר

זינט דער מלך אכזר איז מיט זיינע קנעכט געקומען אין אייער
מדינה, איז אייך געוואָרן טונקל אין די אויגן... ווי ס'וואָלטן ר
וואָלקנס פאַר אייך געוועזן. ווייל זיי האָבן אייך קאַליע געמאַכט די
מראה...

קנעכט יאָגן נאָך די פרויען און כאַפּן זיי

ע ר ש ט ע ר ק נ ע כ ט

צו אַ פרוי

קום, זינדיק מיט מיר, און איך וועל דיר געבן צו עסן פון אונזער
עסנס, וואָס זענען נישט מיט עיפּוש באַגאָסן.

פ ר ו י

איך וויל עסן, אָבער נישט זינדיקן...

ק נ ע כ ט

שליידערט זי צו דער ערד

טאָ גיי פון הונגער אויס! דיין ריינקייט קאָן מיך נישט
זעטיקן.

זי בלייבט ליגן אויף דער ערד און יאָמערט

פ ר ו י

איך קאָן נישט! איך קאָן נישט זינדיקן!

צ וו יי ט ע פ ר ו י

לויפט צום קנעכט

איך קאָן שוין מער דעם הונגער נישט פאַרטראָגן.

ווען איך וועל זיך מיט תאווה גראָבן
צווישן דיינע בריסטן!...
און איינגעשלונגען ווערן אין דיין לייב!...
ווייב!...
ווייב!...

פרוי לאָזט זיך פון אים ארומנעמען

צווייטער עושר

פארבײַלױפנדיק דעם בעטלער

איך קאָן דאָ גרויס עשירות מאַכן!
וועל דאָ מענטשן דינגען!
פאַר מיינע קנעכט זיי מאַכן!...
וועל זיי שיקן אַרבעטן
אויף מיינע פעלדער,
אין מיינע וועלדער...
וועלן אין אָרימקייט זיך ראַיען,
פּאַלאַצן פאַר מיר בויען!...
וועל זיי די שיריים וואַרפן
און כפל־כפליים
וועט מיין עשירות וואַקסן!...

ער לויפט צו צו אַ געזעמל מענטשן און טרייסלט מיט זיין געלד־זעקל

צווייטער עושר

צו די מענטשן

ווילט איר ווערן מיינע קנעכט?

מענטשן

מיר ווילן עסן!...
מיר זענען הונגעריק!...

צווייטער עושר

זייט מיינע קנעכט!...

ב ע ט ל ע ר

רופט צו אים

וואוהין לויפסטו ?

עושר ענטפערט נישט. ער קלינגט מיט זיין בייטל גאָלד און כאַפּט אַ פרוי

פ ר ו י

וואָס ווילסטו, פרעמדער, פון מיר ? נישט גענוג, וואָס ס'זענען אָנגעפאַלן אויף אונז דעם מלכס קנעכט און שענדן אונזערע לייבער ? און גיבן אונז איבער אַלע זייערע קרענק און שלעק ?...

ע ו ש ר

איך האָב מער געלט פון דעם מלכס קנעכט... זיי בוקן זיך צו מיר אַזוי ווי צו דעם מלך... איך וואַרף זיי אַ פּאָר פּרוטות צו און זיי טוען מיין באַפעל...

פ ר ו י

טאָ וואָס ווילסטו פון מיר ?

ע ו ש ר

נאַדיר געלט און זינדיק מיט מיר !
נאַדיר אַ בייטש קרעלן !

גיט איר אַ בייטש קרעלן

דיין הייסן האַלז צו באַצירן,
אויפצורייצן אין מיר די תאווה...
נאַ דיר אַ דימענטשטיין !

גיט איר א דימענטשטיין

ער בליאַסקעט אין דער נאַכט
ווי אַ שטערן אין דעם הימל !
און ער וועט פאַר מיר
שטיקער לייב פון דיר
באַלייכטן אין דער פינסטערניש.

ה ו י פ ט - ק נ ע כ ט

ציט א ויס דעם מלכס פאן, מיט וועלכער ער פאכעט איבער די קעפ פון דעם עולם.

אויף די קניען כורעים פאלט!
צו אונזער מלך זינגט א שבח!
צו דעם גרויסן, גוטן, שטארקן
מלך פון מלכים!

עולם, א חוץ דעם בעטלער, פאלט אויף די קניען

ע ו ל ם

זינגט

גרויס איז אונזער מלך!
אוי-וואַ!
פּאָרכטיק איז אונזער מלך!
אוי-וואַ! אוי-וואַ!
שטאַרק איז אונזער מלך!
אוי-וואַ! אוי-וואַ! אוי-וואַ!
נאָר צו אים דינען מיר!
נאָר פאַר אים שטאַרבן מיר!
און מיר טוען זיין באַפעל!
אוי-וואַ! אוי-וואַ! אוי-וואַ!

ב ע ט ל ע ר

רופט אויס

דער מלך-אביון איז פלייש און בלוט,
דער מלך אביון האָט געדערים.
קומט זיין צייט, מוז ער שטאַרבן
און ווערט געפרעסן פון די ווערים.

ה ו י פ ט - ק נ ע כ ט

צום בעטלער

וואָס זענען דאָס פאַר א ווערטער, דו פרעמדער הונט?

און איך וועל אייך געבן צו עסן,
איר זאָלט נישט שטאַרבן !...

ב ע ט ל ע ר

רופנדיק פון שטאָם פון בוים

מענטשן ! מענטשן !
הערט מיך אויס !
פון דער זינד,
איר טוט זיך אויס !
ס׳קומט דער טאָג ! ס׳קומט דער טאָג !
ווען דאָס שלעכטס פון דער וועלט
וועט געשטעלט
צו דעם משפט ווערן !...
קאָנט איר הערן ?...
קאָנט איר הערן ?...
דאָס שאַלן פון דעם האָרן ?...
און דעם אַנזאָג,
אַז ס׳קומט אָן
אַ טאָג פון צאָרן !...

א יי ן מ ע נ ט ש

צום צווייטן, טײַטלענדיק אויפן בעטלער

אַ משוגענער נעבעך. ער איז משוגע געוואָרן פון הונגער !
הערסט אַ לשון ?... דאָס רעדן די ליידיקע טאַרבעס !...

ס׳בלאָזט אַ האָרן

א יי נ ע ר פ ו ן ד ע ם מ ל כ ס ק נ ע כ ט

רופט אויס

שטיל זאָל זיין !
ער קומט ! ער קומט !
דער שופט־צדק פון דעם מלך־חסד קומט !

ס׳קומט אָן מיט אַ פראָצעסיע דער שופט, וועלכער טערט פון די
קנעכט צוויפנעזעצט אויף אַ הויכער עטול

ע ר ש ט ע ר

ער האָט אָפּגעקויפט דעם מלכס קנעכט. זענען זיי מיין פעלד באַפאַלן און דאָס אוועקגעגעבן צו אים. ער האָט אויך מיין פרוי אוועקגענומען און האַלט זי אין געפאַנגענשאַפט. ער האָט מיינע זין מיט ביישן געשמיסן און זיי געצוואונגען צו זיין זיינע משרתים. ער האָט מיינע טעכטער פאַר זיינע קעפּס ווייבער גע-מאַכט. ער האָט מיך מכּת-רצח געשלאָגן און געסטראַשעט מיך צו טויטן.

צ ווײ ט ע ר מ אַ ן

לייגט אוועק אַ בייטל מיט געלד לעבן דעם שופט

עס איז נישט אמת. די גאַנצע מדינה קען דאָך מיין נאָמען.

ש ו פ ט

צום צווייטן

איז עס אמת וואָס עס זאָגט אויף דיר אָט דער מאַן?

צ ווײ ט ע ר מ אַ ן

עס איז נישט אמת. די גאַנצע מדינה קען דאָך מיין נאָמען.

ש ו פ ט

צום צווייטן

דיין נאָמען איז באַקאַנט אין דער גאַנצער מדינה. מיר האָבן געהערט פון דיינע גרויסע מעשים, אַז דו האָסט געבויט הייזער פאַר אלמנות און יתומים, בתי-חולים פאַר קראַנקע און בתי-תפילה פאַר פרומע.

צ ווײ ט ע ר מ אַ ן

אָט דאָס בין איך...

ש ו פ ט

איך געפין נישט קיין שולד אין אָט דעם מאַן. דער בעל-טוען זאָל באַקומען שמיץ פאַר מאַכן אַ בלבול אויף אַזאַ פיינעם און גוטן

ב ע ט ל ע ר

דער שיר צום מלך,
וואָס ווערט געזונגען
ביי מיר אין לאַנד...

ה וי פּ ט-ק נ ע כ ט

צו זיין משרת

האַלט אָן אויג אויפן פרעמדן הונט!

ער ווייזט אָן אויפן בעטלער. דער משרת שטעלט זיך צוועק ביי דער זייט פון דעם בעטל'ער און ל'אָזט אים נישט אָפּ פון אויג

אַ געוויש צווישן עולם. ס'קומען צו פאַרן שופטס שטול צוויי מענטשן, וועלכע קריגן זיך

א יי ן מ ע נ ט ש

צום צווייטן

דו ביסט אַן אכזר!
דו ביסט אַ רוצח! דו וועסט דאַרפן אָפּגעבן צום מלכס בית-דין דין-וחשבון.

צ וו יי ט ע ר

צום ערשטן, מיט חוזק

איך בין דער שטאַרקער און דו ביסט דער שוואַכער. איך בין דער עושר און דו ביסט דער אביון. און אויף וועמענס צד איז דער בית-דין אין אונזער מדינה?...

ש ו פ ט

צו די צוויי

וואָס זענען אייערע טענות?

זיי הייבן ביידע מיטאַמאָל אָן צו רעדן

ש ו פ ט

זאָל דער בעל-טוען רעדן צום ערשטן.

מענטש

דער מאַן איז אַ משוגענער!
טרייבט אים אַוועק!

קנעכט פארטרייבן אים

ערשטע זונה

צו א מאַן

צווישן די בושעס דאָרטן־דאָרט
האָב איך אויסגעבעט אַן אָרט...

ביידע גייען אַפּ

צווייטע זונה

צו א צווייטן מאַן, מיט חוזק

דיין ליבע?... צוואָס?
איך זינדיק נישט פאַר ליבע...
נאָר פאַר געלט...

צווייטער מאַן

צו דער צווייטער זונה

מיין נשמה איז מיט ליבע פול...

צווייטע זונה

צום צווייטן מאַן

דיינע קעשענעס זענען ליידיק...

שטויסט אים אַפּ און נעמט אַרום אַן אנדערן

צווייטע זונה

צו א דריטן מאַן

איך זע, דו האָסט א בייטל מיט געָלד.
און איך בין שיין.
איך האָב דיך ליב.
דו ביסט קלוג.
יאָ, איך ווייס,

מאן, וועלכער איז אַ פאָטער פון די יתומים און אַ ברודער פון די אלמנות.

קנעכט כאַפּן דעם בעל-טועה און גיבן אים שמיץ

א י י ן מ ע נ ט ש

אַ מצווה אויף אים. זאָל ער זיך נישט לאָדן מיט קיין עושר פאַרן בית-דין.

צ ו ו י י ט ע ר מ ע נ ט ש

און וואָס איז אַזוינס, אַז אַן אַנדערער שלאָפט מיט זיין ווייב און מיט זיינע טעכטער ?

ד ר י ט ע ר מ ע נ ט ש

איך זינדיק מיט אַלע ווייבער.

פ ע ר ט ע ר מ ע נ ט ש

מיט אַ זיפץ

און מיין ווייב זינדיקט מיט אַלע מענער.

אין דער זעלבער צייט קומען פאַר אַנדערע משפטים פאַר דעם שופט. די מענטשן טענהן זיך אויס און דער שופט טרינקט וויין, איין בעכער נאָכן צווייטן

ס'קומען אַן זונות און מישן זיך צונויף מיטן עולם. זיי ווינקען צו די מענטשן און רופן זיי

ג ע ר ט נ ע ר

לויפט אַרום צווישן עולם און שרייט

איך בין אייער גערטנער, אייער גערטנער !
פאַרוואָס האָט איר קאַליע געמאַכט דעם גאָרטן ?
פאַרוואָס האָט איר די צווייגן צעבראָכן ?
פאַרוואָס האָט איר אַן פּיבוש געמאַכט ?
וויי, וויי !
וואָס איך זע !...

צ ו ו י י ט ע ז ו נ ה

צו דער דריטער

א מרשעת ביסטו!
האסט דיין מאן, דעם גערטנער פארלאזט!
ביסט א ווייב פון-זנות געווען!
און איצט ביסטו א פאדלע!
טפו אויף דיר!
א פלאג אויף דיר!
פון דעם ערשטן מאן זאלסטו ווערן קרעציק!
פון די פראנצן זאלסטו שטארבן!

רייסן זיך ביי די האר און שרייען אויף די קולות

ב ע ל - ט ו ע ן

צוואס זאל איך רעדן און טענהן, אז דער שופט שלאפט?!...

מ ע נ ט ש ן

מ'דארף דעם שופט אויפוועקן.

ה ו י פ ט - ק נ ע כ ט

מ'טאר קיין שופט נישט וועקן...

מ ע נ ט ש

איך וועל דעם שופט א קיצל טון אונטער דער פאכווע. א שופט האט ליב, אז מ'קיצלט אים...

גיט אים א קיצל. דער שופט כאפט זיך אויף

מ ע נ ט ש ן

מיר ווילן הערן דיין משפט, גנעדיקער שופט!

ש ו פ ט

רייבט זיך די אויגן און גענעצט

זיי זענען ביידע שולדיק. צען שמיץ פאר איינעם און צען שמיץ פאר דעם צווייטן.

קנעכט שמייסן זיי

נאָך איידער איך האָב געהערט אַ וואָרט פון דיר.
קום און ליג מיט מיר!...

דריטע זונה

צו דער צווייטער

אַן אָפּגעבליאַקעוועטע מכשפה ביסטו.
דיין קאָפּ איז אויסגעקראָכן
און די בריסטן הענגען דיר צראָפּ
ווי ביי אַ יאַלאָווער קו...

כאַפּט צרום דעם מאַן

מיט מיר קום! מיט מיר!
מיינע בריסטן זענען רונד!
טאַפּ זיי אָן!
מיט רויטע ניפּלס זענען זיי,
ווי עפּל פּאַרטיקע
פון בוים.
מיין לייב איז קלאָר!
ווילסט עס זען!
אַ רענדל קלינג
און איך צי אַראָפּ מיין העמד.

פּאַטלט מיט די האָר

ווי אינדן זענען מיינע האָר!
און מיינע גלידער בייגן זיך!

מאַכט פּאַרשייטע באַוועגונגען

שפּרינגען,
זינגען.
חחחחחח!...
און אַ נאַקעטע וועל איך
אויסטאַנצן אַ טאַנץ פאַר דיר,
דעם טאַנץ פון בויך!...

מאַן גיט איר אַ מסבע און זי טאַנצט פאַר אים דעם ווידטאַנץ

טמא געוואָרן די טהרה...
אייערע טעכטער פאַרקויפן
זייערע לייבער צו זנות...
אייערע הענט
אין בלוט זענען באַשמירט,
די הענט,
וואָס האַלטן אַ קינד ;
און איר זינגט אַ לויב
צו רויב
און צו מאָרד...

וועגדט זיך באַפעלעריש צום עולם

פאַרטרייב די קנעכט פון דעם מלך ! זייט מתקן די מדינה !
רוימט אויס דאָס שלעכטס !
טוט חסד איינער מיטן צווייטן !
האָט ליב אייער חבר !
מאַכט שטאַרק דעם שוואַכן !
פון דער פינצטערניש גייט אַרויס !
באַגריסט די זון,
וואָס פאַרטיילט אירע שטראַלן
צו אַלע ברואים גלייך !
ברוך-הבא, נייע וועלט !...
דו ביסט געבוירן אין דעם חידוש
פון דער בריאה...
ברוך-הבא !...

ער נעמט אַרויס פון זיין טאָרבע ברעקלעך ברויט און צע-
וואַרפט זיי. נעמט אַרויס אַ קריגל וואַסער און גיט עס צו די
מענטשן

עסט מיין ברויט,
טרינקט מיין וואַסער
און ווערט געזונט !...

די מענטשן עסן די ברעקלעך און טרינקען דאָס וואַסער

און ס'וועט זיך אומקערן צוריק צו אייך

ש ו פ ט

צום הויפט-קנעכט

ברענג מיר די שיינע זונה, וואָס האָט די רונדע בריסטן וו
די שיינע, רייפע עפּל און טאַנצט דעם בויך-טאַנץ אויס הוי
לערהייט.

ה ו י פ ט - ק נ ע כ ט

צו דיין באַפעל, גנעדיקער שופט!

ער טוט א וואונק צו דער דריטער זונה, וועלכע לויפט צום שופט און שטעלט זיך אוועק פאר אים אין א פארשייטן שטעל. דער שופט נעמט זי אויפן שויס און בייסט זיך תאווהדיק אין איר אויסגעהוילט לייב

ב ע ט ל ע ר

רופט אויס

מענטשן, אוי מענטשן, הערט אויס!
געהאַט האָט איר
א גן-עדן פון גאָט,
אָן עבירות געלעבט...
פון פריד
דאָס ליד
האָט געקלונגען ביי אייך:
נישט רייך, נישט אָרים,
נישט גרויס, נישט קליין,
נישט שיין, נישט מיאוס;
— בציבור געגעסן די פירות...
איצט זענען זיי סם,
פאַרדאָרבענער טעם
פאַרשפּרייט פון דעם קנעכט פון דעם מלך
פון איינעם צום צווייטן...
פון שוחד די אויגן זיי בלענדן...
אָפּגעטון האָט זיך די מראה...

א ל ע

מיר מוזן אויסרייניקן די מדינה!...

ב ע ט ל ע ר

פארטרייבט די קנעכט פון דעם מלך־אכזר!

מענטשן רינגל'ען ארום די קנעכט און נעמען בײַ זיי צו די כלי־זין

ש ו פ ט

שטויסט פון זיך אוועק די זונה און כאפט זיך אויף

א מרידה אין דער מדינה!

ק נ ע כ ט

א מרידה!

ש ו פ ט

וואו איז דער מלך?

מענטשן לויפן ארום מיט א געט מל, און א סדר

ש ו פ ט

צו די קנעכט

וואס שטייט איר ווי געליימט, איר קרעציקע הינט? פארוואס האקט איר נישט קיין קעפ?

ס'קומען צו לויפן מענטשן

מ ע נ ט ש ן

צום טויבן בעטלער

מיר האבן מנצח געווען!

מ ע נ ט ש

מיר האבן דעם מלך מיט אלע זיינע יועצים געפאנגען! מיר וועלן זיי די קעפ אפהאקן!

כאפן אויך דעם שופט

דער טעם!
דער ריח!...
און די מראה!...

מ ע נ ט ש ן

אַ נס! אַ נס!...

ע ר ש ט ע ר מ אַ ן

איך האָב ווידער באַקומען מיין מראה!...

מ אַ ן

וואָס האָט גערויבט די פרוי, קומט צו צום מאַן פון דער כרוי.
ער פירט צו די פרוי צו אים

זיי מיר מוחל, ברודער! איך בין אַ פאַרפירטער מענטש געווען
איך האָב נישט געוואוסט וואָס איז גוטס און וואָס איז שלעכט
נאַדיר אָפּ צוריק דיין פרוי, זי איז אַן אומשולדיקע, זי האָט זי
פון מיר נישט געלאָזט באַרירן. נעם צוריק אָפּ דיין פעלד א
נאַדיר מיין בייטל גאָלד און ווער באַלוינט פאַר די צרות, וואָ
איך האָב דיר אָנגעטון!

ד ר י ט ע ז ו נ ה

קומט צו צום גערטנער

נעם מיך צוריק צו זיך, מיין מאַן! איך האָב געזינדיקט, ווי
איך בין פאַרנאַרט געווען. דער גלאַנץ פון גאָלד האָט מיך פאַ
פירט! איך וועל זיך מער נישט פאַרקויפן צו זנות! איך וו
צוריק זיין דיין חברטע און אַרבעטן מיט דיר צוזאַמען אין ד
גאָרטן. נעם מיך צוריק, מיין מאַן! איך וויל אַ מוטער ווערן!
איך וויל פון דיר קינדער געבוירן!

גערטנער נעמט זי אַרום, זי דריקט זיך צו צו אים

מ אַ ן

מיר מוזן אויסרייניקן די מדינה!..

און אָנזאָגן די בשורה;
פאַרלענדט איז די רשעה!
די וועלט איז דערלייזט!
און פריי איז דער מענטש!...

ס׳בלאָזט דער שופר

בעטלער

זאָל דער גערטנער געבראַכט ווערן און געזעצט ווערן אויף דער שטול!...

מ׳ברענגט דעם גערטנער און מ׳זעצט אים אויף דער שטול

בעטלער

קרוינט דעם גערטנער פאַר אייער פרוכט-קעניג!...

ברענגען קערבלעך פרוכט און שטעלן זיי אוועק לעבן אים

מענטש

מיר ווילן אויך א פרוכט-קעניגין!...

טויבער בעטלער

קרוינט זי!...

מענטשן

ווער איז זי?...

בעטלער

די, וואָס איז געוועזן די ערגסטע פרוי!...

ברענגען די דריטע זונה. באַפּוצן איר קאָפּ מיט קרענץ בלומען. זעצן זי אוועק לעבן דעם גערטנער

בעטלער

צום גערטנער און זיין פרוי

און ביידע זאָלט איר ווידעראַמאָל דעם גאָרטן היטן!...

מענטשן רינגלען אום דעם גערטנער און זיין פרוי און זינגען

אויף דאָס ביי, אויף דאָס ביי,

מ ע נ ט ש

אויך דו, רשע, וועסט דאַרפן אָפּגעבן דין וחשבון!

ע ו ל ם

צום שופט

רשע! רשע!

מ ע נ ט ש

מידה כנגד מידה!
זייערע קעפּ וועלן מיר אָפּהאַקן!
זייער בלוט וועלן מיר טרינקען!
נקמה! נקמה!...

ע ו ל ם

נקמה! נקמה!... אַהאַ... אַהאַ...

ב ע ט ל ע ר

צום עולם

נישט קיין מידה כנגד מידה...
נישט קיין נקמה...
נישט קיין הריגה...
נישט קיין גרויל...
אונזער מלחמה איז מיטן מויל...
מיט אונזערע מחשבות און מעשים...
טויט!...
נאָר זייער אכזריות זאָל טויט זיין...
זייער אַלטע נשמה פאַרברענט...
גיט זיי אַ נייע אַריין...
און אינאיינעם מיט אַלע
נשמות פון מענטשן
זאָלן אויפשטיין זיי אַלע
צו תחית־המתים...
ווען דער שופר וועט שאַלן

ר ב י נ ח מ ן

הייבט זיך אויף פון טיש און זאָגט צו ר׳ יוספן

גיט אַ שמעק־טאַבאַק, ר׳ יוסף

ר׳ יוסף עפנט דאָס טאַבאַק־פּושקעלע

ר ב י נ ח מ ן

צו אָדלען

דער בחורעץ האָט גאַרנישט געהערט זיין זיידנס מעשה? האָסט אים אין דער מיט אָנועקגענומען פון מיר.

אָ ד ע ל

ער עסט וועטשערע, טאַטעניו.

ר ב י

וואָס האָסטו אים געמאַכט פאַר וועטשערע, אָדעלע?

אָ ד ע ל

אַ קאַשקעלע, טאַטעניו.

ר ב י

פון גרייפּעלעך?

אָ ד ע ל

יאָ, פון גרייפּעלעך, טאַטעניו.

גייען ביידע אָפּ אין צווייטן חדר

ח ס י ד

עפּעס אַזוי ווי פון אַן אַנדערער וועלט וואָלט איך איצט געקומען...

צ ו ו י י ט ע ר ח ס י ד

וואו זענען מיר געווען?

ר׳ נ ת ן

אין די עולמות, וואו אונזער רבי איז שולט...

אונזער גאָרטן וועט זיין פריי...
אויף דאָס ניי פילן מיר ;
אויף דאָס ניי זעען מיר ;
אויף דאָס ניי שמעקן מיר ;
אויף דאָס ניי, אויף דאָס ניי,
אונזער גאָרטן וועט זיין פריי...

פארוואנדלונג. פריערדיקער סדר. נתן איז פארטיפט אין זיין שרייבן

ר ב י נ ח מ ן

און ווען דער טויבער בעטלער האָט פאַרענדיקט צו דערצ
זיין מעשה צו די חתן-כלה, האָט ער צו זיי אזוי געזאָגט: נמ
אַז דורך מיר איז אויפגעריכט געוואָרן די מדינה. קומט
אויס, אַז איך האָב אַ הסכמה פון דער מדינה פון עשירות,
איך לעב אַ גוט-לעבן, וואָרים איך האָב דאָך מתקן געווען
מדינה...

און בכן שענק איך אייך במתנה גמורה מיין גוט-לעבן
דרשה-געשאַנק...

איז דאָרט געוואָרן אַ זייער גרויסע שמחה.

רבי פארטרייבערט די ליולקע. חסידים זיצן פארגאפט. ר׳ נתן האלט נאך אין שרייבן. רבי נחמ. קוקט אריין אין דעם ג. שריפטס

ר ב י נ ח מ ן

האָסט אַ פיינעם כתב-יד, נתן.

ר׳ נ ת ן

כאפט זיך אויף מיט אימה

רבינו!

ח ס י ד י ם

כאפן זיך אויף מיט אימה

רבינו!

קינדעניו! קינדעניו!

רבי נחמן, נפתלי און אָדעל בלייבן שטיין אָפּגעזונדערט פון דעם עולם

ר ב י נ ח מ ן

צו ר' נפתלין

און וועסטו אויך קאָנען דאָס קינד ליב האָבן, נפתלעלע?... זאָג דאָס אין צייט...

ר' נ פ ת ל י

איך ווייס נישט...

לאָזט אַראָפּ דעם קאָפּ

ר ב י נ ח מ ן

מיט א דערשלאָגן געמיט

יאָ, דו זאָגסט דעם אמת, נפתלי... דו ווייסט נישט...

צו אָדלען

און וואָס זאָגסטו, אָדעלע?...

אָ ד ע ל

מיט פעסטקייט

איך און מיין קינד זענען איינס...

נעמט דאָס קינד אין טוליעט עס צו זיך

קינד מיינס!... קינד מיינס!...

ר ב י נ ח מ ן

הערסט, נפתלי, ס'איז אָדעלס קינד. זי און דאָס קינד זענען איינס...

רעדנדיק צו זיך, אוועקגייענדיק פון זיי

אַך, גאָטעניו! גאָטעניו!
איך וויל זיין מיט דיר אַליין,
גאָטעניו! גאָטעניו!...

ר' נ ת ן

צום עולם

דער רבי וויל זיין אַליין!

ח ס י ד

מיט דערשטוינונג

אין די עולמות פון חסרונות?

ר׳ נ ת ן

אין די עולמות, וואו ער איז ממלא די חסרונות...
איז מתקן
די קלקולים און פגימות
מיט זיינע סודות...
און תורות...
און קערט אום צו זיי
דעם טעם...
ריח...
און מראה...

אין מיט פון נתנס רעדן קומט אריין רבי נחמן מיטן קינד אויף די הענט. ער זעצט עס אריף אויף די אקסל'ען און שפיל'ט זיך דערמיט. ווען ר' נתן ענדיקט, קומט ער צו צום טיש

ח ס י ד י ם

מיט א ציטער

רבינו!

ס'קומט צו אדל צום טיש

ר ב י נ ח מ ן

גיט א לייכטן פאטש אויף דער פלייצע

יפה דרשת, נתן.

צו ר' נפתלין

און וואס זאגסטו עפעס, נפתלעלע, אויף מיין אדעלס קינדעניו?

קושט און האלובעט דאס קינד

ס'האט דאך אלערליי טעמים, אלערליי ריחות און אלערליי מראות
אין דער וועלט...

דריקט עס צום הארץ.

דאָס פערטע חלק

דער זאַהיקע־בעטלער

פרייטיק־צו־נאַכטס נאָכן עסן. רבי נחמן, ר' נתן און די אַנדערע
חסידים זיצן ביים טיש. די שטימונג איז אַ געדריקטע

רבי נחמן

צום משמש

גיי, גיב אַ קוק, וואָס דאָס קינד מאַכט.

זיפצט

אוי, גאָטעניו, גאָטעניו, באַרמהאַרציקער טאַטעניו!...

ס'לויפט אַריין אָדעל און פאַלט צו צום רבין

רבי נחמן

מיט שרעק

וואָס איז, אָדעלע?...

נעמט זי אַרום

אָדעל

טאַטעניו, טאַטעניו! דאָס קינד איז פאַרביי!

ס'האַלט די אייגעלעך צו! ס'האָט היץ, טאַטעניו! איך האָב מורא!...

וויינט

אַליין!
אַליין!

ח ס י ד י ם

אַליין!...

אַלע, אַ חוץ רבי נחמן, גייען אָפּ

ר ב י נ ח מ ן

גייט אַרום איבער דעם חדר, אַ דערשלאָגענער. עפנט אויף ספרים און פאַרמאַכט זיי. דאַן זעצט ער זיך אַוועק אַ צוזאַמענגעבראָכענער בײַ דעם טיש

אוי, גאָטעניו, פאָטער, דו, וועלכער האָסט אַריינגעגעבן די אהבה אין אַלע דיינע ברואים, כדי די וועלט זאָל אויך אַ קיום האָבן, גיב אויך אַריין אהבה אין הארץ פון נפתּלין צו אָדעלעס קינד!... אהבה, גאָטעניו!... אהבה רבה!... ליבשאַפט! ליבשאַפט, אוי ליבשאַפט, גאָטעניו!...

פ אָ ר ה אַ נ ג

פון דעם „בעל־הרחמים",
וואָס זיצט אויף דער שטול פון דין...
און משפּט מיך מיט מיין טאָכטער...

טאָן־ענדערונג

און שרייען, שרייט יעדער מענטש
צו גאָט.
פון דער טיפעניש רופט די נשמה,
ווען זי ווערט צום תהום געשלעפּט...
ס'קאָכט און צאָרנט אַ ווילדער ים,
אינד אַרויף, אינד אַראָפּ,
און אַ מענטשעלע אויף זיי...
ס'שיינט די זון, ס'פאַרגייט די זון
און דער ים — ער בלייבט נישט שטיל...
ס'רייסט דער תהום זיך צו דעם הימל
און ווערט פאַרשלונגען צוריק אין זיך...

נאָכדענקענדיק

און אין גרויס סכנה איז דער מענטש, ווי איטלעכער ווייסט פון זיך אַליין...

הייבט זיך האַסטיק אויף פון דעם פּלאַץ. גייט אַרום ביך איבערן חדר הין און ה ר. שטעלט זיך אָפּ און הייבט אויף די אויגן אַרויף

אוי, גאָטעניו! אוי, נאָטעניו! האָב רחמנות אויף מיין טאָכטערס קינדעניו! ס'איז דאָך פאַר איר נישט געבליבן אין דער וועלט קיין זאַך, אַ חוץ דאָס קינד!... אוי, טאַטעניו פאָטער! רחמים, גאָטעניו, רחמים!... עפנט זיך אויף אַלע טויערן פון רחמים!...

חסידים

ציען זיך צו אים

רביניו!... אוי, רביניו!...

בעט גאָט, טאַטעניו, ער זאָל מיר כאָטש שענקען אָט דאָס קינד.

בײַט אויף גיך אָפּ אין אַנדערן חדר

ר ב י נ ח מ ן

בייגט אראָפּ דעם קאָפּ און א טיפער קרעכץ רייסט זיך ארויס
פון זיין הארץ

גאָטעניו! גאָטעניו!

ס'קומט אריין ר' נפתלי פון אנדערן חדר

ר ב י נ ח מ ן

הייבט אויף דעם קאָפּ, צו נפתלין

ביסט געווען אין חדר ביים קינד, נפתלי?...

ר' נ פ ת ל י

זעצט זיך ביים טיש מיט אן אראָפּגעלאָזטן קאָפּ און שווער
נעמט

אוי, רבינו!... רבינו!...

ר ב י נ ח מ ן

נפתלעלע!... נפתלעלע!...

ר' נ פ ת ל י

מיין הארץ, מיין הארץ, רבינו...

ר ב י נ ח מ ן

צו ר' נתנען

אוי, די יסורים, די יסורים.
ווען נישט דער שבת-קודש,
וואָלט איך איצט מיט די ציין
אַ שייט האַלץ איבערגעבראָכן...
איך וואָלט וועלטן איינגעלייגט
און דין-וחשבון פארלאנגט

האָסט געגעבן אונז דיין ברויט.
זאַהיקע־בעטלער, גוטער מענטש,
האָסט אונז געראַטעוועט פון טויט.

ז אַ ה י ק ע ־ ב ע ט ל ע ר

פפרריעער האָאָב אי—יך אייך געעבבענטששט, אַזוז איר זזאָללט זזיין אַא—זזוי ווי איך. אַבבעערר היינט גיב—בב איך אייך דאָאָס פאַ—רר דר—ששש—ה געע־שאַאַנ—קק...

כ ל ה

מוחל, פעטער...

ז אַ ה י ק ע ־ ב ע ט ל ע ר

אי—רר מיי—ננטט דאָאָ—ך, אַ־ זזוז איך בין אַ זאַ—היקקעע־וואַטטע.

ח ת ן

נאָר וואָס דען?

ז אַ ה י ק ע ־ ב ע ט ל ע ר

באַאָ—רר וואָאָאָ—סס דד—עען? ננאָאָ—רר די דבבו—רים פון דדערר וועל—טט, וואָאָס זעענגע—ן ני—שטט קקיי—ן שבב—חח צום רבו—ונו שש—לל עו—ולל—ם, האָאָ ־ בבן קיין שששללימממו—ת ני—שט...
פיצצ—לללעען און ברעעעק—לעך זעענעע—ן זיי
פון דעע—ם דדדבבו—ר דדעע—ם אממ—תתן...
און האָאָ—בבן קיי—ן אא—חדדות ניש—ט...
און דדעעררי—בבער האָאָ—ב איך אַ פנני—ם פון אַ כככבבדד—פה... וואָאָ—ס קקאָאָן ני—שט ררעדדן...

הייבט אָן צו רעדן ריכטיק

אין אמתן אָבער בין איך גאָרנישט קיין כבוד־פה...
אדרבה, איך בין גאָר אַ פליק און אַ רעדער זייער אַ וואוילער...
ווען איך רעד מיינע שירים און חידות,
גאָרט אַ גאַנצע וועלט זיי הערן...

ר ב י נ ח מ ן

קו:ט אויף ניך צו צום טיש און זעצט זיך אוועק

טאָן-ענדערונג

וואו האַלטן מיר אין דער מעשה?...

ר' נ ת ן

מיט אימה

ביי דער מעשה פון דעם דריטן טאָג.

ר ב י נ ח מ ן

אויף דעם דריטן טאָג האָבן זיך חתן-כלה ווידער דערמאַנט און געוויינט און געבענקט: וואו נעמט מען דעם דריטן בעטלער, וואָס איז געווען אַ כבד-פה?...

לאָזט אַראָפּ דעם קאָפּ אין די הענט

פאַרוואַנדלונג. גרוב. בעטלער. חתן-כלה. זיי שפּילן אויף פייפלעך און טאַנצן

כ ל ה

וואו נעמט מען דאָ דעם זאַהיקעוואַטע בעטלער, וואָס האָט אונז געבראַכט ברויט אין וואַלד?

ח ת ן

ווען נישט דער זאַהיקעוואַטע בעטלער וואָלטן מיר דאָך געווען פון הונגער אויסגעגאַנגען אויפן דריטן טאָג...

ס'קומט אַן דער דריטער בעטלער מיט זיינע טאָרבעס

ז אַ ה י ק ע - ב ע ט ל ע ר

אי—ך בי—ן דאָ, קינד——ערר——לעך.

האַלזט זיי און קושט זיי

ח ת ן - כ ל ה

טאַנצן אַרום אים און זינגען

זאַהיקע-בעטלער, גוטער מענטש,

און דאָס האַרץ שטייט אַנטקעגן קוואַל...
און גלוסט און בענקט תּמיד...
ס'זאָל צוקומען צו אים...

ברומט אונטער אַן אומעטיק ניגונדל

פאַרוואַנדלונג. אַ קוואַל אויף אַ באַרג אין געשטאַלט פון אַ פרוי. אַנטקעגן אויף דער אַנדערער זייט שטייט אַ געשטאַלט פון אַ מאַן, צווישן די צווייגן פון אַ בוים. ס'איז בין-השמשות. צוויטשע-ריי פון פייגעלעך

ה אַ ר ץ

רופט

קוואַל! קוואַל!

ק וו אַ ל

ענטפערט

האַרץ!... האַרץ!...

ה אַ ר ץ

מיין האַרץ גייט אויס נאָך דיר!...

ק וו אַ ל

אויך מיין האַרץ נאָך דיר!...

ה אַ ר ץ

די זון גליט מיך און איך גלוסט צו דיר!...

ק וו אַ ל

האַרץ!... האַרץ!...

ה אַ ר ץ

העכער

באַגוואַלט! כ'וויל צום קוואַל!...

ס'ציטערט מײַן קול אָפּ
אין דער נשמה,
ווי דער קלונג פֿון אַ גלעקל
אין לויטערן אויר...
און אין אַלע שירים, אַלע חידות,
וואָס איך ח״ס,
קלינגען אָפּ
כל החכמות פֿון דער וועלט...
און איך האָב אַ הסכּמה אויף דערויף פֿון דעם אמתן איש־חסד. . .

וואָרים איינמאָל זענען געזעסן די אַלע חכמים און יעדער האָט זיך באַרימט מיט זײַן חכמה. איינער האָט זיך באַרימט, אַז ער האָט אַרויסגעבראַכט אײַזן אויף דער וועלט. און אַנדערער האָט זיך באַרימט, אַז ער האָט אַרויסגעבראַכט גאָלד. האָט זיך דאָרט איינער אָנגערופֿן און געזאָגט: איך בין קליגער פֿון אײַך, וואָרים איך בין קלוג ווי דער טאָג... האָבן זיי נישט פֿאַרשטאַנען וואָס ער מיינט.

נאָר ס'איז פֿאַראַן אויף דערויף אַ גאַנצע מעשה. וואָרים דערדאָזיקער איש־חסד איז ווײַער אַ גרויסער מאַן. און איך — היינו, דערדאָזיקער „כּבד־פּה", וואָס דערציייל דאָס אַלץ, גיי אַרום און נעם צונויף די אַלע חסדים פֿון דעם אמת... און ברענג צום דאָזיקן איש־חסד...

מיט דביקות

און ס'איז פֿאַראַנען אַ באַרג.
און אויפֿן באַרג שטייט אַ שטיין.
און פֿונם שטיין גייט אַרויס אַ קוואַל...
און איטלעכע זאַך האָט אַ האַרץ...
און די וועלט איינגאַנצן האָט אויך אַ האַרץ...
און דאָס האַרץ פֿון דער וועלט האָט אַ פּנים פֿון אַ מענטש...
און דער קוואַל שטייט אין איין עק־וועלט...
און דאָס האַרץ — אין דעם אַנדערן עק־וועלט...

ה אַ ר ץ

וואָס זאָל איך טון, אַז דו זאָלסט זיין אין חלל פון דער צייט?...

ק ו אַ ל

שענק מיר אַ טאָג!...

ס'ווערט טונקעלער

ה אַ ר ץ

דער טאָג איז פאַרביי.

ביידע זינגען

טאָג! טאָג! טאָג!
פרייד, צער און פלאָג.
דאָס גאַנצע לעבן
איז איין טאָג!...
ס'טוט זיך וועבן
אונזער לעבן
אין די תּחומען
פונם טאָג...

ה אַ ר ץ

ס'זינקט דער לעצטער שטראַל...

ק ו אַ ל

יאָג אים נאָך... פאַנג אים פאַר מיר...

ה אַ ר ץ

ר איז שוין מער נישטאָ...

ק ו אַ ל

טאָ גיב מיר דעם מאָרגן...

ה אַ ר ץ

ווי אַזוי?...

ק וו אַ ל

העכער

נאַגוואַלט! כ'חיל צום האַרץ!...

ה אַ ר ץ

איך גיי אויס!...

ק וו אַ ל

אַז דאָס האַרץ זאָל אויסגיין, וואָלט די גאַרע וועלט חרוב געוואָרן...

ה אַ ר ץ

נאַגוואַלט!... נאַגוואַלט!...

ק וו אַ ל

שטאַרק זיך, האַרץ!...

ה אַ ר ץ

ווי אַזוי?

ק וו אַ ל

דו האָסט דאָך אין זיך דאָס חיות פון איטלעכער זאַך...

ה אַ ר ץ

און מער כלות-הנפש פון איטלעכער זאַך...

ק וו אַ ל

און ווי קאָן די וועלט אַ קיום האָבן אָן דעם האַרץ?...

ה אַ ר ץ

רייסט זיך און שנייט אויף איין אָרט

צום קוואַל!... צום קוואַל!...

ק וו אַ ל

ווי אַזוי קאָנסטו צוקומען צו מיר?... כ'לעב דאָך נישט אין קיין צייט... כ'בין דאָך אויסער דער צייט פון דער וועלט...

א י ש - ח ס ד

ווייזט אים אויפן ראנד פון דעם הימל

אָט האָסטו דעם מאָרגן !... ער הייבט זיך אָן מיטן סוף פון דעם היינט...

ה אַ ר ץ

צום קוואַל

אָט האָסטו דעם טאָג...

ק ו אַ ל

מיט פ ייד

און אָט באַוועג איך זיך שוין אין דעם חלל פון דער צייט...

ה אַ ר ץ

צוזאַמען מיט אַלע גלגלים...

ק ו אַ ל

אין דעם גלגל פון דעם טאָג..

ס'הערן זיך געזאַנגען

ק ו אַ ל

קום צו מיר, האַרץ ! איך בין שוין גלייך צו דיר !...

ה אַ ר ץ

פון צווייטן ברעג לעבן טראָג איך זיך צו דיר...

ק ו אַ ל

וועסט פון מיינע וואַסערן טרינקען...

ה אַ ר ץ

לאָזט זיך גיין צום קוואַל און בלייבט שטיין

ניין, איך קאָן נאָר בענקען און גלוסטן צו דיר...

ק ו אַ ל

און דיין דורשט ?...

ק ו א ל

טייל אים אָפּ פון זיך...

ה א ר ץ

איך האָב אויף אים קיין שליטה נישט...

ק ו א ל

ווער דען ?...

ה א ר ץ

דער איש-חסד...

ק ו א ל

טאָ רוף צו אים !...

ה א ר ץ

רופט

איש-חסד !... גנאָד פון דער וועלט !...

ס'קומט אָן דער איש-חסד אין געשטאַלט פון אַ גרייז-גרויען מאַן

א י ש - ח ס ד

בין איך דאָ, האַרץ.

ה א ר ץ

איש-חסד ! גנאָד פון דער וועלט ! דו האָסט דאָך השגחה אויף דער צייט...

א י ש - ח ס ד

און דו ביסט דאָך אַ קינד פון דער צייט...

ה א ר ץ

שענק מיר דעם מאָרגן...

ה א ר ץ

איך וויל נאָר בענקען און גלוסטן...

ק ו א ל

מיט באַפעל

בייג זיך איבער מיר !...

הארץ בייגט זיך נישט

א י ש - ח ס ד

צום הארץ

ווערסט דיין בענקעניש און גלוסטעניש סיי־ווי קיינמאָל נישט שטילן. . .

ק ו א ל

בייג זיך איבער מיר !...

א י ש - ח ס ד

צום הארץ

בייג זיך איבער דעם קוואַל !... די וועלט מוז אַ קיום האָבן !...

הארץ בייגט זיך איבער דעם קוואַל. געמיש פון געזאַנגען

ק ו א ל א ו ן ה א ר ץ

ס'טוט זיך וועבן
אונזער לעבן
אין די תהומען פון דעם טאָג !...

פאַרוואַנדלונג. דער רבי זיצט ביים טיש. דער פריערדיקער סדר

ר ב י נ ח מ ן

און ווען דער דריטער בעטלער, דער כבד־פה, האָט זיין מעשה דערציילט פאַר די חתן־כלה, האָט ער צו זיי געזאָגט, אַז ער איז קליגער אפילו פון דעם חכם, וואָס האָט זיך באַרימט, אַז ער איז „קלוג ווי דער טאָג". וואָרים נאָר די צייט מיט די טעג ווערן דאָך

ה אַ ר ץ

קאָן איך קיינמאָל נישט שטילן...

ק וו אַ ל

פאַרוואָס ?

ה אַ ר ץ

ווייל איך וויל אייביק בענקען...

ק וו אַ ל

רופט

איש־חסד ! איש־חסד !

ס׳קומט ווידער אָן דער איש־חסד

א י ש ־ ח ס ד

האָסט מיך גערופן, קוואַל ?

ק וו אַ ל

האָסט געגעבן דעם מאָרגן צו דעם הארץ — — און דאָס האַרץ האָט געגעבן דעם מאָרגן צו מיר...

א י ש ־ ח ס ד

און וואָס איז ווייטער דיין באַגער ?

ק וו אַ ל

גיב מיר אויך דאָס האַרץ...

א י ש ־ ח ס ד

צום הארץ

גיי, האַרץ, צו דיין קוואַל...

הארץ גייט צו צום קוואַל

ק וו אַ ל

בייג זיך איבער מיר, האַרץ, און טרינק פון מיר...

טעג,
וואָכן,
חדשים,
יאָרן,
תקופות...
און צו זיין שורש קערט זיך אום
פון דער וועלט דאָס האַרץ...
נמצא, האָט ער געזאָגט, האָב איך אַ הסכמה פון דעם אמתן איש־חסד, אַז איך קאָן זאָגן חידות און שירים, וואָס אין זיי זענען דאָ אַלע חכמות — און אַצינד שענק איך אייך אָט דאָס, במתנה גמורה, דרשה־געשאַנק, אַז איר זאָלט זיין אַזוי ווי איך... איז דאָרטן געוואָרן אַ גרויסע שמחה און זיי האָבן אַ הוליע געטון...

רבי נחמן כאַפּט זיך אויף מיט האַסט פון פּלאַץ. ער גייט אַפּ פון טיש און אַ טיפער קרעכץ רייסט זיך אַרויס פון זיין האַרץ. אַן אימהדיקע שטימונג. חסידים באַוועגן זיך פאַמעלעך און ציען זיך צו אים מיט אויסגעשטרעקטע אָרעמס

ר ב י נ ח מ ן

אַך, גאָטעניו! גאָטעניו! באַרמהאַרציקער פאָטער! פאַרנעם דעם צער פון מיין טאָכטער אַדעל און שיק אַ רפואה צו איר קינד! די טויערן פון רחמים עפן, גאָטעניו! די טויערן פון רחמים!...

גייט אַריין אויף גיך אין צווייטן חדר. אַלע קוקן אויף אים מיט צער, ווען ער גייט אַפּ

ר׳ נפתלי לאָזט זיך גיין צו דער טיר פון דעם חדר, עס קומט צו אים צו ר׳ נתן

ר׳ נ ת ן

דו גייסט זעען וואָס ס׳מאַכט דאָס קינד, נפתלי?...

ר׳ נ פ ת ל י

יאָ, נתן... ס׳גייט אויס מיין האַרץ פון צער צו אַדלען...

אַפּ אין צווייטן חדר

נאָר דורך אים — היינו, דורך דעם כבד-פּה, וועלכער נעמט צונויף
די אמתע הסדים, וואָס פון זיי ווערט די צייט...
וואָרים,
ס'גלוסט דאָס האַרץ פון דער וועלט צו זיין מקור צוקומען...
ווייל זיך צו זיין סאַמע מקור דערגרונטעווען...
מיט כלות-הנפש
גלוסט איינער צום צווייטן...
און
ער אין איר
און
זי אין אים
זוכן דעם אָנהייב פון דעם זיין...
יעדער טאָג
מיט זיין שירה קומט,
זינגט זיין שיר-היחוד אויס...
צעפּאַלט אין ליכט זיך און אין שאָטן...
צו באַלייכטן די כוונה...
און פאַרשלייערן דעם סוד...
ס'פאַרנעמט דער הימל.
ס'הערט די ערד.
ס'קוועלט דער קוואַל.
ס'לאַכט דער טייך.
ס'רוישט דער בוים.
ס'זינגט דאָס פעלד.
און דער איש-חסד גיט אַ טאָג צום האַרץ...
און ס'גיט דאָס האַרץ צו דעם קוואַל דעם טאָג,
ס'זאָל די וועלט אַ קיום האָבן...
צעציטערט
ווערט דער ניגון פון דער וועלט
אין
רגעס,
שעהן,

דאָס פינפטע חלק

דער בעטלער מיטן קרומען האַלז

דער זעלבער סדר, ווי צום סוף פון פערטן חלק. דער עולם פאַר־
ענדיקט דאָס בענטשן

רבי נחמן

הרחמן הוא יזכנו וירחמנו ויקרבנו לימות המשיח — —

מורמלט אין דער שטיל און פאַרענדיקט אין דער הייך

נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם.
ה׳ יברך את עמו בשלום.

רבי נחמן

נאָך אַ לענגערער פאַרטיפונג

אַז התן־כלה האָבן גומר געווען די שמחה פון דעם דריטן טאָג
און דאָרטן איבערגעעכטיקט, האָבן זיי אינדערפרי זיך ווידער
דערמאָנט און געבענקט נאָך דעם בעטלער, וואָס האָט געהאַט אַ
קרומען האַלז.

פאַרוואַנדלונג. גרוב. בעטלער. חתן־כלה. געזאַנג און שפיל אויף
פייפעלעך

ר׳ נתן

צוקומענדיק צום עולם

יאָ, ס׳גלוסט דאָס האַרץ צוצוקומען צו זיין מקור. דער עיקר חיות און קיום פון דער וועלט קומט נאָר פון דער אייביקער בענקשאַפט...

רבי נחמן קומט אויף גיך אַריין, זעצט זיך ביים טיש און וואַשט זיך מים־אחרונים

ר ב י נ ח מ ן

רבותי, מיר וועלן בענטשן.

ע ו ל ם

יהי שם ה׳ מבורך מעתה ועד עולם.

ר ב י נ ח מ ן

ברשות מרנן ורבנן — — — — — — —

פ אָ ר ה אַ נ ג

כ ל ה

צום חתן

ווי וואָלסטו אויסגעקוקט ביי מיר מיט א קרומען האַלז?

ח ת ן

צו דער כּלה

ווי דו ביי מיר.

כ ל ה

און ס'וואָלט געווען נישט גוט
זיך צו קושן...

ב יי ד ע

צום בעטלער

מוחל, מוחל דיין מתּנה,
גוטער מענטש.

ב ע ט ל ע ר

און איר מיינט דאָך, אַז איך האָב אַ קרומען האַלז?

ח ת ן - כ ל ה

מיר זעען דאָך.

ב ע ט ל ע ר

מיין האַלז איז גאָרנישט קרום...

קרומט אויס דעם האַלז נאָך ערגער

אדרבה, אַ האַלז האָב איך גאָר אַ שיינעם און אַ גלייכן...

כ ל ה

מיט חוזק

ווי אַ שיינער קוימען.

ח ת ן

ווי דעם פּריצס טורעם.

כ ל ה

וואו נעמט מען צו אונזער שמחה דעם בעטלער מיטן קרומען האלז?

ח ת ן

ער האט דאך אונ' מחיה געווען מיט זיין ברויט אויפן פערטן טאג אין וואלד.

כ ל ה

גוטער בעטלער מיטן קרומען האלז!

ח ת ן

גוטער בעטלער מיטן קרומען האלז!

ב יי ד ע

קום צו אונז אויף אונזער שמחה!

ס'קומט אן דער בעטלער מיטן קרומען האלז, מיט זיינע טאר. עס

ב ע ט ל ע ר

אט בין איך דא, קינדער...

ח ת ן - כ ל ה

רינגלען אים ארום. קושן אים. טאנצן און זינגען

קרומער בעטלער, גוטער מענטש,
געגעבן האסטו אונז דיין ברויט.
קרומער בעטלער, גוטער מענטש,
האסט אונז געראטעוועט פון טויט.

ב ע ט ל ע ר

פריער האב איך אייך געבענטשט, איר זאלט זיין אזוי ווי איך היינט שענק איך אייך דאס פאר דרשה-געשאנק...

חתן-כלה קוקן זיך איבער מיט א שמייכל

אַן אַנדערער האָט זיך באַרימט, אַז ער קאָן מאַכן מיט זיין קול פּונקט ווי אַ פּויק:

בום—בום—בום—בום.

און נאָך איינער האָט זיך באַרימט, אַז ער קאָן מאַכן זיין קול ווי מ'שיסט פון האַרמאַטן:

פּו—פּו—פּו—פּו.

האָב איך מיך אָנגערופן און געזאָגט צו זיי:

מיין קול איז בעסער פון אייערע קולות.

והא־ראיה:

אויב איר זענט יאָ

אַזוינע חכמים, גרויסע, אין הכמת־המוזיקאַ,

העלפט־זשע יענע צוויי מדינות.

וואָרים צוויי מדינות זענען פאַראַן

ווייט אויף טויזנט מייל

פון איינער צו דער צווייטער.

און ווען ס'קומט דאָרט אָן די נאַכט,

ברעכט אַ קול־יללה אויס...

מאַנען שרייען,

ווייבער קלאָגן,

קינדער וויינען.

בכן, אויב איר זענט יאָ אַזוינע גרויסע חכמים אין מוזיקאַ, לאָמיר זעען, אויב איר קאָנט העלפן יענע צוויי מדינות...

האָבן זיי געזאָגט צו מיר:

קאָנסט אונז אַהין פירן?

האָב איך געזאָגט:

יאָ...

איך פיר אייך אַהין...

זענען מיר געגאַנגען און געגאַנגען.

און ווען מיר זענען אָנגעקומען אין איינער פון יענע צוויי מדינות, איז צוגעפאַלן די נאַכט.

פאַרוואַנדלונג: נאַכט. אין דער מדינה פון יללה. אַ געשריי, אַ

ב ע ט ל ע ר

נאָר וואָס דען...

ח ת ן - כ ל ה

מיט שפּאַס

נאָר וואָס דען?

ב ע ט ל ע ר

די נאַרישקייטן פון דער וועלט
זענען זייער פיל;
קרום איך אויס מיין האַלז
צו זיי...
צום אמת אָבער
האָב איך נאָר
אַ האַלז אַ וואוילן און אַ שיינעם.

גלייכט אויס דעם האַלז

און אַ קול, אַ זייער ריינעם,
וואָס נאָכמאַכן קאָן איטלעך קול.
— אַ קול אָן אַ דבור...
און די הסכמה דערויף האָב איך פון יענער מדינה פון מוזיקאַ.
וואָרים ס'איז פאַראַן אַ מדינה, וואו אַלע זענען עוסק אין דער חכמה
פון מוזיקאַ:
אַלע שפּילן,
אַלע זינגען,
און אפילו קינדער אין די וויגן.
איינמאָל זענען געזעסן די חכמים פון יענער מדינה און איטלעכער
האָט זיך באַרימט מיט זיין חכמה אין מוזיקאַ:
איינער, מיט צימבלען דעם צימבל,
איינער, מיט בלאָזן די פלייט,
איינער, מיט שפּילן די פידל
און איינער — מיט קאָנטראַ-באַס.

דו ווייגסט, שטיין...
איך ווין אויך.
אוה—אוה—או—או,
בו—בו—בו.

ב ע ט ל ע ר

צו די שפּילער

אַט דאָ זענען מיר אין דער מדינה פון יללה...

ע ר ש ט ע ר   ש פּ י ל ע ר

מיין געמיט איז דערשלאָגן...

צ ו ו י י ט ע ר   ש פּ י ל ע ר

ס׳קלעמט מיין האַרץ...

ד ר י ט ע ר   ש פּ י ל ע ר

ס׳רייסן טרערן זיך ביי מיר...

ע ר ש ט ע ר   ש פּ י ל ע ר

אויף מיין טרומייט, איך׳ל שפּילן
טרו—טו, טרו—טו.
ס׳וועלן קאָכן די געבלוטן.
אַ וויכער־ווינט וועט די נשמה
דרייען, וואַרפן
הין און הער,
אַראָפּ, אַרויף
פון סוף ביז סוף...
טרו—טו, טרו—טו,

ער הייבט אָן בלאָזן, אָבער ס׳קומען אַרויס צעבראָכענע קולות.

ע ר ש ט ע ר   ש פּ י ל ע ר

ווי, ווי, מיין טרומייט שאַלט נישט מער...

קלאָג און אַ געוויין. ס׳קומען אָן די חכמים פון מוזיקאַ מיט דעם בעטלער. זיי טראָגן זייערע כלי־שיר.

מ אַ ן

שרייט

וואו איז מיין ווייב? וואו איז מיין ווייב?
ווער האָט אָוועקגערויבט מיין ווייב
פון מיין בעט?

פ ר ו י

קלאָגט

וויי איז מיר! וויי איז מיר!
מיין מאַן איז מער נישט טריי צו מיר.
מיין חברטע האָט אים פאַרכישופט,
איז מיט איר אַנטלאָפן
פון דער מדינה.

מ ו ט ע ר

יאָמערט

מיין איינציק קינד! מיין איינציק קינד!
גאָט! גאָט!
זע מיין טרער
און שיק נישט מער
קיין פורעניות אָן אויף מיר...

מ ש ו ג ע נ ע ר

מרוקעט

אוה—אוה—או—או.
די שטיינער וויינען
אוי, אוי, אוי,
טרערן גיסן פון די שטיינער...
ס׳זעט נישט קיינער,
נאָר איך אַליין...

כאַפּט אַ שטיין

משוגענער

אוה—אוה—או—או.
ס'וויינט א שטיין...
איך אליין
הער זיין געוויין...

ס'הערט שטיל און מרה־שחורהדיק. ס'הערט זיך א טרויעריק פישטשען פון א פויגל

בעטלער

צו די שפילער

איר זעט, אז איר קאנט זיי גישט העלפן, זאגט מיר על כל פנים, פונואנען קומט דאס קול יללה, וואס מען הערט דא?

ערשטער שפילער

דו ווייסט?

בעטלער

אודאי.

ווייזט אן אויף א נעסט פון א פויגל, פונוואנען ס'הערט זיך דאס טרויעריקע פישטשען

פון אט דער נעסט קומט די יללה און פארשפרייט זיך איבער
דער מדינה... ווארים ס'זענען צוויי פייגל פאראן,
אן „ער“ און א „זי“,
איין פאר נאר אויף דער העלט...
פארפאלן איז די „זי“ געווארן,
פליט דער „ער“ ארום
און זוכט זי...
און די „זי“
זוכט אויך דעם „ער“...
געזוכט, געזוכט
האבן זיי זיך
ביז געווארן זענען זיי

צווייטער שפּילער

אויף מיין הייפּל איכל שפּילן
הי—הי—הא—הא.
ס'וועט די גלוסטעניש זיך וועקן
בענקשאַפט וועט אין דער נשמה
גיסן,
פליסן
און די האַרטקייט וועט צעגיין...
הי—הי—הא—הא.

ער בלאָזט אין דעם פייפל, אָבער די קולות קומען ארויס צעבראָכן

צווייטער שפּילער

ווי, ווי. מיין פייפל איז קאַליע געוואָרן...

דריטער שפּילער

אויף מיין פידל איכל שפּילן
ווי—ווי—ווא—ווא.
ס'וועט די ליבשאַפט קוועלן...
מתיקות וועט אין דער נשמה
די ביטערקייט
פאַרזיסן,
און פאַרצוקערן דאָס לעבן...
ווי—ווי—ווא—ווא.

ער הייבט אָן שפּילן און ס'פּלאַצט אַ סטרונע

דריטער שפּילער

ווי, ווי. אַ סטרונע האָט אין מיין פידל געפּלאַצט...

מוטער

היסטעריש

ווי, ווי, מיין קינד גייט אויס!...

אַלע קולות...
איך קאָן קולות וואַרפן
פון איין עק פון דער וועלט
ביז דעם צווייטן...
איך קאָן פאַרנעמען קולות
פון דער גאָרער וועלט...
יעדעס קול איז מיר מודיע
זיין טיפן צער...
בין איך פול מיטן צער
פון אַלע ברואים פון דער וועלט...
איך קאָן וואַרפן
פון דער „זי" דאָס קול
צו דעם „ער"
און פון דעם „ער"
צו דער „זי"...
און מזווג זיין דעם זיווג...

ש פ י ל ע ר

טו דאָס און פאַרריכט די מדינה.

ב ע ט ל ע ר

פּישטשעט ווי א פויגל פאַ א ל'ענגערער צייט אין א געווי-
סער זייט

דאָס האָב איך פון דער „זי"
דאָס קול געוואָרפן צו דעם „ער",
בעלאָזט אים וויסן
פון איר צער...

ש פּ י ל ע ר

ווער וועט וואַרפן דאָס קול פון דעם „ער" צו דער „זי"?

ב ע ט ל ע ר

איך...

פֿאַרבלאָנדזשעט.
געקלאָגט, געוויינט האָבן זיי
און מיט הערצלעך פֿאַרקלעמטע
געבליבן שטיין זענען זיי,
געסטעלעך פֿאַר זיך געמאַכט...
אין איין מדינה,
אַ נעסט — דער „ער".
אין איין מדינה,
אַ נעסט — די „זי"...
און ווען די זון פֿאַרגייט
און די נאַכט פֿאַלט אָן,
קלאָגט דאָס פּאָרל
מיט אַ קלאָג
אין איין מדינה
און אין דער צווייטער...
ס'קלאָגט דער זיווג אויפֿן שטח,
וואָס שיידט אָפּ איינעם פֿון דעם צווייטן
און קאָנען זיך נישט זיין מזווג...
און דער צער פֿון דעם „ער"
און די יסורים פֿון דער „זי"
פֿאַרשפּרייטן זיך אויף דעם שטח
פֿון איינעם צו דעם צווייטן...
און ס'קלאָגט דער גאַנצער שטח
אויף דעם צעשיידטן זיווג...

ע ר ש ט ע ר ש פּ י ל ע ר

קאָנסטו דאָס פֿאַרריכטן?

ב ע ט ל ע ר

יאָ...
אַלע קולות מאַך איך נאָך...
מיין קול איז כּולל

האָב איך פון כישוף זיך באַפרייט,
בין צוריק אַוועק צו דיר.
זיי מיר מוחל, ליב ווייב,
און לאָמיר פריילעך זיין צוריק...

פ ר ו י

כ'בין דיר מוחל, ליבער מאַן.

קושן זיך

ס'קומט צו לויפן אַ פרוי און כאַפּט זיך אַרום מיט אַ מאַן, וואָס קומט אַ'ר אַ.טקעגן

פ ר ו י

צום מאַן

איך שווער דיר, ליבער מאַן:
איך בין ריין פון זינד!
ס'האָט זיך מיר געדאַכט,
גליקלעך בין איך נישט...
ס'האָט גערופן מיך די זינד,
האָט געצויגן און געריסן.
מיין האַרץ אָבער האָט געקלעמט...
איך האָב געוויינט.
איך האָב געשריגן.
האָב זיך געראַטעוועט פון זינד.
איצט בין איך דאָ, צוריק ביי דיר.
איך וויל גליקלעך זיין...
איך וויל פריילעך זיין...

מ אַ ן

כ'בין דיר מוחל, ליב ווייב.

קושן זיך

מ ו ט ע ר

כ'דאַנק דיר, גאָטעניו, אַציַנד!

ש פ י ל ע ר

ס'איז דאָך אַזוי ווייט פון איין מדינה צו דער צווייטער?

ב ע ט ל ע ר

דער שטח פון דער וועלט
האָט קיין באַטרעף ביי מיר.
דאָרטן, וואו איך שטיי,
איז דער מיט פון מיין וועלט...

בעטלער פאַרשווינדט אויף אַ ווײַלע. ער פישטשעט ווי אַ פויגל צו דער זייט פון די שפּילער. ער באַווייזט זיך באַלד צוריק

ב ע ט ל ע ר

געפונען האָט זיך דער זיווג...
ס'פליט שוין איינער צום צווייטן...
באַגעגענען וועט זיך
גאַרונג מיט גאַרונג...
מצומצם וועט ווערן דער שטח...
עפענען וועט זיך דער מקור...
און געניסן וועט תענוג פון תענוג...

ס'הייבט אָן צו שאַריען אויף טאָג. פייגל פליען איינער צום צווייטן. מענטשן כאַפּן זיך אויף מיט געזאַנג און מיט פרייד. ס'מעקעט בהמות. אַ פּאַסטוך שפּילט אויף זיין פייפל. אַ האָרן בלאָזט

מ א ן

לויפט אַריין מיט פרייד און כאַפּט זיך אַרום מיט דער פרוי, וואָס קומט אָן

זי האָט מיר אַ כישוף אָפּגעטון,
די אויגן פאַרבלענדט.
האָט דאָס האַרץ געקלעמט,
שיער נישט אויסגעגאַנגען פון פאַרדראָס
און פון מרה־שחורה...

ר ב י נ ח מ ן

און ווען דער בעטלער מיטן קרומען האלז האט זיין מעשה פאר־ענדיקט, האט ער צו די חתן־כלה אזוי געזאגט:
נמצא, אז איך האב א הסכמה פון יענער מדינה פון מוזיקא, אז איך האב זייער א וואויל קול און קאן נאכמאכן אלע קולות פון דער וועלט... בכן, שענק איך אייך דאס במתנה־גמורה דרשה־געשאנק...
איז דארט א גרויסע שמחה געווארן...

חסידים זיצן פארגאפט

ר ב י נ ח מ ן

אויפהייבנדיק דעם קאפ און ווענדנדיק זיך צום משמש

וואס מאכט דאס קינד?...

משמש גייט אפ אין צווייטן חדר. באלד לויפט אריין אדעל מיט פרייד. נאך איר קומט אריין ר׳ נפתלי מיט א שטראלנדיק פנים

א ד ע ל

צולויפנדיק זיך צום רבין

טאטעניו, טאטעניו! ס׳האט שוין די אייגעלעך געעפנט.
ס׳האט שוין א לאך געטון.
ס׳וועט שוין שוין אם־ירצה השם געזונט ווערן.

ארונטערלאזנדיק צניעותדיק די אויגן

און נפתלי, טאטעניו...

ר ב י נ ח מ ן

אויפשטראלנדיק

וואס, טעכטערל?...

א ד ע ל

צובייגנדיק זיך צו זיין אויער און זאגנדיק אין דער שטיל

נפתלי האט דעם קינד א קוש געטון...

האָסט געשענקט דאָס לעבן פון מיין קינד.
אַ רפואה אים האָסטו געשיקט,
געמאַכט גליקלעך אַ געפּלאָגטע מאַמע...

מ ש ו ג ע נ ע ר

כ'ווייס נישט וואָס ס'איז געווען מיט מיר.
כ'בין צוריק ביים פאַרשטאַנד,
ווי אַלע מענטשן גאָר...
איך וויל לאַכן, איך וויל טאַנצן,
קושן זיך פאַר פרייד...

ב ע ט ל ע ר

צו די שפּילער

שפּילט אויס אַ ניגון, אַ פריילעכן,
לכבוד דער שמחה פון דער וועלט!...

ש פּ י ל ע ר

אונזערע כּלים זענען קאַליע...

ב ע ט ל ע ר

זיי זענען שוין פאַרריכט...

שפּילער שפּילן אויס אַ פריילעכן ניגון און דער בעטלער מאַכט נאָך מיטן מויל פאַרשידענע קולות פון פייגל, חיות, בהמות און מענטשן

ב ע ט ל ע ר

פּי, פּי, פּי,
דאָס פייגעלע האָט אַ שטיבעלע,
אַ נעסטעלע פאַר זיך
און ליובעט זיך מיטן פייגעלע,
פּי, פּי, פּי.

פאַרוואַנדלונג. דער רבי זיצט ביים טיש. דער פריערדי־קער סדר

יא רבון עלם ועלמיא.

קאראהאָד

ר ב י א ו ן ע ו ל ם

אנת הוא מלכא מלך מלכיא.

עובד גבורתך .ותמהיא.

שפר קדמך להחויא. — — — — —

פ אָ ר ה אַ נ ג

ר׳ נפתלי

צום רבין

יאָ, רביניו, איך האָב דאָס קינד געקושט...
איך האָב עס ליב באַקומען...

רבי נחמן

הייבט זיך אויף ראַשיק פון פּלאַץ. ער קומט צו אין דער מיט
פון דעם חדר און הייבט אויף די הענט אין דער הייך

איך דאַנק דיר, גאָטעניו!
האָסט אויסגעהיטן מיין טאָכטער און מיך פון צער,
געשענקט איר דאָס לעבן פון קינד.
איך דאַנק דיר, גאָטעניו, פאַר דער ליבשאַפט, וואָס דו האָסט
אריינגעגעבן אין נפתליס האַרץ צו מיין אָדעלעס קינד!...

אויסזינגענדיק

אהבה רבה, אהבתני, ה׳,
אהבה רבה!...
אהבה רבה!...

צום עולם

אם ירצה השם, עולם, וועט ביי מיר שבת-צו-נאַכטס אַ גרויסע שמחה
זיין! . . .

צופירנדיק ר׳ נפתלין צו זדלען

דער זיווג, וואָס האָט געבענקט איינער נאָכן אַנדערן
און פאַרבלאָנדזשעט געוואָרן,
האָט זיך אויסגעפונען!...

ר׳ נתן

צום עולם

לאָמיר זיך פרייען מיט דער שמחה פון אונזער רבין!...

רבי נחמן

פריילעך זאָלן מיר זיין!

הייבט אָן זינגען

היינט איז דאָך אויך דיין שמחה...
פון דיין נפש די שמחה...
די כוונה פון דיין מוטער...

ער ביט איבער דאָס קינד צו אָדלען

ר ב י נ ח מ ן

צו אָדלען

נעם עס, אָדעלע, און גיב עס איבער צו נפתלין...

אָדעל ביט איבער דאָס קינד צו נפתלין

ר׳ נ פ ת ל י

קושט דאָס קינד

און תורה וועל איך דיך לערנען, קינדעלע,
די תורה פון דיין זיידן...

זיי זעצן זיך אַלע ביים טיש

ר ב י נ ח מ ן

צום עולם

ברידער מיינע, הערט אויס!
מיינע מעשיות און מיינע תורות
זענען נישט געגעבן פאַר אונז אַליין,
נאָר אויך פאַר די דורות אַלע,
וואָס וועלן קומען שפּעט נאָך אונז...

מ ט א מו־אדיקער התלהבות

והודעתם לבניך
ולבני בניך!...

ר׳ נ ת ן

פייערדיק

והודעתם לבניך
ולבני בניך!...

ד אָ ס ז ע ק ס ט ע ח ל ק

דער האָרבאַטער בעטלער

שבת-צו-נאַכטס. אין גרויסן חדר. רבי נחמן שטייט ביים טיש מיטן קינד אויף די הענט. לעבן אים שטייט אַדעל, ר׳ נפתּלי און ר׳ נתן. אַ סך חסידים זענען פאַרזאַמלט. סופר פאַרענדיקט לייענען די תנאים

ס ו פ ר

והכל שריר וקיים.

צוויי עדות התמענען זיך אויף די תנאים

ר׳ נ ת ן

צעברעכט אַ טעלער

מזל-טוב!

ח ס י ד י ם

מזל-טוב, חתן! מזל-טוב, כלה! מזל-טוב, רבי! מזל-טוב!

ר ב י

צום קינד

מזל-טוב דיר, קינדעלע!...

חתן - כלה

טאַנצן אַרום אים און זינגען

האָרבאַטער בעטלער, גוטער מענטש,
האָסט געגעבן אונז דיין ברויט.
האָרבאַטער בעטלער, גוטער מענטש,
האָסט אונז געראַטעוועט פון טויט.

בעטלער

פריער האָב איך אייך געבענטשט איר זאָלט זיין אַזוי ווי איך.
היינט שענק איך אייך דאָס דרשה-געשאַנק...

כלה

מיט פאַרוואונדערונג

אַ האָרב?

צום חתן

ווי אַזוי וואָלטן מיר אויסגעזעען מיט האָרבעס?

בעטלער

אַזוי ווי איך...

כלה

מיט שפּאַס

אַזוי ווי דו?

מאַכט זיך ווי אַ האָרבאַטע, טאַנצט אַרום און צעלאַכט זיך

כאַ! כאַ! כאַ!

בעטלער

איך בין גאָרנישט קיין האָרבאַטער. אדרבה, איך האָב אַזוינע
פּלייצעס, וואָס זענען אַ „מעוט המחזיק את המרובה“,
כלומר.
אַ קליינע זאַך,
וואָס האַלט אַ סך...
מיינע פּלייצעס, דאַכט זיך,

ע ו ל ם

מיט א ברען, אויפהייבנדיק זיך פון די פלייצער

והודעתם
ולבני בניך !...

ר ב י נ ח מ ן

יאָ, אין דעם פינפטן טאָג האָבן זיך חתן-כלה אויך משמח געווען.

הסידים זעצן זיך אויס מיט אימה. דער רבי פארטיפט זיך. א שטימונג פון קדושה

ר ב י נ ח מ ן

צום משמש

ברענג מיר מיין ליולקע-ציביק.

פארוואנדלונג. גרוב. חתן-כלה. בעטלער. א געזאנג און א שפילן

כ ל ה

וואו נעמט מען אהער דעם האַרבאַטע בעטלער ?

ח ת ן

ווען נישט ער, וואָלטן מיר דאָך אויפן פינפטן טאָג געווען געשטאָרבן אין וואַלד.

ב יי ד ע

רופן

האַרבאַטער בעטלער ! האַרבאַטער בעטלער !

ס'קומט צו דער האַרבאַטער בעטלער מיט זיינע טאָרבעס

ב ע ט ל ע ר

איך בין דאָ.
געקומען בין איך צו אייך, קינדער,
אויף אייער חתונה זיך פרייען.

ער האלדזט זיי און קושט זיי

בעם איך צונויף זייערע רייד

אין ווערטער עטלעכע

און זאָג זיי איבער פאַר דעם מלך.

נמצא, אַז מיין דבור איז אין דער בחינה פון „מעוט המחזיק את המרובה".

ד ר י ט ע ר מ ע נ ט ש

איך האָב מקטרגים אויף זיך,

בעלי לשון הרע.

פאַרשווייג איך זיי,

רעד קיין שלעכטס אויף זיי...

נמצא, אַז מיין שווייגן איז אין דער בחינה פון „מעוט המחזיק את המרובה"...

ב ע ט ל ע ר

דער אמת איז, אַז איר האָט אַלע די בחינה פון „מעוט המחזיק את המרובה"...

אָבער איך בין גאָר למעלה ומעלה פון אייך אַלע...

והא ראיה:

וואָרים אַמאָל איז געווען אַ כיתה, וואָס האָט געקלערט:

באשר, איטלעכע חיה האָט איר שאָטן, וואָס נאָר אין אים דווקא וויל זי רוען...

און אַזוי אויך איטלעך עוף האָט זיך זיין צווייג, וואָס אויף אים דווקא וויל עס רוען...

איבער דעם האָט די כיתה געקלערט, אויב מ'קאָן געפינען אַזאַ בוים, וואָס אַלע חיות זאָלן וועלן רוען אין זיין שאָטן און אויף די צווייגן פון דעם בוים זאָלן וועלן רוען אַלע עופות...

א מ ע נ ט ש

קאָן מען דען אַזאַ בוים געפינען?

ב ע ט ל ע ר

ווייזט אָן אינדערהייך

אָט דאָרט, אָט דאָרט איז יענער בוים,

זענען אַזוי קליין,
דאָך קאָן איך
אויף זיי האַלטן
וועלטן גאַנצע....
און איך האָב אַ הסכמה אויף דערויף.
ווארים איינמאָל איז געווען אַ שמועס צווישן מענטשן, וואָס האָבן
זיך באַרימט מיט דער בחינה פון „מעוט המחזיק את המרובה".
און איך בין אויך געווען בתוכם.
האָב מיר זיך מעשיות דערציילט.

ער זעצט זיך צווישן זיי. נעמט זיי ארום און גלעט זייערע קעפ
פערוואַנדלונג. אַ געזעמל מענטשן אויף אַ ליידיקן פּלאַץ.
צווישן זיי אויך דער האַרבאַטער בעטלער. זיי זענען אויס עזעצט
אויף דער ערד

ע ר ש ט ע ר מ ע נ ט ש

מיין מוח איז אַ „מועט המחזיק את המרובה".
אין מיין מוח טראָג איך
די הצטרכות און הנהגות,
די העוויות און די תנועות
פון מיליאָנען מענטשן...

מ ע נ ט ש ן

ההההההה !!!...
דו ביסט נישט
און דיינע מענטשן זענען נישט...

צ ו ו י י ט ע ר מ ע נ ט ש

איך בין אַ בעל-סוד, אַ סעקרעטאַר ביים מלך.
מיט בקשות קומען צום מלך
מענטשן כמה וכמה.
קאָן דאָך דער מלך אוודאי
זיי נישט אויסהערן אַלע.

קול פון בוים

וואַי, וואַי, וואַי,
אַ וואָלף בין איך
און פאַרציקן טו איך נישט...

נאָך אַ קול פון בוים

מע, מע, מע.
אַ לעמעלע...

ערשטער מענטש

אַ קול פון מזרח!...

קול פון בוים

דלאַ, דלאַ, דלאַ.
אַ אָדלער בין איך,
אָבער רויבן רויב איך נישט...

נאָך אַ קול פון בוים

טס, טס, טס.
אַ טייבעלע...

צווייטער מענטש

אַ קול פון מערב!...

קול פון בוים

מיאַו, מיאַו, מיאַו.
אַ קאַץ בין איך,
אָבער לויערן לויער איך נישט...

נאָך אַ קול פון בוים

הי, הי, הי.
אַ מייזעלע...

דריטער מענטש

אַ קול פון צפון!...

וואו ארום אים
אין דער תענוג גאָר אָן אַ שיעור...
אַלע ברואים פון דער וועלט
זענען דאָרטן אויסגעשטעלט.
זיי שפּילן אַלע זיך באַנאַנד
און קיינער איז נישט
מזיק קיינעם...
יעדער איינער זינגט זיך דאָרט
זיין פּרק־שירה, וואָס ער ווייסט..
די בריאה קערט זיך
צו איר מקור אום
און די ברואים זענען טועם
פון דעם עץ־החיים..
וועלכער שטייט אין דער מיט
פון גן־עדן העליון...
ס'באַקומט די טבע דאָרט איר תיקון...
פון זייער מציאות זענען זיך
די ברואים דאָרט מבטל...
ווי אין דער השתלשלות פון וועלטן,
וואָס דער בורא האָט געבויט
און צעוואָרפן.
פאַר דעם בראשית פון עולם־הזה...

מענטשן

מיר זעען נישט אָט דעם בוים.

בעטלער

קלערט פון אים, וועט איר אים זעען...

ס'דערשיינט אינדערהייך דער בוים. ס'הערט זיך פון דאָרט דער־
געברום פון אַלערליי חיות, דאָס מרוקען פון אַלערליי בהמות
און דאָס פּישטשען פון אַלערליי פייגל

צווייטער מענטש

שאַרף איז דאָס ליכט אין דעם מזרח,
ס'שרפעט און בלענדט...
די כוחות זיי עפּנען זיך אויף
אין דער שקיעה פון דעם מערב...

דריטער מענטש

צו דעם קאַלטן צפון ציט מיך,
צו דעם האַרץ פון דער ערד...
וואָס וואַרעמט זיך אין טיפע תהומען
און איז באַדעקט מיט אייז פון אויבן...

פערטער מענטש

אין דרום שיינט די זון בייטאָג.
מיר ווערן נישט פאַרבלענדט
פון אויפגאַנג
און אויך נישט פאַרלענדט
פון שקיעה...

זיי קריכן זיך און לאָזן זיך גיין אין אַלע פיר זייטן

ערשטער מענטש

מיט מיר!

צווייטער מענטש

מיט מיר!

דריטער מענטש

מיט מיר!

פערטער מענטש

מיט מיר!

בעטלער

שטעלט זיך אָפּ אויף אייער אָרט
און צעשיידט זיך נישט פון דאָרט.

קול פון בוים

וו. וו, וו.
א שפּין בין איך
און איך שפּין קיין טויט־געוועב...

נאָך א קול פֿון בוים

זשום, זשום, זשום.
אַ זשוקעלע...

פערטער מענטש

אַ קול פון דרום !...

אַלע קולות

כל הנשמה תהלל יה הללויה !...

ערשטער מענטש

צום מזרח !...

צווייטער מענטש

צום מערב !...

דריטער מענטש

צום צפון !...

פערטער מענטש

צום דרום !...

ווי שטעלן זיך אויס אין אלע פיר זייטן. דער בוים פארשווינדט:

ערשטער מענטש

ס'גייט אין מזרח אויף די זון,
באַגיסט מיט ליכט די וועלט...
ס'הייבט מיט ליכט זיך אָן דאָס לעבן...
דער רעיון צינדט זיך אָן...

בעטלער

ווי אזוי קאָנסטו גיין אויף אַ דרך,
ווען די ביסט אין ספק,
אויב דאָס איז דער דרך...
האָסטו נישט קיין אמונה אין זיך אַליין...
און גוטס נידערט
אין תהום פון שלעכטס...
ביסט ווי אַ שכור אין דיינע מעשים: —
שאָקלסט זיך אַהין
און שאָקלסט זיך אַהער...
אין דיין געיעג
צום סוף
מאַכסטו זיך און אַנדערע הרוב...
דו רויבסט,
דו מאָרדסט,
דו זעטיקסט זיך מיט בלוט
און אין בלוט
קומסטו אום...
אַ פגירה פון אַ גוף
און נישט מער...
דער אין־סוף אָבער
ווינקט צו אונז...
די שפע פון גאָט
פליסט צו אונז...
פון אונזער „אַין"
ווערט אַ „יש"...
די השבות פון הארץ
ווערט מיט אַ שיין פאַרפלייצט...
אין אונזער נשמה
גייט אויף אַ זון...
אַ שמחה ביי דער בריאה...

דער עולם ומלואה
האָט קיין גבול...
נישטאָ מזרח.
נישטאָ מערב.
נישטאָ צפון.
נישטאָ דרום.
אומעטום אין דעם רוים
איז דאָ דער בוים...
און ס'איז דער תכלית דאָרט,
וואו ס'איז נישטאָ קיין אָרט...

די מענטשן קומען זיך צוזאמען און בלייבן שטיין

ב ע ט ל ע ר

צו דעמדאָזיקן בוים קאָן קיין מענטש נישט צוקומען, סיידן ער האָט די מידות פון דעם בוים...

ע ר ש ט ע ר מ ע נ ט ש

וואָס פאַר א מידות?

ב ע ט ל ע ר

דאָס ערשטע איז אמונה...

ע ר ש ט ע ר מ ע נ ט ש

די אמונה איז שוואַך ביי מיר.
איך ווער אין ספקות געוואָרפן...
מיין שכל האָט
אַ גבול,
אַן אָנהייב
און אַ סוף; — —
קאָן איך צו דעם אין־סוף
נישט קומען
און בלייב ביים סוף...

היטסטו אַנדערע
און נישט זיך...
און דיין נפש ווערט פאַרביי...
מיט דער מורא
פאַר זיך אַליין
ביסטו זיך מדבק מיט אהבה
און מיט תענוגים אַלערליי
אין דעם רצון פון דער בריאה...
ווי ס'איז באַהעפט
דער פלאַם אין ליכט...
ס'ווערט בטל דיין נשמה
אין דער מחשבה פון דעם בורא...
אַזוי ווי די שטראַלן
אין דעם גוף פון דער זון...

ד ר י ט ע ר מ ע נ ט ש

און וואָס נאָך פאַר אַ מידה?

ב ע פ ל ע ר

ענוות...

מ ע נ ט ש

איך בין גאווהדיק,
דומם,
צומח,
חי,
זענען געשאַפן
נאָר מיך צו באַדינען...
איך בין די השלמה
פון דער בריאה.

ב ע ט ל ע ר

ווי קאָנסטו זיין גאווהדיק,
ווען דו באַטרעפסט

שירה זינגט דאָס לעבן...
און מיר זינגען מיט...
און מיר טאַנצן מיט...
און זינגענדיק
טאַנצן מיר
אין דעם אין־סוף אַריין...
ווי פון דער זון די שפע,
וואָס טאַנצט אין אירע שטראַלן
אין דעם חלל פון דעם אויר...

צווייטער מענטש

וואָס נאָך פאַר אַ מידה?

בעטלער

יראה...

צווייטער מענטש

איך האָב פאַר קיין זאַך קיין מורא ניט,
אָבער מיין מורא וואַרף איך
אויף אַנדערע...
די ברואים ציטערן פאַר מיר...
זיי אַנטלויפן
אין די נאָרעס זייערע,
ווען זיי דערזעען
מיין שפרינגענדיקן שאָטן...

בעטלער

אָן מורא
גייט דאָס לעבן אונטער...
מורא
איז דער שומר פון דעם לעבן...
ווען אויף אַנדערע
דו וואַרפסט דיין מורא,

מ ע נ ט ש ן

מסכים...

ב ע ט ל ע ר

דען האָט איר זיי שוין דערגרייכט...
לאָמיר גיין.

זיי גייען

ע ר ש ט ע ר מ ע נ ט ש

אָט איז דער בוים...

צ ו ו י י ט ע ר מ ע נ ט ש

דער בוים שטייט גאַר אויף קיין אָרט נישט...

ד ר י ט ע ר מ ע נ ט ש

ווען מיר קומען צום אָרט,
איז דער בוים ווייטער פון אונז...

ב ע ט ל ע ר

איך בין דער,
וואָס קאָן אייך ברענגען צום בוים,
ווייל דער בוים איז העכער פון אָרט...
איך בין דער סוף פון אָרט...
וואָס העכער פון דאָרט,
איז נישטאָ קיין אָרט...
מיין בחינה פון „מעוט המחזיק את המרובה“, איז די העכסטע...
דאָרט.
אָט דאָרט,
וואָס איז העכער
פון אָרט,
פלייצט אַ ים פון ליכט
און ס'בלענדט נישט דאָס אויג...
ס'ווערן די חושים געלייטערט...

אפילו נישט דעם מינדסטן חלק
פון דער קלענסטער רגע
אין דער בריאה?
ביסט קליין און נישטיק
קעגן דעם גאַנצן מין
פון מדבר...
קליין איז דער מדבר
קעגן דעם גלגל פון דער ערד;
נישטיק איז די ערד
קעגן דעם גלגל-העליון;
ווינציקער פון גאָרנישט
איז דאָס אַלץ
קעגן דער כוונה פון דער וועלט...
דער נפש אָבער דערהויבן ווערט
נאָר דורך שפלות...
ס'ווערט דער מענטש
אַ קנעכט אין דער בריאה
מיט אַלע ברואים אינאיינעם...
זיינע מעשים און מחשבות
זענען זיך מיחד...
און ס'ווערט דער נגלה
דער אנטפּלעקטער רצון
פון דעם נסתר...

מ ע נ ט ש ן

וואָס זאָלן מיר טון?

ב ע ט ל ע ר

דערגרייכט דידאָזיקע דריי מידות
ווערט איר ראוי זיין
צו קומען צום בוים...

העכער איבער רוים...
צו יענער זייט
פון דעם סוף...
גייען מיר ארויף !...
ארויף ! ארויף ! ארויף :
ארויף !...

ב ע ט ל ע ר

און דער גוף פון דעם בוים איז
אמת.

א ל ע

אמת !...
אמת !...
אמת !..

פארוואנדלונג. דער רבי קלאפט אויס די ליולקע. ר׳ נתן איז פארטיפט אין דעם שרייבן. דער זעלבער סדר ווי פריער.

ר ב י נ ח מ ן

און דער הארבאטער בעטלער האט געזאגט צו חתן-כלה: נמצא, אז איך האב אן הסכמה, אז איך האב
די העכסטע בחינה פון „מועט המחזיק את המרובה״.
און איצט גיב איך אייך אוועק דאסדאזיקע במתנה, דרשה-
בעשאנק...
איז דארט געווארן א גרויסע חדוה.

ר ב י נ ח מ ן

קוקט אריין אין כתב-יד פון ר׳ נתן, וועלכער פארענדיקט שרייבן

חדוה א־ז דאס לעצטע ווארט פון מיין שרייבן, נתן.

נ ת ן

כאפט זיך אויף מיט אימה

רביניו !

ריין — די נשמה...
קלאָר — דער שכל...
ליכטיק — די השגה...
ס'עפנט זיך דאָרט
פון אהבה — דאָס טויער...
פון מחשבה — דער אָנהייב...
פון אין-סוף — דער מקור...
וואָס פלייצט
צום סוף פון מעשה...
און פון סוף צום אין-סוף צוריק...

בעטלער נעמט זיי צונויף און שטעלט זיך פאָרויס

ב ע ט ל ע ר

איך בין דער אָנהייב,
העכער פון אָרט...

ערשטער מענטש מאכט דעם ערשטן טריט צום בוים

ב ע ט ל ע ר

אמונה.

צווייטער מענטש מאכט דעם צווייטן טריט צום בוים

ב ע ט ל ע ר

יראה.

דריטער מענטש מאכט דעם דריטן טריט צום בוים

ב ע ט ל ע ר

עניוות.

זיי גייען אַלע צוזאַמען אונטער דער הנהגה פון דעם בעטלער

אַ ל ע

זינגען

צו דעם בוים!
צו דעם בוים!

ר ב י נ ח מ ן

זינגט

בואי כלה...

בואי כלה...

ס'טאנצט ארויס אין דער מיט אדעל. דער רבי גיט איר דעם צווייטן עק פון דער פאטשיילע. זיי טאנצןביידע

ר ב י נ ח מ ן

„סוף מעשה במחשבה תחלה"...

ע ו ל ם

בואי כלה...

בואי כלה...

פ אָ ר ה א נ ג

ח ס י ד י ם

ציען זיך צו אים

רבינו!

ר ב י נ ח מ ן

הייבט זיך אויף פון ערד

חדוה, נתן,
איז א העכערע מדרגה פון צער,
חדוה מתוך מרה־שחורה...
חדוה!...
חדוה!...

קומט צו צו ר׳ נפתלין און אדלען און קושט דאס קינד

ר ב י נ ח מ ן

חדוה מתוך אמונה!...

קושט אדלען און זאגט

חדוה מתוך עניוות!...

ר׳ נ ת ן

אגוויינדיק צו די חסידים אויף רבי נחמנען

א מ ת!...

רבי נחמן נעמט דאס קינד אויף די הענט

ר ב י נ ח מ ן

צום עולם

און נאך היינט אויף דער נאכט וועלן מיר די חופה שטעלן און מיר וועלן הערן די מעשה פון דעם זעקסטן טאג. אבער צוערשט וועלן חתן־כלה גיין זייער מצווה־טאנץ... זינגט עולם: „לכה דודי לקראת כלה"...

ע ו ל ם

זינגט

„לכה דודי לקראת כלה"...

ס׳טאנצט ארויס אין דער מיט ר׳ נפתלי. דער רבי גיט אים דעם עק פון זיין פאטשיילע

ח ת ן

ווען נישט ער, וואָלטן מיר דאָך אויפן זעקסטן טאָג געווען אומגעקו־
מען אין וואַלד.

ב ײ ד ע

רופן

בעטלער אָן הענט, קום צו אונז!
פריי זיך אויף אונזער שמחה!

ס׳קומט אָן דער בעטלער אָן הענט מיט זײַנע טאָרבעס

ב ע ט ל ע ר

איך בין דאָ.
געקומען בין איך צו אײַך
אויף אײַער חתונה זיך פרייען.

ער האַלזט זיי און קושט זיי

ח ת ן ־ כ ל ה

טאַנצן אַרום אים און זינגען

בעטלער אָן הענט, גוטער מענטש,
האָסט געגעבן אונז דײַן ברויט.
בעטלער אָן הענט, גוטער מענטש,
האָסט אונז געראַטעוועט פון טויט.

ב ע ט ל ע ר

פריער האָב איך אײַך געבענטשט איר זאָלט זײַן אַזוי ווי איך.
הײַנט שענק איך אײַך דאָס דרשה־געשאַנק...

כ ל ה

מיט שפּאַס

טאַקע?

ב ע ט ל ע ר

יאָ, יאָ.

דאָס זיבעטע חלק

דער בעטלער אָן הענט

אין זעלבן אָוונט ווי אין לעצטן חלק. אין גרויסן חדר. פיר יונגע חסידים האַלטן אַ חופּה. אָדעל און ר׳ נפתלי שטייען אין דער מיט. רבי נחמן און ר׳ נתן שטייען צו דעם מזרח אונטער דער חופּה. ר׳ נתן פאַרענדיקט די חופּה־ברכות

ר׳ נתן

קול ששון וקול שמחה. קול חתן וקול כלה. קול מצהלות חתנים מחפּתם ונערים ממשתה נגינתם. ברוך אתה ה׳ משמח חתן עם הכלה.

רבי נחמן

און אַט אַזוי איז די מעשה פון דעם זעקסטן טאָג.

פאַרוואַנדלונג. גרוב. חתן־כלה. בעטלער. שפּיל און געזאַנג

כלה

וואו נעמט מען דאָ דעם בעטלער, וואָס איז אָן הענט?

באַשמירט מען די פייל מיט דעם סם, איז זי אַזוי מזיק.
באַשמירט מען זי מיט אַן אַנדער סם, איז זי מער מזיק.
האָט יענער געענטפערט:
„די און די פייל".
האָב איך געזאָגט:
וויבאַלד דו קאָנסט נישט צוריקציִען נאָר איין פייל, קאָנסטו נישט היילן די בת-מלכּה.
אַ צווייטער האָט זיך באַרימט, אַז ער האָט כּוח אין די הענט אויפצועפענען די ריגלען פון די תּפיסות מיט אַ ריר פון זיינע פינגער.
האָב איך אים געפרעגט:
וואָסערע תּפיסות?
וואָרים ס'זענען פאַראַן תּפיסות און ריגלען פון צען מינים.
האָט ער געזאָגט:
„יענעם און יענעם מין".
האָב איך געזאָגט:
אויב אַזוי, קאָנסטו נישט היילן די בת-מלכּה.
וואָרים דו קאָנסט נישט דורכגיין די צען מויערן, וואָס רינגלען אַרום איר וואַסערדיקן שלאָס.
אַ דריטער האָט זיך באַרימט:
„איך קאָן אַריינגעבן חכמה אין יעדן מענטש, אויף וועמען איך לעג אַן מיינע הענט".
האָב איך אים געפרעגט:
וואָס פאַר אַ חכמה?
האָט ער געענטפערט:
„די און די חכמה".
האָב איך אים געזאָגט:
אויב אַזוי, קאָנסטו נישט היילן די בת-מלכּה.
וואָרים דו קאָנסט נאָר איר דופק נישט וויסן.
דו קאָנסט נאָר איין דופק וויסן, אָבער ס'זענען פאַראַן צען דופקען.
אַ פערטער האָט זיך באַרימט:

כ ל ה

ווי אַזוי וועל איך צוזאָגן מיין קינדעלע?

ח ת ן

ווי אַזוי וועל איך גלעטן מיין כּלהלע?

ב ײ ד ע

צום בעטלער

מוחל, מוחל די מתּנה, גוטער מענטש.
מיר ווילן כּוח אין די הענט.

ב ע ט ל ע ר

איר מיינט דאָך, איך בין אַ קאַליקע אויף די הענט.

פּאַטשעט מיט זיינע ליידיקע אַרבל

איך האָב יאָ כּוח אין די הענט.

ציט אַרויס זיינע הענט

נאָר איך באַנוץ מיך נישט מיטן כּוח פון מיינע הענט אין דער וועלט.
די כּוחות אין מיר הייבן זיך נישט אָן מיטן פאַררייס פון די הענט
און ענדיקן זיך נישט מיט זייער אָראָפּלאָז...
און איך האָב אַ הסכּמה דערויף פון דעם האַסערדיקן שלאָס.

זעצט זיך צווישן זיי און טוליעט זיי צו זיך

וואָרים אַמאָל זענען מיר געזעסן אינאיינעם עטלעכע מענטשן,
האָט זיך איטלעכער באַרימט מיטן כּוח, וואָס ער האָט אין זיינע הענט,
איינער האָט זיך באַרימט, אַז ווען ער שיסט אויס אַ פייל, קאָן ער זי צוריקציען.
האָב איך אים געפרעגט:
וואָס פאַר אַ פייל קאָנסטו צוריקציען?
ס'זענען דאָך פאַראַן צענערליי מינים פיילן און צענערליי מינים סמען.

ב ת - מ ל כ ה

ווער רופט מיך ?

ב ע ט ל ע ר

דער בעטלער, וואָס אָן הענט.

מיט א וואָרנונג

זע.
איך האָב פאַר דיר געגעבן
דאָס לעבן און דעם טויט !...

ב ת - מ ל כ ה

וואָס איז לעבן און וואָס איז טויט ?...

ב ע ט ל ע ר

דער טויט פון צדיקים און דאָס לעבן פון רשעים...

ב ת - מ ל כ ה

מיין אהבה צום מלך איז קאַליע געוואָרן.
ער איז מיך חושד, אַז איך וויל אים הרגענען,
ס'האָט זיך אים אַזאַ חלום געחלומט.
בין איך אַנטלאָפן פון אים.
און ער יאָגט מיך נאָך.

ב ע ט ל ע ר

דער מלך איז אַ רשע.
מיין שונא איז זיין פותר-חלום געוואָרן...
ער באַרויבט מדינות און זעטיקט זיך מיטן בלוט פון מענטשן.
ער איז אַ קנעכט פון גאווה...
ער וויל אין דיר זיין תאווה שטילן
און דעם גבול פון צדקות גריזשען...
ער וויל זיך מטהר זיין אין דיר...
און דיך בטמא זיין אין זיך...
ער וויל דיך זעצן אויף אַ שטול,
געמאַכט פון ביינער פון די קדושים...

„איך האָב אַזאַ כּוח אין מײַנע הענט, אַז איך קאָן מיט זיי פאַר־
האַלטן אַ שטורעמווינט".
האָב איך אים געפרעגט:
וואָס פאַר אַ ווינט?
ס'זענען דאָך פאַראַן צענערליי ווינטן,
און יעדער ווינט אויף זײַן שטייגער שפּילט,
האָט ער געענטפערט:
„דעם און דעם ווינט".
האָב איך געזאָגט:
אויב אַזוי, קאָנסטו נישט היילן די בת־מלכּה,
וואָרים דו קאָנסט שפּילן פאַר איר נאָר איין ניגון פון די צענערליי
ניגונים, וואָס געמען דורך די צענערליי ווינטן.
האָבן זיי זיך אָנגערופן:
„וואָס קאָנסטו"?
האָב איך געענטפערט:
וואָס איר קאָנט נישט.
הײַנו,
די נײַן חלקים פון אַלץ...
און פון דערדאָזיקער בת־מלכּה וועל איך אײַך אַ מעשׂה
דערציילן.

פאַרוואַנדלונג. אַ וואַסערדיקער שלאָס. אין אים זענען פאַראַן צען
טויערן, איינס אין דעם אַנדערן. די אַלע טויערן זענען פון
וואַסער. די ערד אין דעם שלאָס איז אויך פון וואַסער. ס'זענען
דאָרט פאַראַן ביימער און פּירות פון וואַסער. צרום דעם שלאָס
גייט אַרום אַן איבער־געשראָקענע די בת־מלכּה. זי איז אָנגעטון
אין אַ דינעם דורכזיכטיקן וואַסער־קאָליר־האַלאַ. ס'באַווייזט זיך
דער בעטלער, וואָס אָן הענט

ב ע ט ל ע ר

רופט

בת־מלכּה! בת־מלכּה!

ס׳דערהערט זיך א גערויש פון חיילות און דאָס בלאָזן פון הערנער. שפּיקעס לויפן ביי די זייטן און זעען אויס דעם פּלאַץ. ס׳קומט אַן דער מלך מיט זיין פּותר־חלום. א שפּיק קומט צו לויפן און שטעלט זיך אויף די קניען פאר דעם מלך

ש פּ י ק

אדוני מלך!
אַט דאָרט איז די בת־מלכה.

ווייזט אָן אויף דער זייט, וואו די בת־מלכה גייט ארום

ב ע ט ל ע ר

צו דער בת־מלכה

גרייט זיך צו די ווייטיקן...

ב ת ־ מ ל כ ה

איך בין גרייט...

בעטלער הייבט אָן אוועקצוגיין

ב ת ־ מ ל כ ה

צום בעטלער

פאַרלאָז מיך נישט...

ב ע ט ל ע ר

פונדערווייטנס

איך בין אין דיר...

פ ו ת ר ־ ח ל ו ם:

צום מלך

דיין חלום וועט ווערן מקויים...
זי וועט דיך נאָר פּלאָגן
און דיין תאווה נישט שטילן...
אין דיין האַרץ וועט זי טרויער גיסן
און אָפּשלאָפן
וועט זי דיין גבורה...
די קליפּה, וואָס האָט

ער וויל דיך הילן אין א מאנטיע,
געפארבט אין בלוט
פון דער לעצטער גסיסה
פון א זקן...
ער וויל א קרוין אויף דיר זעצן,
וואס פארגליווערט איז אין איר
דער לעצטער קוק
פון א געשאכטן קינד...
בת־מלכה שוידערט

ב ע ט ל ע ר

די שוידערסט.

ב ת ־ מ ל כ ה

פון די פורעניותן אין תענוגים...

ב ע ט ל ע ר

דעם שוידער האב איך
אין דיר אריינגעגעבן...

ב ת ־ מ ל כ ה

וואס זאל איך טון ?

ב ע ט ל ע ר

קאנסטו פארטראגן מיתה־ווייטיק ?...

ב ת ־ מ ל כ ה

ווי, ווי.
איך בין דאך דערצויגן
אויף תענוגים אלערליי...

ב ע ט ל ע ר

וועל איך צומישן
דיין ווייטיק מיט א תענוג...

ב ע ט ל ע ר

צום מלך

דו ציטערסט...

מ ל ך

ווער ביסטו ?

ב ע ט ל ע ר

א בעטלער אָן הענט, וואָס וויל ווערן דער שר פון דיינע חיילות...

פ ו ת ר - ח ל ו ם

חחחחחח ! ! ! ... ער איז א משוגענער... אָדער גאָר א מורד-במלכות...

ב ע ט ל ע ר

מיין מאַכט איז ניעט מיט די הענט...

מ ל ך

איך וויל די בת-מלכה צוריק.

רופט צו איר

קום צו מיר, בת-מלכה !

ס'ווערט מיין הארץ פארברענט !

ב ת - מ ל כ ה

דו ברענסט מיט תאווה.

ב ע ט ל ע ר

צום מלך

זי וויל אהבה...

פ ו ת ר - ח ל ו ם

זי איז פארקאַכעט אין אַן אנדערן.

מ ל ך

צו דער בת-מלכה

א פערלנעם שלאָס

דיינע פיילן געטראָגן,
מיט סם זיי באַשמירט,
וועט זיך אָפּטון פון דיר...
זי וועט אַרויסרייסן פון דיר
דעם כוח פון מעשה...
און נישט אַריינגעבן אין דיר
דעם כוח פון מחשבה...
זי וועט אויפשטיין אויף דיר
און הרגענען דיך...
זי וועט אָנקומען צו אַן אַנדערן,
צו וועמען איר נשמה גייט אויס...
די מדינות וואָס דו האָסט גערויבט,
וועט זי אָפּגעבן צו דיינע שונאים צוריק...
דיינע קנעכט וועט זי לאָזן פריי...
אהבה און רחמים וועט זי פאַרשפּרייטן
אין דער גאַנצער וועלט
און דעם כוח פון נצחון
וועט זי טויטן...

מ ל ך

טאָ וואָס זאָל איך טון?

פ ו ת ר - ח ל ו ם

הרגע זי.

נעמט ארויס צען פיילן פון א שייד

אָט דאָ האָסטו, אדוני מלך

קניט פאר אים מיט א גרימאסע פון חוזק

די צען פיילן.
איטלעכע פון זיי איז מיט אַן אַנדערן סם באַשמירט,
איינער פון פריערדיקן ערגער,
צו קאָנען מערער מזיק זיין..

מלך וויל נעמען די פיילן. ס'דערשיינט דער בעטלער, וואָס אַן
העגט. דער מלך הייבט אָן צו ציטערן

דו ביסט גרויס און פּראַכטיק.
יפת־תוארס װעלן צו דיר קומען,
זיין פלגשים דיינע...
צעבלאָזן װעלן זיי די פונקען
פון דיין תאוה...
װעסט זיך גראָבן אין זייערע לייבער,
זיך גרונטעװען
צום הנאה־קװאַל...

ב ע ט ל ע ר

ליב באַקומען
װעט זי דיך ערשט,
װען דו װעסט
אַליין זיך טױטן...

מ ל ך

איך בין שװאַך װי אַ קנעכט,
קאָן אַליין זיך נישט טױטן...

פ ו ת ר ־ ח ל ו ם

צום בעטלער

דער נצחון איז מיט מיר...

בעטלער פאַרשװינדט

מ ל ך

צום פותר־חלום

אהער די פיילן!

פותר־חלום גיט אים די פיילן. ער צילט אויף דער בת־מלכה און שיסט אויס אין איר. זי רופט אוס: גאָט, גאָט, האַר פון די װעלטן! זי לױפט צריין אין שלאָס. אין יעדן טױער, װאָס זי לױפט דורך, װערט זי געטראָפן פון אַן אַנדערער פייל. װען זי לױפט צריין אין דעם צענטן טױער, פאַלט זי אין חלשות. דער מלך מיט די חיילות לױפן איר נאָך און װערן דערטרונקען. ס׳בלייבן פנים־אל־פנים דער בעטלער און דער פותר־חלום

וועל איך דיר בויען
איך אַ באַרג
אַ גילדענעם.

ב ת - מ ל כ ה

וועל איך זיין אין אים
געפאַנגען...

מ ל ך

איך וועל פאַר דיר
באַזינגן פעלקער.

ב ת - מ ל כ ה

וועל איך יאָמערן און וויינען...

מ ל ך

מיינע שונאים וועל איך טויטן
פאַר דעם יום-טוב, וואָס איך וועל
פאַר דיר גרייטן.

ב ת - מ ל כ ה

וועל איך שטורעמען דעם הימל,
זיך וואַרפן אין די תהומען...

מ ל ך

וועל איך טויטן זיך אַליין,

ב ע ט ל ע ר

צום מלך

אויב נישט קאַליע איז דיין אהבה,
טו דאָס !...

פ ו ת ר - ח ל ו ם:

טו דאָס נישט !
דו ביסט שטאַרק און מעכטיק,

אין סס-חיים...
אויף, ס'שטייט, צו תחית-המתים
דאָס פאַרסמטע נפש...

בעטלער מאַכט אַ טריט ווייטער צום שלאָס

פ ו ת ר - ח ל ו ם

גיי נישט...

ב ע ט ל ע ר

איך גיי...

פותר-חלום וויל אים פאַרהאַלטן. ס'ווערט גוויש, זיי אַ בע־אַנגל

פ ו ת ר - ח ל ו ם

רופט:

צו הילף, צו מיר,
איר אַלע מושלים און אכזרים,
אַלע שדים, אַלע רוחות,
אַלע לצים און נישט-גוטע,
אַלע חונפים, אַלע מוסרים,
אַלע קטרגים און שקרנים,
אַלע צבועים און גנבים,
אַלע פייניקער און רוצחים;
די גאַנצע זרע-טמא
פון דער ספרא-אחרא;
קומט אַרויס!
קומט אַרויס!
פון די אַלע ניין און פעטשיק טויערן
פון טומאה!...

ס'קומען אָן מיט אַ ווילדער מחנות שדים אין די געשטאַלטן פון די פאַרשידענע אכזרים, מלכים און מושלים מיט זייערע קנעכט. זיי זענען אָנגעטון אין פאַנצערס און טראָגן פּיקעס. די קנעכט בוקן זיך פאַר זיי, מאַכן מיאוסע גרימאַסן און שלאָגן זיך אַרום איינער מיטן צווייטן.

פותר־חלום

צום בעטלער

דער נצחון איז מיט דיר...

בעטלער

דער נצחון איז נישט מיר,
כל־זמן דו ביסט דאָ אין דער וועלט...

פותר־חלום

אייביק וועל איך בלייבן...
דעם מענטש וועל איך טרייבן
צו מאַכט איבער דעם מענטשן,
כאָטש ער איז גאָר נישטיק,
ווי יעדע ברואה אין דער בריאה

בעטלער

אייביק וועל איך זיך שטעלן קעגן,
ווען דו וועסט זיך נאָר דערוועגן
מיט דיינע פיילן צו פאַרסמען
אַ ריין נפש...

בעטלער לאָזט זיך גיין

פותר־חלום

וואוהין?

בעטלער

די בת־מלכּה צו היילן...

פותר־חלום

שוין
איז אַ פאַרסמט נפש...

בעטלער

דעם כּם־מוות קער איך אום

פ ו ת ר - ח ל ו ם

מיר האָבן זיי דאָך דערהרגעט...

ב ע ט ל ע ר

זיי ווערן דערהרגעט אין יעדער דור
און שטייען תחית־המתים אויף
די אכזרים צו שרעקן...

ס'הערט א בהלה. די אכזרים באַפאַלן די קדושים און פייניקן זיי

ב ע ט ל ע ר

עננו ה׳!
עננו!
ענטפער גאָט!
פאַר דעם בלוט פאַרגאָסענעם
פון די אָרעמע דיינע,
זאָלסטו נישט שווייגן!...
פאַר די אויגן דיינע
זייער בלוט
זאָל רינען שטענדיק...
אין דיין לבוש
זיין אויסגעקריצט
זאָל דאָס געשטאַלט
פון די גופים אַלע,
וואָס אומגעקומען זענען
אויף קידוש־השם!...

עננו ה׳!
עננו!

ס'ברעכט אויס א יללה פון די קדושים. זיי שרעקן די אכזרים און פאַריאָגן זיי

פ ו ת ר - ח ל ו ם

דער נצחון איז מיט דיר!...

פאַרשווינדט

פ ו ת ר ־ ח ל ו ם

הנותן תשועה למלכים וממשלה לנסיכים ! — — — — —

ב ע ט ל ע ר

רופט

צו הילף, צו מיר,
מלאכים פון רחמים,
מלאכים פון שלום,
מלאכים פון קדושה ;
איר אלע, בני־עליון,
אביונים און קבצנים,
געיאָגטע און געפּלאָגטע,
גענאַרטע און געטריבטע ;
איר אלע, הרוגי־מלכות,
פון די פיר מיתות בית־דין :
סקילה,
שרפה,
הרג,
חנק.
מיט גופים פאַרברענטע,
מיט צונגער אויסגעריסענע,
מיט אויגן אויסגעשטאָכענע,
מיט הענט אָבגעהאַקטע ;
— — — איר אלע בעלי־מומים,
צדיקים און תמימים — — — —
קומט אלע פון די צען קדושות אַרויס !...

ס'קומט אָן א גרויסע עדה מיט קאַליקעס, צעקיילטע און צע־
בײלטע, איינגעדאַרטע און איינגעקוואַרטע, מיט אויסגעשטאָכענע
אויגן און אָפּגעהאַקטע הענט

ב ע ט ל ע ר

אל מלא רחמים, שוכן במרומים ! — — —

ב ת ־ מ ל כ ה

קושן היילן מיינע וואונדן...

ב ע ט ל ע ר

איך טו אָפּ דעם חושך
פון די אויגן דיינע
און צי ארויס די פייל פון
הוד...

ב ת ־ מ ל כ ה

שיינען מיינע אויגן אויף!...

ב ע ט ל ע ר

איך עפן אויף אין דיר
דעם קוואַל פון אהבה
און צי ארויס די פייל פון
נצח...

ב ת ־ מ ל כ ה

קוועלט ארויס פון מיר אהבה...

ב ע ט ל ע ר

איך בין מטהר דיין מחשבה
מיט הרהורים פון קדושה
און צי אַרויס די פייל פון
תפארת...

ב ת ־ מ ל כ ה

מיין מחשבה איז אין טהרה...

ב ע ט ל ע ר

איך פיל אָן דיין הארץ מיט כוח,
עול פון לעבן קאָנען טראָגן
און צי אַרויס די פייל פון
גבורה...

ב ע ט ל ע ר

קומט אריין אין ערשטן טויער און רופט אויס

דערמאָן מיך צום לעבן! —
דו ביסט דאָך דער מלך,
וואָס גאַרט צו דעם לעבן;
פאַר דיר נאָר, אוי גאָט,
איז ווערט דאָך צו לעבן...

ער גייט דורך אַלע טויערן, ביז ער קומט אריין אין צענטן. ער בייגט אראָפּ דעם קאָפּ און רופט אויס

קדוש!... קדוש!... קדוש!...

ער זעצט זיך אוועק לעבן דער בת־מלכה, לייגט ארויף איר קאָפּ אויף זיין שויס, גלעט זי, קושט זי און זינגט

טראַ—לאַ!
טראַ—לאַ—לאַ!

ס'ווערט אויסגעשפּילט א שירה פון צען נגונים

ב ע ט ל ע ר

איך טוים דעם טויט אָפּ
פון דעם לעבן
און צי אַרויס די פייל פון
מלכות...

בת־מלכה עפנט די אויגן

ב ת ־ מ ל כ ה

צו תחית־המתים שטיי איך אויף!...

ב ע ט ל ע ר

פון דיין לייב
די וואונדן קוש איך
און צי אַרויס די פייל פון
יסוד...

ב ת ־ מ ל כ ה

בין איך דער צמצום פון מיין

ב ע ט ל ע ר און ב ת ־ מ ל כ ה

טראַ—לאַ—לאַ

טראַ—לאַ—לאַ.

צען ניגונים זינגען מיר,

מיט צען ניגונים היילן מיר...

טראַ—לאַ—לאַ

טראַ—לאַ—לאַ.

פאַרוואַנדלונג. אַלע שטייען אונטער דער חופּה אין דעם פריער־
דיקן סדר.

ר ב י נ ח מ ן

און ווען דער בעטלער, וואָס איז אָן הענט,
האָט זיין מעשה צו די חתן־כּלה דערציילט,
האָט ער צו זיי געזאָגט:
נמצא,
אַז איך האָב אַזאַ כּוח אין מיינע הענט, וואָס
איך קאָן היילן די בת־מלכּה דורך אַלערליי צען
מינים נגינה...
און בכן שענק איך אייך דאָס דרשה־געשאַנק,
אַז איר זאָלט זיין אַזוי ווי איך...
איז דאָרט אַ גרויסע שמחה געוואָרן.

צו די קלעזמער

לכבוד חתן־כּלה
שפּילט איצט אויף
יענעם הויכן ניגון,
וואָס איז כּולל אין זיין קול
אַלע צען ניגונים...

קלעזמער שפּילן

בת־מלכה

טראָג איך גרינג דעם עול פון לעבן...

בעטלער

אין דיין הארץ איך טריף רחמנות
אויפן צער פון דעם לעבן
און צי אַרויס די פייל פון
חסד...

בת־מלכה

טריפט רחמנות פון מיין הארץ...

בעטלער

מיט דעם שכל קלייד איך אָן
דיין הוילן רעיון
און צי אַרויס די פייל פון
בינה...

בת־מלכה

מיט שכל קליידט זיך אָן מיין רעיון...

בעטלער

איך בין מיחד דיין נשמה
אין אַ זיווג מיט דיין מוח
און צי אַרויס די פייל פון
חכמה...

בת־מלכה

ציט מיין נשמה זיך פון מוח...

בעטלער

איך בין דיך מצמצם
אין דיין רצון
און צי אַרויס די פייל פון
כתר...

ר ב י נ ח מ ן

נאָכדעם ווי די קלעזמער האָבן אָפּגעשפּילט

אוּן דער גמר פון דער מעשה,
היינו,
דאָס, וואָס ס'איז געווען אין דעם זיבעטן טאָג,
היינו,
דעם ענין פון דעם בעטלער, וואָס איז געווען אָן פיס,
וועלן מיר נישט זוכה זיין צו הערן,
ביז משיח וועט קומען במהרה בימינו,
אמן.

פ אָ ר ה א נ ג

BM 755
.N2S7

Speavack, Jonah,
1886-
R. Naḥman
Braslaver in
geshtalt fun zayn
"Mayse mit di zibn
betlers".